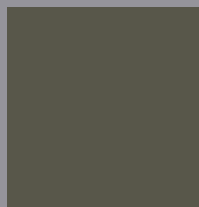

LIETUVOS
AGRARINĖS
EKONOMIKOS
INSTITUTAS
LITHUANIAN
INSTITUTE OF
AGRARIAN
ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS 2015

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR IN LITHUANIA 2015

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

2015

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

VILNIUS, 2016

UDK 338.43(474.5)
Li 334

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2015. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2016. – 178 p.; iliustr., lent., reziumė (angl.).

ISSN 2029-4980 (*online*)
ISSN 1822-5101

Leidinyje pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio 2011–2015 metų analitinė apžvalga. „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2015“ skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu bei kaimo plėtra.

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Autorių kolektyvo vadovė dr. Rasa Melnikienė

Mokslinė redaktorė dr. Nijolė Pelanienė

Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė

Maketavo ir į anglų kalbą vertė V. Girgždienė

Cituoiant būtina nurodyti šaltinį.

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2016.

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	6
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI	7
<i>I. ACHIEVEMENTS OF THE LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR AND KEY FACTORS INFLUENCING THEM</i>	
1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikoje. Rasa Melnikienė	7
<i>1. Importance of agricultural and food sector in the national economy</i>	
2. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė, Virginia Namiotko	17
<i>2. Gross agricultural output</i>	
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Artiom Volkov	22
<i>3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector</i>	
4. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektai. Aldona Stalgienė	35
<i>4. Economic entities in agriculture and food industry</i>	
5. Žemės ūkio pagrindiniai išteklių.	46
<i>5. Main agricultural resources</i>	
5.1. Žmogiškieji išteklių. Lina Pareigienė	46
<i>5.1. Human resources</i>	
5.2. Žemės išteklių. Gediminas Kuliešis	52
<i>5.2. Land stock</i>	
5.3. Techniniai išteklių ir investicijos. Vaida Šapolaitė	58
<i>5.3. Technical resources and investment</i>	
6. Ūkių kreditavimas. Jeronimas Kraujelis	64
<i>6. Farm lending</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE	67
<i>II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN LITHUANIA AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje. Albertas Gapšys	67
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais. Andrej Bogdanov, Audronė Laskauskienė	71
<i>2. Foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose	84
<i>3. Changes in production of agricultural and food products</i>	

3.1. Grūdai. Vida Dabkienė	84
<i>3.1. Cereals</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	93
<i>3.2. Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	105
<i>3.3. Meat</i>	
3.4. Bulvės. Ingrida Lukošitė	115
<i>3.4. Potatoes</i>	
3.5. Daržovės. Ingrida Lukošitė	121
<i>3.5. Vegetables</i>	
3.6. Vaisiai ir uogos. Laura Petrauskaitė-Senkevič	131
<i>3.6. Fruit and berries</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI	141
<i>III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai. Vaidotas Kučas	141
<i>1. Farm business survey</i>	
2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla.	
Aldona Stalgienė	147
<i>2. Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
3. Ne žemės ūkio verslų plėtra kaimo vietovėse. Erika Ribašauskienė	160
<i>3. Development of non-agricultural businesses in rural areas</i>	
REZIUMĖ	176
<i>SUMMARY</i>	
SANTRUMPOS	178
<i>ABBREVIATIONS</i>	

PRATARMĖ

Leidiny „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2015“ yra septynioliktasis iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) kasmetinių leidinių. Tai analitinė ekonominė žemės ūkio, perdirbamosios pramonės apžvalga, parengta pagal statistinę informaciją, įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

2015 metais žemės ūkio bendroji produkcija, skaičiuojant to meto kainomis, padidėjo 1,1 proc. Nors žemės ūkio bei maisto produktų eksportas, palyginti su 2014 metais, sumažėjo 3,8 proc., lietuviškos kilmės produktų eksportas nemažėjo. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų yra teigiamas. 2015 metais jis buvo 1,6 karto didesnis nei 2011-aisiais ir sudarė 899 mln. EUR. Šalies žemės ūkio plėtrą ir toliau skatino Europos Sąjungos (ES) ir nacionalinio biudžeto parama. 2015 metais žemės ūkio tiesioginei ir investicinei paramai, intervencinėms ir kitoms rinkos reguliavimo priemonėms skirta 23,8 proc. daugiau lėšų nei 2014-aisiais.

Leidinyje pateikti penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtos rodiklių pokyčiai, daugiau dėmesio skiriant 2015 metų rezultatams, išskyrus apžvalgas „Techniniai ištekliai ir investicijos“ ir „Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai“ (2015 m. respondentinių ūkių tyrimų rezultatai bus tik metų pabaigoje). Siekiant išsaugoti pagrindinių tendencijų lyginimo galimybę, visose apžvalgose duomenys pateikiami laikantis bendros metodologijos ir struktūros.

Kaip ir kiekvienais metais, naudotasi kai kuriais išankstiniais 2015 metų statistiniais rodikliais. Galutiniai ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento leidiniuose ir kitų metų LAEI apžvalgoje. Galimi nedideli statistinių duomenų nukrypimai dėl skaičių apvalinimo.

Leidiny skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio laimėjimais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistai ir mokslininkai, ūkininkai ir verslininkai, dėstytojai ir studentai.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (ŽŪM), Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją bei patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų bei pasiūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI

I. ACHIEVEMENTS OF THE LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR AND KEY FACTORS INFLUENCING THEM

1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikoje

1. Importance of agricultural and food sector in the national economy

Lietuvos žemės ūkio verslas 2015 metais veiklą vykdė stabiliomis makroekonominėmis sąlygomis, kurioms buvo būdingas augantis šalies bendrasis vidaus produktas (BVP) ir didėjančios gyventojų pajamos, nuolat mažėjantis nedarbas tiek mieste, tiek kaimo vietovėse, geros verslo skolinimosi sąlygos. Metinis BVP augimas 2015 metais siekė 1,9 proc., o palyginti su 2011 metais, šis rodiklis padidėjo 18,7 proc. Dar sparčiau augo BVP, tenkantis šalies gyventojui. Per 5 metus nuo 2011 iki 2015-ųjų šis rodiklis padidėjo 23,8 proc., o paskutiniaisiais laikotarpio metais augimas siekė 2,8 proc. Prie pastarojo rodiklio didėjimo prisidėjo ne tik auganti ekonomika, tačiau ir mažėjantis gyventojų skaičius, kuris 2015 metais siekė 2,9 mln. gyventojų ir buvo 4,1 proc. mažesnis nei 2011 metais. Metinę infliaciją 2015 metais pakeitė defliacija (-0,1 proc.) (2011 m. infliacija siekė 3,4 proc.). Nedarbo rodiklis išlaikė nuoseklią mažėjimo tendenciją. 2011 metais nedarbas sudarė 15,4 proc., o 2015 metais nukrito iki 9,1 proc. Šios sąlygos lėmė augančias šalies gyventojų pajamas. 2014 metais vidutinės pajamos, tenkančios vienam namų ūkio nariui, Statistikos departamento duomenimis, siekė 344,4 EUR – palyginti su ankstesniais metais, padidėjo 5,6 proc., palyginti su 2011-aisiais – 33,0 proc.

Žemės ūkio ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gaminių gamybos sektoriuose sukuriama bendroji pridėtinė vertė (BPV). Per nagrinėjamą laikotarpį žemės ūkyje išryškėjo naujos tendencijos, sektoriaus augimas sulėtėjo, palyginti su ankstesniais laikotarpiais, o šiame sektoriuje sukuriama BPV nuo 2013 metų visą laiką mažėjo. Atsigavęs po 2008–2009 metų pasaulinės krizės Lietuvos žemės ūkis 2015 metais susidūrė su naujais iššūkiais dėl žemės ūkio ir maisto produktų kainų kritimo pasaulinėse rinkose. Statistikos departamento duomenimis, 2015 metais žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriama BPV išliko tokio paties lygio, kaip ir 2011-aisiais, ir siekė 1085 mln. EUR, tačiau palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo 4,2 proc. (1.1 lentelė).

Maisto produktų gamybos pramonės sukuriama BPV per nagrinėjamą laikotarpį nuosekliai didėjo. Statistikos departamentas šio rodiklio 2015 metų duomenų neteikia, todėl galima vertinti tik 2011–2014 metų laikotarpį, kurio duomenys rodo, kad BPV 2014 metais buvo 15,0 proc. didesnė nei 2011-aisiais. Augimas 2014 metais, palyginti su 2013-aisiais, siekė 0,9 proc. BPV augimo tempas šiame sektoriuje sulėtėjo dėl pieno perdirbimo įmonių ekonominių sunkumų, kilusių Rusijai uždarius rinką ES šalyse pagamintiems produktams bei kritus pieno produktų kainai pasaulinėse rinkose.

1.1 lentelė. Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės makroekonominiai rodikliai 2011–2015 metais

Table 1.1. Macroeconomic indicators of agriculture, forestry and fisheries in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015*
Bendrasis vidaus produktas to meto kainomis, mln. EUR <i>Gross domestic product, at current prices, EUR mill.</i>	31263	33335	34962	36444	37124
Bendroji pridėtinė vertė to meto kainomis, mln. EUR <i>Gross value added, at current prices, EUR mill.</i>	28148	30151	31654	32912	33370
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, mln. EUR <i>Gross value added created in agriculture, forestry and fisheries, EUR mill.</i>	1086	1340	1251	1133	1085
Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of agriculture, forestry and fisheries in gross value added, %</i>	3,9	4,4	4,0	3,4	3,3
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonėje, mln. EUR <i>Gross value added created in manufacture of food products, beverages and tobacco products, EUR mill.</i>	1284	1375	1463	1476	...
Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of manufacture of food products, beverages and tobacco products in gross value added, %</i>	4,6	4,6	4,6	4,5	...

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

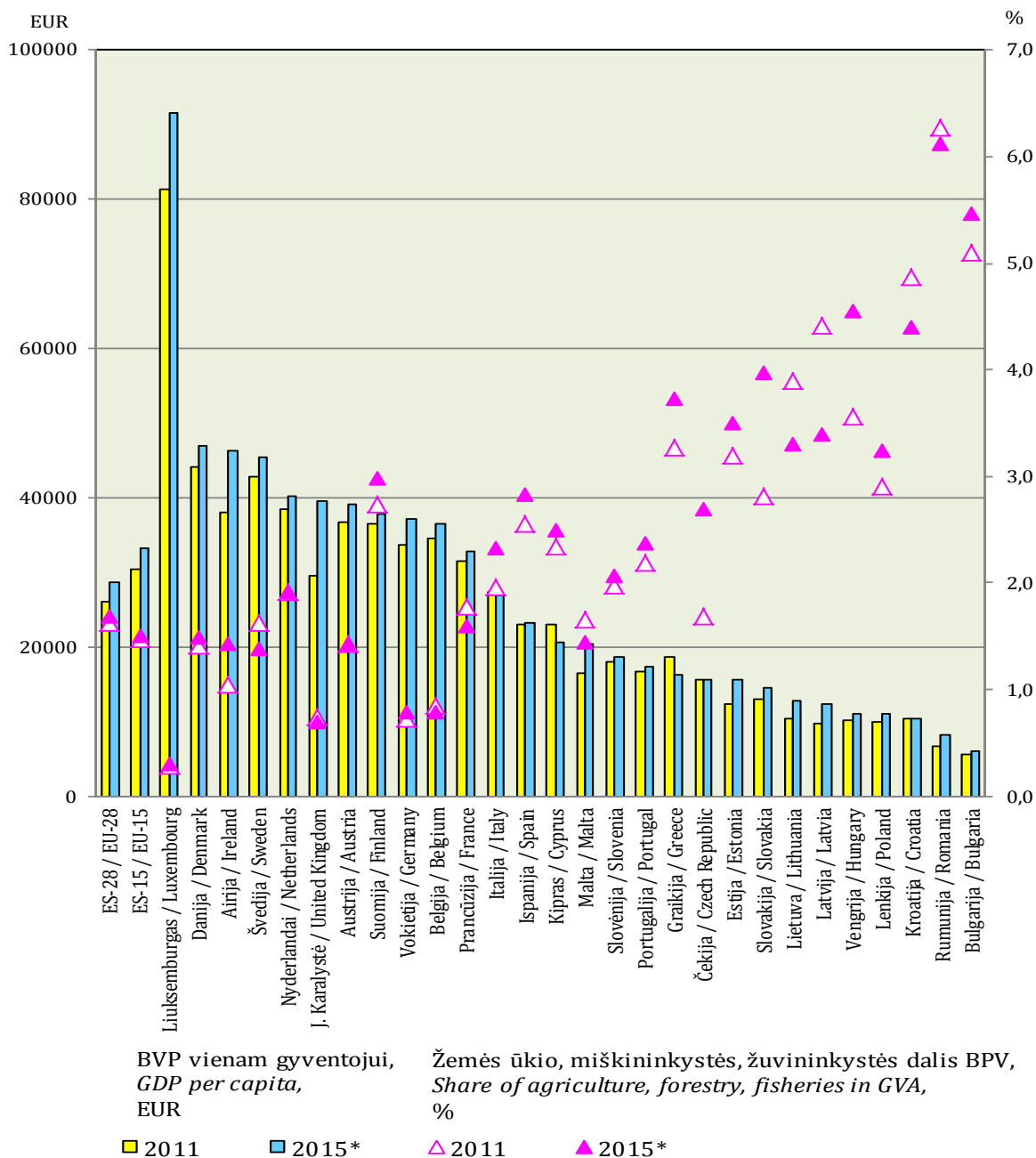
Šaltiniai: Statistikos departamento, Eurostato duomenys.

Vertinant žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriaus indėlį į šalies BPV kūrimą, ryškėja šiam sektoriui tenkančios dalies mažėjimo tendencija. 2012 metais žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei tenkančios BPV dalies augimas iki 4,4 proc. buvo nulemtas rekordinio Lietuvoje javų derliaus ir ypač aukštų grūdų kainų pasaulinėse rinkose. Tačiau 2015 metais šis rodiklis sumažėjo iki 3,3 proc. (2011 m. – 3,9 proc.). Mažėjant žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurtai BPV daliai, šis sektorius Lietuvos ūkio struktūroje vis dar išlieka reikšmingesnis nei daugelyje ES šalių.

Eurostato duomenimis, Lietuva pagal žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei tenkančią BPV dalį 2015 metais tarp ES-28 šalių užėmė 9 vietą ir 2,2 karto lenkė senųjų šalių (ES-15) bei 1,9 karto – ES-28 šalių vidurkį. Didesnė žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei tenkanti BPV dalis 2015 metais teko tik Rumunijai (6,1 proc.), Bulgarijai (5,5 proc.), Vengrijai (4,6 proc.), Kroatijai (4,4 proc.), Slovakijai (4,0 proc.), Graikijai (3,7 proc.), Estijai (3,5 proc.) ir Latvijai (3,4 proc.).

Mažesnis žemės ūkio indėlis ūkio struktūroje yra būdingas visoms sėkmingai industrializacijos etapą įgyvendinusioms ES senbuvėms narėms, kurios lyderiauja ES pagal gyventojui tenkantį BVP. Pavyzdžiui, didžiausią BVP vienam gyventojui turinčioje ES šalyje – Liuksemburge, kur 2015 metais šis rodiklis siekė 91,6 tūkst. EUR, žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sukuriama BPV dalis buvo pati mažiausia – 0,3 proc. Antrąją ir trečiąją vietą iš eilės užimančioms Danijai (BVP gyventojui – 46,9 tūkst. EUR) ir Airijai (46,2 tūkst. EUR), Švedijai (45,4 tūkst. EUR) taip pat būdinga maža žemės ūkio,

miškininkystės ir žuvininkystės sukuriama BPV dalis – po 1,5 proc. 2015-aisiais. Kaip pasiskirsto žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriama BPV dalis ir vienam gyventojui sukuriamas BVP, pateikiama 1.1 paveiksle.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

1.1 pav. Lietuvos ir kitų ES šalių bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui ir žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sukurtos bendrosios pridėtinės vertės dalis nuo šalies bendrosios pridėtinės vertės 2011 ir 2015 metais, proc.

Fig. 1.1. Gross domestic product (GDP) and the share of gross value added created (GVA) in agriculture, forestry and fisheries in the total country's gross value added in Lithuania and other EU countries in 2011 and 2015, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Vertinat žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei tenkantį indėlį BPV kūrime per analizuojamą laikotarpį ES šalyse išryškėjo naujos tendencijos: net 17 šalių iš 28 šiam sektoriui tenkanti dalis BPV struktūroje didėjo. Didžiausias pokytis įvyko Čekijoje, kurioje žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės dalis BVP struktūroje padidėjo nuo 1,7 proc. 2011-aisiais iki 2,7 proc. 2015-aisiais, t. y. 1 proc. punktu. Vengrijoje per tą patį laikotarpį BVP dalis didėjo atitinkamai nuo 3,6 iki 4,6 proc., Graikijoje – nuo 3,3 iki 3,7 proc., Italijoje – nuo 2,0 proc. iki 2,3 proc., Airijoje – nuo 1,1 iki 1,4 proc., Ispanijoje – nuo 2,6 iki 2,8 proc., Suomijoje – nuo 2,7 iki 3,0 proc., Estijoje – nuo 3,2 iki 3,5 proc., Vokietijoje – nuo 0,7 iki 0,8 proc. Todėl galima teigti, kad žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriama BPV spartesnio augimo nei vidutiniškai šalies ūkyje procesas buvo būdingas tiek naujosioms, tiek senosioms šalims.

Svarbiausios užsienio prekybos tendencijos. Lietuva yra visiškai apsirūpinusi pagrindiniais žemės ūkio ir maisto produktais, todėl perteklinė produkcija eksportuojama. Tokiu būdu žemės ūkis ir maisto produktų gamybos pramonė prisideda prie šalies ekonominio vystymosi. 2008–2009 metais žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos apimtys buvo mažiau veikiamos ekonominės pasaulinės krizės nei kitų ūkio šakų užsienio prekyba, tačiau 2011–2015 metų laikotarpio patirtis rodo, kad globalioje rinkoje sektoriams tenka susidurti tik su jiems būdingais iššūkiais. 2011 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pasiekė 3339 mln. EUR, o jo dalis sudarė 16,6 proc. viso šalies eksporto. 2015 metais šios produkcijos eksporto dalis visame eksporte išaugo iki 19,4 proc., o vertė buvo 33 proc. didesnė nei 2011-aisiais. Tačiau nuo 2014 metų Rusijai paskelbus embargą ES šalių žemės ūkio ir maisto produktų importui, eksporto apimtys sumažėjo nuo 4644 mln. EUR 2014 metais iki 4467 mln. EUR 2015-aisiais, t. y. siekė 96 proc. prieš metus buvusio lygio (1.2 lentelė).

1.2 lentelė. Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2011–2015 metais

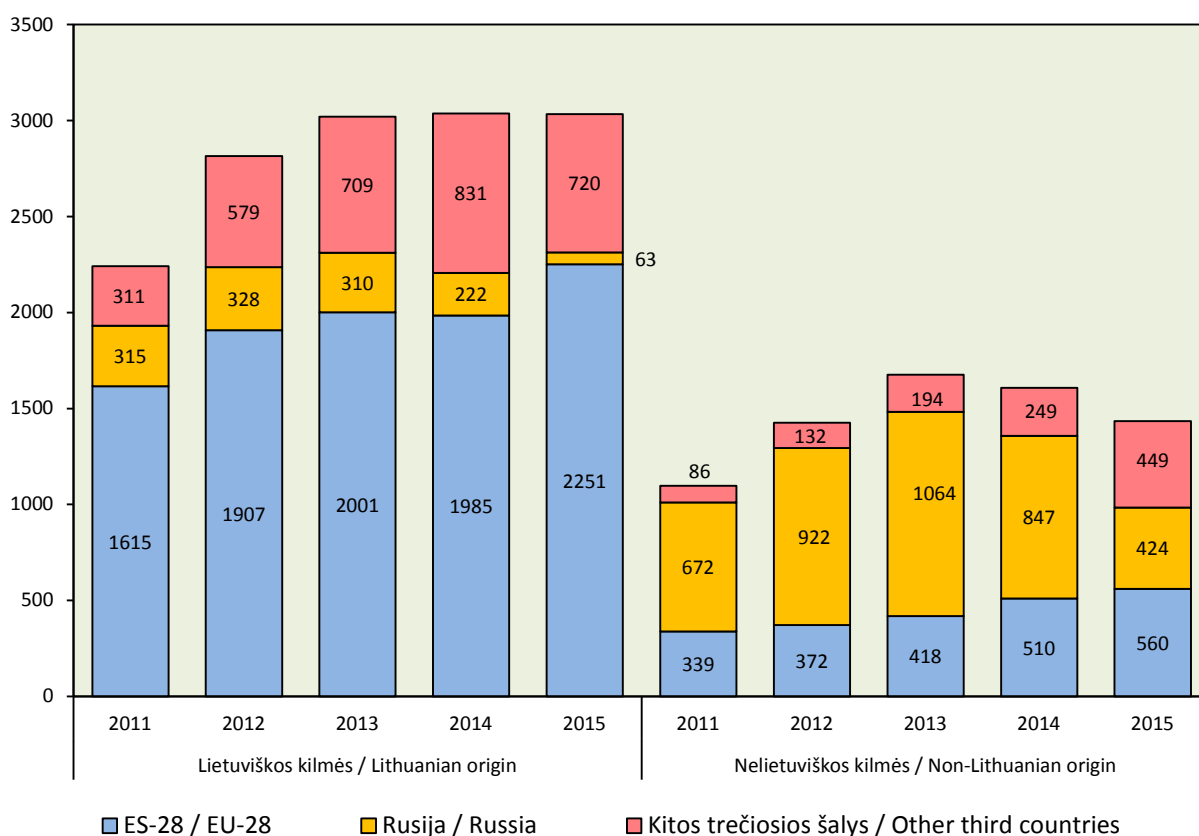
Table 1.2. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015*
Eksportuotų produktų vertė, mln. EUR <i>Value of exported products, EUR mill.</i>	3339	4240	4696	4644	4467
dalis nuo šalies eksporto, proc. <i>share in total export, %</i>	16,6	18,4	19,1	19,1	19,4
Importuotų produktų vertė, mln. EUR <i>Value of imported products, EUR mill.</i>	2775	3264	3722	3706	3568
dalis nuo šalies importo, proc. <i>share in total import, %</i>	12,2	13,1	14,2	14,3	14,0
Užsienio prekybos balansas, mln. EUR <i>Foreign trade balance, EUR mill.</i>	565	976	974	939	899

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Analizuojant eksporto sumažėjimo priežastis išsamiau, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje yra pervertinamas neigiamas Rusijos embargo poveikis žemės ūkio ekonominiams rezultatams. Per 2011–2015 metus lietuviškos kilmės eksporto vertė padidėjo 35,4 proc. 2011 metais ji siekė 2241 mln. EUR, o 2015 metais – 3034 mln. EUR (1.2 pav.). Eksporto struktūros, atsižvelgiant į jo kilmę, analizė parodė, kad Rusijos rinkos praradimas didesnę neigiamą poveikį padarė ne lietuviškos kilmės žemės ir maisto ūkio produktų eksportui, o reeksportui, t. y. nuostolių patyrė verslininkai, kurie eksportavo į Rusiją kitose ES ir trečiojoje šalyse įsigytus produktus. 2011 metais lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas į Rusiją tesiekė 12,4 proc. šios kilmės produktų eksporto vertės, o svarbiausios eksporto rinkos lietuviškai produkcijai buvo ES šalys, kurioms teko net 63,8 proc. lietuviškos kilmės eksporto. 2015 metais lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis, tenkanti Rusijai, susitraukė iki 2 proc., tačiau šiuos praradimus kompensavo augantis eksportas į ES šalis, kurio vertė per 2011–2015 metų laikotarpį išaugo 1,4 karto – nuo 1615 mln. EUR 2011-aisiais iki 2251 mln. EUR 2015-aisiais.

1.2 pav. Lietuviškos ir nelietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalių grupes 2011–2015 metais, mln. EUR

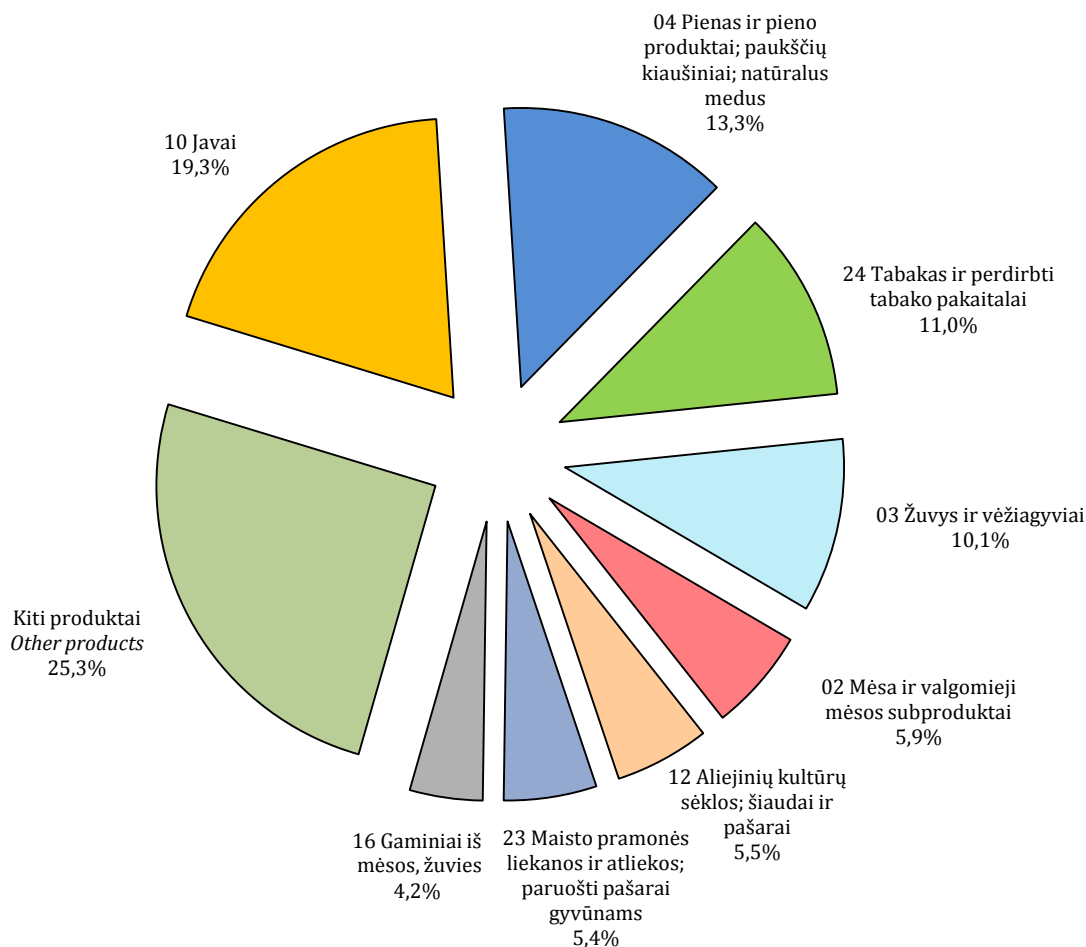
Fig. 1.2. Export of agricultural and food products of Lithuanian and non-Lithuanian origin in 2011–2015, EUR million

Šaltinis: LAEI užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais duomenų bazė (Statistikos departamento duomenys).

Bendrą eksporto sumažėjimą 2015-aisiais lėmė nelietuviškos kilmės žemės ir maisto produktų eksporto apimčių kritimas. 2011 metais reeksporto vertė siekė 1097 mln. EUR, o reeksportas į Rusiją 2011 metais viso reeksporto struktūroje siekė net 61,3 proc. Iki 2013 metų augęs nelietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2014–2015 metais mažėjo. Šis procesas vyko dėl reeksporto į Rusiją mažėjimo. 2013 metais reeksporto į Rusiją vertė siekė 1064 mln. EUR., o tai sudarė 63,7 proc. viso šios kilmės produktų eksporto. 2015 metais, palyginti su 2013-aisiais, reeksportas sumažėjo 2,5 karto iki 424 mln. EUR, ir šio praradimo nepavyko kompensuoti kitose rinkose.

2015 metais Lietuva siekė išsaugoti svarbiausias žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rinkas ir išplėti eksporto geografiją. 2011 metais svarbiausia žemės ūkio ir maisto produktų eksporto (lietuviškos ir nelietuviškos kilmės) partnerė buvo Rusija. Šiai šaliai teko net 29,6 proc. visos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. Po Rusijos embargo paskelbimo Lietuvos eksportuotojai sustiprino pastangas diversifikuoti žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rinkas ir taip sumažino riziką. 2015 metais daugiausia žemės ir maisto produktų buvo eksportuota į Latviją. Eksporto apimtys į šią šalį per 2011–2015 metus augo beveik penktadaliu, tačiau eksportuotojai didino eksporto apimtį ir į kitas rinkas. Tarp ES šalių daugiausia augo eksportas į Nyderlandus – 2,2 karto, į Lenkiją – 1,6, į Italiją – 1,5 karto, į Estiją – 1,4 karto. Sparčiai augo eksportas ir į kai kurias trečiąsias šalis. Lyderė šioje grupėje buvo Baltarusija, į kurią žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2015 metais, palyginti su 2011 metais, padidėjo net 4,4 karto. Antroje vietoje pagal augimo tempus buvo Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV). Eksportas į šią šalį augo 4,2 karto, tačiau apimtys vis dar išliko nedidelės: 2015 metais tesiekė 1 proc. eksporto. Į Saudo Arabiją padidėjo 3,8 karto. Ši didėjimą lėmė augantis grūdų eksportas. 2015 metais Lietuva žemės ūkio ir maisto produktus eksportavo į 133 šalis.

Eksporto geografijos pokyčiai buvo nulemti eksportuojamos lietuviškos kilmės žemės ir maisto produktų struktūros pokyčių: lietuviškos kilmės eksporto struktūroje mažėjo pieno ir pieno produktų, o augo grūdams tenkanti dalis. Vertinant lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto eksporto praradimus per 2011–2015 metus, paminėtini nuostoliai, kuriuos patyrė pienininkystės sektorius ir pieno perdirbamoji pramonė. Daugelį metų šio sektoriaus produkcijos eksportuotojai nesiekė išskaidyti eksporto rizikos, koncentruodamiesi į Rusijos rinką. 2011 metais šiai rinkai teko 30 proc. viso pieno ir pieno produktų eksporto. 2014 metais, Rusijai paskelbus embargą, pieno produktų eksporto dalis, tenkanti Rusijai, sumažėjo iki 18 proc., o 2015-aisiais tesiekė 2 proc. Eksportuotojų nuostolius taip pat padidino pieno produktų kainų kritimas pasaulinėse rinkose dėl perprodukcijos. 2015 metais pieno produktų eksportas siekė 422 mln. EUR ir sudarė 13,3 proc. lietuviškos kilmės eksporto (1.3 pav.). 2014 metais prasidėjusi ir 2015 metais tebesitęsianti pieno sektoriaus krizė dėl perprodukcijos pasaulinėje rinkoje parodė, kaip pažeidžiamas šis sektorius globalioje rinkoje ir kaip svarbu ūkininkams yra mažinti riziką įgyvendinant priemones, kurios leistų stabilizuoti pajamas ilgoje perspektyvoje.

1.3 pav. Lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra 2015 metais

Fig. 1.3. Export structure of agricultural and food products of Lithuanian origin in 2015

Šaltinis: LAEI užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais duomenų bazė (Statistikos departamento duomenys).

Lietuvai susiduriant su sunkumais, eksportuojant pieną ir jo produktus, šalis vis labiau įsitvirtino pasaulinėse rinkose kaip grūdų eksportuotoja. Daug metų nuosekliai didėjanti auginti javus besispecializuojančių ūkių dalis ir augantys jų pasėlių plotai rodo akivaizdų žemės ūkio gamybos specializacijos posūkį nuo pienininkystės javų auginimo link. 2013 metų žemės ūkio struktūros tyrimo duomenimis, javų ir rapsų krypties ūkiai Lietuvos ūkių struktūroje sudarė 47,3 proc. Javų pasėliai 2015 metais siekė 1331,5 tūkst. ha, o pasėlių struktūroje šie augalai sudarė 45,5 proc. Per penkerių metų laikotarpį nuo 2011 metų javų pasėlių plotas padidėjo beveik ketvirtadaliu. Didėjant gamybai, augo šios produkcijos eksportas. Per 2011–2015 metų laikotarpį javų eksporto vertė išaugo 2,5 karto nuo 238,5 mln. EUR 2011 metais iki 585,3 mln. EUR 2015-aisiais. Lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūroje javai per minėtą laikotarpį padidėjo nuo 10,6 proc. iki 19,3 proc. Javų eksportuotojams teko šiai produkcijai atrasti naujas rinkas, daugiausia trečiojoje šalyje, tokiose kaip Saudo Arabija ir Iranas. 2011 metais buvo eksportuota 34,1 proc. Lietuvoje užaugintų javų, o 2015 metais – 52,1 proc.

Atsižvelgiant į eksportuojamą šalyje užaugintų javų dalį, 2015 metais Lietuva užėmė 6 vietą pasaulyje po Nyderlandų, Latvijos, Bulgarijos, Rumunijos ir Estijos. Augančios javų gamybos apimtys ir didėjantis jų eksportas turi ne tik teigiamų, bet ir neigiamų aspektų. Vienas iš jų yra tiek dėl pasaulinių kainų pokyčių, tiek dėl klimatinių sąlygų didėjanti grūdų augintojų verslo rizika, kurią lemia siaura ūkių specializacija. Analizuojamuoju laikotarpiu javų ir rapsų ūkių gaminamos produkcijos struktūroje apie 90 proc. sudarė javai. Dėl šios priežasties sektoriui yra svarbios rizikos mažinimo priemonės ir veiklos diversifikavimas – kitų veiklų plėtojimas.

Vertinant Lietuvos užsienio prekybos tendencijas per nagrinėjamą laikotarpį, galima teigti, kad Rusijos embargas padarė poveikį ne tik eksportui, bet ir importui. Per analizuojamąjį laikotarpį iki 2013 metų didėjęs žemės ir maisto produktų importas nuo 2014 metų pradėjo mažėti. 2015 metais jis siekė 3568 mln. EUR, t. y. sudarė 95,9 proc. 2013 metų lygio. Žemės ūkio ir maisto produktų importo kritimą lėmė sumažėjęs reeksportas.

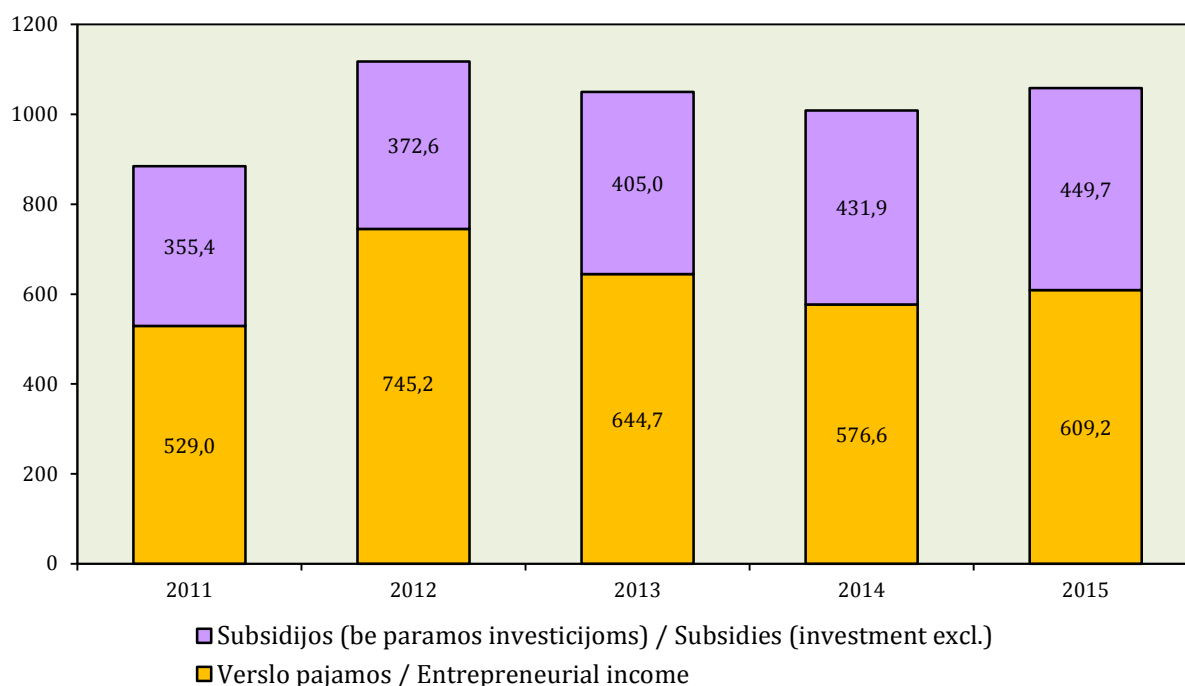
Užimtumas ir pajamos. Po nepriklausomybės atkūrimo sparčiai dėl žemės ūkio modernizavimo mažėjęs užimtumas žemės ūkyje leido daryti prielaidą, kad Lietuvoje susiklostys ES senosioms šalims būdingos tendencijos, kai žemės ūkiui tenka vis mažesnis vaidmuo įdarbinant gyventojus, o darbą žemės ūkyje praradę šalies darbingo amžiaus gyventojai sėkmingai įsidarbina darbuotojų skaičių didinančioje pramonėje. Tačiau užimtumo ir nedarbo tendencijos rodo, kad žemės ūkio reikšmė, įdarbinant kaimo gyventojus ir generuojant jiems pajamas, nemažėja. Užimtųjų skaičius žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje per analizuojamą laikotarpį didėjo nuo 106,4 tūkst. 2011-aisiais iki 121,4 tūkst. 2015-aisiais, t. y. 14 proc. Užimtųjų skaičius žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje augo sparčiau nei vidutiniškai šalyje, kurioje užimtųjų skaičius per tą patį laikotarpį išaugo 6 proc. Tai lėmė, kad užimtumo struktūroje padidėjo šiam sektoriui tenkanti užimtųjų dalis. 2011 metais žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei teko 8,5 proc. užimtųjų, o 2015 metais – 9,1 proc.

Vertinant žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės įtaką gyventojų užimtumui regioniniu aspektu, galima daryti išvadą, kad per nagrinėjamą laikotarpį išliko dideli regioniniai šio sektoriaus reikšmingumo gyventojų užimtumui skirtumai. 2011–2015 metais didžiausia užimtųjų žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje dalis buvo Telšių apskrityje. 2011-aisiais ji siekė net 29,8 proc. visų užimtųjų, o 2015-aisiais sumažėjo iki 25,8 proc., tačiau išliko daugiau nei 2,5 karto didesnė nei vidutiniškai. Mažiausiai užimtųjų šiame sektoriuje buvo Vilniaus apskrityje: 2011 metais tesiekė 1,8 proc., o 2015-aisiais padidėjo iki 2,7 proc. Didžiausiu augimo tempu per nagrinėjamą laikotarpį išsiskyrė Marijampolės apskritis. Šioje apskrityje 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, užimtųjų skaičius padidėjo nuo 10,6 tūkst. iki 17,8 tūkst., t. y. beveik 1,7 karto. Didelis užimtumo augimas buvo stebimas taip pat Klaipėdos bei Utenos apskrityse, kuriose asmenų, užimtų žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, skaičius padidėjo 1,3 karto. Kaimo vietovėse žemės ūkis generavo pajamas daugiau kaip kas ketvirtam užimtajam: 2011 metais užimtieji žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sudarė 28,6 proc., o 2015-aisiais – 1,5 proc. punkto mažiau, t. y. 27,1 proc.

Užimtųjų žemės ūkyje pajamų dinamiką iliustruoja grynosios pridėtinės vertės rodiklis, nes jis parodo sektoriuje naujai sukuriamą vertę, o jo struktūra parodo žemės ūkyje sukuriamų pajamų pasiskirstymą tarp žemės ūkio darbdavių (ūkininkų, žemės ūkio bendrovių ar kitų įmonių) ir jų samdomų darbuotojų. Žemės ūkio ekonominių sąskaitų duomenys rodo, kad per 2011–2015 metus grynoji pridėtinė vertė išaugo

22,7 proc. – nuo 645,1 mln. EUR 2011-aisiais iki 791,7 mln. EUR 2015-aisiais. Tam tikra grynosios pridėtinės vertės priaugio dalis atiteko darbuotojų pajamų padidimui ir su darbo užmokesčiu susijusiems mokesčiams (darbuotojų kompensacijoms). 2011 metais kompensacijų darbuotojams dalis grynosios pridėtinės vertės struktūroje siekė 18,0 proc., o 2015 metais – 23,1 proc. Per nagrinėjamą laikotarpį kompensacijos darbuotojams padidėjo 1,6 karto. Tokias tendencijas lėmė kvalifikuotų žemės ūkio darbuotojų stygius kaimo vietovėse bei augantis darbo užmokestis kituose šalies ūkio sektoriuose. 2011–2015 metais vidutinis darbo užmokestis (bruto) žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje padidėjo 38,8 proc. (privatus sektorius su individualiosiomis įmonėmis), t. y. nuo 435,3 EUR iki 604,3 EUR ir priartėjo prie šalies vidurkio. 2011 metais jis sudarė 78,0 proc. šalies analogiško vidutinio rodiklio, o 2015 metais – 89,2 proc.

Žemės ūkio verslo pajamos (be išmokų) per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo 15 proc. ir 2015 metais sudarė 609,2 mln. EUR. Papildomu ūkininkų ir kitų žemės ūkio produkcijos gamintojų pajamų didinimo veiksmu tapo kasmet augančios išmokos, mokamos tiek ES, tiek nacionalinio biudžeto lėšomis. Ši parama nuo 2011 iki 2015 metų išaugo 26,5 proc. Išmokoms augant sparčiau nei žemės ūkio subjektų verslo pajamoms, didėjo ūkio subjektų priklausomybė nuo paramos. 2011 metais išmokos bendroje verslo gaunamų pajamų struktūroje (verslo pajamos ir išmokos) siekė 40 proc., o 2015-aisiais – 42,5 proc. (1.4 pav.).

1.4 pav. Žemės ūkio verslo pajamos ir subsidijos (be investicinės paramos) 2011–2015 metais, mln. EUR

Fig. 1.4. Entrepreneurial income from agriculture and subsidies (investment excl.) in 2011–2015, EUR million

Šaltinis: Žemės ūkio ekonominės sąskaitos.

Gerėjant makroekonominiais žemės ūkio rodikliais ir augant žemdirbių pajamoms, kaimo vietovėse vis dar išlieka didelis skurdo rizikos lygis. Vertinant žemės ūkio reikšmingumą kaimo gyventojų pajamoms, tenka konstatuoti, kad Lietuvoje vis dar išlieka didelis bedarbių, anksčiau dirbusių žemės ūkyje, skaičius. 2011 metais tokių asmenų dalis siekė 8,7 proc. visų bedarbių, o 2015-aisiais – išaugo iki 10,9 proc. Tai rodo, kad investicinė parama žemės ūkio modernizavimui turi ne tik teigiamų, bet ir neigiamų socialinių padarinių vietos bendruomenėms – kiti sektoriai nesugeba įdarbinti žemės ūkyje perteklinės darbo jėgos. Neigiamoms tendencijoms tenka priskirti ir vis dar išliekantį didelį kaimo gyventojų skurdą ir lėtai mažėjančią jų pajamų lygio priklausomybę nuo socialinės paramos. 2014 metais skurdo rizikos lygis kaimo vietovėse siekė 25,5 proc. ir, palyginti su 2011 metais, sumažėjo 3,7 proc. punkto nuo 29,2 proc. Kaimo vietovių gyventojams socialinė parama buvo svarbus skurdą mažinantis veiksnys, nes skurdo lygis iki socialinių išmokų (išskyrus pensijas) buvo 11,5 proc. punkto didesnis ir 2014 metais siekė net 37 proc. Tuo pat metu miestuose skurdo rizikos lygis per tą patį laikotarpį išaugo: nuo 14,2 proc. 2011-aisiais iki 16,0 proc. 2014-aisiais.

Statistikos departamento duomenimis, dažniausiai skurdo grėsmę patiria pensininkai ir bedarbiai. Tačiau Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) duomenys rodo, jog pajamų nepriteklius yra būdingas ir mažuose ūkiuose ūkininkaujantioms šeimoms. 2011 metais bendrasis pelnas su išmokomis ūkiuose iki 10 ha siekė 2634 EUR per metus. Statistikos departamento atlikto namų ūkio tyrimo duomenys parodė, kad 2011 metais žemiausias pajamas turinčių I kvintilinei grupei priskirtų namų ūkių vidutinės pajamos per metus buvo tik šiek mažesnės nei ūkių iki 10 ha – 2534 EUR. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, ūkių iki 10 ha bendrojo pelno su išmokomis rodiklis sumažėjo trečdaliu iki 1766 EUR. Lyginant šį rodiklį su namų ūkių tyrimo rezultatais matyti, kad 2015 metais ūkių iki 10 ha pajamos su išmokomis tesudarė 69,7 proc. I kvintilinei grupei priskirtų namų ūkių vidutinių pajamų. Mažiems ūkiams susiduriant su skurdu, pajamų atotrūkis tarp didžiųjų ir mažųjų ūkių nuosekliai didėjo per visą 2011–2015 metų laikotarpį. Ūkiuose, valdančiuose daugiau kaip 150 ha ŽŪN, 2015 metais bendrasis pelnas su tiesioginėmis išmokomis siekė 55875 EUR. Tyrimai rodo, kad ES paramos paskirstymo tarp ūkių modelis didina turtinę diferenciaciją, o ES paramos indėlis, sprendžiant ūkių pajamų lygio problemas, yra nepakankamas.

Siekiant sumažinti skurdą ir socialinę atskirtį, pagerinti socialinę ir ekonominę situaciją kaimo bendruomenėse, būtina skirti daugiau dėmesio darbo vietų išsaugojimui bei įvairių veiklų ūkininkų ūkiuose vystymui, naujų galimybių didinti žemdirbių ir kitų kaimo gyventojų pajamas paieškai. Šio tikslo galima siekti ne tik ūkiuose naudojant našesnę techniką ir automatizuojant gamybos procesus, bet ir kuriant didesnės pridėtinės vertės produkciją, ilginant žemės ūkio produkcijos perdirbimo ūkyje procesą, taikant inovatyvius rinkodaros metodus, maisto produktų pardavimo rinkoje be tarpininkų sistemą ir kitas socialines inovacijas.

2. Bendroji žemės ūkio produkcija

2. Gross agricultural output

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, bendrosios žemės ūkio produkcijos 2015 metais, skaičiuojant to meto kainomis, buvo pagaminta už 2,48 mlrd. EUR, t. y. 1,1 proc. daugiau nei 2014-aisiais. Tai lėmė didesnis kai kurių augalininkystės produktų derlius ir supirkimo kainos. Per visą analizuojamąjį laikotarpį augalininkystės produkcija sudarė didesnę dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės. Ši dalis 2015-aisiais, palyginti su 2014 ir 2011 metais, buvo 5,3 proc. punkto didesnė (1.3 lentelė).

1.3 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos* struktūra 2011–2015 metais

Table 1.3. Structure of gross agricultural output* in 2011–2015

Produkcija Output	2011		2012		2013		2014		2015**	
	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%
Iš viso / Total	2354,0	100	2711,2	100	2548,7	100	2450,9	100	2477,2	100
augalininkystės crop output	1397,5	59,4	1752,1	64,6	1512,0	59,3	1456,2	59,4	1602,7	64,7
gyvulininkystės animal output	956,6	40,6	959,1	35,4	1036,7	40,7	994,7	40,6	874,5	35,3

* To meto kainomis / At current prices.

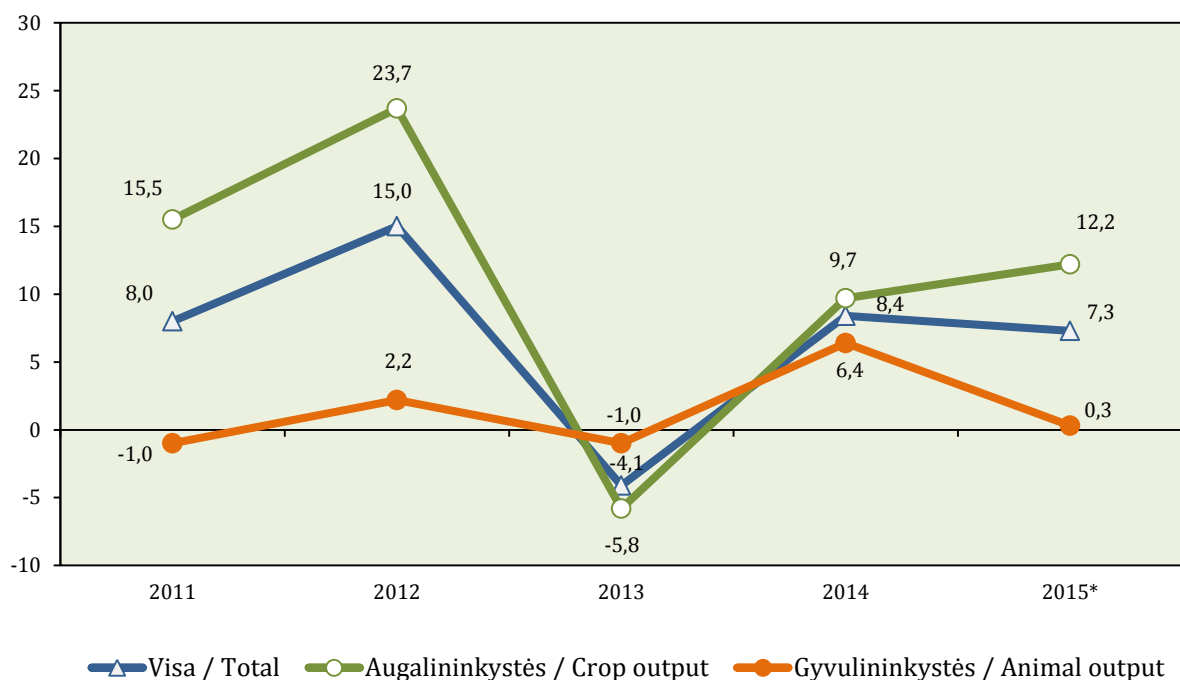
** Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Augalininkystės produkcijos vertė 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, buvo 10,1 proc. didesnė. Tai lėmė išaugusios beveik visų augalininkystės produktų kainos. Prie augalininkystės vertės padidėjimo taip pat prisidėjo didesnis vaisių ir uogų, grūdų bei rapsų derlius (atitinkamai 24,1, 22,5 ir 2,1 proc.). Gyvulininkystės produkcijos vertė 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo 12,1 proc. dėl nukritusių pieno, kiaulių, galvijų ir paukščių supirkimo kainų (atitinkamai 23,2, 11,7, 2,6 ir 0,5 proc.).

Vertinant bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą pagal apskritis, didžiausia augalininkystės produkcijos dalis 2014 metais buvo Šiaulių, Marijampolės ir Kauno apskrityse (atitinkamai 70,7, 69,1 ir 61,7 proc.), o mažiausia – Tauragės, Vilniaus, ir Klaipėdos (atitinkamai 45,1, 46,1 ir 49,3 proc.). 2014 metais, palyginti su 2010-aisiais, visose apskrityse, išskyrus Tauragės, augalininkystės produkcijos dalis padidėjo. Didžiausias augalininkystės produkcijos dalies augimas 2014 metais, palyginti su 2010-aisiais, užfiksuotas Utenos, Vilniaus ir Marijampolės apskrityse (atitinkamai 9,2, 7,1 ir 6,5 proc. punkto).

Skaičiuojant palyginamosiomis kainomis, bendroji žemės ūkio produkcija padidėjo 7,3 proc. (1.5 pav.). Panagrinėjus visą 2011–2015 metų laikotarpį matyti, kad 2013-aisiais, palyginti su ankstesniais metais, bendroji produkcija sumažėjo daugiausia – 4,1 proc. Didžiausias jos prieaugis buvo 2012 metais. Augalininkystės produkcija 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, padidėjo 12,2 proc., o gyvulininkystės produkcijos augimas buvo gerokai mažesnis – 0,3 proc.

1.5. pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos** apimties pokyčiai*** 2011–2015 metais, proc.

Fig. 1.5. Changes in gross agricultural output** in 2011–2015***, per cent

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

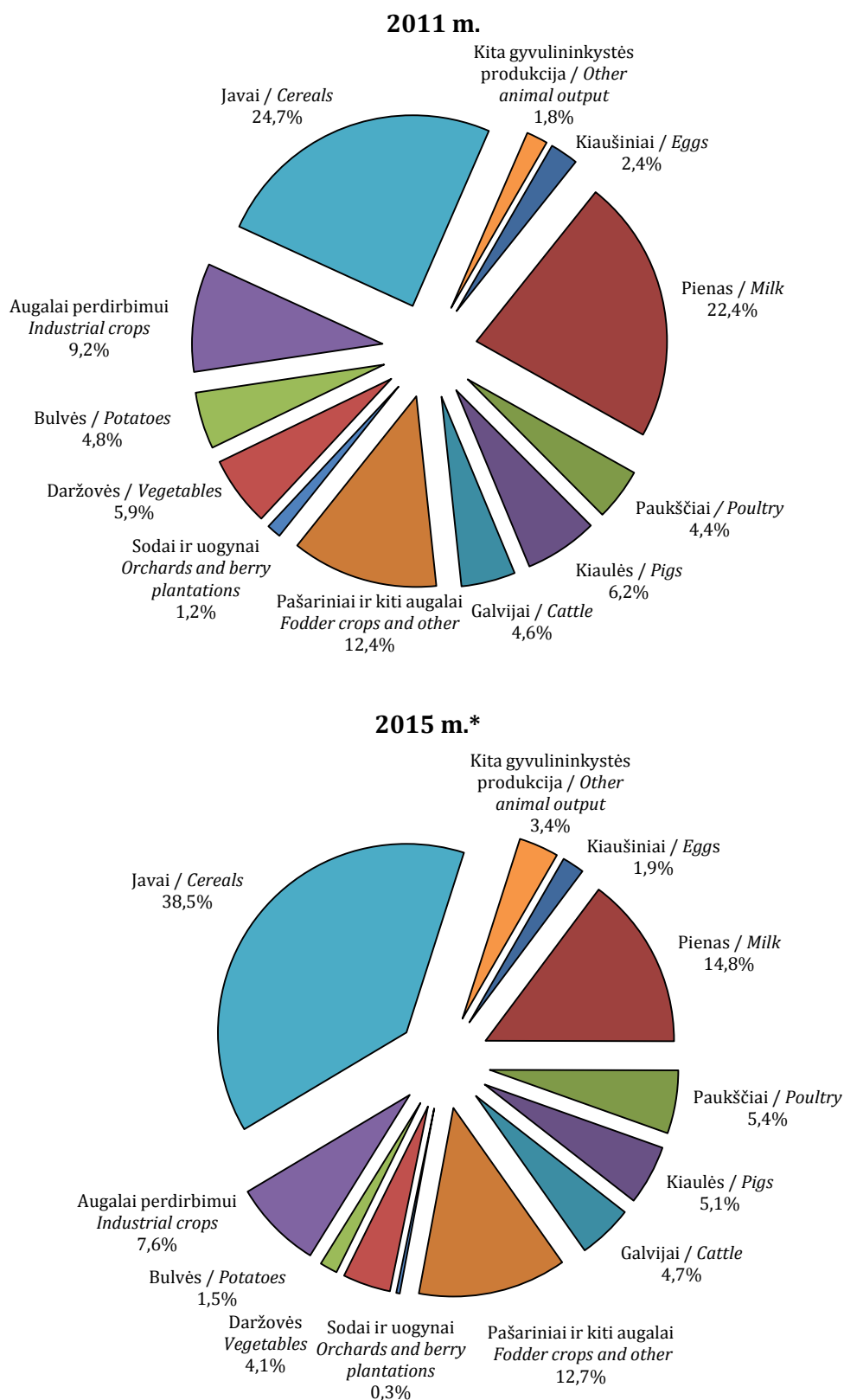
** Palyginamosiomis kainomis / At constant prices.

*** Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos dalį Lietuvoje 2011 ir 2015 metais sudarė javai (atitinkamai 24,7 ir 38,5 proc.) (1.6 pav.).

2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje daugiausia išaugo javų ir kitos gyvulininkystės produkcijos (atitinkamai 13,8 ir 1,6 proc. punkto), o labiausiai sumažėjo pieno ir bulvių dalis (atitinkamai 7,6 ir 3,3 proc. punkto). Pagrindinės neigiamų tendencijų pieno sektoriuje priežastys yra mažos pieno supirkimo kainos ir, palyginti su augalininkystės produktais, santykinai mažesnės tiesioginės išmokos. Prie neigiamų pokyčių bulvių sektoriuje daug prisidėjo sumažėjęs bulvių poreikis tiek gyvuliams šerti, tiek maistui.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

**1.6 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra
2011 ir 2015 metais**

Fig. 1.6. Structure of gross agricultural output in 2011 and 2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Atskirose ES šalyse bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra skiriasi. Pagal bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą visas ES šalis galima suskirstyti į tris grupes. Lietuva patenka į trečiąją šalių grupę (pirmąją grupę sudaro šalys, kuriose vyrauja gyvulininkystės produkcija (pvz., Airija, Suomija), antrąją – šalys, kuriose augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalis yra beveik vienoda (pvz., Belgija, Švedija), trečiąją – šalys, kuriose vyrauja augalininkystės produkcija (pvz., Bulgarija, Graikija). Pažymėtina, kad analizuojamojo laikotarpio pradžioje Lietuvoje augalininkystės produkcija sudarė 5,3 proc. punkto mažesnę bendrosios produkcijos dalį. 2015 metais augalininkystės produkcijos dalis buvo panaši kaip ir Latvijoje bei Italijoje (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra ES šalyse 2011 ir 2015 metais
Table 1.4. Structure of gross agricultural output in EU countries in 2011 and 2015

Šalis / Country	2011			2015		
	augalininkystės dalis, <i>crop output, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock output, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural output, EUR/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, <i>crop output, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock output, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural output, EUR/ha UAA</i>
Airija / Ireland	27,6	72,4	1253	25,1	74,9	1417
Suomija / Finland	42,0	58,0	1828	34,9	65,1	1627
Danija / Denmark	36,6	63,4	3810	36,3	63,7	3638
Jungtinė Karalystė United Kingdom	42,4	57,6	1459	39,9	60,1	1554
Malta / Malta	43,7	56,3	10398	44,6	55,4	10573
Liuksemburgas Luxembourg	44,2	55,8	2434	45,8	54,2	2789
Austrija / Austria	50,2	49,8	2255	47,3	52,7	2134
Belgija / Belgium	43,9	56,1	5801	48,1	51,9	5904
Švedija / Sweden	49,3	50,7	1696	50,2	49,8	1832
Kipras / Cyprus	50,9	49,1	5683	51,1	48,9	5454
Lenkija / Poland	54,9	45,1	1532	52,1	47,9	1527
Vokietija / Germany	53,4	46,6	3099	52,2	47,8	2987
Nyderlandai Netherlands	55,1	44,9	11967	55,3	44,7	12501
Estija / Estonia	46,4	53,6	770	55,9	44,1	878
Portugalija / Portugal	56,5	43,5	1669	56,9	43,1	1782
Slovakija / Slovakia	57,8	42,2	1097	57,2	42,8	1007
Slovėnija / Slovenia	55,4	44,6	2531	57,9	42,1	2580
Čekija / Czech Republic	61,8	38,2	1327	61,4	38,6	1250
Ispanija / Spain	61,4	38,6	1655	62,0	38,0	1767
Prancūzija / France	62,2	37,8	2408	62,2	37,8	2468
Kroatija / Croatia	61,7	38,3	2050	62,2	37,8	1657
Vengrija / Hungary	64,9	35,1	1537	62,6	37,4	1551
Latvija / Latvia	56,5	43,5	542	64,1	35,9	686

Šalis / Country	2011			2015		
	augalininkystės dalis, <i>crop output, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock output, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural output, EUR/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, <i>crop output, %</i>	gyvulininkystės dalis, <i>livestock output, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, EUR/ha ŽŪN <i>gross agricultural output, EUR/ha UAA</i>
Lietuva / Lithuania	59,4	40,6	858	64,7	35,3	903
Italija / Italy	64,4	35,6	3455	65,7	34,3	3570
Rumunija / Romania	76,7	23,3	1253	70,2	29,8	1011
Bulgarija / Bulgaria	67,3	32,7	844	71,8	28,2	789
Graikija / Greece	70,4	29,6	2683	73,3	26,7	2873

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2015 metais Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), buvo viena mažiausių ES. Palyginti su panašias sąlygas turinčia Danija, šis rodiklis buvo daugiau nei 4 kartus mažesnis. Tokiems rezultatams daugiausia įtakos turėjo mažesnės nei kitose šalyse žemės ūkio produktų supirkimo kainos. 2015 metais didžiausia bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo Nyderlanduose, Maltoje, Belgijoje ir Kipre. Šios šalys racionaliai išnaudojo savo gamtinius ir gamybos išteklius, prioritetus pasirinko pagal savo konkurencinius pranašumus ir rinkos konjunktūrą.

Lyginant bendrąją žemės ūkio produkciją, tenkančią 1 ha ŽŪN, matyti, kad ryškaus skirtumo tarp grupių nėra. Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, 2015 metais buvo 2,8 proc. didesnė nei Estijoje, kurioje gyvulininkystės produkcija sudaro gerokai didesnę bendrosios žemės ūkio produkcijos dalį.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos apimtims daugiausia įtakos turi žemės ūkio produktų supirkimo kiekis ir kainos bei jiems pagaminti reikalingų materialinių išteklių kainos. Lietuvoje žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Atskirų žemės ūkio produktų supirkimo apimtys per 2011–2015 metų laikotarpį kito netolygiai. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, vaisių ir uogų supirkta 20,3 proc., rapsų – 8,7 proc., grūdų – 5,8 proc., bulvių – 2,7 proc. daugiau, o daržovių – 3,0 proc. mažiau. Visų gyvulių ir gyvulininkystės produktų, išskyrus kiaules, supirkimo apimtys 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, didėjo. Galvijų supirkta 7,5 proc., kiaušinių – 7,1 proc., paukščių – 2,8 proc., pieno – 0,2 proc. daugiau. Šiems pokyčiams daug įtakos turėjo žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų išteklių kainos.

Žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksų kitimo tendencijos per 2011–2015 metų laikotarpį šiek tiek skyrėsi. Tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės produktų, tiek materialinių išteklių kainų indeksai didžiausi buvo 2011 metais. Augalininkystės produktų supirkimo kainų indeksas mažiausias buvo 2014 metais, gyvulininkystės produktų kainų indeksas – 2015 metais, o materialinių išteklių kainų indeksas – 2013-aisiais. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, augalininkystės ir gyvulininkystės produktų kainos sumažėjo atitinkamai 0,5 ir 14,7 proc., o materialinių išteklių kainos padidėjo 2,0 proc. Šių kainų indeksų pokyčiai 2011–2015 metų laikotarpiu lėmė disproporciją (vadinamąsias kainų žirkles) tarp žemės ūkio produktų supirkimo ir materialinių išteklių kainų (1.5 lentelė).

1.5 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai* 2011–2015 metais, proc.

Table 1.5. Price indices of agricultural products and inputs in 2011–2015, per cent

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015
Kainų žirkklės / Price scissors	103,9	91,7	108,5	90,6	89,6
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai <i>Purchase price indices of agricultural products</i>					
bendrasis / total	123,8	99,5	102,5	87,8	91,4
augalininkystės / crop products	137,5	97,1	97,1	85,0	99,5
gyvulininkystės / animal products	113,3	101,7	107,2	90,1	85,3
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Price index of inputs</i>	119,1	108,5	94,5	96,9	102,0

* Palyginti su ankstesniais metais / Compared to the previous year.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per visą 2011–2015 metų laikotarpį palankiausi žemės ūkio produktų gamintojams buvo 2013 metai, o nepalankiausi – 2015 metai. Pastarieji nebuvo palankūs nei augalininkystės, nei gyvulininkystės produktų gamintojams, tačiau kainų žirkklės buvo didesnės gyvulininkystės sektoriuje. Gyvulininkystės produktų supirkimo kainos sumažėjo daugiau nei augalininkystės.

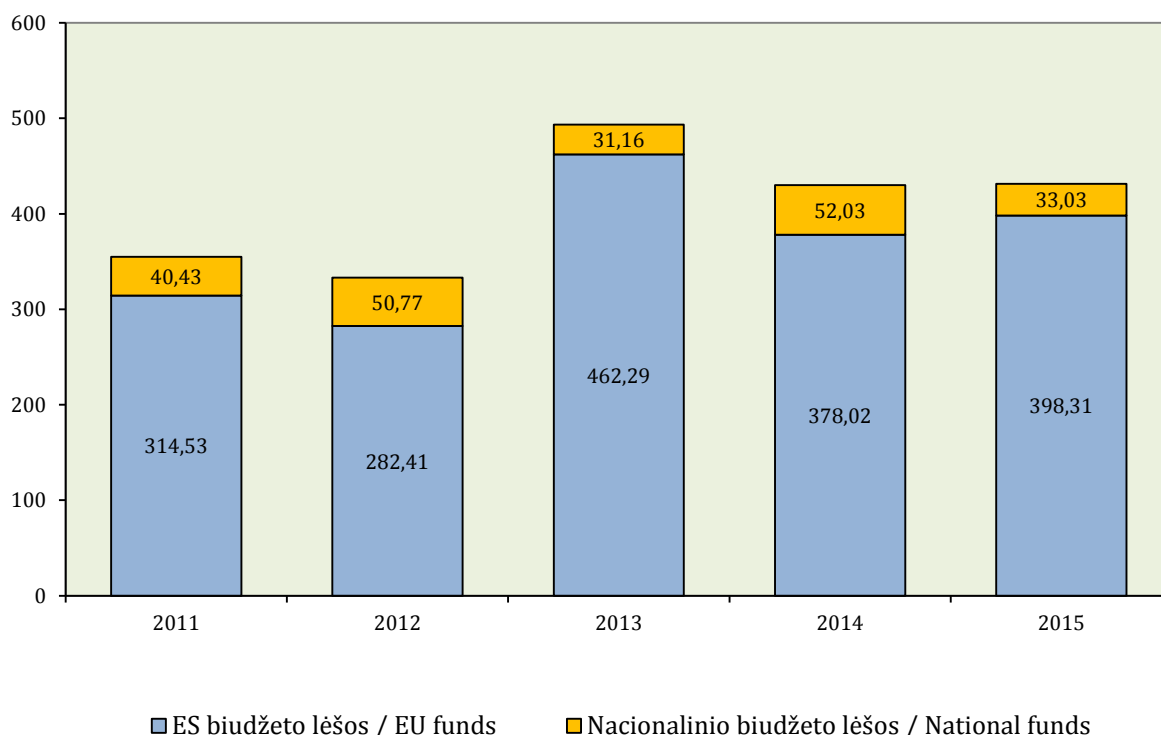
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector

Lietuvoje nuo 2004 metų žemės ūkio rėmimas vykdomas remiantis Bendrąją žemės ūkio politiką (BŽŪP) reglamentuojančiais dokumentais ir teisės aktais. 2014 metais BŽŪP buvo reformuota, o jos tikslai išplėsti, tačiau nuo 2003 metų numatyta kryptis – tvaraus žemės ūkio vystymas – liko pagrindinė. Siekiant paremti žemės ūkio subjektų veiklą, garantuoti ūkininkaujantiems pakankamas pajamas, užtikrinti produktų tiekimą į rinką, tačiau tuo pačiu prisidėti prie aplinkos saugojimo, ūkio subjektams teikiama parama iš ES ir nacionalinio biudžetų. 2015 metais lėšos, skirtos žemės ūkiui finansuoti, sudarė 1083,5 mln. EUR, o tai 23,8 proc. daugiau, nei buvo skirta 2014-aisiais (875,1 mln. EUR).

Tiesioginės išmokos. Naujas 2014–2020 metų BŽŪP laikotarpis praplėtė tiesioginių išmokų skyrimo galimybes ir prievoles. 2014 metais reformuojant BŽŪP, Lietuva pasirinko tęsti vienkartinės išmokos už plotus schemos taikymą, taip pat pradėjo papildomai įgyvendinti „Išmokos už pirmuosius hektarus (30 ha)“ schemą. Nuo

2015 metų pagal reformuotą BŽŪP Lietuva įsipareigojo pradėti įgyvendinti ir tokias tiesioginių išmokų sistemos schemas kaip „Žalinimas“, „Išmokos jauniems ūkininkams“, „Savanoriškai susietoji parama“. 2015 metais, kaip ir 2014-aisiais, Lietuvoje tiesioginės išmokos buvo mokamos iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš valstybės biudžeto, mokant pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos (PLNP) išmokas. EŽŪGF lėšų, skirtų Lietuvos tiesioginėms išmokoms, dalis 2015 metais sudarė 92,5 proc. (417,9 mln. EUR), išmokėta – 398,3 mln. EUR (1.7 pav.). Palyginti su 2014 metais, EŽŪGF skirta lėšų dalis padidėjo 6,3 proc., o išmokėta – 5,4 proc. 2015 metais PLNP dalis, išmokėta už 2014-aisiais ir ankstesniais metais deklaruotus gyvulius bei ŽŪN, sudarė 33,0 mln. EUR, t. y. 36,5 proc. mažiau negu 2014 metais (52,0 mln. EUR).

1.7 pav. Tiesioginių išmokų finansavimas 2011–2015 metais, mln. EUR

Fig. 1.7. Funds for direct payments in 2011–2015, EUR million

Šaltinis: NMA duomenys.

2015 metais bazinės tiesioginės išmokos, mokamos pareiškėjui už ŽŪN (neatsižvelgiant į augalų rūšį) plotus, sudarė 56,7 EUR/ha, t. y. 50,5 proc. mažiau nei 2014 metais (1.6 lentelė). Tokį sumažėjimą lėmė tiesioginių išmokų perskirstymas, mokant perskirstymo išmoką, žalinimo išmoką, savanoriškai susietas išmokas bei išmokas jauniems ūkininkams.

1.6 lentelė. Tiesioginių išmokų dydžiai Lietuvoje 2011–2015 metais

Table 1.6. Direct payments in Lithuania in 2011–2015

Išmokos rūšis / Kind of payment	2011	2012	2013	2014	2015
Išmokos iš ES biudžeto / EU budget payments					
bazinė išmoka, EUR/ha / basic payment, EUR/ha	107,2	117,0	130,9	114,4	56,7
žalinimo išmoka, EUR/ha greening payment, EUR/ha	-	-	-	-	44,9
išmoka už pirmuosius hektarus, EUR/ha payment for the first hectares, EUR/ha	-	-	-	30,8	48,8
išmoka jaunajam ūkininkui, EUR/ha young farmer payment, EUR/ha	-	-	-	-	45,8
kvotinio cukraus išmoka, EUR/t quota sugar payment, EUR/t	99,6	99,6	99,6	99,6	-
išmoka už baltyminių augalų auginimą, EUR/ha payment for protein crops, EUR/ha	-	-	-	-	83,5
išmoka už daržovių šildomuose šiltnamiuose auginimą, EUR/a* / payment for vegetables grown in heated greenhouses, EUR/a*	-	-	-	-	527,0
išmoka už daržovių (išskyrus ankštines) atvirajame grunte auginimą, EUR/ha payment for field vegetables (except legumes), EUR/ha	-	-	-	-	324,2
išmoka už vaisių ir uogų auginimą, EUR/ha payment for fruit and berry cultivation, EUR/ha	-	-	-	-	207,4
specialioji parama už pieną, EUR/t special milk support, EUR/t	-	-	-	9,2	-
išmoka už mėsinius galvijus, EUR/gyv. beef cattle payment, EUR/head	123,4– 158,1	148,0– 187,7	128,0– 162,5	86,5– 109,8	108,8
išmoka už pieninius bulius, EUR/gyv. dairy breed bulls payment, EUR/head	-	-	-	-	76,8
išmoka už mėsines avis, EUR/gyv. sheep (meat breeds) payment, EUR/head	11,0– 19,4	11,0– 19,7	9,0–15,9	6,3–11,1	13,4
išmoka už pienines ožkas, EUR/gyv. dairy female goats payment, EUR/head	-	-	-	-	41,4

* 1 aras / are = 0,01 ha.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Kaip ir 2014 metais, 2015 metais persikirstymo išmokos buvo mokamos už pirmuosius 30 ha, siekiant labiau paremti smulkesnius pagal ŽŪN plotą ūkius. Šiai tiesioginių išmokų sistemos schemai finansuoti 2015 metais buvo numatyta 62,7 mln. EUR EŽŪGF lėšų.

2014 metais pasikeitus cukraus rinkos reguliavimui, 2015 metais nebuvo numatyta mokėti tiesiogines išmokas už kvotinį cukrų.

Siekiant skatinti palankesnę aplinkos atžvilgiu žemės ūkio veiklą Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, nuo 2015 metų pradėtas taikyti tiesioginių išmokų sistemos paramos elementas – žalinimas. Žalinimo išmoka – tai išmoka už visą deklaruotą (tinkamą paramai gauti) plotą, skiriama tuo atveju, jei pareiškėjas laikosi visų nustatytų „žalinimo“ reikalavimų. Pagrindiniai šios išmokos gavimo reikalavimai apima pasėlių įvairinimą, daugiamečių pievų ir ganyklų (žalienu) išlaikymą, ekologiniu požiūriu svarbių vietovių išskyrimą. Remiantis Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1307/2013, šių išmokų finansavimui turi būti skirta 30 proc. EŽŪGF tiesioginių išmokų. 2015 metais žalinimo išmokos dydis Lietuvoje sudarė 44,9 EUR/ha.

Jaunimo išsaugojimas kaimo regionuose, jų skatinimas užsiimti bei tęsti žemės ūkio veiklą yra prioritetas visoje ES. Nuo 2015 metų jaunieji ūkininkai papildomai remiami mokant tiesiogines išmokas. Į jaunesiems ūkininkams skirtas papildomas tiesiogines išmokas gali pretenduoti tik fiziniai asmenys, o parama skiriama už ne didesnę kaip 90 ha paramai skirti tinkamą naudmenų plotą ir mokama ne ilgiau kaip 5 metus. Pagal šią tiesioginių išmokų schemą jaunas ūkininkas turi būti ne vyresnis kaip 40 metų amžiaus ir valda kuriama pirmą kartą arba yra įkurta ne anksčiau kaip prieš 5 metus nuo paraiškos pateikimo. 2015 metais jaunesiems ūkininkams skiriamos papildomos tiesioginės išmokos dydis Lietuvoje sudarė 45,8 EUR/ha.

Nuo 2014 metų reformuojant BŽŪP buvo akcentuojamas ES susirūpinimas dėl besikeičiančios žemės ūkio produkcijos gamybos struktūros tiek visoje ES, tiek atskirose valstybėse narėse. Siekiant suteikti galimybę šaliai narei savarankiškai stebėti ir palaikyti atskiras ūkininkavimo kryptis, reaguoti į struktūrinius pokyčius, nuo 2015 metų šalys narės dalį lėšų, skirtų tiesioginėms išmokoms finansuoti, galėjo susieti su konkrečios žemės ūkio produkcijos gamyba. Pasinaudojus šia galimybe nuo 2015 metų Lietuvoje pradėta taikyti savanoriškai susietos paramos schema. Pagal šią schemą susieta parama mokama tam tikrą ŽŪN plotą deklaruojančiam pareiškėjui už daržovių, išskyrus bulves, auginimą uždarajame (šildomuose šiltnamiuose) ir atvirajame grunte, taip pat už vaisių, uogų, baltyminių augalų auginimą, už pienines karves, mėsinius galvijus ir mėsines avis, pieninių veislių bulius, pienines ožkas. Šioms savanoriškai susietos paramos priemonėms numatyta kasmet skirti 15 proc. EŽŪGF tiesioginių išmokų. 2015 metais Lietuvoje susietoji išmoka už auginimą buvo: baltyminių augalų – 83,5 EUR/ha, už daržovių uždarajame grunte – 527,0 EUR už arą, už daržovių (išskyrus ankštines) atvirajame grunte – 324,2 EUR/ha, už vaisių ir uogų – 207,4 EUR/ha. Gyvulininkystės krypties ūkių rėmimui Lietuvoje buvo numatyta 80 proc. visos susietos paramos lėšų. 2015 metais Lietuvoje susietoji išmoka už pieninę karvę sudarė 80 EUR, už mėsinių galviją – 108,8 EUR, už mėsinę avį – 13,4 EUR, už pieninės veislės bulių – 76,8 EUR; išmoka už pieninę ožką – 41,4 EUR. Šios susietos tiesioginės išmokos už gyvulius iš dalies pakeitė ir papildė 2014 metais taikytas specialiąsias paramos už piena bei mėsinių galvijų ir mėsinių avių rėmimo schemas.

Nors pagrindinė tiesioginių išmokų dalis buvo finansuojama ES lėšomis, dalis tiesioginių išmokų buvo mokama ir nacionalinėmis lėšomis. Už 2015 metais deklaruotus gyvulius ir ŽŪN numatyta mokėti PLNP suma sudarė 33,8 mln. EUR, t.y. 2,7 proc. daugiau nei PLNP skirtas finansavimas 2014 metais (32,9 mln. EUR). Nepažeidžiant su Europos Komisija (EK) suderintos PLNP mokėjimo tvarkos ir, atsižvelgiant į PLNP atskiriems sektoriams leistinas finansavimo ribas ir turimą lėšų rezervą, 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, didėjo PLNP išmokos už karves žindenes (105,0 EUR/gyv.) ir bulius (205,0 EUR) (1.7 lentelė).

1.7 lentelė. Pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos išmokų dydžiai Lietuvoje 2011–2015 metais

Table 1.7. Transitional national aid payment rates in Lithuania in 2011–2015

Išmokos rūšis / Kind of payment	2011	2012	2013	2014	2015
Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos* už: Complementary national direct payments* for:					
grūdinius augalus, rapsus, EUR/ha grain crops, rape EUR/ha	9,6	-	2,9	-	-
baltyminius augalus, EUR/ha protein crops, EUR/ha	21,7	13,0	13,0	13,0	13,0
pluoštinius linus, EUR/ha / fibre flax, EUR/ha	62,8	43,4	43,4	44,0	-
daugiametės žolės sėklai ir pašarinių augalų mišinius, EUR/ha / perennial herbs for seed and fodder crop mix, EUR/ha	9,6	-	-	-	-
karves žindenes, EUR/gyv. suckler cows, EUR/head	115,8	89,8	89,8	87,0	105,0
bulius, EUR/gyv. / bulls, EUR/head	157,3	173,8	231,7	173,0	205,0
bulių auginimo ekstensyvinimą, EUR/gyv. bull production extensification, EUR/head	-	-	8,7	-	-
skerdžiamus suaugusius galvijus, EUR/gyv. slaughtered adult cattle, EUR/head	8,7	-	8,7	-	-
ėriavedes, EUR/gyv. / ewes, EUR/head	11,6	11,3	7,5	5,8	4,4
kvotinį pieną, EUR/t / quota milk, EUR/t	20,3	20,3	18,8	15,1	16,0

* Bendra susietos ir atsietos dalių suma / Total sum of coupled and decoupled payments.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Remiantis EK nustatytais maksimaliomis PLNP išmokų už žemės ūkio produkciją ribomis, 2015 metais dėl sumažėjusios PLNP dalies turėjo mažėti išmokos už kvotinį pieną, tačiau sumažėjus reikalavimus atitinkančių pareiškėjų skaičiui, išmokos dydis padidėjo 6 proc. (2015 m. – 16,0 EUR/t).

PLNP mokamos išmokos (išskyrus išmokas už ėriavedes) yra atsietos nuo gamybos, o referencinis laikotarpis svyruoja nuo 2004 iki 2011 metų. Siekiant užtikrinti minėtos paramos teikimo tikslingumą, jau nuo 2014 metų nėra numatyta parama už pasėlius ir gyvulius pagal 2004–2006 metų referenciją, t. y. už deklaruotus grūdinius augalus, skerdžiamus suaugusius galvijus, bulių auginimo ekstensyvinimą, o nuo 2015 metų – už pluoštinius linus.

2015 metais ŽŪN ir kitus plotus deklaravo daugiau kaip 139 tūkst. pareiškėjų, iš kurių 1012 buvo juridiniai asmenys. Deklaruotas žemės plotas siekė 2,87 mln. ha. Palyginti su 2014 metais, pateikta 3,6 tūkst. paraiškų mažiau, bet deklaruotas plotas padidėjo beveik 31,2 tūkst. ha. Kadangi naujuoju programiniu laikotarpiu tiesioginių išmokų struktūra skiriasi nuo ankstesniojo laikotarpio, pareiškėjams išmokos buvo mokamos pagal skirtingas paramos schemas. 2015 metų tiesiogines išmokas sudarė: pagrindinė išmoka, išmoka už pirmuosius hektarus, išmoka jaunajam ūkininkui, žalinimo išmoka ir susietoji parama.

Rinkos reguliavimo priemonės. Rinkos reguliavimo priemonės naudojamos kaip rinkos apsaugos priemonės, esant sutrikimams rinkoje, ir yra žemės ūkio sektoriaus stabilumo garantas.

Nuo 2004 metų Lietuvoje vykdomos rinkos reguliavimo priemonės apima intervencinį grūdų, sviesto, nugriebto pieno miltelių, galvijienos pirkimą, saugojimą ir pardavimą iš intervencinių sandėlių. Rinkos reguliavimo priemonės taip pat apima paramos teikimą už privatų sūrių, sviesto, nugriebto pieno miltelių (NPM), baltojo cukraus, galvijienos, kiaulienos, avienos ir ožkienos sandėliavimą, už cukraus naudojimą pramoninių produktų gamyboje, už pašalintus iš rinkos šviežius vaisius ir daržoves, vaisių ir daržovių derliaus nenuėmimą ir nesunokusio derliaus nuėmimą, teikiama parama už pieno ir pieno produktų suvartojimą švietimo ir mokslo įstaigose bei vykdoma vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programa ir kt.

Rinkos reguliavimo priemonėmis taip pat skatinamas Lietuvos žemės ūkio produktų eksportas, vykdant žemės ūkio produktams skirtų informavimo ir pardavimo skatinimo veiksmų vidaus rinkoje ir trečiojoje šalyse paramos schemą. Šią schemą 2015 metais sudarė aštuonios programos, kuriose numatyta informacijos apie pieno produktus, ES pagamintą kietąjį sūrį ir sūrio dešreles, ekologiškus produktus, ES išaugintus vaisius ir daržoves sklaida ir pardavimo skatinimas vidaus rinkoje; Europoje perdirbtų vaisių ir daržovių, vynu su saugoma kilmės vietos arba saugoma geografine nuoroda bei vynu su vyninių vynuogių veislių nuoroda žinomumo didinimas Baltijos šalyse; Baltijos regiono mėsos ir mėsos produktų pardavimo skatinimas bei Europos spiritinių gėrimų su saugoma geografine nuoroda ir vynu su nuoroda į vyninių vynuogių veisles žinomumo didinimas ir pardavimo skatinimas trečiojoje šalyse.

2015 metais pagal minėtą schemą visoms aštuonioms programoms įgyvendinti buvo išmokėta 4,7 mln. EUR (3,0 mln. EUR – ES lėšos, 1,7 mln. EUR – nacionalinio biudžeto), t. y. 7 proc. daugiau negu 2014 metais (4,4 mln. EUR).

Jau keletą metų iš eilės Lietuvoje sėkmingai buvo vykdoma parama maisto produktais labiausiai nepasiturintiems žmonėms. Maisto produktų tiekimo iš intervencinių atsargų labiausiai nepasiturintiems asmenims programa Lietuvoje vykdyta iki 2013 metų, kurios paskutiniai mokėjimai buvo įvykdyti 2014 metais. Nuo 2014 metų Lietuvoje vykdomas Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondo finansuojami projektai – Parama maisto produktais I, II ir III. Minėto projekto vadovaujanti institucija yra Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

Siekiant gerinti vaikų ir paauglių mitybą, skatinti pieno produktų vartojimą vidaus rinkoje bei sumažinti disbalansą pieno produktų rinkoje, Lietuvoje įgyvendinama paramos programa „Pienas vaikams“. 2015 metais 1580 ugdymo įstaigų pasinaudojo šia programa. Minėtose ugdymo įstaigose remtinų vaikų skaičius – 214,5 tūkst., 1,9 proc. mažiau nei 2014 metais (218,7 tūkst.). Šiai priemonei įgyvendinti 2015 metais buvo išmokėta 3,5 mln. EUR (iš jų nacionalinio biudžeto lėšos – 3,2 mln. EUR), t. y. 12,9 proc. daugiau negu 2014 metais.

Vaisių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programa Lietuvoje įgyvendinama nuo 2009 metų. Ja siekiama skatinti priešmokyklinio amžiaus vaikus ir pradinių klasių mokinius vertinti vaisius ir daržoves, pratintis juos vartoti ir ateityje. 2014–2015 mokslo metų vaisių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programai iš ES ir nacionalinio biudžeto skirta 2,1 mln. EUR. Programa buvo vykdoma (2014 m. lapkričio – 2015 m. gegužės mėn.) 1441 ugdymo įstaigoje, dalyvavo apie 210,6 tūkst. priešmokyklinio amžiaus vaikų ir pradinių klasių mokinių, kuriems buvo dalijami ekologiški arba išskirtinės kokybės obuoliai, obuolių tyrės, kriaušės, morkos bei ekologiškos arba išskirtinės kokybės obuolių, kriaušių, morkų, serbentų, braškių, aviečių, aronijų sultys ar jų mišiniai. Siekiant efektyviai naudoti programai skirtas lėšas, nuo 2014–2015 programos metų patvirtintas lėšų limitas vienam priešmokyklinio amžiaus vaikui ir pradinių klasių mokiniui per mėnesį – 1,14 EUR be pridėtinės vertės mokesčio (PVM), o nuo 2015 m. balandžio mėn. – 2,20 EUR. Iš viso 2014–2015 mokslo metų programai pareiškėjams apskaičiuota 1324,2 tūkst. EUR paramos ir grąžinta 276,9 tūkst. EUR PVM (44,8 proc. mažiau nei 2013–2014 mokslo metais), iš jų 74,4 proc. sudarė ES lėšos.

Siekiant stabilizuoti kainas ir padėti rinkoje, susidariusią dėl Rusijos Federacijos draudimo importuoti vaisių ir daržovių produktus, vaisių ir daržovių augintojams teikiama parama už produktų pašalinimo iš rinkos ir derliaus nenuėmimo priemones. Pagal šią laikinąją paramos priemonę per 2014 metų spalio–gruodžio paramos teikimo laikotarpį gauti 23 mokėjimo prašymai, iš jų pagal 11 mokėjimo prašymų 2015 metais išmokėta 92,4 tūkst. EUR ES lėšų ir 772,8 EUR (PVM kompensacija). Šią paramą gavo 6 ūkininkai už pašalintas iš rinkos 715,8 t morkų ir 239,2 t kopūstų. 2015 metų sausio–birželio mėn. iš rinkos pašalinta 658 t morkų. Paramos priemone pasinaudojo 4 ūkininkai, jiems priskaičiuota 84,3 tūkst. EUR paramos ir 749,7 EUR PVM kompensacijos. Iš viso pagal šią laikinąją priemonę 2015 metais buvo išmokėta 176,7 tūkst. EUR ES paramos ir 1,5 tūkst. EUR PVM iš valstybės biudžeto lėšų.

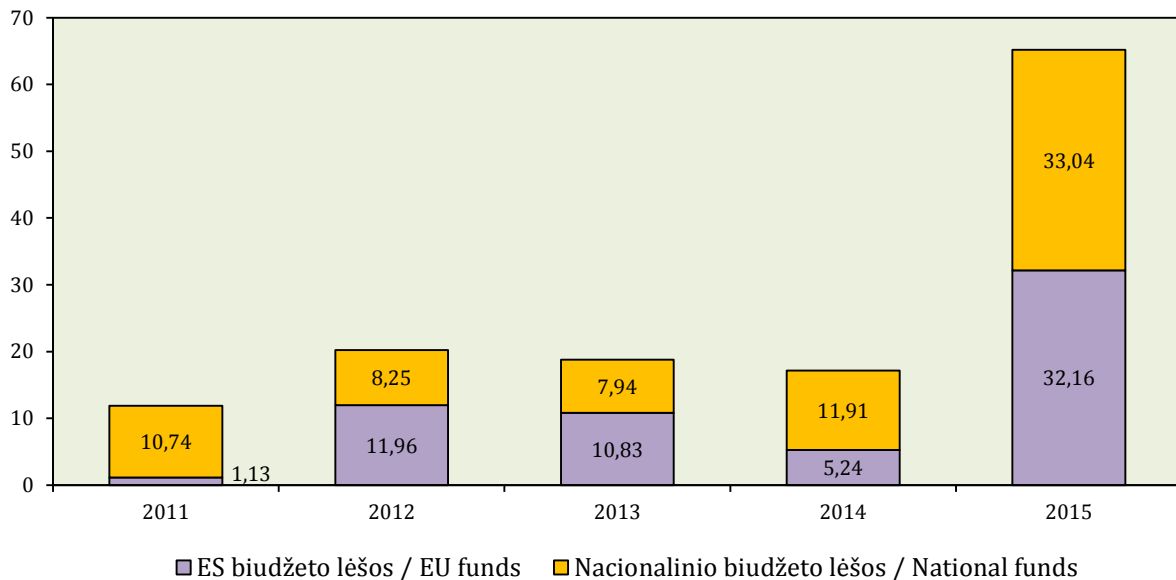
2015 metais buvo intensyviai naudojamosi privataus žemės ūkio ir maisto produktų saugojimo paslaugomis. 2015 metais pateiktos paraiškos dėl 5049 t NPM, 1816 t sviesto ir 1163 t sūrio saugojimo. Iš viso 2015 metais buvo saugoma 10,2 tūkst. t maisto produktų (7255 t NPM, 1816 t sviesto ir 1163 t sūrio), t. y. 3,3 karto daugiau nei 2014 metais. 2015 metais išmokėta paramos suma sudarė 169,9 tūkst. EUR, beveik 9 kartus daugiau nei 2014 metais (18,9 tūkst. EUR). Parama už privatų saugojimą 100 proc. finansuojama iš ES biudžeto.

Dėl Rusijos Federacijos pieno produktų importo embargo pieno kvotų nuo 2015 metų panaikinimo ir susidariusios itin sudėtingos situacijos pasaulinėje pieno rinkoje Lietuvoje buvo ieškoma kompleksinių priemonių paremti pieno ūkius panaudojant visas galimas ES rinkos reguliavimo priemones ir leistiną maksimalią nacionalinę paramą. ES visoms šalims narėms skyrė išskirtinę laikinąją paramą susidariusioms problemoms rinkose spręsti. EK taip pat leido šalims teikti savo žemdirbiams papildomą paramą iš nacionalinio biudžeto, kuri gali siekti iki 100 proc. šaliai skirtosios ES tikslinės paramos. 2015 metais buvo numatyta specialioji parama pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos importo embargo bei laikinoji išskirtinė parama pieno gamintojams. Pagal šias priemones 2015 metais buvo išmokėta 52,47 mln. EUR, iš kurių nacionalinio biudžeto lėšos buvo 50 proc. sumos.

Siekiant sušvelninti Rusijos importo embargo poveikį, nuo 2015 metų buvo aktyviai vykdomas intervencinis NPM pirkimas. Iš viso buvo pateikta 30 paraiškų, kuriuose bendras parduodamo intervencijai NPM kiekis sudarė 8,9 tūkst. t, tačiau iš jų tik 26 paraiškos buvo patenkintos 2015 metais, pagal kurias 7,9 tūkst. t NPM buvo suvežta į sandėlius. Intervenciniams NPM pirkimams 2015 metais buvo išleista 128,5 tūkst. EUR, iš kurių 63,5 tūkst. EUR – nacionalinio biudžeto lėšos.

Siekiant kompensuoti nuostolius afrikinio kiaulių maro III zonos kiaulių laikytojams, kurie pardavė kiaules skerdykloms ir neteko dalies pajamų dėl susidariusio kainų skirtumo, palyginti su šalyje mokama vidutine kiaulių supirkimo kaina, 2015 metais Lietuvoje buvo išmokėta 787,8 tūkst. EUR paramos. Parama galėjo pasinaudoti tik tie afrikinio kiaulių maro III zonos kiaulių laikytojai, kurie buvo užregistravę savo kiaules, įvykdę biologinio saugumo priemones bei laikėsi biologinio saugumo reikalavimų kiaulių laikymo vietose.

Dėl minėtų naujų laikinų priemonių taikymo padidėjo visų rinkos reguliavimo priemonių finansavimas. 2015 metais iš viso išleista 65,2 mln. EUR, t. y. 3,8 karto daugiau negu 2014-aisiais (17,2 mln. EUR) (1.8 pav.).

1.8 pav. Rinkos reguliavimo priemonių finansavimas 2011–2015 metais, mln. EUR

Fig. 1.8. Funds for market regulation measures in 2011–2015, EUR million

Šaltinis: NMA duomenys.

Nors 2015 metais finansuojant rinkos reguliavimo priemones Lietuvoje ES lėšų dalis (32,2 mln. EUR) padidėjo daugiau negu 6 kartus, palyginti su 2014 metais (5,2 mln. EUR), o nacionalinio biudžeto lėšos – apie 3 kartus, šių biudžetų proporcija buvo beveik vienoda – 50,7 proc. (nacionalinio biudžeto lėšos) ir 49,3 proc. (ES lėšos).

Kaimo plėtros priemonės. Siekiant kaimo plėtros tikslų, kuriais prisidedama prie pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“, ir atsižvelgiant į pagrindines problemas, identifikuotas analizuojant situaciją Lietuvos kaime, bei svarbiausius poreikius, naujuoju 2014–2020 metų programavimo laikotarpiu įgyvendinami šeši pagrindiniai ES kaimo plėtros prioritetai:

- skatinti žinių perteikimą ir inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse (skiriama 2,7 proc. EŽŪFKP lėšų);
- didinti ūkių gyvybingumą ir visų žemės ūkio sektorių veiklos konkurencingumą regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą (atitinkamai 30,6 proc.);
- skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje (7,9 proc.);
- atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas (26,8 proc.);
- skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose (8,5 proc.);
- skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse (15,1 proc.).

Šiems prioritetams Lietuvoje 2015 metais pradėtos įgyvendinti 2014–2020 metų Kaimo plėtros programos (KPP) priemonės. Jas sudaro 16 pagrindinių priemonių ir 2 tęstinės (1.8 lentelė).

Atsižvelgiant į 2014–2020 metų KPP biudžetą (1,977 mlrd. EUR), buvo nustatytas balansas tarp aplinkosauginių ir klimato kaitos priemonių (joms numatyta skirti 36 proc. visų 2014–2020 metų KPP lėšų), ir paramos investicijoms, žinių sklaidos, mokymosi, konsultavimosi bei kooperacijos priemonių.

Pagal 2014–2020 metų KPP priemones per 2015 metus surinkta daugiau nei 96,8 tūkst. paraiškų, kuriose prašoma 719,7 mln. EUR paramos. Jau pirmuose paramos administravimo etapuose didelis dėmesys buvo skirtas pažeidimų prevencijai. Naujuoju programiniu laikotarpiu buvo pradėta taikyti galimai neteisėtų sąlygų gauti paramą nustatymo metodika, kuri padeda nustatyti, ar projektui finansuoti nėra sukurtos dirbtinės sąlygos. 2015 metais buvo patobulinta investicijų kainų pagrįstumo vertinimo metodika. Be to, paraiškos buvo vertinamos pagal naują metodiką, joms suteikiant balų skaičių už atitiktį nustatytiems atrankos kriterijams. Prašomai paramos sumai viršijus skirtąją, buvo sudaromos paraiškų pirmumo eilės. Sudaryti paraiškų pirmumo eiles prireikė pagal daugelį 2014–2020 metų KPP priemonių. Šios prevencinės paraiškų atrankos priemonės prisidėjo prie galutinio patvirtinto paraiškų skaičiaus ir paramos sumos. Iš viso pagal 2014–2020 metų KPP priemones 2015 metais patvirtinta 84,4 tūkst. paraiškų (12,8 proc. mažiau nei pateiktų), o patvirtinta paramos suma buvo net 2,6 karto mažesnė už prašomą – 274,2 mln. EUR.

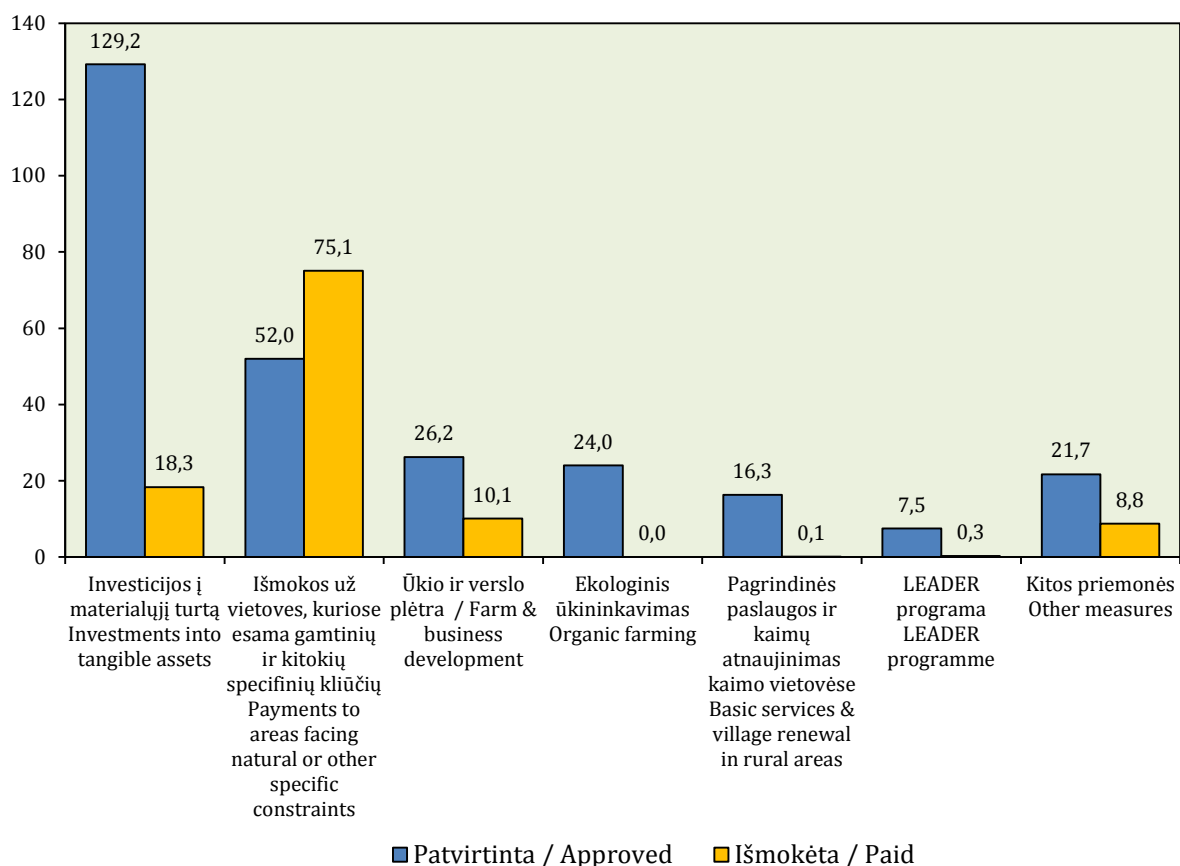
2015 metais, kaip ir ankstesniuoju finansiniu laikotarpiu, viena populiariausių veiklų buvo žemės ūkio valdų modernizavimas. Paramos investicijoms į žemės ūkio valdas kreipėsi 2030 ūkio subjektų, kurių pateiktų paraiškų bendra vertė – 239,7 mln. EUR. Šiai veiklai finansuoti buvo skirta 150 mln. EUR, todėl buvo sudaryta paraiškų pirmumo eilė, pagal kurią buvo patvirtintos 1043 paraiškos, jų vertė – 104,4 mln. EUR.

1.8 lentelė. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos finansinis planas
 Table 1.8. Financial plan of the Lithuanian Rural Development Programme for 2014–2020

Priemonė / Measure	Viešoji parama Public support		Iš jos: / Of which:		
	lėšos / amount, tūkst. / thou. EUR	dalis share, %	EŽŪFKP / EAFRD		nacionalinio biudžeto lėšos national funds, tūkst. / thou. EUR
			lėšos / amount, tūkst. / thou. EUR	įnašas contribution, %	
Žinių perdavimas ir informavimo veikla	23439,5	1,2	19923,5	85	3515,9
Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos	4588,2	0,2	3900,0	85	688,2
Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos	4224,7	0,2	3591,0	85	633,7
Investicijos į materialųjį turtą	620349,1	31,4	526949,2	75–85	93399,9
Ūkio ir verslo plėtra	223722,0	11,3	190163,7	85	33558,3
Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse	76110,8	3,9	64694,2	85	11416,6
Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą	122383,7	6,2	95163,5	75–85	27220,1
Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas	1788,8	0,1	1520,5	85	268,3
Agrarinė aplinkosauga ir klimatas	142415,3	7,2	106811,5	75	35603,8
Ekologinis ūkininkavimas	150784,7	7,6	113088,5	75	37696,2
„Natūra 2000“ išmokos ir su Bendrąja vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos	6564,7	0,3	4923,6	75	1641,2
Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių	287036,1	14,5	215277,1	75	71759,0
Miškų aplinkosaugos ir klimato paslaugos ir miškų išsaugojimas (tęstiniai įsipareigojimai)	1274,3	0,1	955,7	75	318,6
Bendradarbiavimas	23963,4	1,2	20368,9	85	3594,5
Rizikos valdymas	17460,3	0,9	14841,2	85	2619,0
LEADER programa	113865,1	5,8	96785,3	85	17079,8
Techninė pagalba	67439,4	3,4	57323,5	85	10115,9
Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos (tęstiniai įsipareigojimai)	90361,4	4,6	76807,2	85	13554,2
Iš viso / Total	1977771,6	100	1613088,2	81,6	364683,4

Šaltinis: NMA duomenys.

Pagal KPP priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ veikla „Parama jauniems ūkininkams įsikurti“ 2015 metais buvo antra pagal populiarumą. 2015 metais pagal 1822 pateiktas paraiškas buvo prašoma 96,6 mln. EUR paramos. Paramos poreikis buvo didesnis daugiau kaip 3 kartus, palyginti su šiai veiklai skirta suma (apie 30 mln. EUR). Patvirtinta mažiau nei ketvirtadalis pateiktų paraiškų (401 vnt.), kurių suma – 22,4 mln. EUR. Iš viso 2015 metais pagal priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ buvo patvirtintos 654 paraiškos, jų suma – 26,2 mln. EUR, o išmokėta dalis sudarė 10,1 mln. EUR (38,5 proc. nuo patvirtintos sumos).

1.9 pav. Pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemones 2015 metais patvirtintos ir išmokėtos lėšos, mln. EUR

Fig. 1.9. Funds approved and paid in 2015 under the Lithuanian Rural Development Programme for 2014–2020 by measures, EUR million

Šaltinis: NMA duomenys.

Nors 2014 metais buvo pateikta nemažai paraiškų (72,2 tūkst.) pagal priemonę „Išmokos už vietas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“, ir didžioji jų dalis (71,5 tūkst.) buvo patvirtinta, tačiau mokėjimai pagal šią priemonę prasidėjo tik kitais metais. Pagal minėtą priemonę 2015 metais buvo pateikta 75,2 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta 69,6 tūkst., paramos suma – 52,0 mln. EUR. Iš viso pagal šią priemonę už 2014–2015 metus išmokėta 75,1 mln. EUR paramos.

Didelio susidomėjimo sulaukė ir parama ekologiniam ūkininkavimui, kuri buvo teikiama ir pagal 2007–2013 metų KPP. 2015 metais gauta net 2,9 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta 2,4 tūkst., skirta parama – 24,0 mln. EUR, tačiau 2015 metais mokėjimai pagal šią priemonę nebuvo vykdomi.

Siekiančiųjų paramos netrūko ir pagal kitas naujos kaimo plėtros programos veiklas. Kaip ir 2007–2013 metų, taip ir naujuoju 2014–2020 metų KPP laikotarpiu išliko parama „LEADER programai“. 2015 metais pagal šią priemonę vietos veiklos grupės teikė paraiškas paramai vietos projektams įgyvendinti pagal vietos plėtros strategiją. Pateiktos 49 paraiškos, kuriose prašoma 110,0 mln. EUR paramos, tačiau 2015 metais buvo įvertinta ir patvirtinta mažiau nei 10 proc. paraiškų (4 paraiškos) išmokėti 7,5 mln. EUR. 2015 metais pagal LEADER programą buvo išmokėta tik parengiamoji parama – 0,3 mln. EUR.

Daugiausia paramos 2015 metais išmokėta Vilniaus, Utenos ir Panevėžio apskrityse – atitinkamai 26,8 mln. EUR, 16,1 mln. EUR ir 14,9 mln. EUR, mažiausiai – Marijampolės apskrityje – 2,3 mln. EUR. 2015 metais aktyviausiai paraiškos buvo teikiamos Utenos, Vilniaus ir Panevėžio apskrityse – atitinkamai 19,2, 16,9 bei 11,0 tūkst. vnt., mažiausiai – Marijampolės apskrityje – apie 2,6 tūkst.

2015 metais buvo vykdomi likę išipareigojimai pagal 2007–2013 metų KPP priemones. Iš viso pagal visas 2007–2013 metų KPP 4 kryptis 2015 metais buvo išmokėta 257,0 mln. EUR paramos, didžioji dalis (45,4 proc.) – pagal pirmąją kryptį „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas“.

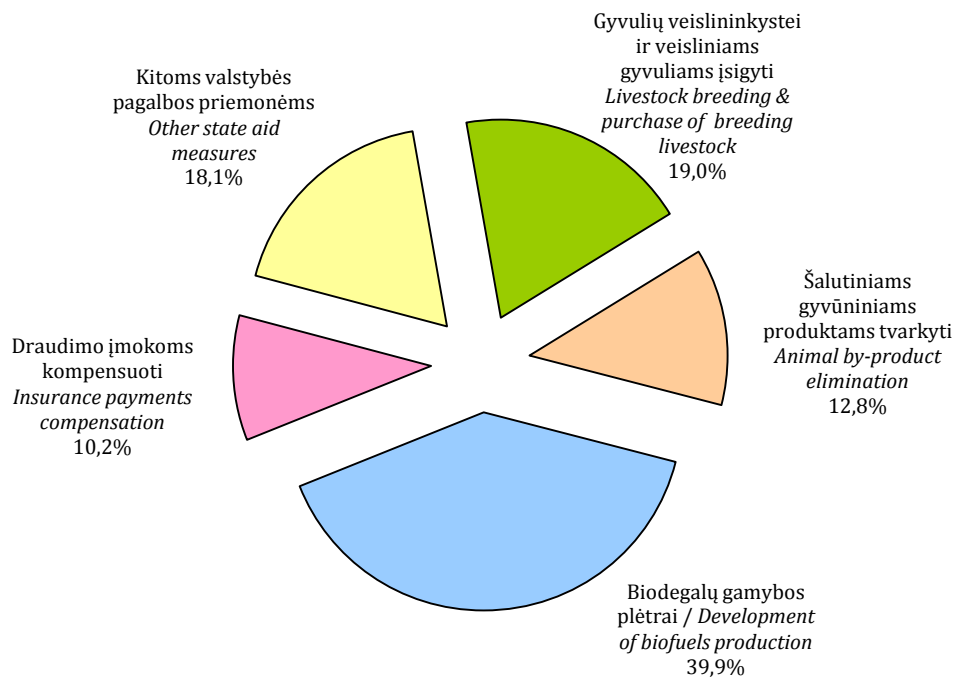
Valstybės pagalba. Valstybės pagalbos priemonėmis skatinami žemės ūkio subjektai, kurių veikla teikia ekonominę naudą, tačiau laisvos rinkos sąlygomis yra neįmanoma. Šioms priemonėms įgyvendinti lėšos skiriamos iš nacionalinio biudžeto. 2015 metais iš šių lėšų buvo finansuojamos šios valstybės pagalbos priemonės: biodegalų gamyba, dalies draudimo įmokų kompensavimas žemės ūkio veiklos subjektams, gyvulių veislininkystė, veislinių gyvulių išsigijimas, šalutinių gyvūninių produktų tvarkymas, sertifikuotų tautinio paveldo produktų išsaugojimas, kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamybos, populiarinimo ir realizavimo skatinimas, žemdirbių konsultavimas, taikomųjų ir tarptautinių tyrimų vykdymas, žinių perdavimo ir informavimo veikla ir kt.

Siekiant Lietuvoje skatinti biodegalų gamybą ir žemės ūkio produkcijos naudojimą ne maisto reikmėms, daugiausia valstybės pagalbos paramos lėšų 2015 metais buvo išmokėta pagal priemonę „Parama biodegalų gamybos plėtrai“ – 8,5 mln. EUR (39,9 proc. viso 2015 m. valstybės pagalbos priemonių finansavimo), t. y. 26,1 proc. mažiau negu 2014 metais (11,5 mln. EUR). Pagal minėtą priemonę valstybės pagalba teikiama kompensuojant dalį rapsų aliejaus ir dehidratuoto etanolio gamybai nupirktų rapsų ir javų kainos.

Kaip ir 2013–2014 metais, Lietuvos ūkininkai gana pasyviai naudojami pasėlių draudimo paslaugomis. 2015 metais pagal valstybės pagalbos priemonę „Parama draudimo įmokoms kompensuoti“ buvo išmokėta 2,2 mln. EUR paramos, t. y. 4,8 proc. daugiau negu 2014 metais ir apie 2,5 karto mažiau, negu buvo išmokėta vidutiniškai 2010–2012 metais.

2015 metais Lietuvoje buvo ne tik tęsiamas ūkininkų skatinimas gerinti visų gyvūnų rūšių veislines savybes, produkcijos kokybę, veiksmingiau naudoti genetinius išteklius, išsaugoti genofondą mokant paramą pagal priemonę „Gyvulių veislininkystė“, bet ir atnaujintas valstybės pagalbos paramos mokėjimas pagal priemonę „Parama veisliniams gyvuliams išigyti“, siekiant pagerinti laikomų mėsinių galvijų, avių ir ožkų bandų genetinę kokybę aukštos veislinės vertės gyvūnais, gerinant gaminamos žemės ūkio produkcijos kokybę. Pagal abi priemones 2015 metais buvo išmokėta 4,0 mln. EUR (19,0 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms numatytų lėšų). Pagal paramos priemonę

„Parama veisliniams gyvuliams įsigyti“ 2015 metais buvo patvirtintos 244 paraiškos, didžioji dalis jų – dėl paramos mėsiniams galvijams įsigyti. Dalis paramos buvo išmokėta 2015 metais – 781,1 tūkst. EUR. Pagal minėtos paramos priemonės taisyklės kompensuojama iki 30 proc. grynaveislių mėsinių galvijų, grynaveislių avių ir ožkų pirkimo kainos.

1.10 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2015 metais

Fig. 1.10. Structure of state-financed measures in 2015

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

2015-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, buvo aktyviai naudojamos valstybės pagalba, siekiant utilizuoti nugaišusius gyvulius. Pagal paramos priemonę „Parama šalutiniams gyvūniniams produktams tvarkyti“ 2015 metais buvo išmokėta beveik 2,7 mln. EUR (10,2 proc. valstybės pagalbos priemonėms finansuoti numatytų lėšų), t. y. apie 3,6 proc. mažiau nei 2014 metais.

2015 metais vykdomoms valstybės pagalbos priemonėms finansuoti išmokėta suma siekė 21,2 mln. EUR, t. y. 8,2 proc. mažiau, nei buvo išmokėta 2014 metais (23,1 mln. EUR). Tokį valstybės pagalbos priemonių finansavimo sumažėjimą nulėmė ir tai, kad mokėjimai už dalį priemonių, numatytų 2015 metais dėl neparengtos mokėjimo ir administravimo tvarkos, susijusios su nauju programavimo laikotarpiu pakeistu reglamentu, buvo perkelti į 2016 metus (pvz., „Parama kompensuojant nuostolius dėl fitosanitarijos priemonių naudojimo“).

2015 metai pasižymėjo tuo, kad be minėtos valstybės pagalbos priemonės, skatinančios veislinių gyvulių įsigijimą, pagalbos priemonių sąrašą papildė parama asmenims, priverstinai paskerdusiems kiaules kompetentingos institucijos nustatytoje buferinėje zonoje, ūkiniams gyvūnams, išskyrus kiaules, įsigyti (išmokėta 313,0 tūkst. EUR).

4. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektai

4. Economic entities in agriculture and food industry

Žemės ūkio subjektai. ŽŪIKVC duomenimis, ŽŪN deklaravusių žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2011–2015 metus kito netolygiai: žemės ūkio bendrovių (ŽŪB) ir kitų žemės ūkio įmonių skaičius išaugo 37,9 proc., o fizinio asmens ūkių sumažėjo 17,2 proc. (1.9 lentelė).

1.9 lentelė. Žemės ūkio naudmenas deklaravusių subjektų skaičius 2011–2015 metais

Table 1.9. Number of agricultural entities who declared agricultural area in 2011–2015

Žemės ūkio subjektai <i>Agricultural entities</i>	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	734	796	844	938	1012	37,9
Fizinių asmenų ūkiai, tūkst. <i>Households, thou.</i>	166,5	158,7	150,2	141,5	137,9	-17,2

Šaltinis: Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

2015 metais pagal visų žemės ūkio subjektų deklaruotą ŽŪN plotą vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 20,6 ha (1.10 lentelė), t. y. 3,5 proc. didesnis nei 2014-aisiais ir 26,4 proc. – nei 2011-aisiais. Iš viso 2015 metais žemės ūkio subjektai deklaravo 2,5 proc. mažiau ūkių nei 2014-aisiais, jų deklaruojamas plotas išaugo nežymiai – 1,2 proc. Nors 2015 metais, kaip ir ankstesniaisiais, ūkiai iki 5 ha sudarė apie pusę visų deklaravusių ŽŪN ūkių, tačiau jų skaičius 2015 metais sumažėjo 5,0 proc. Palyginti su 2011 metais, tokių ūkių sumažėjo 22,1 tūkst., arba 24,9 proc. Kasmet mažėja ir 5,1–10 ha ūkių grupė. Per nagrinėjamąjį laikotarpį šios grupės ūkių skaičius sumažėjo 16,5 proc., tačiau dalis struktūroje pakito nežymiai. Grupėse nuo 10,1 iki 20 ha ir nuo 20,1 iki 50 ha ūkių skaičius sumažėjo atitinkamai 9,2 ir 1,6 proc. Per analizuojamąjį laikotarpį ūkių skaičius išaugo 50,1–100 ha ir 100,1–500 ha ūkių grupėse, atitinkamai 9,8 proc. ir 21,1 proc.

Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių. Dėl restruktūrizacijos procesų ūkiai stambėja. Dalis vyresnio amžiaus žemdirbių, gaunančių ES paramą, pasitraukia iš prekinės žemės ūkio produkcijos gamybos. Be to, kai kurie žemdirbiai atsisako deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės griežtų reikalavimų.

**1.10 lentelė. Ūkių struktūra pagal deklaruotų žemės ūkio naudmenų plotą
2011–2015 metais**

Table 1.10. Structure of farms by declared agricultural area in 2011–2015

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2011		2012		2013		2014		2015	
	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>
≤ 5	88,8	53,1	82,7	51,8	76,6	50,8	70,2	49,2	66,7	48,1
5,1–10	36,3	21,7	34,8	21,8	33,6	22,2	31,2	21,9	30,3	21,8
10,1–20	20,6	12,3	20,1	12,6	19,0	12,6	18,7	13,2	18,7	13,5
20,1–50	12,2	7,3	12,1	7,6	11,8	7,8	12,0	8,4	12,4	8,9
50,1–100	5,1	3,0	5,3	3,3	5,3	3,5	5,3	3,7	5,6	4,0
100,1–500	3,8	2,3	4,1	2,6	4,3	2,8	4,5	3,2	4,6	3,3
> 500	0,4	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,4	0,5	0,4
Visi ūkiai <i>All farms</i>	167,3	100	159,5	100,0	151,1	100,0	142,5	100,0	138,9	100,0
Vidutinis <i>Average</i>	16,3		17,5		18,5		19,9		20,6	

Šaltinis: Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

Lietuvoje 83 proc. ūkių yra smulkūs, iki 20 ha, jie apima 23 proc. visų šalies ūkių ploto. ES šalių ūkių struktūros pagal plotą ir skaičių analizė rodo, kad santykinai prastesnė situacija yra Bulgarijoje (pagal skaičių – 99 proc., pagal plotą – 43 proc.), Slovėnijoje (atitinkamai – 95 proc., 69 proc.), Graikijoje (95 proc., 42 proc.). Maltoje ir Kipre vyrauja iki 20 ha dydžio ūkiai. Didžiausia dalis stambių ūkių (per 100 ha) yra Jungtinėje Karalystėje (pagal skaičių – 22 proc., pagal plotą – 75 proc.), Liuksemburge (22 proc., 54 proc.) bei Prancūzijoje ir Danijoje – 21 ir 20 proc. Slovakijoje ir Čekijoje ūkiai, didesni nei 100 ha, pagal plotą sudaro atitinkamai 90 ir 88 proc. visų ŽŪN, o pagal skaičių – 10 ir 18 proc. Tačiau minėtose valstybėse ūkiai, mažesni nei 5 ha, pagal skaičių sudaro atitinkamai 59 ir 19 proc. Lietuvoje ūkių, didesnių nei 100 ha, yra 4 proc., ir jiems priklauso 50 proc. visų ŽŪN (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. ES šalių ūkių struktūra pagal plotą ir skaičių 2013 metais, proc.

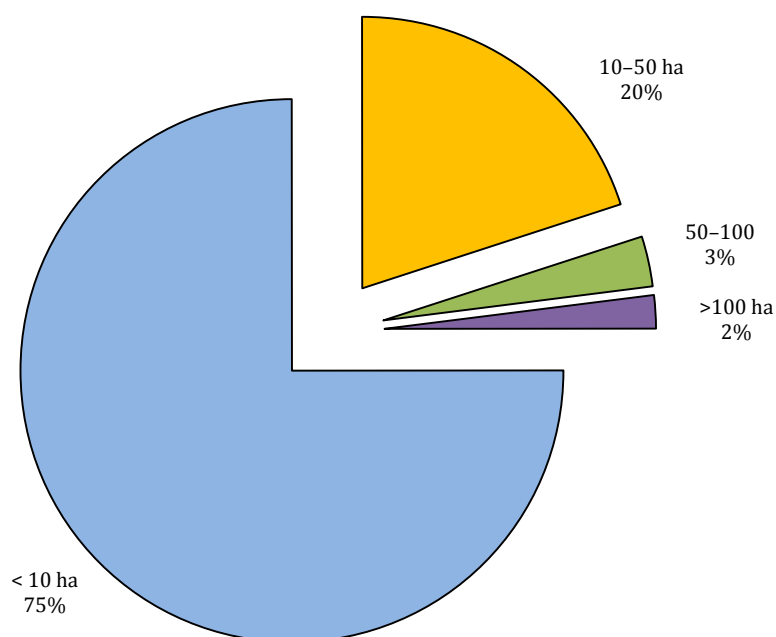
Table 1.11. Farm structure by area and number in the EU countries in 2013, per cent

Šalis Country	<5 ha		5,1–20 ha		20,1–50 ha		50,1–100 ha		>100 ha	
	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number
Belgija / Belgium	1	15	10	31	30	31	34	17	24	6
Bulgarija / Bulgaria	4	87	4	7	4	3	4	1	84	2
Čekija / Czech Republic	0	19	3	36	4	18	5	9	88	18
Danija / Denmark	0	7	6	38	10	21	15	14	69	20
Vokietija / Germany	0	9	7	36	14	25	21	18	57	12
Estija / Estonia	2	33	8	38	8	13	8	6	74	9
Airija / Ireland	1	7	13	36	36	39	28	15	23	3
Graikija / Greece	17	77	25	19	16	4	7	1	35	0
Ispanija / Spain	4	52	11	26	14	11	15	5	56	5
Prancūzija / France	1	25	3	18	10	17	24	20	62	21
Kroatija / Croatia	13	69	22	24	13	4	11	2	40	1
Italija / Italy	11	59	23	28	22	8	17	3	27	1
Kipras / Cyprus	31	90	22	8	17	2	13	1	17	0
Latvija / Latvia	4	43	18	39	15	12	10	3	53	4
Lietuva* / Lithuania*	6	48	17	35	13	9	14	4	50	4
Liuksemburgas Luxembourg	0	16	3	17	9	16	34	29	54	22
Vengrija / Hungary	5	85	10	9	11	3	10	1	64	2
Malta / Malta	79	97	20	3	1	0	0	0	0	0
Nyderlandai Netherlands	2	27	12	29	33	26	34	14	20	4
Austrija / Austria	4	31	23	39	36	22	21	6	16	2
Lenkija / Poland	13	54	35	36	21	7	10	1	21	1
Portugalija / Portugal	9	72	13	19	11	5	9	2	58	2
Rumunija / Romania	29	92	15	7	4	1	4	0	48	0
Slovėnija / Slovenia	21	60	48	35	18	4	6	1	7	0
Slovakija / Slovakia	1	59	3	22	2	6	3	3	90	10
Suomija / Finland	0	5	9	32	28	35	32	19	31	8
Švedija / Sweden	1	11	10	44	15	21	19	12	55	12
J. Karalystė / UK	0	8	4	30	8	22	13	18	75	22

* 2015 m.

Šaltiniai: Eurostato, ŽŪIKVC duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, 2015 metų pabaigoje Valdų registre buvo įregistruota 181,8 tūkst. valdų. Tai 6,2 proc. mažiau nei ankstesniais metais. Valdų mažėjimą lėmė tai, jog nuo 2011 metų kiekvienų metų pradžioje atrenkamos įstatymo reikalavimų neatitinkančios valdos ir inicijuojamas valdų, kurių duomenys nebuvo atnaujinti per paskutinius 3 metus, išregistravimas. Nors valdų skaičius sumažėjo, tačiau valdytojų valdomas žemės plotas išaugo 3,1 proc., iki 3,02 mln. ha bendro žemės ploto. ŽŪN plotas per metus taip pat išaugo – 1,2 proc. ir siekė 2,45 mln. ha. Vidutinis valdos dydis 2015 metais pagal bendrą valdos plotą buvo 16,7 ha, pagal ŽŪN – 13,5 ha. Net 75 proc. visų valdų buvo iki 10 ha, o valdos, viršijančios 50 ha, sudarė 5 proc. (1.11 pav.).

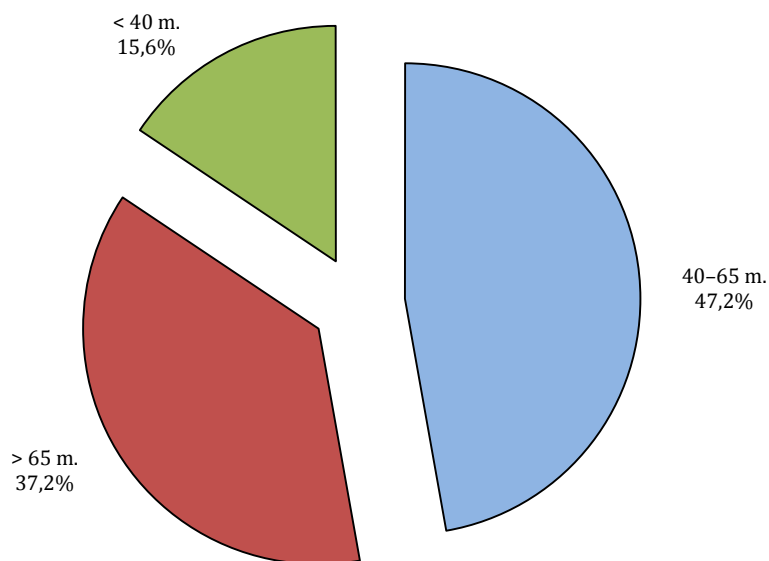
1.11 pav. Valdų pasiskirstymas pagal dydį Lietuvoje 2015 metais, proc.

Fig. 1.11. Distribution of holdings by size group in Lithuania in 2015, per cent

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Daugiau kaip pusę ŽŪN valdo registruotų ūkininkų ūkių savininkai – 67,4 proc. visų valdų valdytojų. 2015 metų pabaigoje, palyginti su 2014-ųjų, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 1,5 proc. – iki 122,5 tūkst. Vidutinis registruoto ūkininko ūkio dydis – 9,4 ha. Per 2011–2015 metus ūkininkų ūkių struktūra pagal naudojamos žemės plotą kito nežymiai augo grupėje iki 3 ha, mažėjo grupėse nuo 10 iki 20 ha ir nuo 20 iki 50 ha. Lietuvoje vyravo ūkiai, naudojantys nuo 3 iki 10 ha žemės (41 proc.). Ūkiai iki 3 ha sudarė 33 proc., stambiausi ūkiai – 2 proc. visų ūkininkų ūkių.

2015 metais 47,2 proc. visų registruotų ūkininkų buvo 40–65 metų amžiaus. Jaunųjų ūkininkų iki 40 metų dalis sudarė 15,6 proc., o pensinio amžiaus (vyresni nei 65 m.) – 37,2 proc. (1.12 pav.).

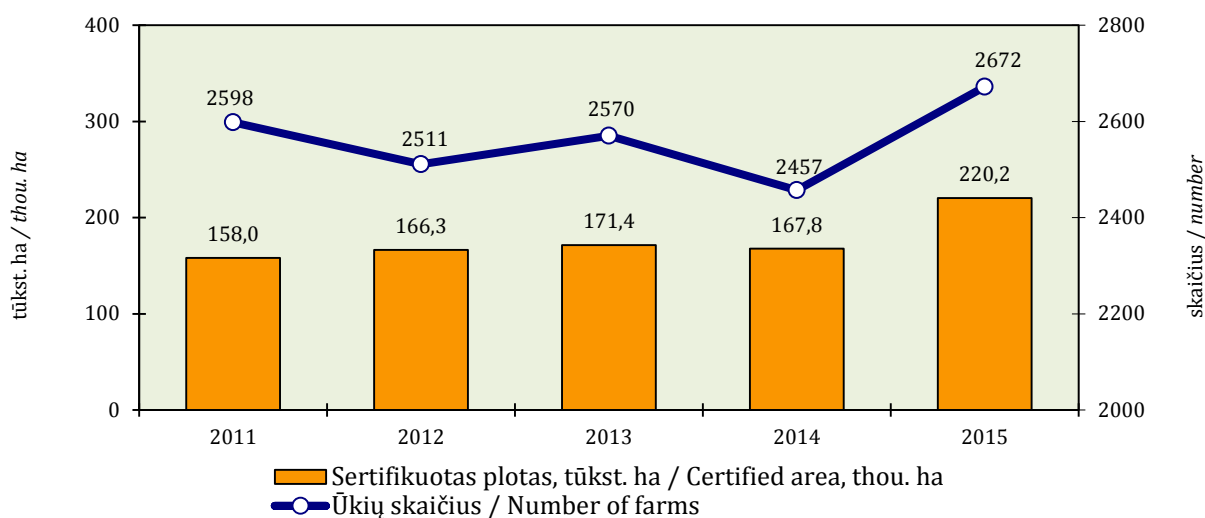

1.12 pav. Registruotų ūkininkų pasiskirstymas pagal amžių 2015 metais

Fig. 1.12. Distribution of registered farmers by age in 2015

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Lietuvoje 2015 metais sertifikuotas ekologinės produkcijos gamybos plotas buvo 220,2 tūkst. ha. Per 2011–2015 metų laikotarpį sertifikuotas plotas išaugo 39,4 proc., o ūkininkaujančiųjų – 2,8 proc. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, plotas išaugo 31,2 proc., ūkių skaičius – 8,8 proc. (1.13 pav.). Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, išaugo nuo 68,3 iki 82,4 ha. 2015 metais 42,2 proc. ekologinių ūkių laikė gyvulius, daugiausia – galvijus (52,8 tūkst.), avis (25,1 tūkst.) ir paukščius (6,2 tūkst.). Palyginti su 2014-aisiais, sertifikuotų galvijų skaičius išaugo 50,0 proc., avių – 24,3 proc., paukščių – 21,0 proc.

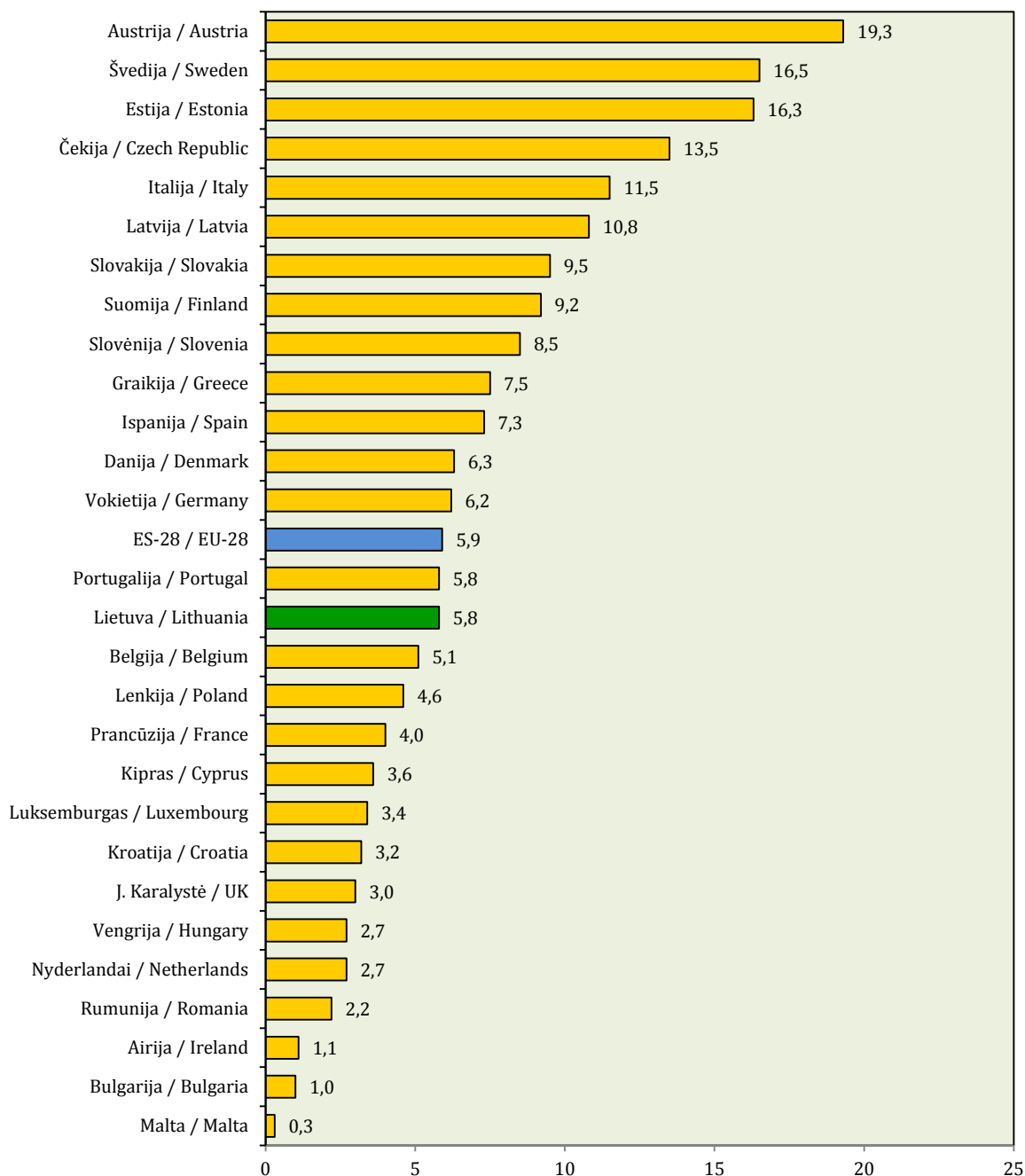

1.13 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2011–2015 metais

Fig. 1.13. Number of organic farms and certified area in Lithuania in 2011–2015

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Ekologinių plotų dalis ŽŪN struktūroje artima vidutinei ES-28. Lietuvoje šie plotai sudarė 5,8 proc. ŽŪN, vidutiniškai ES-28 – 5,9 proc. Didžiausią dalį ekologiniai plotai sudarė Austrijoje, Švedijoje ir Estijoje, atitinkamai – 19,3, 16,5 ir 16,3 proc. (1.14 pav.).

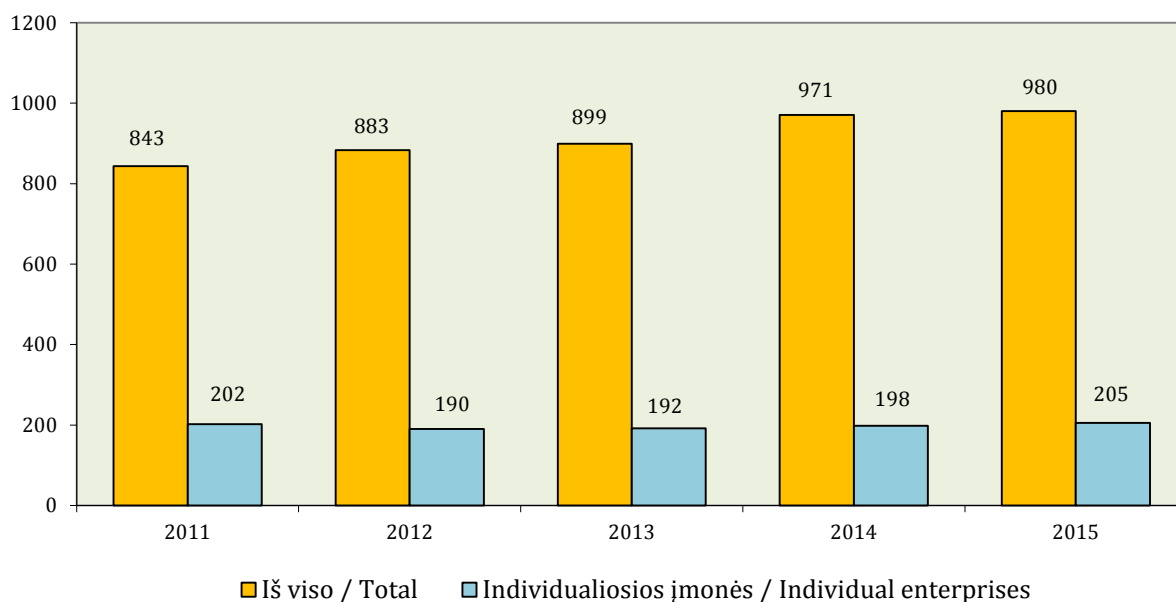
1.14 pav. Ekologinių plotų dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų ES šalyse 2014 metais, proc.

Fig. 1.14. Share of organic area in total UAA in EU countries in 2014, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES šalių, vidutinis ekologinio ūkio plotas yra didesnis nei šalies vidutinis ūkis. Senosiose ES šalyse šis skirtumas nėra ryškus: Prancūzijoje jis didesnis 27,9 proc., Vokietijoje – 2,6 proc. Žymiai didesni skirtumai matomi naujosiose šalyse narėse: Vengrijoje vidutinis ekologinis ūkis 7,9 karto didesnis negu šalies vidutinis, Rumunijoje – 5,7 karto, Slovakijoje – 5,5 karto. Lietuvoje tendencijos panašios – ekologinis ūkis 4,0 kartus didesnis už šalies vidutinį.

Maisto pramonės įmonės. 2015 metų pabaigoje Lietuvoje veikė 980 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių. 20,9 proc. visų įmonių buvo individualiosios. Per 2011–2015 metus bendras įmonių skaičius išaugo 16,3 proc., o individualiųjų – 1,5 proc. (1.15 pav.).

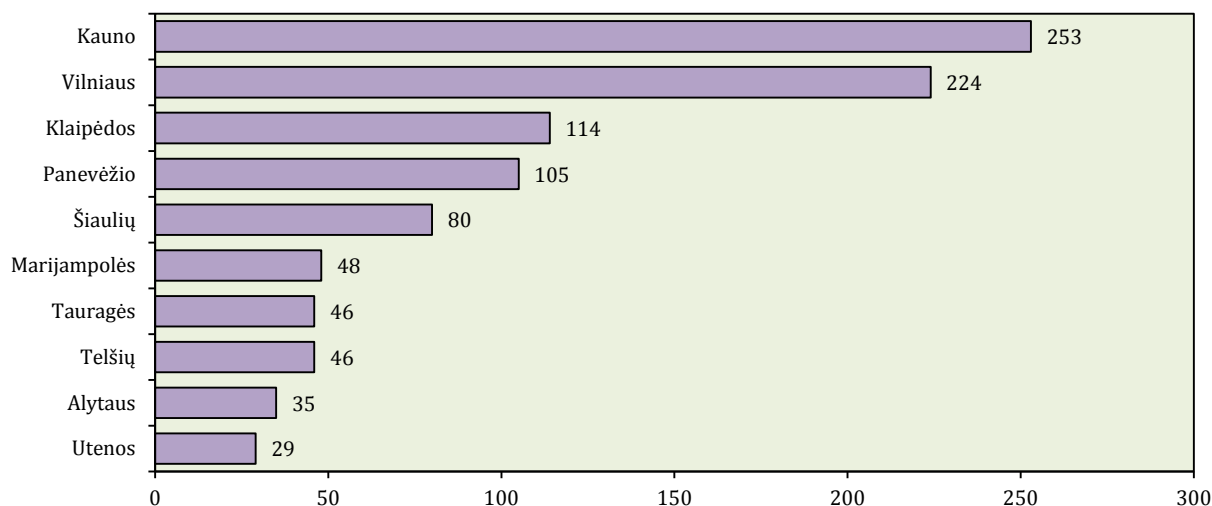

1.15 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius 2011–2015 metų pabaigoje

Fig. 1.15. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in 2011–2015 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų gamybos įmonių išsidėsčiusios netoli didžiųjų miestų. Kauno apskrityje yra 25,8 proc., Vilniaus – 22,9 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių (1.16 pav.). Mažiausiai maisto pramonės įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 3,0 ir 3,6 proc. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, daugiausia įmonių skaičius augo Utenos, Vilniaus ir Kauno apskrityse – atitinkamai 7,4 proc., 5,2 proc. ir 3,3 proc. Mažėjo – Šiaulių (12,1 proc.), Tauragės (4,2 proc.) ir Panevėžio (2,8 proc.) apskrityse.

1.16 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius apskrityse 2015 metų pabaigoje

Fig. 1.16. Number of enterprises of manufacture of food and beverages by county in 2015 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamąjį 2011–2015 metų laikotarpį įmonių skaičius didėjo visuose sektoriuose, tik grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos įmonių skaičius išliko toks pat, kaip ir laikotarpio pradžioje. Daugiausia įmonių skaičius per penkerius metus išaugo vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo, žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo sektoriuose – atitinkamai 43,8 proc. ir 31,8 proc. Pieno ir jo produktų gamybos bei mėsos ir jos produktų gamybos įmonių skaičius augo lėčiau – atitinkamai 13,8 proc. ir 5,0 proc. (1.12 lentelė).

1.12 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2011–2015 metais

Table 1.12. Entities of the food industry in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	843	883	899	971	980
Darbuotojų skaičius / Number of employees	40999	40828	41385	42843	42480
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	2126,2	2281,5	2390,2	2501,6	2483,8
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	1439,9	1659,0	1765,3	1768,3	1656,3
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	28	28	28	29	28
Darbuotojų skaičius / Number of employees	1245	1063	798	1213	1196
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	86,4	79,6	65,7	53,3	55,5
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	102,3	102,9	115,9	125,5	149,2

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015
Mėsos ir jos produktų gamyba <i>Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	159	167	167	177	167
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	8726	8372	8185	8415	7909
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	378,4	515,4	536,2	553,3	507,8
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	151,4	171,2	167,2	141,4	140,0
Pieno ir jo produktų gamyba <i>Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	29	25	31	33	33
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	5526	5713	7735	7557	7444
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	551,2	548,0	544,7	554,1	499,9
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	465,7	527,7	581,0	594,3	408,0
Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas <i>Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	44	49	51	53	58
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4181	4565	4658	4895	4611
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, mill. EUR</i>	74,2	76,7	113,8	186,1	198,9
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, mill. EUR</i>	286,5	296,9	289,8	323,0	372,8
Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas <i>Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	32	39	39	41	46
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	934	1053	1024	1058	1186
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. EUR <i>Sales in domestic market, EUR mill.</i>	29,0	39,8	43,2	42,4	45,4
Eksportuota produkcijos, mln. EUR <i>Export value, EUR mill.</i>	21,7	29,8	38,2	30,6	30,9

* Su PVM ir akcizais / *VAT and excise duty incl.*

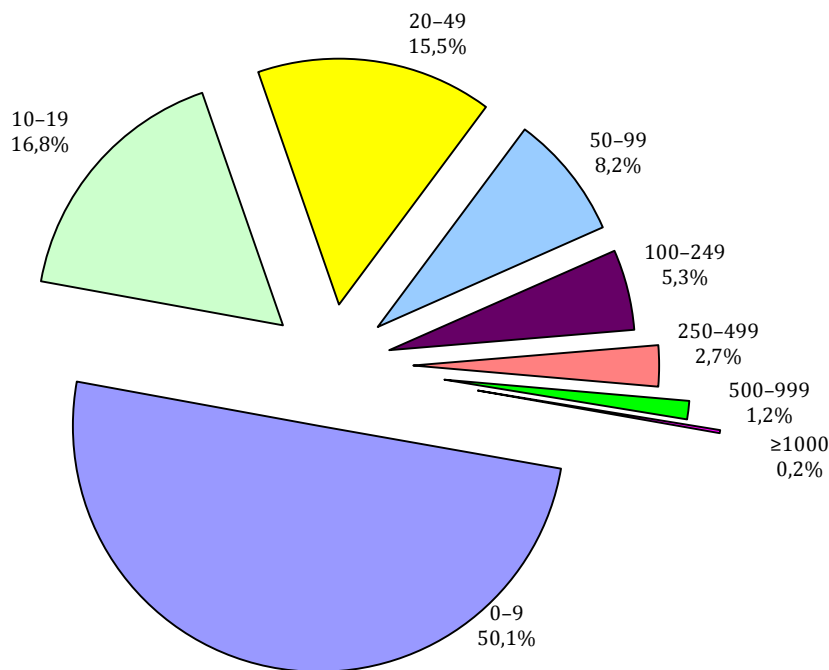
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Bendras maisto produktų ir gėrimų pramonės darbuotojų skaičius 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, nežymiai sumažėjo – 0,8 proc., o palyginti su 2011-aisiais, išaugo 3,6 proc. Per analizuojamąjį laikotarpį didžiausias darbuotojų skaičiaus sumažėjimas užfiksuotas 2012 metais, o augimas – 2014-aisiais. Atskiruose sektoriuose tendencijos buvo nevienodos. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, daugiausia darbuotojų išaugo vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos įmonėse – 12,1 proc. Kituose sektoriuose per pastaruosius metus darbuotojų skaičius mažėjo, daugiausia – mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuje (6,0 proc.). 2015 metais daugiausia įmonių veikė tokiuose sektoriuose kaip kepyklos ir miltinių

produktų gamyba (380 įmonių) bei mėsos ir jos produktų gamyba, tačiau pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėje jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės.

Išaugus įmonių skaičiui, 2,3 proc. sumažėjo ir vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius. Įvairiuose sektoriuose 2015 metais vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – gyvulinių ir augalinių riebalų bei aliejaus – 10 darbuotojų. Vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos įmonėse bei kepyklose, miltinių produktų gamybos sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius, kaip ir 2014-aisiais, buvo 26, didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo įmonėse (atitinkamai 226 ir 80 darbuotojų).

50,1 proc. visų Lietuvoje veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtinos prie labai mažų (mažiau kaip 10 darbuotojų), 32,3 proc. – prie mažų (10–49 darbuotojai) ir 13,5 proc. – prie vidutinių įmonių (50–249 darbuotojai) (1.17 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2015 metais sudarė 4,1 proc., tačiau jose dirbo beveik 45,7 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

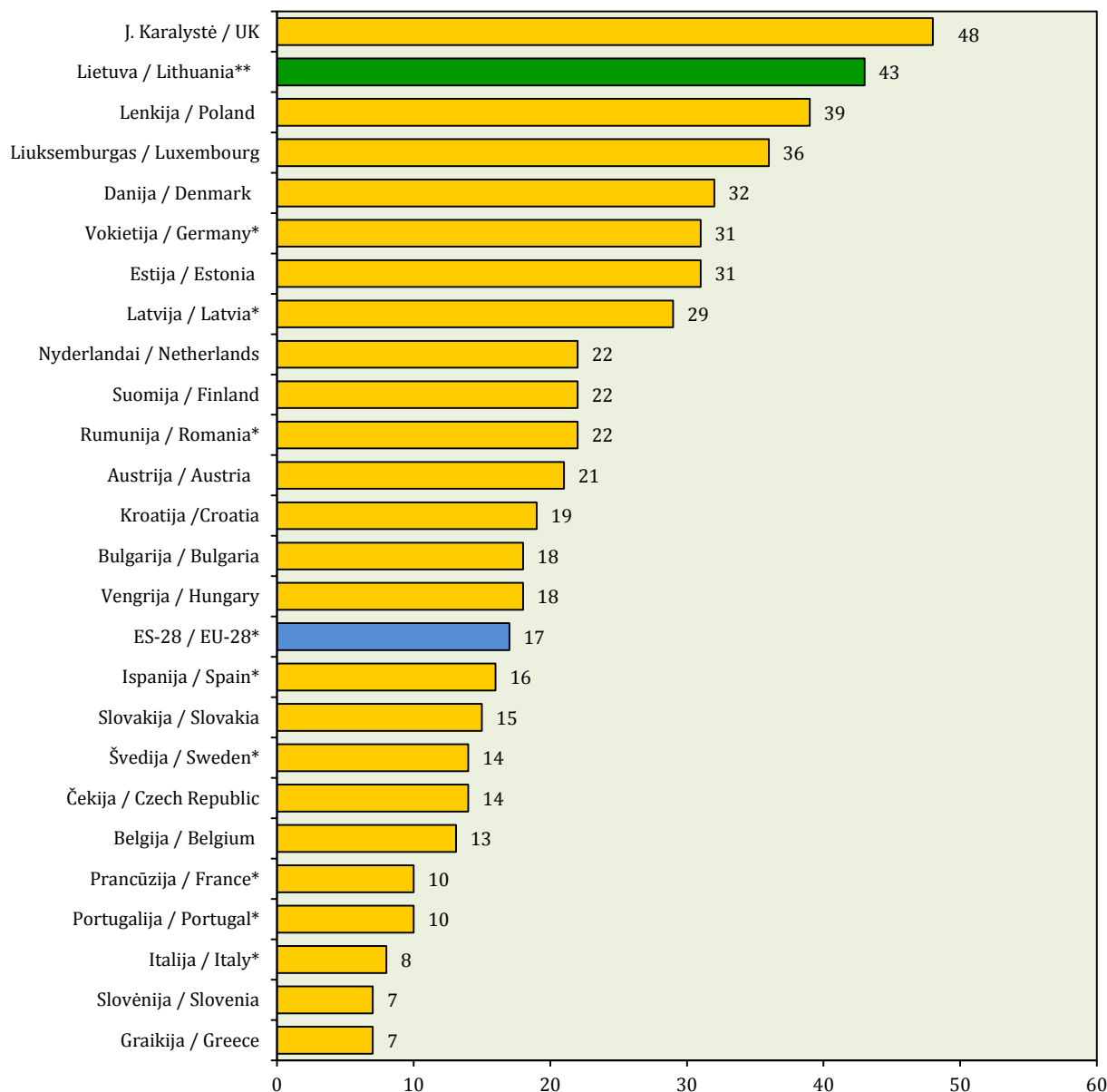

1.17 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2015 metų pabaigoje

Fig. 1.17. Structure of enterprises of manufacture of food and beverages by number of employees in 2015 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vidutiniškai vienoje Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėje 2015 metais dirbo 43 darbuotojai. Tai yra kelis kartus daugiau negu daugelyje ES šalių. Vidutiniškai įmonėje daugiau darbuotojų buvo tik Jungtinėje Karalystėje (1.18 pav.). Latvijoje ir Estijoje vidutinis darbuotojų skaičius buvo apie 1,5 karto mažesnis negu Lietuvoje, tačiau jis žymiai didesnis negu daugelyje senųjų ES šalių narių.

* 2013 m., ** 2015 m.

1.18 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius kai kuriose ES šalyse 2014 metais

Fig. 1.18. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages in some EU countries in 2014

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Didžiausią maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių dalį ES-28 šalyse sudaro labai mažos įmonės (0–9 darbuotojai). Daugiausia tokių įmonių buvo Graikijoje, Slovėnijoje ir Prancūzijoje – atitinkamai 95,1, 89,9 ir 89,2 proc. Stambių įmonių (≥ 250 darbuotojų) daugiausia buvo Lietuvoje (4,1 proc.), Liuksemburge (3,1 proc.) ir Estijoje (2,4 proc.). Vidutiniškai ES-28 stambios įmonės sudarė tik 0,9 proc. Tai 3,2 proc. punkto mažiau nei Lietuvoje. Per analizuojamąjį laikotarpį Lietuvos maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriuje 9,9 proc. punkto išaugo labai mažų įmonių ir 0,3 proc. punkto – stambių įmonių dalis.

5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai

5. Main agricultural resources

5.1. Žmogiškieji ištekliai

5.1. Human resources

Žmogiškieji ištekliai, jų kiekybinės ir kokybinės charakteristikos lemia šalies, regionų ekonominę, socialinę raidą, plėtros galimybes ir kryptis, politikos priemones, taikomas spręsti esamą situaciją.

Lietuvoje išlieka bendra kaimo ir miesto gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija. 2015 metų pradžios duomenimis, kaime gyveno 10,2 tūkst. mažiau gyventojų nei 2014-aisiais – 958,6 tūkst. Nors analizuojamu 2011–2015 metų laikotarpiu kaimo gyventojų sumažėjo 5,6 proc., tuo pat metu mažėjant miesto gyventojų skaičiui, kaimo gyventojų dalis išliko stabili ir sudarė trečdalį šalies gyventojų. Labiausiai kaimo gyventojų sumažėjo Utenos (10,9 proc.), Šiaulių (10,5 proc.) ir Tauragės (10,3 proc.) apskrityse.

Gyventojų struktūra pagal lytį kaime išlieka stabili – šiek tiek daugiau kaip pusę gyventojų (51,2 proc.) sudaro moterys. 11,3 metų ilgesnė kaimo moterų vidutinė tikėtino gyvenimo trukmė, žemesni mirtingumo rodikliai gerokai pakeitė proporcijas tarp vyresnio amžiaus gyventojų: 2015 metų duomenimis, 80-ies ir vyresnio amžiaus gyventojų grupėje moterys sudarė jau 77,6 proc.

Šalies viduje gyvenamąją vietą 2015 metais pakeitė 61,5 tūkst. gyventojų, tai 9,4 tūkst. daugiau nei prieš penkerius metus. 60,8 proc. pakeitusių gyvenamąją vietą naująją pasirinko miestą. Tai daryti labiau linkę kaimo gyventojai (60,4 proc.). Miesto gyventojai dažniau kaip naują gyvenamąją vietą pasirenka kaimą (1.13 lentelė). Augant tendencijai keisti gyvenamąją vietą šalies viduje, aktyvesni yra kaimo gyventojai – 2015 metais 1000-iui kaimo gyventojų teko 26, o mieste – 19 išvykusių (2011 m. atitinkamai 21 ir 15).

1.13 lentelė. Gyventojų vidaus migracijos srautai 2011–2015 metais, tūkst.

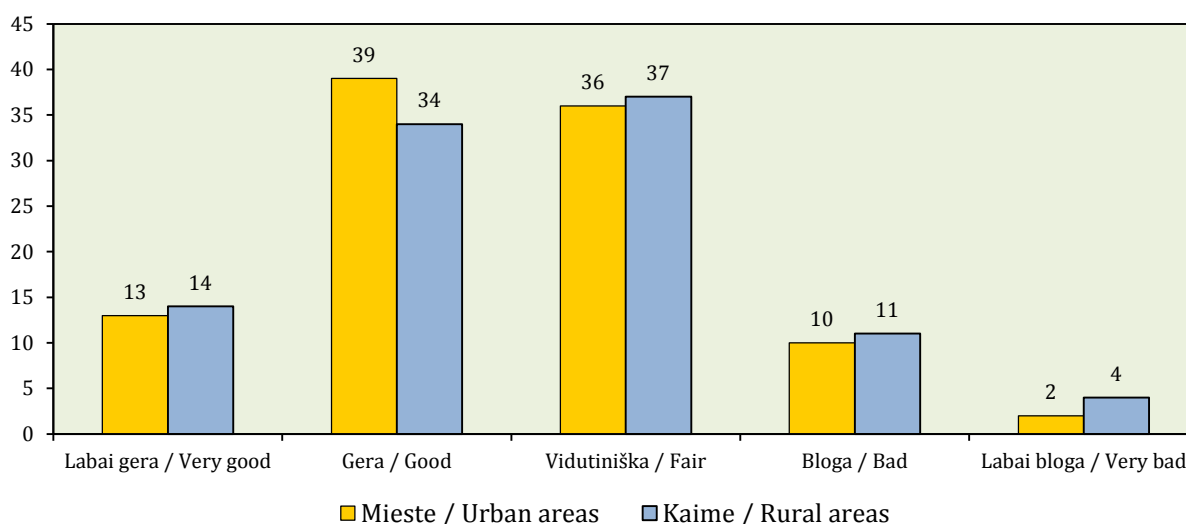
Table 1.13. Internal population migration in 2011–2015, thousand

Migracijos kryptys / Migration direction	2011	2012	2013	2014	2015
Atvykusieji į miestus / Arrivals to urban areas					
Iš viso / total	31,8	38,0	35,8	37,2	37,4
iš miestų / from urban areas	14,3	16,7	15,7	16,5	16,4
iš kaimų / from rural areas	17,5	21,3	20,2	20,7	20,9
Atvykusieji į kaimus / Arrivals to rural areas					
Iš viso / total	20,3	22,0	21,4	24,2	24,1
iš miestų / from urban areas	17,0	18,4	18,0	20,7	20,3
iš kaimų / from rural areas	3,3	3,6	3,4	3,5	3,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaime, kaip ir visoje šalyje, ir toliau vyksta senėjimo procesai, kurių priežastis – mažėjantis gimstamumas, ilgėjanti gyventojų gyvenimo trukmė, migraciniai procesai. Tendencijos išlieka tos pačios, kaip ir ankstesniais metais – toliau mažėja vaikų iki 15 metų dalis (per paskutinius 5 m. – nuo 15,6 proc. iki 14,5 proc.), didėja 60 metų ir vyresnių kaimo gyventojų skaičius (nuo 24,4 iki 25,2 proc.). Senėjimo procesus iliustruoja senėjimo indeksas – 100-ui vaikų tenkantis 60-mečių ir vyresnių gyventojų skaičius. 2011 metų pradžioje 100-ui vaikų kaime teko 156 vyresni nei 60 metų amžiaus gyventojai, 2015 metais – 174. Mieste senėjimo tempai lėtesni: 2011 metais senėjimo indeksas buvo 156, o 2015-aisiais – 165.

Paskutiniojo, 2014 metais atlikto, Lietuvos statistikos departamento Lietuvos gyventojų sveikatos vertinimo rezultatai parodė, kad miesto gyventojai savo sveikatą vertino šiek tiek geriau nei kaimo (1.19 pav.). Tai galėjo lemti tas faktas, kad kaime gyvena santykinai daugiau vyresnio amžiaus žmonių.

1.19 pav. Miesto ir kaimo gyventojų savo sveikatos vertinimas 2014 metais, proc.

Fig. 1.19. Self-perceived health of the urban and rural population in 2014, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gyventojų pagrindinių ekonominio aktyvumo rodiklių analizė rodo, kad gyventojų tiek mieste, tiek kaime aktyvumo lygis nagrinėjamu laikotarpiu kasmet didėjo. 2015 metais 54,9 proc. kaimo gyventojų buvo aktyvūs darbo rinkos dalyviai (1.14 lentelė). Nors kaimo gyventojų aktyvumo lygis augo sparčiau, gyventojų aktyvumo lygis mieste išlieka didesnis nei kaime. Kaime augo ir darbo jėgai priskiriamų asmenų, daugėjo ir užimtųjų skaičius, kuris 2015 metais siekė 384,1 tūkst. ir sudarė 85,8 proc. darbo jėgai priskiriamų asmenų (2011 m. – 78,7 proc.). Lyginant 2011 ir 2015 metų duomenis, matyti, kad bedarbių skaičius sumažėjo beveik trečdaliu – 30,5 tūkst. Gyventojų aktyvumo lygis mieste išliko aukštesnis.

1.14 lentelė. Pagrindiniai gyventojų ekonominio aktyvumo rodikliai kaime ir mieste 2011–2015 metais

Table 1.14. Main indicators of economic activity of population in rural and urban areas in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Kaime / Rural areas</i>					
Aktyvumo lygis, proc. / Activity rate, %	52,0	52,2	52,4	54,1	54,9
Užimtumo lygis, proc. / Employment rate, %	40,9	42,0	43,4	45,4	47,1
Darbo jėga, iš viso, tūkst. / Labour force, total, thou.	442,9	439,7	435,9	445,7	447,8
užimtieji / employed	348,7	353,2	361,1	374,0	384,1
bedarbiai / unemployed	94,2	86,4	74,7	71,7	63,7
<i>Mieste / Urban areas</i>					
Aktyvumo lygis, proc. / Activity rate, %	60,0	60,4	60,7	61,3	61,2
Užimtumo lygis, proc. / Employment rate, %	52,3	54,0	55,0	56,2	57,0
Darbo jėga, iš viso, tūkst. / Labour force, total, thou.	1038,7	1032,9	1029,4	1031,3	1021,1
užimtieji / employed	904,9	922,5	931,6	945,0	950,8
bedarbiai / unemployed	133,8	110,4	97,7	86,3	70,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

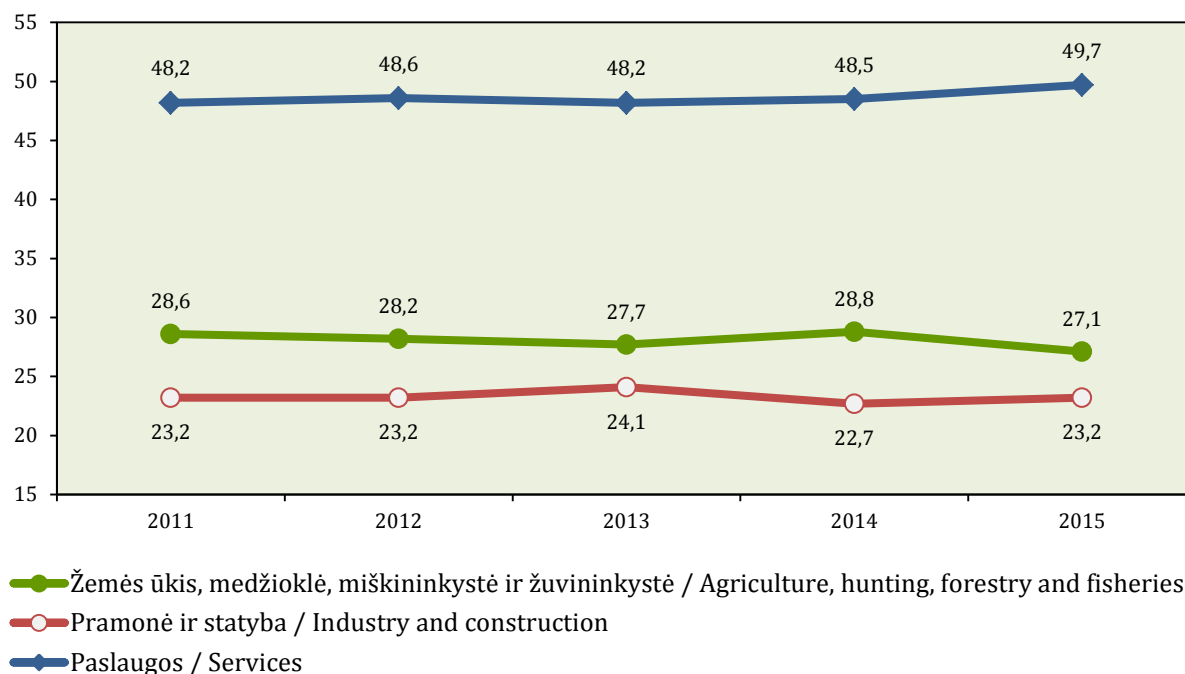
Užimtumo lygis kaime 2011–2015 metais nuolat augo, 2015-aisiais buvo 6,2 proc. punkto didesnis nei 2011-aisiais. Augantis užimtumo lygis mieste nagrinėjamoju laikotarpiu išaugo mažiau nei kaime – 4,7 proc. punkto.

Analizuojamoju laikotarpiu užimtumo lygis augo visose amžiaus grupėse, o augimo tempai kaime buvo spartesni nei mieste. Labiausiai, beveik dvigubai, užimtumo lygis išaugo 15–24 metų amžiaus kaimo gyventojų grupėje – nuo 16,9 proc. 2011 metais iki 29,8 proc. 2015-aisiais. Vyrų užimtumo lygis, lyginant su moterų, didesnis tiek mieste, tiek kaime. Didesnė dalis kaimo gyventojų (75,6 proc.), lyginant su miesto (69,9 proc.), dirba privačiame sektoriuje. Šie rodikliai išlieka stabilūs per visą analizuojamąjį laikotarpį. Užimtųjų analizė pagal statusą rodo, kad kaime 2015 metais 18,6 proc. užimtųjų buvo savarankiškai dirbantys asmenys, mieste šis skaičius sudarė 8,1 proc. Savarankiškai dirbančių darbuotojų dalis šiek tiek išaugo tiek kaime, tiek mieste, 2011 metais siekė atitinkamai 16,8 ir 6,2 proc.

Bedarbių skaičius analizuojamoju laikotarpiu mažėjo tiek kaime, tiek mieste, tačiau mieste mažėjimo tempai buvo spartesni – bedarbių sumažėjo beveik per pusę, o kaime – tik trečdaliu. 2015 metais bedarbių kaime buvo 30,5 tūkst. mažiau nei 2011-aisiais. Kaimo bedarbių struktūroje pagal lytį išaugo moterų dalis, 2011 metais moterys bedarbės sudarė 39,5 proc., 2015 metais – 44,7 proc. Nors mažėjo tiek vyrų, tiek moterų bedarbių skaičius, vyrų mažėjimo tempai buvo spartesni.

2015 metais 44,9 proc. kaimo bedarbių sudarė ilgalaikiai bedarbiai – asmenys, ieškantys darbo metus ar ilgiau, mieste ši dalis buvo 41,1 proc., vadinasi, miesto gyventojams rasti darbą sekėsi greičiau. Lyginant su 2011 metų duomenimis, ilgalaikis nedarbas tiek kaime, tiek mieste sumažėjo. 2011 metais mieste ilgalaikiai bedarbiai sudarė 49,5 proc. visų bedarbių, kaime – 55,8 proc.

Užimtumo kaime pagal pagrindinius tris sektorius tendencijos išlieka tos pačios (1.20 pav.). Beveik pusė kaimo gyventojų – 49,7 proc. 2015 metais dirbo paslaugų sektoriuje, 27,1 proc. buvo užimti agrariniame sektoriuje, 23,2 proc. dirbo pramonėje ir statyboje. Per penkerius analizuojamus metus kaime 7,5 tūkst. padaugėjo užimtųjų žemės ūkio sektoriuje – nuo 96,5 tūkst. iki 104,0 tūkst.

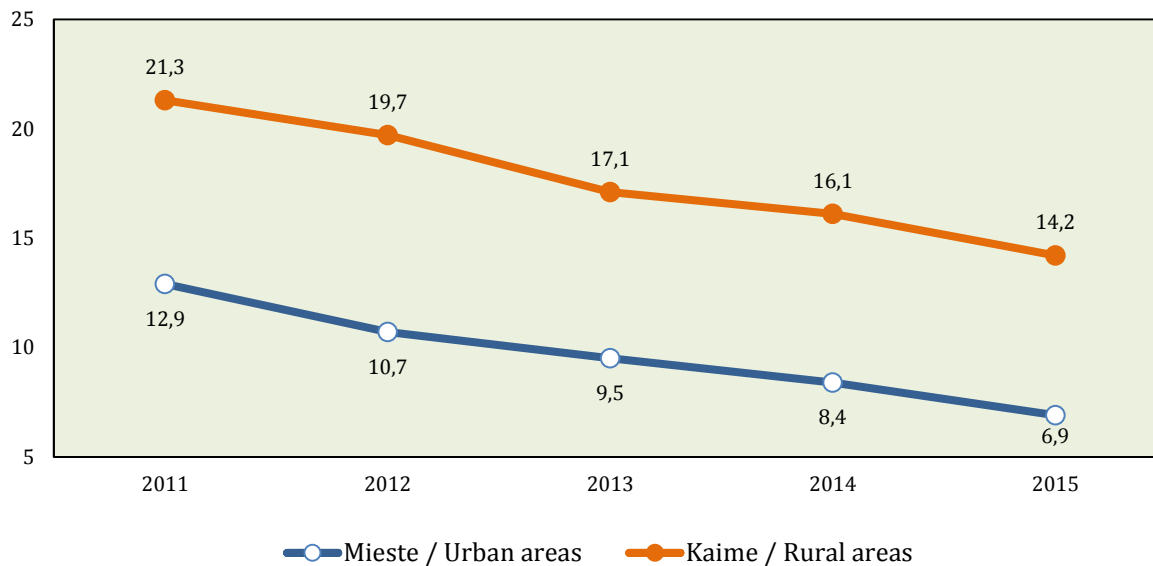

1.20 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos sektorius 2011–2015 metais, proc.

Fig. 1.20. Employment rate of rural population by economic activity in 2011–2015, per cent
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais užimtų kaimo gyventojų struktūroje pagal išsilavinimą didžiausią dalį – 44,5 proc. sudarė įgiję vidurinį su profesine kvalifikacija, vidurinį, pagrindinį su profesine kvalifikacija išsilavinimą, o mieste daugiau nei pusė užimtųjų – 51,3 proc. užimtųjų yra įgiję aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą. Nors per penkerius metus kaime turinčių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą užimtųjų dalis padidėjo 2,8 proc. punkto, dalis bendroje užimtųjų struktūroje siekė per pusę mažiau nei mieste – 25,1 proc. Užimtų moterų išsilavinimas kaime, kaip ir mieste, aukštesnis nei vyrų.

2011 metais 12,9 proc. siekęs nedarbo lygis mieste per penkerius metus sumažėjo per pusę ir siekė 6,4 proc., o kaime mažėjimo tempas buvo lėtesnis – nedarbo lygis nuo 21,3 proc. sumažėjo iki 14,2 proc. (1.21 pav.). Kaime nedarbo lygis 2011–2015 metų laikotarpiu buvo dvigubai didesnis nei mieste. Nors moterų nedarbo lygis kaime visus penkerius metus buvo žemesnis nei vyrų – atotrūkis gerokai sumažėjo. 2011 metais moterų nedarbo lygis kaime siekė 18,5, vyrų – 23,5 proc., o 2015 metais – atitinkamai 14,0 ir 14,4 proc. Vyrų nedarbo lygio mažėjimo tempas buvo didesnis.

1.21 pav. Nedarbo lygis mieste ir kaime 2011–2015 metais, proc.

Fig. 1.21. Unemployment rate in urban and rural areas in 2011–2015, per cent

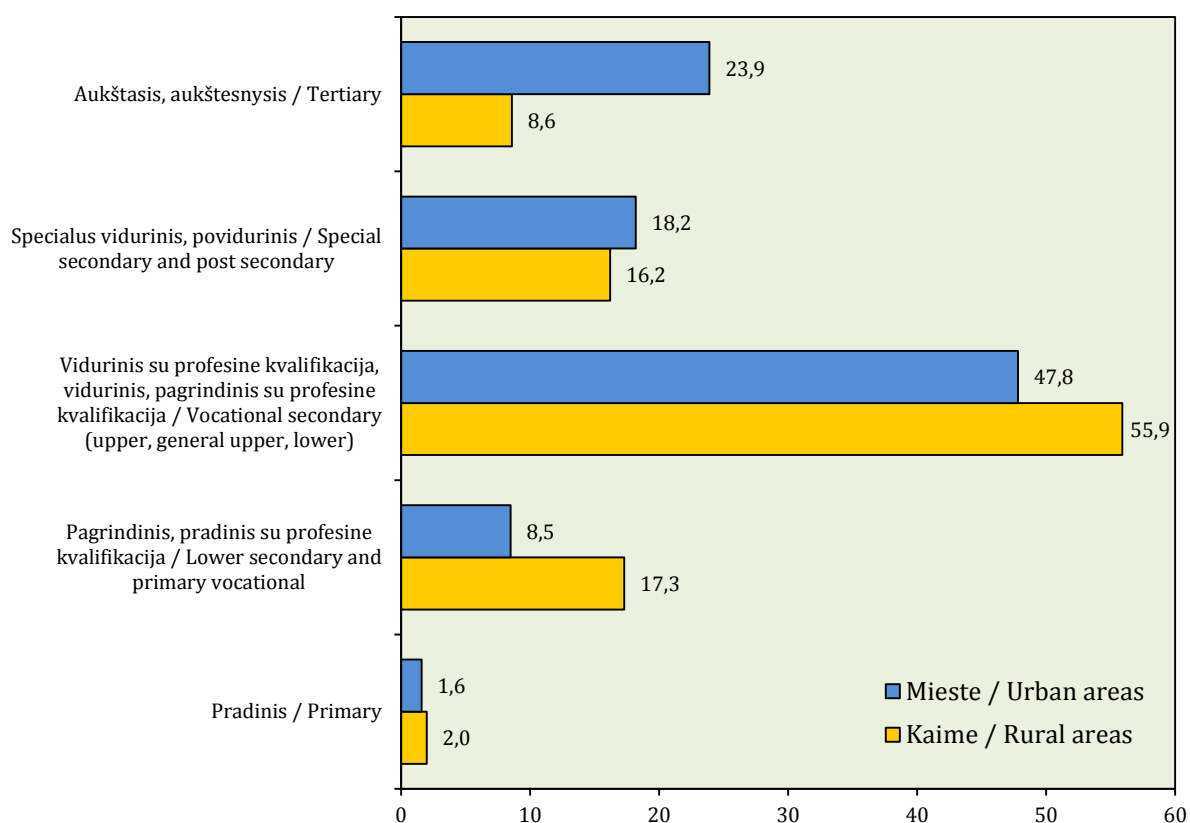
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nedarbo lygio kaime analizė pagal amžiaus grupes rodo, kad nedarbo lygis mažėjo visose amžiaus grupėse. Sparčiausiai (perpus) nedarbas sumažėjo – 15–29 metų amžiaus jaunimo grupėje, tačiau vis dar jis šioje amžiaus grupėje išliko didesnis, lyginant su nedarbo lygiu kitose amžiaus grupėse ir kaime apskritai.

Įsidarbinimo galimybės darbo rinkoje, ekonominė situacija kaime labai priklauso nuo žmogiškųjų išteklių įgyto išsilavinimo. Bedarbių gyventojų išsilavinimo struktūra geresnė miestuose (1.22 pav.). 2015 metais tik 8,6 proc. kaimo bedarbių turėjo aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą, per penkerius metus ši dalis padidėjo labai nežymiai – 1,1 proc. punkto. Miesto bedarbių, turinčių aukštąjį, aukštesnįjį išsilavinimą, dalis siekė 23,9 proc., o per penkerius metus padidėjo 4,3 proc. punkto.

Kaimo gyventojų išsilavinimas yra prastesnis, nors situacija po truputį gerėja. 2015 metų duomenimis, mieste turinčių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą buvo beveik 2,5 karto daugiau nei kaime – atitinkamai 36,8 ir 15,1 proc. 61,4 proc. visų įgijusių aukštąjį ar aukštesnįjį išsilavinimą kaime sudarė moterys. Nors per penkerius metus sumažėjo 18–24 metų jaunimo, neįgijusio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis, kaime ji buvo trigubai didesnė nei mieste, atitinkamai 9,1 ir 3,4 proc. 20–24 metų amžiaus gyventojai, kurių išsilavinimas vidurinis ar aukštesnis, kaime sudarė 85,8 proc., mieste – 93,7 proc.

Žymūs išsilavinimo struktūros skirtumai tarp kaimo ir miesto pastebimi ir analizuojant mokymosi visą gyvenimą lygį tarp 25–64 metų amžiaus gyventojų. Mokymosi visą gyvenimą lygis per penkerius metus kaime beveik nepasikeitė. 2015 metais mieste mokėsi 7,1 proc. šios amžiaus grupės gyventojų, o kaime – 3,0 proc. Mokyti labiau linkusios moterys nei vyrai tiek mieste, tiek kaime.

1.22 pav. Bedarbių gyventojų išsilavinimo struktūra 2015 metais, proc.

Fig. 1.22. Unemployed population by education level in 2015, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2014 metų namų ūkių pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenimis, bendra kaimo namų ūkių ekonominė būklė 2011–2014 metais išlieka prastesnė nei mieste. Nors pajamos didėjo, tačiau atotrūkis išliko ženklus. 2014 metais vienam namų ūkio nariui kaime teko 303 EUR pajamų – 62 EUR mažiau nei mieste ir net 100 EUR mažiau, lyginant su pajamomis, gaunamomis didžiųjų miestų gyventojų (1.15 lentelė).

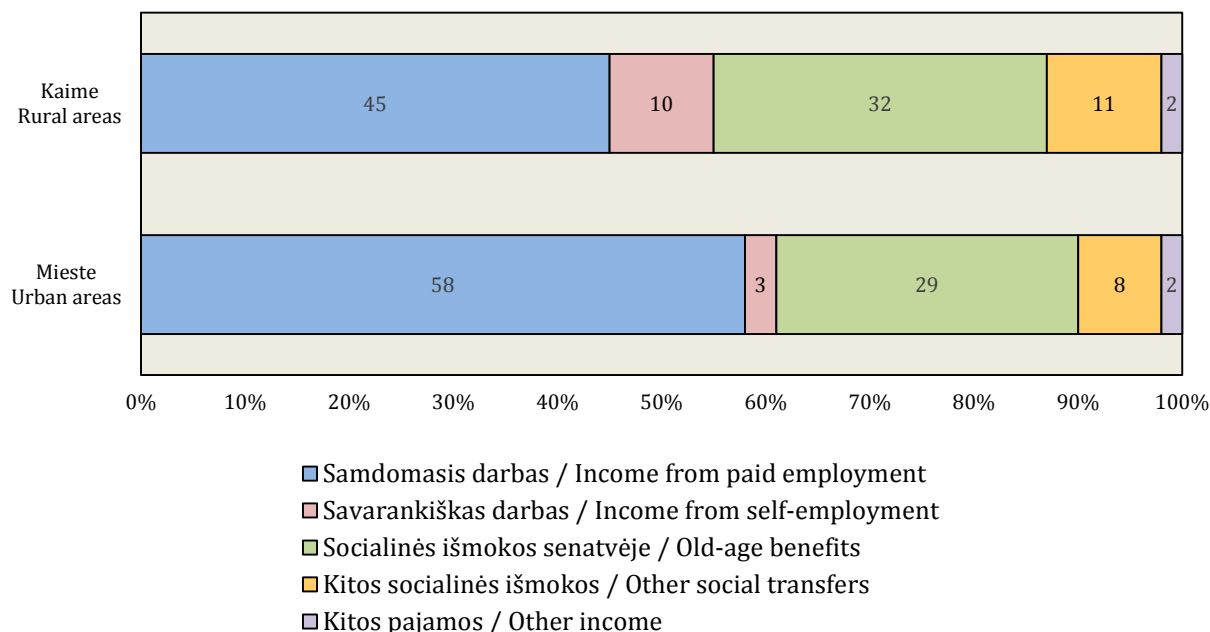
1.15 lentelė. Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkio nariui per mėnesį 2011–2014 metais, EUR

Table 1.15. Average disposable income per household member per month in 2011–2014, EUR

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014
Kaime / Rural areas	224	242	284	303
Mieste / Urban areas	276	320	347	365
Didžiuosiuose miestuose / Major cities	303	351	385	403

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinių pajamų šaltinių struktūra kaime skiriasi nuo jų struktūros mieste (1.23 pav.). Kaime mažesnė dalis gyventojų kaip pagrindinį šaltinį nurodo pajamas iš samdomojo darbo. Didesnės dalys ir gyventojų, nurodančių, kad pagrindinis pajamų šaltinis – savarankiškas darbas ar socialinės išmokos.

1.23 pav. Namų ūkių pasiskirstymas pagal pagrindinį piniginių pajamų šaltinį 2014 metais

Fig. 1.23. Distribution of households by main source of cash income in 2014

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Mažesnis užimtumo lygis, didesnis nedarbo lygis, ribotos galimybės įsidarbinti, pajamų struktūra kaime lemia didesnę skurdo riziką lygi. Mieste skurdo rizikos lygis 2014 metais siekė 16,0 proc., kaime – 25,5 proc. Lyginant su 2011 metų duomenimis, miestuose skurdo rizikos lygis išaugo 1,8 proc. punkto, o kaime – 3,7 proc. punkto sumažėjo, tuo pačiu sumažėjo ir atotrūkis tarp šio rodiklio mieste ir kaime.

Žmogiškųjų išteklių vertinimo analizė rodo, kad dažnai žmogiškųjų išteklių kokybinės ir kiekybinės charakteristikos kaime yra blogesnės, lyginant su padėtimi mieste, ir tai išlieka didelis iššūkis Lietuvos kaimo politikos formuotojams.

5.2. Žemės ištekliai

5.2. Land stock

Žemė – gamtos išteklius, apimantis žemės paviršiuje esančius sausumos plotus bei paviršinius vidaus ir teritorinius vandenis. Visa Lietuvos teritorijoje esanti privati, valstybinė ir savivaldybių žemė sudaro Lietuvos Respublikos (LR) žemės fondą. Žemės fondo apskaitos suvestiniai duomenys (grupuojami pagal kadastro vietas, miestus, savivaldybes, apskričių teritorijas) rengiami kasmet pagal sausio 1 d. būklę.

Žemės fondo struktūra ir naudojimas. Tiriamuoju laikotarpiu didžiausią žemės fondo dalį sudarė ŽŪN (52,6 proc.) ir miškai (33,7 proc.) (1.16 lentelė). Nuolat daugėjo miškų, užstatytų teritorijų žemės, o mažėjo kelių žemės ir kitų žemės naudmenų. Tai teigiamos tendencijos, kadangi plečiasi žemės ir miškų ūkio veikla, ir jai naudojami didesni žemės plotai. Statomi gyvenamieji namai, gamybinės paskirties ir kitokie pastatai, todėl didėja užstatytos teritorijos. Kelių ploto mažėjimas aiškintinas tuo, kad konsoliduojant sklypus, kai kurie keliai tampa nefunkcionalūs ir todėl apskaitomi kaip kitos naudmenų rūšys.

1.16 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal tikslią paskirtį 2011 ir 2015 m. sausio 1 d.

Table 1.16. Total land area by land category as of 1 January 2011 and 2015

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2015, %	Pokytis / <i>Change</i> 2016, palyginti su <i>compared to 2011</i>	
	2011	2016		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas: <i>Total land area:</i>	6 530,0	6 528,6	100,0	-1,4	0,0
žemės ūkio naudmenos <i>agricultural land</i>	3463,4	3431,5	52,6	-31,9	-0,9
miškai / <i>forests</i>	2126,4	2198,5	33,7	72,1	3,4
keliai / <i>roads</i>	132,1	104,1	1,6	-28,0	-21,2
užstatyta teritorija / <i>built-up area</i>	180,5	238,4	3,7	57,9	32,1
žemė, užimta vandens telkinių <i>land occupied by water bodies</i>	262,6	264,5	4,0	1,9	0,7
kita žemė / <i>other</i>	365,0	291,6	4,4	-73,4	-20,1

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

ŽŪN ir kita žemė dar skirstoma į smulkesnes sudedamąsias dalis. Tiriamuoju laikotarpiu mažėjo sodų ir pievų bei ganyklų žemių, didėjo – ariamosios žemės plotai (1.17 lentelė). Tai paaiškinama tuo, kad ariamoji žemė sukuria daugiau pridėtinės vertės, ir jos plotai yra plečiami.

1.17 lentelė. Žemės ūkio naudmenų ir kitos žemės struktūra 2011 ir 2016 m. sausio 1 d.

Table 1.17. Agricultural land and other land as of 1 January 2011 and 2016

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2015, %	Pokytis / <i>Change</i> 2016, palyginti su <i>compared to 2011</i>	
	2011	2016		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Žemės ūkio naudmenos: <i>Agricultural land:</i>	3463,4	3431,5	100,0	31,9	-0,9
ariamoji žemė / <i>arable land</i>	2928,4	3098,2	90,3	169,8	5,8
sodai / <i>orchards</i>	59,7	13,1	0,4	-46,5	-77,9
pievos ir ganyklos <i>meadows and pastures</i>	475,3	320,2	9,3	-155,1	-32,6

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2015, %	Pokytis / <i>Change</i> 2016, palyginti su <i>compared to 2011</i> tūkst. ha <i>thou. ha</i>	
	2011	2016			%
Kita žemė: / <i>Other land:</i>	365,0	291,6	100,0	-73,3	-20,1
medžių ir krūmų želdiniai <i>tree and shrub plantations</i>	84,0	158,5	54,4	74,5	88,7
pelkės / <i>swamps</i>	116,4	70,9	24,3	-45,5	-39,1
pažeista žemė ¹ / <i>damaged land</i>	22,4	22,6	7,7	0,2	0,9
nenaudojama žemė ² / <i>unused land</i>	142,2	39,6	13,6	-102,5	-72,1

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu labai sumažėjo kitos žemės plotas. Tai įvyko dėl to, kad didelė dalis – 102,5 tūkst. ha nenaudojamos žemės buvo pertvarkyta į kitas žemės naudmenas (bendras sumažėjimas tiriamuoju laikotarpiu – daugiau kaip 3,5 karto). Minėtu laikotarpiu žymiai padidėjo medžių ir krūmų želdinių plotai.

Pažymėtina, kad be minėtų žemės fondo kategorijų, iš bendro žemės ploto dar yra išskiriama nusausinga, drėkinama žemė, o nuo 2015 m. sausio 1 d. pradėtos apskaityti ir apleistos ŽŪN³. Apleista žemė atsirado dėl to, kad atkuriant nuosavybės teises gražinamos žemės, kurias dalis savininkų laiko kaip nekilnojamąjį turtą ir nesirengia naudoti žemės ūkio ar kitokiai veiklai. Tačiau pastaraisiais metais priimti LR Vyriausybės sprendimai dėl nenaudojamos žemės ūkio paskirties žemės apmokestinimo paskatino ūkio subjektus apleistos žemės plotus naudoti žemės ūkio produkcijos gamybai. Per 2015 metus jos plotai sumažėjo nuo 76,8 tūkst. ha metų pradžioje iki 70,0 tūkst. ha metų pabaigoje, arba 8,9 proc.

Nusausingos ir drėkinamos žemių plotai Lietuvoje tiriamuoju laikotarpiu nuolat mažėjo: nusausingos – nuo 2 943 tūkst. ha iki 2 761 tūkst. ha, arba nuo 45,1 iki 42,3 proc. žemės naudmenų struktūroje, o drėkinamos – nuo 4,4 tūkst. ha iki 3,9 tūkst. ha. Taip atsitiko dėl to, kad sausinimo ir drėkinimo sistemoms „išėjus iš rikiuotės“ ir jų tinkamai neatnaujinus, jos neatitinka šioms žemių kategorijoms nustatytų reikalavimų ir todėl nebeapskaitomos kaip nusausingos ar drėkinamos.

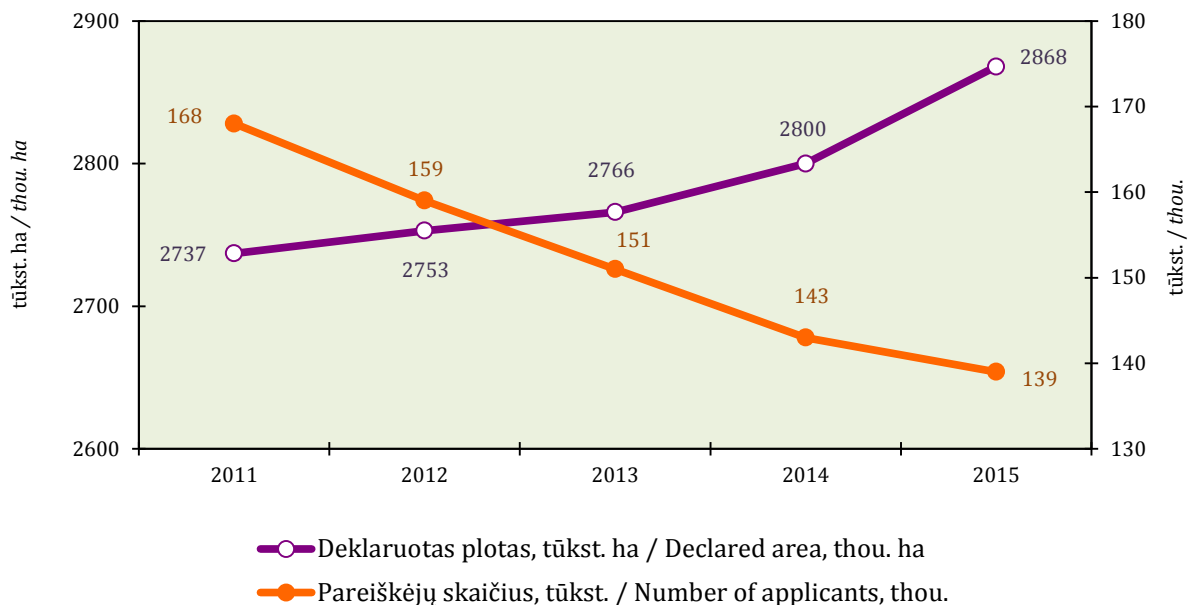
¹ Pažeista žemė – eksploatuojamų ir išeksploatuotų naudingųjų iškasenų karjerų, durpynų ir sąvartynų plotai.

² Nenaudojama žemė – žemės ūkio augalų auginimui netinkami arba dėl mažos ūkinės vertės dirvožemių negalimi nuolatos naudoti ganymui ir šienavimui statūs kalvų šlaitai, skardžiai, akmenynai ir smėlynai, jeigu jie nepriskirti prie miško žemės, medžių ir krūmų želdinių ar kitų naudmenų, pelkėti duburėliai, duobės, nuošliaužos, nuogriuvos, griovos, išgraužos, skardžiai, dykvietės. Prie nenaudojamos žemės gali būti priskiriami nugriautų statinių liekanų užimti ir nesutvarkyti plotai, jeigu jie nepriskirti prie užstatytos teritorijos ir nenaudojami žemės ir miškų ūkio ar kitokiai veiklai, miškų ūkio paskirties žemės plotai po aukštos įtampos elektros linijomis, jeigu ten neauginami miško augalai ir plotas pagal požymius nepriskirtinas prie žemės ūkio ar kitų naudmenų, prie tvenkinių pylimai ir kita žemė, nepriskirta prie užstatytos teritorijos, kelių, pelkių ar kitų žemės naudmenų.

³ Apleista žemė – sumedėjusiais augalais (išskyrus želdinius) apaugę žemės ūkio naudmenų plotai, nustatyti nuotoliniais kartografavimo metodais LR Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.

Pasėlių deklaravimas. Siekiant užtikrinti sklandų ŽŪN ir pasėlių deklaravimo procesą pagal ES reikalavimus, sudaryti žemdirbiams sąlygas pasinaudoti tiesioginėmis išmokomis už ŽŪN ir pasėlius bei pasinaudoti nekilnojamojo turto kadastro, žemėtvarkos, teritorijų planavimo bendra bazine kartografinė medžiaga, atnaujinti visos LR teritorijos spalvoti ortofotografiniai žemėlapiai, pagal juos – ir pasėlių duomenų bazė.

Pasėlius deklaravusiųjų skaičius per pastaruosius 5 metus nuolat mažėjo, o deklaruotų pasėlių plotas tuo laiku vis didėjo (1.24 pav.). Dėl šių priežasčių vidutinis deklaruotas pareiškėjo pasėlių plotas išaugo nuo 16,3 iki 20,6 ha, arba 26,4 proc.

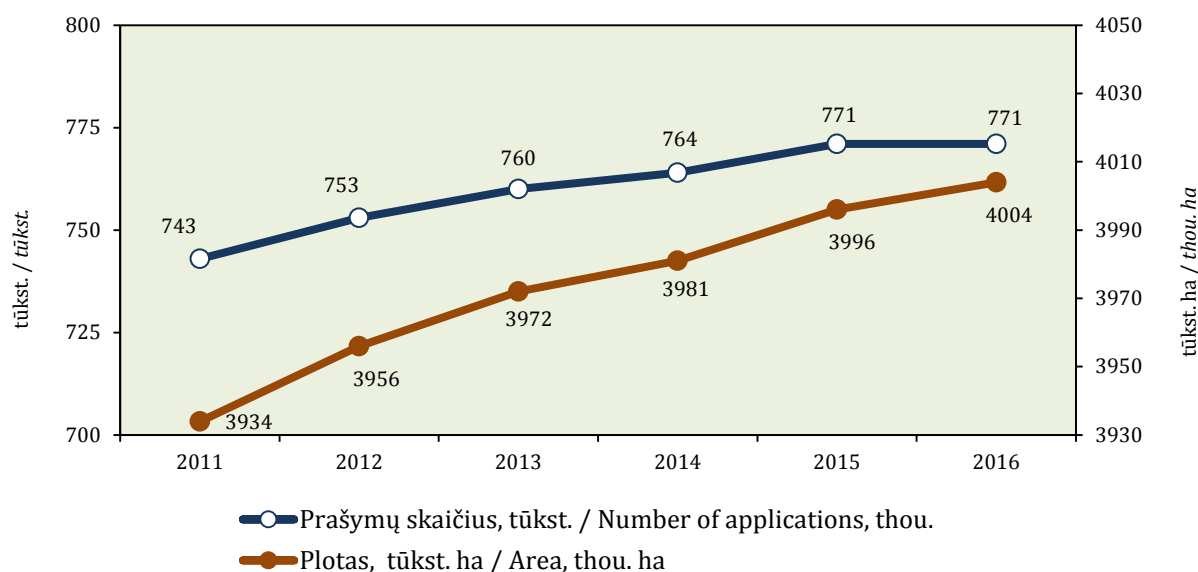
1.24 pav. Pareiškėjų skaičius ir deklaruotas plotas 2011–2015 metais

Fig 1.24. Number of applicants and declared area in 2011–2015

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Pagrindinės priežastys, lėmusios pareiškėjų skaičiaus mažėjimą, buvo vyresnio amžiaus ūkininkų, paliekančių žemės ūkio produkcijos gamybą, skaičiaus didėjimas ir ūkininkų, galinčių įvykdyti didėjančius reikalavimus palaikyti gerą deklaruojamų žemės plotų agrarinę ir aplinkosaugos būklę, mažėjimas.

Žemės reforma. Nuo žemės reformos pradžios iki 2016 m. sausio 1 d. iš viso pateikta 786,9 tūkst. piliečių prašymų šalies kaimo vietovėse atkurti nuosavybės teises į 4,02 mln. ha turėtos žemės. Iki šios datos buvo patenkinta 771 tūkst. piliečių prašymų atkurti nuosavybės teises (1.25 pav.). Tai sudaro 99,6 proc. viso prašymuose nurodyto ploto.

**1.25 pav. Atkurtos nuosavybės teisės į žemę, mišką ir vandens telkinius
2011–2016 m. sausio 1 d.**

*Fig. 1.25. Restored ownership rights to land, forests and water bodies
as of 1 January 2011–2016*

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Iš viso pateikta 29 tūkst. prašymų įsigyti 461,4 tūkst. ha valstybinės žemės (1.18 lentelė). Vykdam žemės reformą, buvo sudarytos palankios sąlygos fiziniams ir juridiniams asmenims įsigyti žemės iš valstybės.

**1.18 lentelė. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas
2011 ir 2016 m. sausio 1 d.**

Table 1.18. Sale of state-owned land used for agricultural purpose as of 1 January 2011 and 2016

Rodikliai / Indicators	2011	2016	Pokytis / Change 2016, palyginti su compared to 2011	
			ha	%
Pateikta prašymų pirkti, tūkst. <i>Number of applications for purchase submitted, thou.</i>	27,6	29,0	1,4	4,7
Prašomas pirkti plotas, tūkst. ha <i>Area requested for purchase, thou. ha</i>	470,3	461,4	0,0	0,0
Parduota valstybinės žemės, tūkst. ha <i>State-owned area sold, thou. ha</i>	97,0	345,4	248,4	3,6*
Parduoto žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti ploto, proc. <i>Share of sold land area in the total area applied, %</i>	20,6	74,9	x	x

* Kartai / Times.

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Nuo žemės reformos pradžios buvo parduota 345,4 tūkst. ha valstybinės žemės, iš jos per analizuojamąjį laikotarpį – 248 tūkst. ha. Parduotos žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti valstybinės žemės ploto 2016 m. sausio 1 d. sudarė 74,9 proc. viso prašomo pirkti žemės ploto.

Žemės privatizavimas ir nuoma. Per pastaruosius 5 metus asmeninio ūkio žemės naudotojų skaičius sumažėjo 5,5 tūkst., o šios kategorijos žemės plotas – 18,2 tūkst. ha (1.19 lentelė). Privatizuotos asmeninės ūkio žemės ir žemės, kuriai sudarytos valstybinės žemės nuomos sutartys, padaugėjo nuo 92,8 proc. 2011 m. sausio 1 d. iki 98,2 proc. 2016 m. sausio 1 d.

1.19 lentelė. Žemės privatizavimas ir nuoma 2011 ir 2016 m. sausio 1 d.

Table 1.19. Privatisation and lease of land of households as of 1 January 2011 and 2016

Rodikliai / Indicators	2011	2016	Pokytis / Change	
			vnt. / units	%
Asmeninio ūkio žemės naudotojai, tūkst. <i>Number of users of land of households, thou.</i>	304,1	298,6	-5,5	-1,8
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	655,4	637,2	-18,2	-2,8
iš jų: / <i>of which:</i>				
gyventojų, privatizavusių asmeninio ūkio žemę, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who privatised land of households, thou.</i>	248,4	267,4	19,0	7,6
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	543,5	577,1	33,6	6,2
gyventojų, sudariusių valstybinės žemės nuomos sutartis, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who leased the state-owned land under contracts, thou.</i>	21,8	23,6	1,8	8,3
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	46,5	48,9	2,4	5,2
Privatizuotos arba iš valstybės išnuomos žemės dalis nuo naudojamo asmeninio ūkio žemės ploto, proc. <i>Share of private or leased from the state land in total area of land of households, %</i>	92,8	98,2	X	5,4*

* Procentiniai punktai / *Percentage points.*

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Pateikti duomenys rodo, kad analizuojamuoju laikotarpiu nežymiai sumažėjo ŽŪN, kito jų struktūra, didėjo ariamos žemės, medžių ir krūmų želdinių plotai. Lėtai, bet mažėjo apleistų žemių plotai.

5.3. Techniniai ištekliai ir investicijos

5.3. Technical resources and investment

Norint stiprinti ūkių konkurencingumą pirminės žemės ūkio gamybos srityje, būtina investuoti į technikos, įrengimų įsigijimą ir naujų technologijų naudojimą. Tik modernizavus ūkius galima padidinti darbo našumą, prisidėti prie ūkių struktūros gerinimo.

Per analizuojamąjį laikotarpį daugelis ūkių, pasinaudoję KPP priemonėmis skirtomis lėšomis, ir toliau aktyviai investavo į ūkių modernizavimą, kasmet stengėsi įsigyti modernesnės žemės ūkio technikos ir įrengimų. Per visą 2010–2014 metų laikotarpį investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, ūkininkų ūkiuose vidutiniškai sudarė 1163 EUR, o ŽŪB – 842 EUR. Daugiausia investicijų 1 ha ŽŪN teko mažesnėms nei 500 ha ŽŪB (2343 EUR) ir 10,1–20 ha ūkininkų ūkiams (1362 EUR). Didžiausios investicijos buvo ūkininkų ūkiuose, turinčiuose 50,1–100,0, 100,1–150,0 ha ir daugiau nei 150,0 ha (1.20 lentelė).

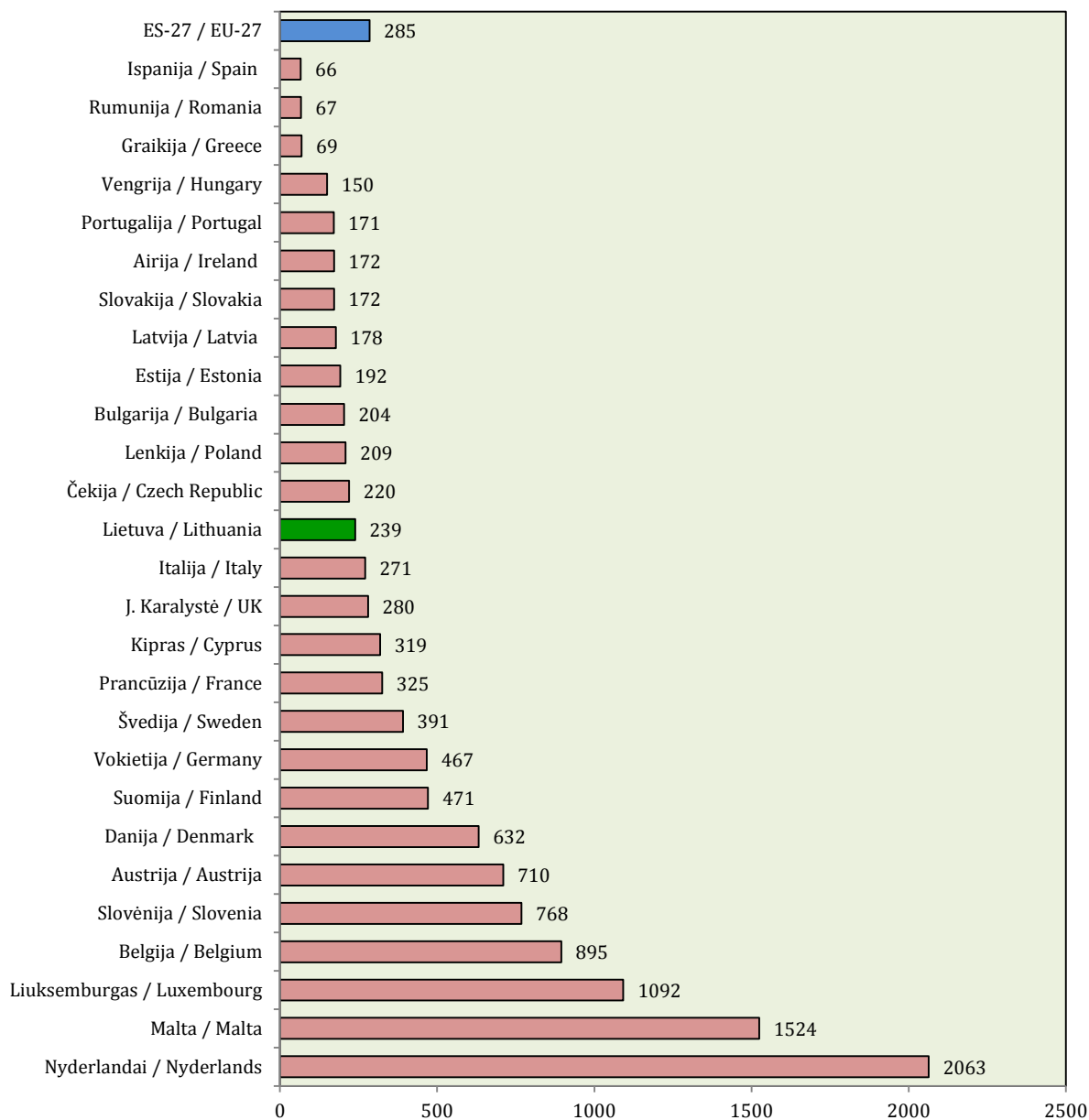
1.20 lentelė. Žemės ūkio investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, 2010–2014 metais, EUR
Table 1.20. Agricultural investment per hectare UAA in 2010–2014, EUR

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2010	2011	2012	2013	2014	Iš viso 2010–2014
<i>Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms</i>						
<10,1	321	310	151	205	220	1207
10,1–20	204	202	598	163	195	1362
20,1–30	163	290	96	321	114	984
30,1–40	237	206	158	128	162	891
40,1–50	272	273	102	210	138	995
50,1–100	271	320	167	168	198	1124
100,1–150	266	304	263	238	267	1338
>150	228	255	239	280	218	1220
Vidutiniškai / <i>Average</i>	243	272	220	228	200	1163
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>						
< 500	559	202	431	297	854	2343
50–1000	116	205	167	69	281	838
>1000	102	181	203	196	99	781
Vidutiniškai / <i>Average</i>	137	187	204	165	149	842

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Investicijos ūkininkų ūkiuose ir ŽŪB kasmet mažėjo iš dalies dėl baigiamų išmokėti pagal KPP priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ skirtų lėšų, iš dalies ir dėl to, kad nemažai ŽŪB ir didesni ūkiai jau apsirūpinę šiuolaikine technika. Pažymėtina, kad per 2007–2014 metų laikotarpį pagal minėtą priemonę išmokėta daugiau kaip 0,4 mlrd. EUR paramos lėšų, ir net pusė paramos gavėjų paramą gavo ne pirmą kartą.

Lietuvoje penkerių metų investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, 16,1 proc. mažesnės nei vidutiniškai ES-27 (1.26 pav.).

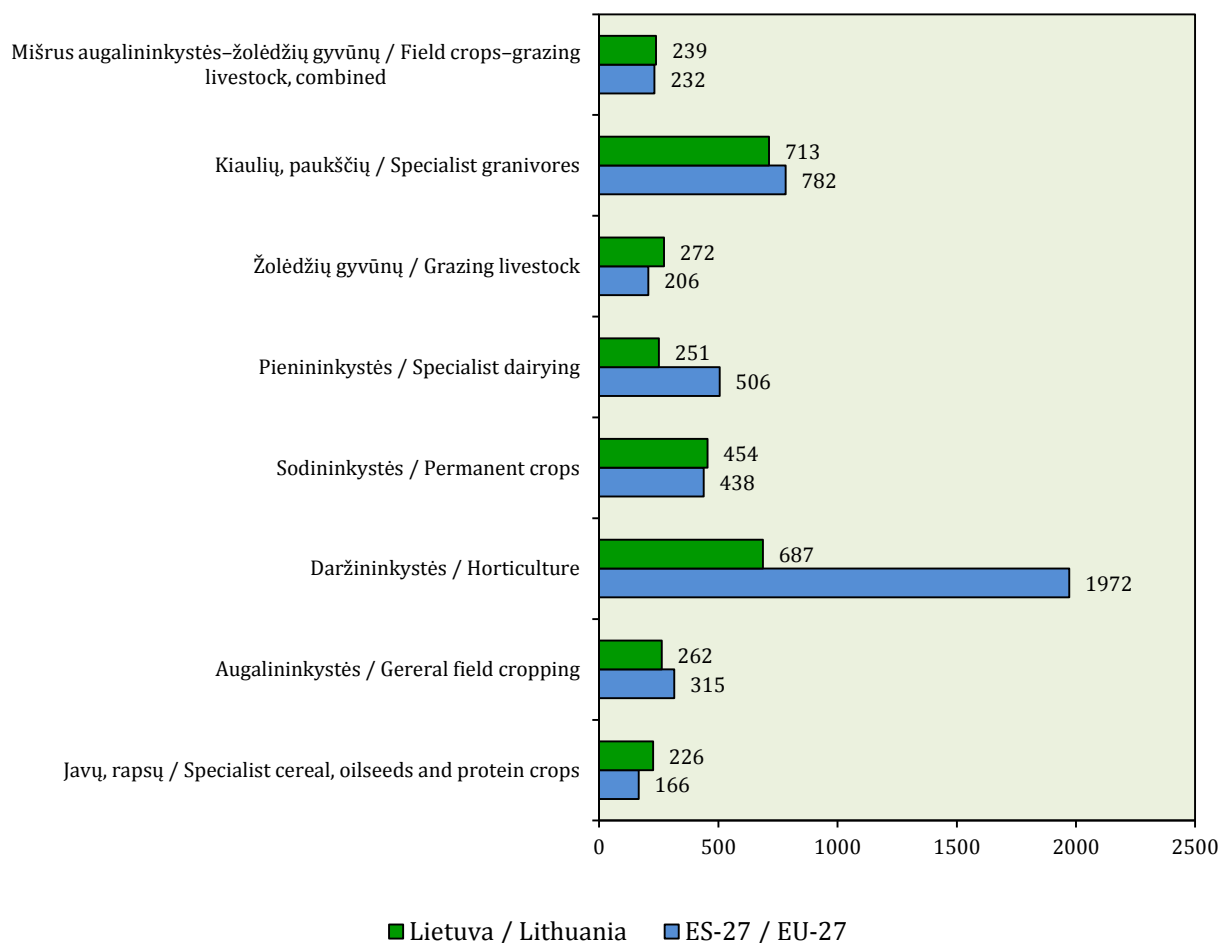
1.26 pav. 2009–2013 metų žemės ūkio investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, kai kuriose ES šalyse, EUR

Fig 1.26. Agricultural investment per hectare UAA in some EU countries in 2009–2013, EUR

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazė.

Daugiausia investuoja senosios ES šalys, o iš naujųjų šalių daugiau už Lietuvą – tik Slovėnija (3,2 karto). Didžiausios investicijos – Nyderlanduose, Liuksemburge ir Belgijoje.

Santykinai didelė investicijų dalis Lietuvoje tenka daržininkystės ir sodininkystės bei kiaulių ir paukščių sektoriams. ES-27 šalyse daugiausia investuojama į daržininkystės, kiaulių, paukščių ir pienininkystės sektorius (1.27 pav.).

1.27 pav. 2009–2013 metų žemės ūkio investicijos, tekusios 1 ha ŽŪN, pagal ūkininkavimo tipus Lietuvoje ir vidutiniškai ES-27 šalyse, EUR

Fig. 1.27 Agricultural investment per hectare UAA by type of farming in Lithuania and EU-27 countries in 2009–2013, EUR

Šaltinis: EK ES šalių ŪADT duomenų bazė.

Vidutinės penkerių metų investicijos į kiaulių, paukščių ūkius Lietuvoje artimos vidutinėms ES-27 šalių investicijoms, tačiau į daržininkystės ūkius – beveik tris kartus, o į pienininkystės – du kartus mažesnės. Ypač daug į daržininkystę investuoja Nyderlandai (8269 EUR 1 ha ŽŪN), Belgija (atitinkamai 7136 EUR), Suomija (4654 EUR).

Keturiuose žemės ūkio sektoriuose investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, Lietuvoje didesnės nei vidutiniškai ES-27 šalyse. Javų, rapsų ūkiuose jos net 1,4 karto didesnės už vidutines ES-27. Iš dalies tai paaiškinama didėjančiais šių augalų plotais. Vis daugiau Lietuvos ūkių specializuojasi auginti javus ir rapsus. 30,9 proc. didesnės nei vidutiniškai ES-27 šalyse investicijos buvo ir žolėdžių gyvulių, 31,1 proc. – mišrių, vyraujant augalininkystei bei 4,9 proc. – sodininkystės ūkuose.

ŪADT tyrimo duomenimis, 2010–2014 metais šalies ūkininkų ūkiams suteikta parama sudarė apie ketvirtadalį visų investicijų. ŽŪB ši dalis buvo daug mažesnė – tik 8 proc. (1.21 lentelė).

1.21 lentelė. Vidutinės žemės ūkio investicijos ir parama 2010–2014 metais, EUR

Table 1.21. Average investments and support in the agricultural in 2010–2014, EUR

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms</i>					
Investicijos, EUR / <i>Investment, EUR</i>	9858	10868	9245	10765	8327
Parama investicijoms, EUR <i>Support for investment, EUR</i>	3879	3158	2360	1176	778
Paramos dalis investicijose, proc. <i>Share of support in the total investment, %</i>	39,3	29,1	25,5	10,9	9,3
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>					
Investicijos, EUR / <i>Investment, EUR</i>	134863	219511	219255	170668	201033
Parama investicijoms, EUR <i>Support for investment, EUR</i>	37661	11060	7042	9415	8289
Paramos dalis investicijose, proc. <i>Share of support in the total investment, %</i>	27,9	5,0	3,2	5,5	4,1

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Žemės ūkio investicijų struktūroje didėja ūkio subjektų nuosavų lėšų dalis. Ūkininkai patys investuoja į žemės ūkio technikos atnaujinimą, gamybinius pastatus, kitą turtą. Didžiųjų žemės ūkio technikos pardavėjų teigimu, KPP įgyvendinimo pradžioje 80 proc. žemės ūkio subjektų technikos pirkto naudodamiesi parama, o pastaruoju metu ja naudojosi tik nedidelė dalis pirkėjų. Toks pokytis iš dalies paaiškinamas tuo, kad analizuojamojo laikotarpio pabaigoje ūkio subjektai galėjo pasinaudoti tik nedidele likusia parama. Be to, daugelis jų, pasinaudojusių paramos lėšomis ir anksčiau įsigijusių modernios, didelio našumo technikos, sugebėjo pagerinti veiklos rezultatus ir generuoti pajamas, leidžiančias toliau modernizuoti gamybą savo lėšomis. Kita vertus, 2010–2014 metais suaktyvėjo smulkių ūkių investicinė veikla, tačiau dėl ribotų finansinių galimybių jie dažniausiai pirkto naudotą techniką, o pagal KPP priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ parama buvo teikiama tik ūkiams, įsigyjantiems naujos, neeksploatuotos žemės ūkio technikos. Dabartiniu paramos laikotarpiu orientuojamasi ir į smulkiuosius ūkius ir jaunuosius ūkininkus, todėl žemės ūkio technikos pardavėjai siūlo įsigyti ūkininkams ne tik brangių mašinų, bet ir mažesnio galingumo traktorių, nuo kurių pradeda besikuriantys ūkininkai bei smulkūs ūkiai.

Paramos dalis investicijose Lietuvoje buvo daug didesnė nei vidutiniškai ES-27 šalyse (5,2 proc.). ES šalyse senbuvėse – Švedijoje, Nyderlanduose, Danijoje paramos dalis žemės ūkio investicijose nesiekė 1 proc.

Lietuva, palyginti su ES-27 vidurkiu, žemės ūkio technikos 1 ha ŽŪN turėjo 31 proc. mažiau, tačiau 27 proc. daugiau nei vidutiniškai naujosios ES-12 narės. Skaičiuojant 1 ha ŽŪN, daugiausia žemės ūkio technikos 2013 pradžioje turėjo Nyderlandų ūkiai – 4377 EUR, Slovėnijos – 2824 EUR, Liuksemburgo – 2707 EUR. Mažiausiai – Slovakijos – 229 EUR, Latvijos – 445 EUR, Ispanijos – 410 EUR.

Gamybiniais pastatais Lietuvos ūkiai, palyginti ir su vidutiniu ES-27, ir su naujųjų ES-12 narių lygiu, apsirūpinę prasčiau, atitinkamai 19 proc. ir 32 proc.

2014 metais Lietuvos žemės ūkio ilgalaikio turto balansinės vertės struktūroje daugiau kaip 15 proc. sudarė gamybiniai pastatai ir 46 proc. – žemės ūkio technika. Per analizuojamąjį laikotarpį jų dalis pakito: gamybinių pastatų dalis padidėjo 7,4 proc., o žemės ūkio technikos – sumažėjo 6,8 proc. Panaši padėtis buvo ir kitose naujosiose ES-12 šalyse. Senosiose ES šalyse didžiąją ilgalaikio turto dalį (68 proc.) sudarė žemės ūkio paskirties žemė. Tai paaiškinama aukšta žemės kaina.

Dėl santykinai didelių investicijų į žemės ūkio techniką analizuojamuoju laikotarpiu tiek kokybiškai, tiek kiekybiškai pakito parko struktūra. Traktorių parke iki 95 proc. išaugo ratinių traktorių dalis. ŽŪIKVC duomenimis, bendras traktorių skaičius 2011–2015 metais išaugo 32 proc. ir 2015 metais siekė 216,8 tūkst.

Dar sparčiau augo javų kombainų skaičius – 2015 metais jis buvo 1,2 karto didesnis nei 2011-aisiais. Pagrindiniai naujos technikos tiekėjai – Vakarų šalių firmos, kurių gamybos žemės ūkio mašinos pasižymi didesniu patvarumu ir geromis techninėmis bei ekonominėmis charakteristikomis, turi ES standartus atitinkančius Euro-4 variklius. Dirbant patikima Vakarų Europos gamybos technika, sumažėja žemės ūkio darbų išlaidos. Lietuvos ūkiai, be naujos, modernios žemės ūkio technikos, vis dar naudoja senas technologijas. Smulkūs ūkiai, kaip minėta, dėl ribotų finansinių galimybių perka pigesnę, naudotą arba Nepriklausomų valstybių sandraugos šalių techniką. Dėl nedidelės kainos ir nesudėtingo valdymo ypač populiarūs baltarusiški traktoriai.

2011–2015 metais sparčiau nei visas žemės ūkio technikos parkas didėjo galingesnių traktorių ir javų kombainų skaičius (1.22 lentelė). Visam traktorių parkui išaugus 31,9 proc., didesnio galingumo – 100–180 kW ir 180 kW bei galingesnių – traktorių skaičius padidėjo atitinkamai 45,8 proc. ir 59,7 proc. Nepaisant spartaus didesnio galingumo traktorių skaičiaus augimo, ūkiuose vis dar vyrauja mažo ir vidutinio galingumo traktoriai. 2015 metais mažesni nei 40 kW traktoriai sudarė 31,2 proc. viso parko, 40–60 kW – 30,5 proc., o javų kombainų parko struktūroje didžiausią dalį sudarė 200 kW ir galingesni kombainai – 29 proc. Vidutinio galingumo – 120–160 kW – javų kombainų dalis santykinai nedidelė – 12 proc.

Galingesnės žemės ūkio technikos dalies didėjimas visoje parko struktūroje vyraujant smulkiems ūkiams ne visada vertinamas teigiamai. Atsižvelgiant į tai, kad 2015 metais Lietuvoje tarp 139 tūkst. ūkių, deklaravusių savo ŽŪN, net 83,4 proc. buvo smulkesni negu 20 ha, daugelyje jų visa traktorių galia nebuvo panaudojama. Specialistų nuomone, mažesniame negu 20 ha ūkyje minimalus traktorių variklių galios poreikis yra 22–32 kW, 20–40 ha ūkyje – 45–60 kW, 40–90 ha – 80–100 kW, 100–200 ha – 120–240 kW. Didelės galios žemės ūkio technika, naujausios technologijos efektyviai gali būti panaudojamos tik didesniuose ūkiuose arba plėtojant kooperatinius ryšius. Todėl,

siekiant didinti žemės ūkio subjektų veiklos efektyvumą, svarbu ne plėsti žemės ūkio technikos parką, bet spręsti jo kokybinio gerinimo bei efektyvesnio panaudojimo klausimus.

1.22 lentelė. Žemės ūkio technikos parko ūkiuose struktūra 2011 ir 2015 metais

Table 1.22. Structure of agricultural machinery in farms in 2011 and 2015

Rodikliai / Indicators	2011		2015		Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
	vnt. / units	%	vnt. / units	%	
Traktorių skaičius iš viso, tūkst. <i>Total number of tractors, thou.</i>	164,3	100,0	216,8	100,0	31,9
iš jų: / of which:					
<40 kW	65,6	40,0	86,1	39,7	31,2
40–60 kW	45,0	27,4	58,7	27,1	30,5
60–100 kW	39,4	24,0	50,9	23,5	29,0
100–180 kW	11,9	7,2	17,3	8,0	45,8
>180 kW	2,3	1,4	3,7	1,7	59,7
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam traktoriui, ha <i>UAA per tractor, ha</i>	17,3	-	13,9	-	-19,7
Javų kombainų skaičius, vnt. <i>Total number of combine harvesters, units</i>	4738	100,0	10401	100,0	1,2*
iš jų: / of which:					
<80 kW	796	16,9	2068	19,9	1,6*
80–120 kW	871	18,0	1972	19,0	1,3*
120–160 kW	578	11,8	1214	11,7	1,1*
160–200 kW	1084	23,8	2128	20,5	96,3
>200 kW	1409	29,4	3019	29,0	1,4*
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam javų kombainui, ha <i>UAA per combine harvester, ha</i>	256	-	143	-	-44,1

* Kartai / Times.

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Žemės ūkio technikos pasiūla yra didelė, todėl nuo pasirinktos žemės ūkio technikos našumo, jos techninio patikimumo priklauso, ar derlių pavyks nuimti greitai ir be nuostolių. Norint, kad nauja žemės ūkio technika greičiau atsipirktų, svarbu ne tik plėsti esamą parką, bet ir spręsti jos kokybinio gerinimo bei efektyvesnio panaudojimo klausimus.

6. Ūkių kreditavimas

6. Farm lending

Ūkių kreditavimo situacija po 2014-ųjų sąstingio metų 2015-aisiais iš esmės pasikeitė. Nors kredituotų ūkių skaičius, palyginti su 2014 metais, padidėjo tik 26 (iš viso kredituoti 4437 ūkiai), tačiau suteiktų kreditų suma išaugo beveik 109 mln. EUR, arba 56 proc. (1.23 lentelė).

1.23 lentelė. Kredituotų ūkių skaičius ir jiems suteiktų kreditų pokyčiai 2011–2015 metais

Table 1.23. Number of farms credited and credits provided to farms in 2011–2015

Rodiklis / Indicator	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su / compared to 2014,	
						%	vnt. / mln. EUR units / EUR mill.
Kredituotų ūkių skaičius <i>Number of farms credited</i>	3117	4094	4483	4411	4437	0,6	26
iš: / from:							
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	1609	2471	2898	2995	3163	5,6	168
kredito unijų / <i>credit unions</i>	1508	1623	1585	1416	1274	-10,0	-142
Kreditų suma, mln. EUR <i>Credits provided, EUR mill.</i>	164,4	192,8	197,5	194,3	303,2	56,0	108,9
iš: / from:							
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	138,3	158,9	166,9	167,4	270,5	61,6	103,1
kredito unijų / <i>credit unions</i>	26,1	33,9	30,6	26,9	32,7	21,6	5,8

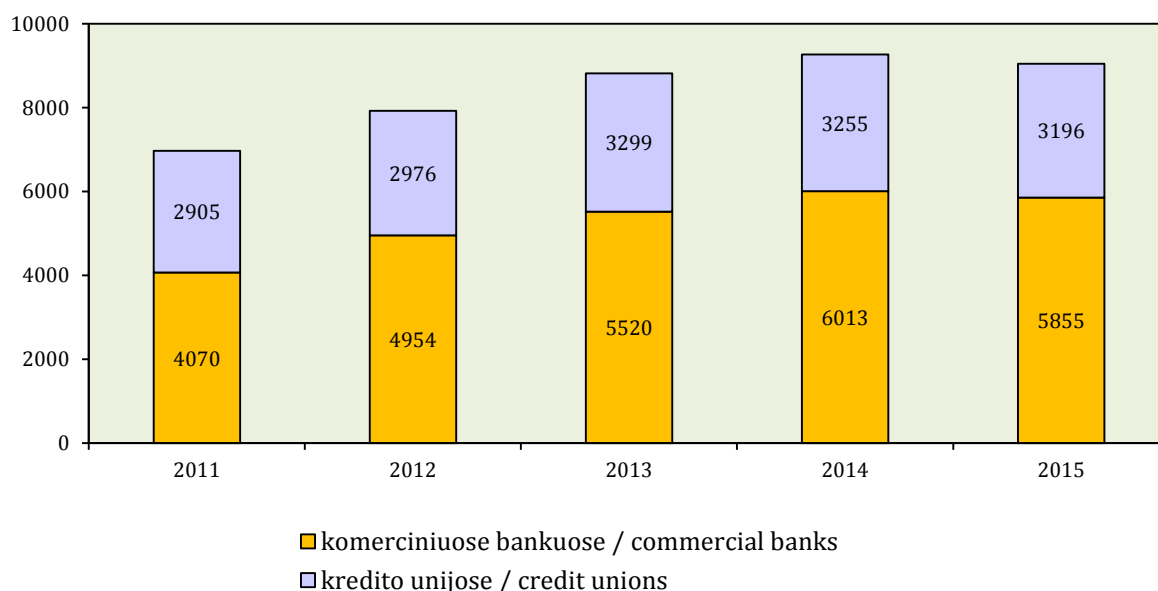
Šaltinis: UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Tokiems pokyčiams įtakos turėjo pradėta įgyvendinti Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa. Dešimties metų ūkių skolinimosi tendencijos rodo, kad poreikis skolintis lėšų investicijoms išauga tais metais, kai ūkiai kviečiami teikti paraiškas investicinei bei komercinei paramai gauti. Antai, 2008 metais, pradėjus įgyvendinti 2007–2013 metų KPP, skolinimasis išaugo 40 proc., palyginti su prieš tai buvusiais metais. Suteiktų kreditų sumas 2015 metais padidino visos kredito įstaigos – daugiausia komerciniai bankai, kreditavę 71 proc. ūkių. Bankai suteikė 270 mln. EUR kreditų. Tai sudarė 89 proc. ūkiams skirtos kreditų sumos. 2015 metais bankų suteikta kreditų suma buvo 61,6 proc. didesnė nei 2014-aisiais ir beveik 2 kartus didesnė nei 2011-aisiais.

Vidutinė vienam ūkiui suteikta kredito suma 2105 metais siekė 68 tūkst. EUR. Palyginti su 2014-aisiais, ji padidėjo 55,1 proc., o palyginti su 2011-aisiais – 29,6 proc. Vidutinė bankų suteikta kreditų suma ūkiui siekė 85,5 tūkst. EUR ir buvo 3,3 karto didesnė nei kredito unijų.

Pagal ūkių kategorijas daugiausia kredituota ūkininkų ūkių – 4118. Jie sudarė beveik 93 proc. visų kredituotų ūkių. Suteikta kreditų suma – 189 mln. EUR (per 62 proc. visiems ūkiams suteiktų kreditų).

Vertinant ūkių kreditavimą, svarbu ir tai, kiek ūkiai naudoja skolintų lėšų, kiek jų turi prikauptę iš ankstesnių metų, kaip sekasi grąžinti. 2015-aisiais iš 138,9 tūkst. ūkių, deklaravusių pasėlius, metų pabaigoje komercinių bankų ir kredito unijų kreditais (suteiktais 2015 ir ankstesniais metais) naudojosi 9051 ūkis (1.28 pav.). Tai sudaro vos 6,5 proc. nuo visų ūkių, užsiimančių žemės ūkio gamyba ir gaunančių paramą.

1.28 pav. Ūkių, turėjusių kreditų 2011–2015 metų pabaigoje, skaičius

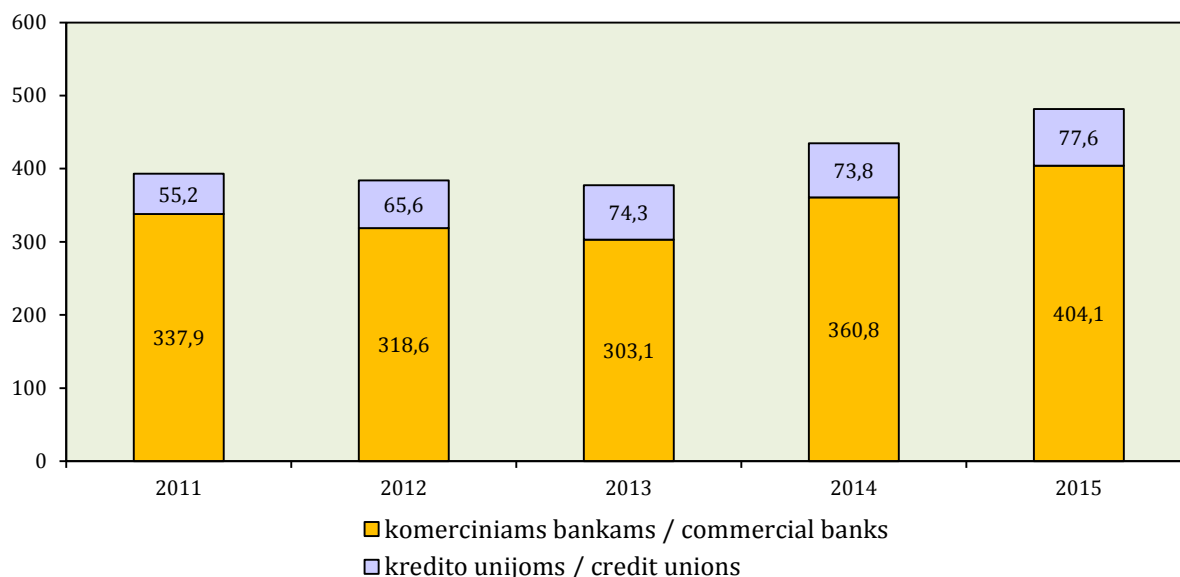
Fig. 1.28. Number of farms with credits in 2011–2015 (at the end of the year)

Šaltinis: UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, ūkių, kurie naudojosi kreditais, skaičius šiek tiek sumažėjo (217), tačiau palyginti su 2008 metais, kai ūkių kreditavimas buvo intensyviausias, jis padidėjo 36 proc., o palyginti su analizuojamojo laikotarpio pirmaisiais metais – 29,8 proc.

Komercinių bankų kreditais naudojosi 64,7 proc., o kredito unijų – 35,3 proc. ūkių. Komerciniai bankai ir kredito unijos galėtų didinti kredituojamų ūkių skaičių, tačiau galimybes riboja ūkių struktūra. ŽŪIKVC duomenimis, 2015-aisiais iš 138 tūkst. ūkių, deklaravusių ŽŪN, net 48,1 proc. ūkių vidutinis dydis buvo mažesnis nei 5 ha. Tokius ūkius kredituoti rizikinga. Kredito įstaigos retai smulkiems ūkiams teikia kreditus, o ir ūkiai nenori skolintis, nes nežino, ar galės sukaupti pakankamai lėšų skolai grąžinti.

Analizuojamojo laikotarpio pabaigoje 2015-aisiais ir ankstesniais metais ūkių skolintų lėšų likučiai siekė 481,7 mln. EUR (1.29 pav.). Tai 10,8 proc. daugiau nei jų turėjo 2014 metų pabaigoje. Kreditiniai įsipareigojimai komerciniams bankams buvo 404,1 mln. EUR, arba 83,9 proc. nuo visos įsipareigojimų sumos, 43,3 mln. EUR daugiau nei prieš metus. Ūkių įsipareigojimai kredito unijoms – 16,1 proc. nuo visos kreditinių įsipareigojimų sumos.

1.29 pav. Ūkių kreditiniai įsipareigojimai 2011–2015 metų pabaigoje, mln. EUR

Fig. 1.29. Farm credit obligations in 2011–2015 (at the end of the year), EUR million

Šaltinis: UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo duomenys.

Skolintų lėšų sumos, skaičiuojant vienam ūkiui, kuris naudojosi kreditais, nėra didelės – 48–53 tūkst. EUR. Tai priklauso nuo ūkio dydžio. vienam ūkininko ūkiui jų teko apie 35 tūkst. EUR, o vienai bendrovei – 300 tūkst. EUR. Vidutiniškai vieno ūkio skolintų lėšų likučiai 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, padidėjo 13,4 proc., tačiau analizuojamuoju laikotarpiu tendencijos nebuvo vienodos. 2012 ir 2013 metais skolų likučiai ūkiuose mažėjo, o 2014 metais vėl pradėjo didėti. 2015 metais jie buvo 15 proc. didesni nei 2014-aisiais, bet 16,9 proc. mažesni nei 2011-aisiais.

2015 metais ūkiai grąžino 256,1 mln. EUR suteiktų kreditų. Tai sudarė 58,9 proc. metų pradžioje turėtų kreditų. Kadangi žymi dalis kreditų imama investiciniams projektams, tokia grąžinamų kreditų suma nekelia abejonių dėl ūkių patikimumo, tuo labiau, kad 2013–2014 metais kreditiniai įsipareigojimai didėjo lėčiau nei suteikiamos kreditų sumos.

Daugiausia ūkių naudojasi DNB banko kreditais – 3319 ūkių, arba 36,6 proc. Keturi komerciniai bankai (DNB, SEB, Swedbank, Šiaulių bankas) kreditavo 59 proc. ūkių. Jų išduotų kreditų dalis sudarė 77 proc. visos kreditų sumos.

2015 metais 151 ūkiui buvo suteiktos UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo garantijos. Tai 50 ūkių daugiau nei 2014 metais. Kreditų su garantija suma padidėjo 13,1 mln. EUR ir 2015 metais sudarė 9,3 proc. visos kreditų sumos.

Tikėtina, kad pradėta intensyviai įgyvendinti Lietuvos KP 2014–2020 metų programa nesumažins ūkių poreikio skolintis lėšų, ypač investicijoms.

II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE

II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS IN LITHUANIA AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

2015-ieji buvo pirmieji metai, kai vidaus rinkoje oficialiai įvestas euras. Pasikeitus valiutai, Lietuvos gyventojų poreikiai maisto produktams nesikeitė. Mažmeninė prekyba per 2015 metus išaugo 3 proc., o per 2011–2015 metų laikotarpį šios prekybos mastas padidėjo 18,5 proc. (2.1 lentelė). Per penkerius metus maisto, gėrimų ir tabako vartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, vertine išraiška padidėjo beveik trečdaliu.

2.1 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto produktais, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2011–2015 metais

Table 2.1. Retail sales of food products, alcoholic beverages and tobacco products in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Parduota iš viso, mln. EUR <i>Total sales, EUR mill.</i>	3330,5	3481,3	3688,0	3833,3	3946,5	18,5
Vienam gyventojui, EUR <i>Per capita, EUR</i>	1033,7	1162,8	1246,9	1307,1	1358,6	31,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per 2011–2015 metų laikotarpį vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis padidėjo 19,7 proc. (2.2 lentelė), o maisto produktų kainų indeksas (2015 m. gruodį, palyginti su 2010 m. gruodžiu) – 12,6 proc. Palyginti su 2011 metais, 2015-aisiais šalies gyventojai galėjo įpirkti daugiau maisto produktų (išskyrus kiaušinių).

2.2 lentelė. Šalies ūkio darbuotojų neto darbo užmokesčio perkamoji galia 2011–2015 metais

Table 2.2. Purchasing power of net earnings of employees in the whole economy in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015*	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, EUR <i>Average monthly net earnings, EUR</i>	461,8	478,3	501,1	526,5	553,0	19,7
Galima buvo nusipirkti už vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį IV ketv. <i>Purchasing power of average net monthly earnings in IV Q</i>						
jautienos kumpio su kaulu, kg <i>beef ham with bone, kg</i>	91	89	97	103	110	20,9
kiaulienos kumpio be kaulo, kg <i>pork ham without bone, kg</i>	124	122	134	141	153	23,4
pieno, 2,5 proc. riebumo, l <i>milk, 2.5% fat content, l</i>	684	718	665	675	758	10,8
sviesto, 82 proc. riebumo, kg <i>butter, 82% fat content, kg</i>	71	75	69	73	83	16,9
kiaušinių, 10 vnt. / <i>eggs, 10 pcs</i>	459	339	430	450	457	-0,4
ruginės duonos, kg / <i>rye bread, kg</i>	342	343	348	353	374	9,4
cukraus, kg / <i>sugar, kg</i>	424	435	487	609	700	65,1

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculation.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pagal Statistikos departamento 2012 metų tyrimą daugiausia Lietuvos gyventojai išleidžia maistui pirkti – 34 proc. visų namų ūkio išlaidų.

Namų ūkio vartojimo išlaidos 2015 metais, palyginti su 2014 metais, padidėjo 4,9 proc. Namų ūkio vartojimo augimą daugiausia skatino didėjantis užimtumas darbo rinkoje ir realiojo darbo užmokesčio pokyčiai, teigiamos įtakos turėjo sumažėjusi infliacija. Augant darbo užmokesčiui ir esant stabiliam kainų lygiui, padidėjo reali gyventojų perkamoji galia.

Lietuvos rinkoje žemės ir maisto ūkio produkcijos tiekimo grandinė įvairi: nuo stambių prekybos tinklų iki mobilių ūkininkų turgelių. Didžioji dalis maisto produktų parduodama prekybos centruose ir parduotuvėse, kurių vidaus rinkoje yra daugiau nei 5,3 tūkst.

Apie 3,5 proc. visų maisto produktų parduodama turguose. Beveik pusę šių produktų sudaro mėsa ir jos produktai (2.3 lentelė), kurių apyvarta per 2011–2015 metus sumažėjo 9 proc. Daržovių bei bulvių apimtys per šį laikotarpį išaugo ketvirtadaliu. Mažėjo pieno produktų ir kiaušinių pardavimai.

2.3 lentelė. Maisto produktų apyvarta turgavietėse 2011–2015 metais, mln. EUR
 Table 2.3. The turnover of food products in local markets in 2011–2015, EUR million

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Maisto prekės Food products	138,8	125,1	128,9	131,6	139,4	0,4
iš jų: / of which:						
mėsa ir jos produktai meat and meat products	76,2	63,5	64,5	63,8	69,2	-9,2
daržovės ir bulvės vegetables and potatoes	31,3	32,4	32,5	35,9	38,9	24,3
vaisiai ir uogos fruit and berries	13,7	12,7	15,1	15,1	15,5	13,1
pienas ir jo produktai milk and milk products	4,2	3,6	3,5	3,2	3,6	-14,3
kiaušiniai / eggs	4,0	3,1	2,9	3,2	2,6	-35,0
kitos maisto prekės other food products	9,4	9,6	10,4	10,4	9,6	3,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Plečiasi naujos žemės ir maisto produktais prekybos formos: mobilūs ūkininkų turgeliai bei prekyba internetu. Mobilieji ūkininkų turgeliai pirkėjams gali pasiūlyti ūkininkų užaugintos ir pagamintos produkcijos: pieno, varškės, varškės sūrių, kalakutienos, kiaulienos, rūkytos dešros, skilandžių, kumpių ir k. Kai kurios ūkininkų produkciją internete siūlančios bendrovės turi po kelis tūkstančius nuolatinių pirkėjų.

Žemės ūkio produkcijos gamyba (2.4 lentelė) ir jos perdirbimas užtikrina vidaus rinkos poreikius (išskyrus kiaulienos, daržovių ir vaisių) bei leido didelę dalį grūdų, galvijienos, paukštienos eksportuoti.

2.4 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2011–2015 metais, tūkst. t
 Table 2.4. Production and purchase of agricultural products in 2011–2015, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Gamyba / Production						
Prikulta grūdų / Grain production	3304	4737	4564	5324	6521	97,4
Cukriniai runkeliai perdirbimui Sugar beet for industry	878	1003	967	1014	620	-29,4
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyv. sv.) Livestock & poultry, slaughtered (l. w.)	299	315	327	340	330	10,4
Primelžta pieno / Milk production	1786	1778	1723	1795	1765	-1,2
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. Egg production, mill. pcs	774	771	772	806	763	-1,4

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Supirkimas / Purchase						
Grūdai / Cereal	1661	3092	2954	3240	3428	106,4
Rapsų sėklos / Rapeseed	395	582	501	406	441	11,6
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) Livestock & poultry (l. w.)	234	244	262	269	277	18,4
Natūralus pienas / Natural milk	1317	1360	1339	1436	1438	9,2
Kiaušiniai, mln. vnt. / Eggs, mill. pcs	412	392	463	483	518	25,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais Lietuvoje užaugintas didžiausias grūdų derlius, viršijantis vidaus rinkos poreikius 3 kartus, galvijų išauginama taip pat 3 kartus daugiau. Pieno ir jū produktų apsirūpinimas 1,7 karto didesnis už šalies poreikius. Kitų žemės ir maisto ūkio produkcijos rūšių apsirūpinimas nėra ženklus, o daržovių bei vaisių, kaip ir kiaulienos, yra nepakankamas.

2015 metais pasaulyje mažėjo grūdų, gyvulių bei pieno supirkimo kainos, nes didėjant jų gamybai pasaulyje vartojimo poreikiai tiek neaugo. Atitinkamai mažėjo ir produktų kainos vidaus rinkoje. Iš esmės nuo 2012 metų daugelis produktų vidaus rinkoje pigo, tačiau buvo ir išimčių – brango kiaušiniai, bulvės, ruginė duona (2.5 lentelė).

2.5 lentelė. Maisto produktų mažmeninės kainos 2011–2015 metų gruodžio mėnesį, EUR/kg

Table 2.5. Retail prices of food products in December 2011–2015, EUR per kilogram

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Jautienos kumpis su kaulu Beef ham with bone	5,42	5,67	5,29	5,12	4,99	-7,1
Kiaulienos kumpis su kaulu Pork ham with bone	3,29	3,60	3,49	3,39	3,24	-1,5
Išdarinėtos vištos Chicken, drawn	2,49	2,62	2,58	2,48	2,33	-6,4
Pienas, 2,5 proc. riebumo, EUR/l Milk, 2.5 % fat content, EUR/l	0,72	0,75	0,77	0,78	0,71	-1,4
Sviestas, 82 proc. riebumo Butter, 82 % fat content	6,94	6,64	7,39	7,25	6,60	-4,9
Varškė, 5–9 proc. riebumo Curd, 5–9 % fat content	3,65	3,59	3,99	3,90	3,45	-5,5
Kiaušiniai, 10 vnt. Eggs, 10 pcs	1,08	1,49	1,19	1,19	1,30	20,4

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
A. r. kvietiniai miltai <i>Best quality wheat flour</i>	0,75	0,70	0,68	0,68	0,69	-8,0
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	1,44	1,46	1,47	1,50	1,46	1,4
Batonas iš a. r. miltų / <i>Best quality wheat flour bread</i>	1,65	1,58	1,65	1,63	1,58	-4,2
Bulvės / <i>Potatoes</i>	0,23	0,23	0,35	0,26	0,30	-30,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vidaus rinkoje dominuoja vietos perdirbėjų produkcija, tačiau didėjant konkurencijai jos dalis mažėja. 2015 metais lietuviški pieno produktai sudarė 83 proc., duonos, pyrago ir malybos produktai – 76 proc., galvijiena – 84 proc., paukštiena – 53 proc., kiauliena – 35 proc.

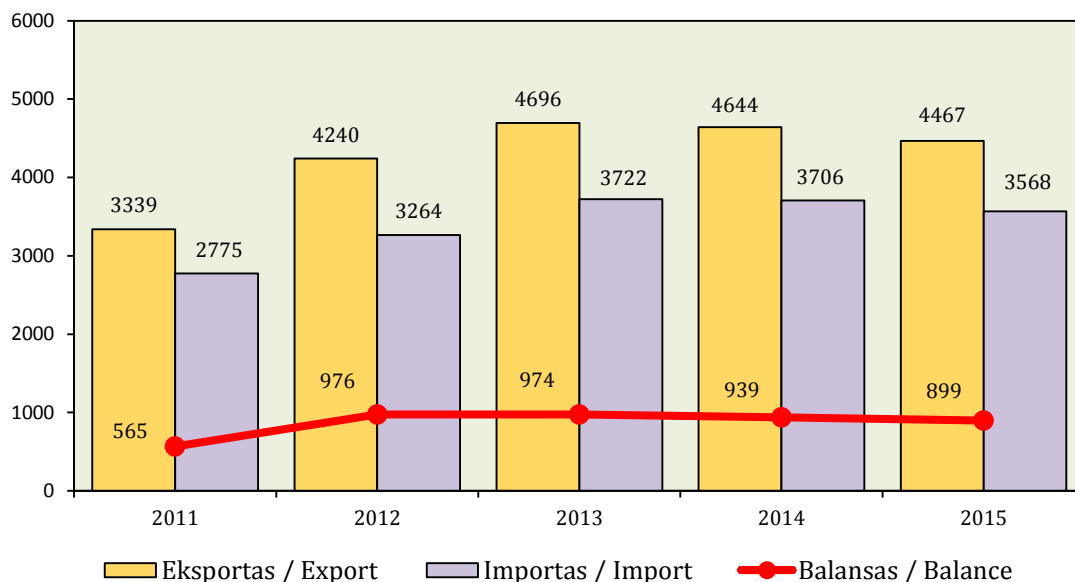
Žemės ūkio ministerija 2014 metais inicijavo projektą „AuGink savo kraštą“, kurio tikslas – rinktis maistą, užaugintą netoli namų. Projektas skatina kaime auginti produktus, kurie yra saugūs ir sveiki, užauginti ir pagaminti švarioje bei gražioje aplinkoje gamtą tausojančiais būdais. Visos Lietuvos savivaldybės prisijungė prie šio projekto. Savivaldybės, pasirašiusios memorandumą, įsipareigojo populiarinti vietos regiono produktus, skatinti sveiką mitybą, siekti ilgalaikio bendradarbiavimo su vietos augintojais, įtraukti visas savo rajonų ir miestų švietimo ir ugdymo įstaigas ir skatinti dalyvauti įgyvendinant programas „Pienas vaikams“ ir „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“. Savivaldybės gali paskatinti žemdirbius didinti gamybą.

2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais

2. Foreign trade in agricultural and food products

Analizuojamojo laikotarpio pradžioje didėjusios Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apimtys pastaraisiais metais mažėjo (2.1 pav.). 2013 metais, palyginti su 2011-aisiais, eksporto vertė išaugo 1,4 karto, importo – 1,3 karto, užsienio prekybos apyvarta – 1,4 karto. Tačiau 2014 metais spartų užsienio prekybos augimą pakeitė nuosmukis. 1,1 proc. eksporto ir 0,4 proc. importo vertės smukimą lėmė sumažėjusios maisto produktų eksporto kainos, afrikinio kiaulių maro padariniai, Rusijos įvestas tam tikrų žemės ūkio ir maisto produktų (pieno produktų, mėsos ir jos gaminių, žuvies ir jos gaminių, daržovių ir vaisių) importo embargas ir dėl to atsiradęs naujų prekybos partnerių esamose rinkose paieškos bei poreikis prasiskverbti į naujas alternatyvias rinkas. Neatslūgus 2014 metais prasidėjusiems neigiamiems ekonominiams padariniams ir geopolitinei įtampai, 2015-aisiais ir toliau tęsėsi užsienio prekybos apimčių mažėjimo tendencijos. Išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, 2015 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 4,5 mlrd. EUR, importuota – už 3,6 mlrd. EUR. Palyginti su 2014-aisiais, eksportas sumažėjo 3,8 proc., importas – 3,7 proc. Lietuviškos kilmės produktų

eksportas siekė 3,0 mlrd. EUR, sudarė 68 proc. (2014 m. – 65 proc.) viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, buvo 4 mln. EUR mažesnis. Nelietuviškos kilmės produktų eksporto vertė sumažėjo 11 proc. Prekybos balansas, kaip ir atitinkamu laikotarpiu prieš metus, buvo teigiamas, o jo vertė siekė 899 mln. EUR. Užsienio prekybos apyvarta buvo 8,0 mlrd. EUR.

2.1 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2011–2015 metais, mln. EUR

Fig. 2.1. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2011–2015, EUR million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Prekyba žemės ūkio ir maisto produktais sudaro svarią Lietuvos užsienio prekybos struktūros dalį. 2011-aisiais eksporto dalis sudarė 16,6 proc., importo – 12,2 proc., 2012-aisiais išaugo atitinkamai 1,8 ir 0,9 proc. punkto. 2013–2014 metais buvo išlaikytos augimo tendencijos. 2015-aisiais žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis išaugo iki 19,4 proc., o importo dalis sumažėjo 0,3 proc. punkto ir sudarė 14,0 proc. viso Lietuvos prekių importo.

Eksporto dalis, tenkanti ES šalims, 2011–2013 metais sumažėjo nuo 59 iki 52 proc., o nuo 2014-ųjų pradėjo augti ir 2015-aisiais siekė 63 proc. Palyginti su 2014-aisiais, eksportas į ES šalis padidėjo 13 proc. iki 2811 mln. EUR. Šią augimą lėmė lietuviškos kilmės produktų eksportas, kurio vertė išaugo nuo 1985 mln. EUR iki 2251 mln. EUR, o jo dalis nuo viso eksporto į ES šalis sudarė 80 proc. Pažymėtina, kad ES rinkos lyginamasis svoris lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūroje pagal šalių grupes nuo 72 proc. 2011 metais sumažėjo iki 65 proc. 2014-aisiais, o 2015-aisiais žymiai išaugo ir siekė 74 proc. (2.6 lentelė).

2.6 lentelė. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalių grupes ir produktų kilmę 2011–2015 metais

Table 2.6. Exports of agricultural and food products by country group and origin of products in 2011–2015

Šalių grupė <i>Country group</i>	2011		2012		2013		2014		2015*	
	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%
<i>Lietuviškos kilmės / Lithuanian origin</i>										
Iš viso / <i>Total</i>	2242	100	2814	100	3019	100	3038	100	3034	100
ES-28 / <i>EU-28</i>	1615	72,1	1907	67,8	2001	66,3	1985	65,3	2251	74,2
Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	626	27,9	907	32,2	1018	33,7	1053	34,7	783	25,8
<i>Nelietuviškos kilmės / Non-Lithuanian origin</i>										
Iš viso / <i>Total</i>	1097	100	1426	100	1676	100	1607	100	1433	100
ES-28 / <i>EU-28</i>	339	30,9	372	26,1	418	24,9	510	31,8	560	39,1
Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	758	69,1	1054	73,9	1259	75,1	1097	68,2	873	60,9

* Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Didėjo ir nelietuviškos kilmės produktų eksportas į ES rinką. Jų dalis nuo viso nelietuviškos kilmės produktų eksporto išaugo nuo 31 proc. 2011 metais iki 39 proc. 2015-aisiais, o vertė – nuo 339 mln. EUR iki 560 mln. EUR. Šios teigiamos tendencijos rodo, kad ES šalių rinką ne tik išlieka pagrindinė, bet ir tampa vis svarbesnė Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams. Pagrindinėmis eksporto į ES rinką partnerėmis išlieka Latvija, Vokietija, Lenkija, Nyderlandai, Estija ir Italija (2.7 lentelė). Eksportas į Vokietiją, Latviją, Estiją, 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo atitinkamai 14 proc., 19 proc., 34 proc., tačiau jų dalis nuo viso eksporto į ES šalis sumažėjo – nuo 18 proc. iki 14 proc., nuo 22 proc. iki 18 proc., nuo 8,1 proc. iki 6,6 proc. Tokie pokyčiai susiję su žymiai spartesniu eksporto į Nyderlandus, Lenkiją, Italiją augimu. Eksportas į minėtas šalis išaugo atitinkamai 2,2 karto, 1,7 karto ir 1,5 karto. Svarbu pažymėti, kad Lietuvos eksportuotojams patrauklios ne tik geografiškai artimos arba didelė perkamąja galia pasižyminčios ES šalių rinkos. Palyginti su 2011 metais, 2015-aisiais eksportas daugiausiai išaugo į Slovėniją (24 kartus), Kiprą (4,4 karto), Vengriją (3,8 karto), Maltą (3,2 karto), Ispaniją (2,7 karto).

2.7 lentelė. Pagrindinės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rinkos pagal šalių grupes 2011, 2013 ir 2015 metais

Table 2.7. Main export markets for agricultural and food products by country group in 2011, 2013 and 2015

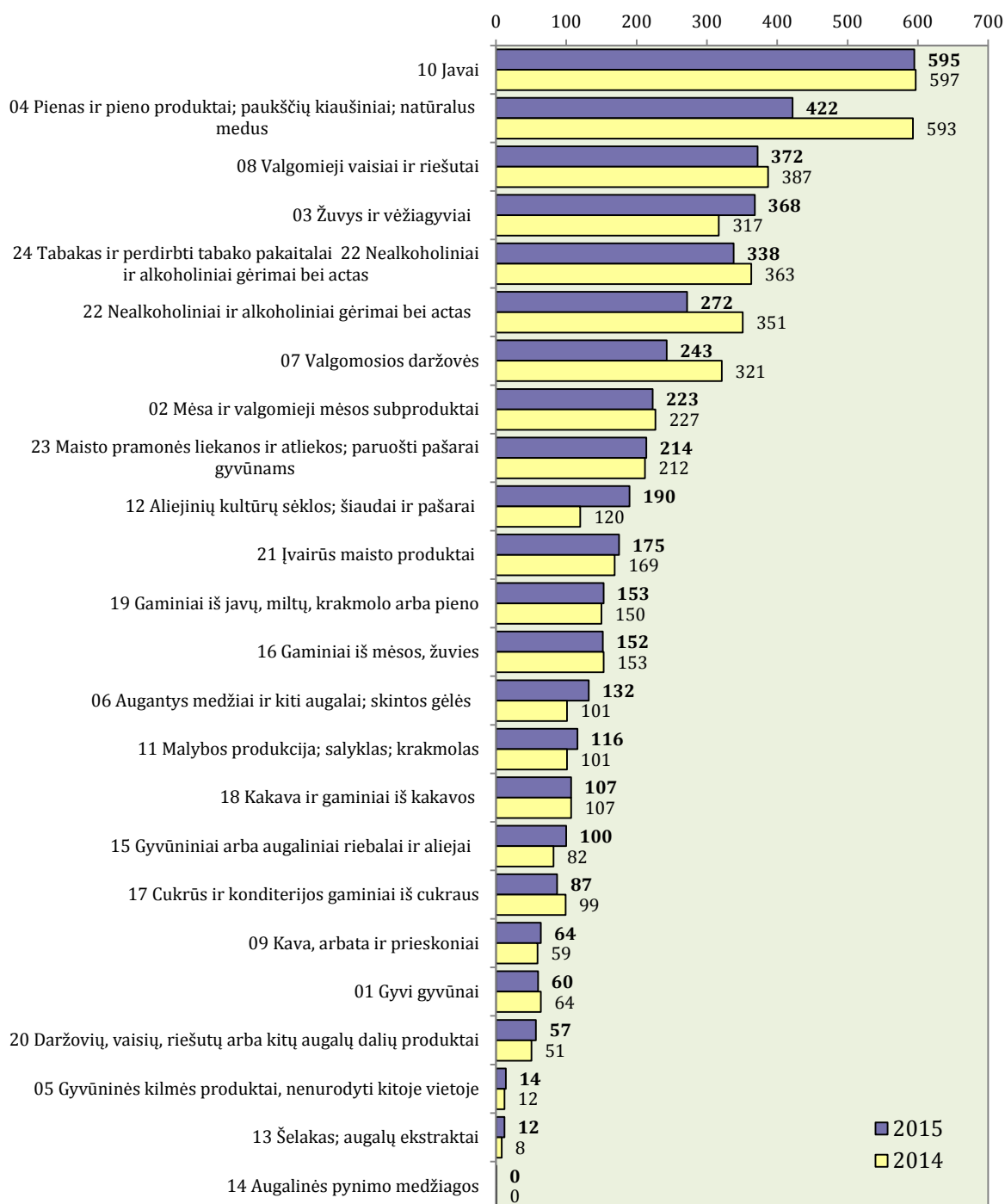
Šalis / Country	2011		2013		2015*	
	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%	mln. / mill. EUR	%
ES-28/ EU-28	1955	100	2419	100	2811	100
iš jų: / of which:						
Latvija / Latvia	436	22,3	509	21,1	520	18,5
Vokietija / Germany	343	17,5	319	13,2	392	14,0
Lenkija / Poland	230	11,8	291	12,0	384	13,7
Nyderlandai / Netherlands	111	5,7	200	8,3	245	8,7
Estija / Estonia	157	8,1	212	8,8	212	7,5
Italija / Italy	127	6,5	150	6,2	187	6,6
Trečiosios šalys / Third countries	1385	100	2277	100	1656	100
iš jų: / of which:						
Rusija / Russia	988	71,3	1374	60,3	487	29,4
Baltarusija / Belarus	80	5,8	180	7,9	376	22,7
Saudo Arabija / Saudi Arabia	53	3,9	128	5,6	200	12,1
Norvegija / Norway	42	3,0	58	2,6	50	3,0
JAV / USA	11	0,8	19	0,8	46	2,8
Turkija / Turkey	48	3,5	40	1,8	43	2,6

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportas į trečiąsias šalis nuo 2011 metų iki 2013-ųjų didėjo, o nuo 2014-ųjų pasižymėjo mažėjimo tendencija ir 2015-aisiais siekė 1656 mln. EUR, t. y. 27 proc. mažiau nei 2013-aisiais. 2011–2015 metais lietuviškos kilmės produktai vidutiniškai sudarė 46 proc. viso eksporto į trečiąsias šalis. Jo vertė augo nuo 626 mln. EUR 2011-aisiais iki 1053 mln. EUR 2014-aisiais, tačiau 2015-aisiais susitraukė iki 783 mln. EUR. Struktūroje pagal šalių grupes nelietuviškos kilmės eksporto dalis, tenkanti trečiosioms šalims, nuo 69 proc. 2011 metais išaugo iki 75 proc. 2013-aisiais, o 2014-aisiais sumažėjo iki 68 proc. ir 2015-aisiais pasižymėjo mažiausiu lygiu per visą nagrinėjamą laikotarpį – 61 proc. Eksporto į trečiąsias šalis sumažėjimą lėmė nuo 1374 mln. EUR 2013-aisiais iki 487 mln. EUR 2015-aisiais smuktelėjęs eksportas į Rusiją. Šių pokyčių priežastys – Rusijos 2014 metais paskelbtas kai kurių maisto produktų importo embargas ir jos ekonomikos nuosmukis. Rusijos dalis nuo viso eksporto į trečiąsias šalis sumažėjo iki 29 proc., kai 2011-aisiais buvo 71 proc., o 2013-aisiais – 60 proc. Nepaisant šio kritimo, ji vis dar išlaiko pirmąją vietą tarp eksporto į trečiąsias šalis partnerių. Palyginti su 2011 metais, 2015-aisiais žymiai išaugo eksportas į kitas dvi pagrindines rinkas – Baltarusiją ir Saudo Arabiją – atitinkamai 4,7 karto ir 3,7 karto. Paskutiniiais metais Lietuvos eksportuotojai vis daugiau produktų išveža į JAV rinką. Eksporto vertė į šią šalį nuo 11 mln. EUR 2011-aisiais išaugo iki 46 mln. EUR 2015-aisiais, dalis nuo viso eksporto į trečiąsias šalis išaugo nuo 0,8 proc.

iki 2,8 proc. Visi šie pokyčiai eksporto struktūroje – tai po 2014 metais Rusijos įvestų sankcijų prasidėjusio eksporto perorientavimo proceso pasekmės. Nors šis procesas yra sudėtingas, reikalaujantis daug laiko ir specifinių žinių, tačiau Lietuvos Vyriausybės ir verslininkų pastangų dėka 2015 metais buvo gauti nauji leidimai bei sudarytos sąlygos eksportuoti įvairius lietuviškus produktus į 13 šalių.

2.2 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2014 ir 2015 metais, mln. EUR

Fig. 2.2. Exports of agricultural and food products in 2014 and 2015, EUR million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, daugiausia išaugo aliejinių kultūrų sėklų, šiaudų ir pašarų (1,6 karto), žuvų ir vėžiagyvių (16 proc.), augančių augalų ir skintų gėlių (1,3 karto), gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų (1,2 karto), malybos produkcijos, salyklo, krakmolo, inulino ir kviečių glitimo (beveik 1,2 karto), daržovių, vaisių, riešutų arba kitų augalų dalių produktų (1,1 karto), KN 21 skirsnio įvairių maisto produktų (3,3 proc.), kavos, arbatos ir prieskonių (9,2 proc.), šelako, augalų ekstraktų (1,4 karto) eksportas (2,2 pav.).

Labiausiai sumažėjo pieno ir jo produktų (1,5 karto), nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto (1,3 karto), daržovių (1,3 karto), tabako gaminių (6,8 proc.), vaisių ir riešutų (3,9 proc.), cukraus ir konditerijos gaminių iš cukraus (13 proc.), gyvūnų gyvūnų (6,4 proc.), mėsos ir mėsos subproduktų (1,5 proc.), javų (0,3 proc.) eksportas.

74 proc. lietuviškos kilmės produktų vertės sudarė: javai (19,3 proc.), pienas ir jo produktai (12,6 proc.), tabako gaminiai (11,0 proc.), žuvis ir vėžiagyviai (10,1 proc.), mėsa ir jos subproduktai (5,9 proc.), aliejinių kultūrų sėklos, šiaudai ir pašarai (5,5 proc.), maisto pramonės liekanos ir paruošti pašarai gyvūnams (5,4 proc.), mėsos ir žuvis gaminiai (4,2 proc.).

Palyginamuoju laikotarpiu daugumos lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo. Labiausiai padidėjo aliejinių kultūrų sėklų, šiaudų ir pašarų eksportas – 1,7 karto. 2,2 karto išaugo daržovių, 1,2 karto – žuvų ir vėžiagyvių, 18 proc. – malybos produkcijos, salyklo, krakmolo, 1,6 karto – gyvūninių arba augalinių riebalų ir aliejų, 9,4 proc. – gaminių iš javų, miltų, krakmolo, 6,7 proc. – kakavos ir gaminių iš kakavos eksportas.

2015 metais daugiausia eksportuota javų – už 595 mln. EUR. Palyginti su 2014-aisiais, jų eksporto vertė beveik nepasikeitė ir sudarė 13,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. 98 proc. išvežtų javų užauginta Lietuvoje. Iš viso eksportuota 3143 tūkst. t lietuviškos kilmės įvairių javų, 2,7 proc. daugiau nei 2014-aisiais. Kviečių eksportas išaugo 2,0 kartus iki 206 tūkst. t, grikių – 1,8 karto iki 21 tūkst. t, rugių – 1,5 karto iki 27 tūkst. t, miežių – 1,3 karto iki 403 tūkst. t, avižų – 10 proc. iki 47 tūkst. t. Kviečių eksportas sumažėjo 5,1 proc. iki 2393 tūkst. t, kukurūzų – 13 proc. iki 44 tūkst. t. Pagrindinės eksporto partnerės – Saudo Arabija (32 proc. viso javų eksporto), Ispanija (12 proc.), Latvija (8,9 proc.), Irano Islamo Respublika (6,6 proc.), Turkija (6,5 proc.).

Antroje vietoje pagal lietuviškų produktų eksporto vertę buvo pienas ir jo produktai (KN 0401–0406), jų eksportuota už 391 mln. EUR (8,8 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Sumažėjusios pasaulinės pieno ir jo produktų kainos bei Rusijos paskelbtas šių produktų importo embargas lėmė, kad nagrinėjamų produktų eksporto vertė sumažėjo 1,5 karto. Analizuojamu laikotarpiu lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų eksportas smuktelėjo 1,4 karto, vertė siekė 381 mln. EUR ir sudarė 12,6 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto.

47 proc. lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų eksporto vertės sudarė sūriai ir varškė. Šių produktų eksportuota už 181 mln. EUR, 1,4 karto mažiau nei 2014-aisiais, į 58 šalis. 69 proc. sūrių ir varškės išvežta į Italiją (42 proc. šių produktų eksporto), JAV (13 proc.), Latviją (8,6 proc.) ir Jungtinę Karalystę (5,8 proc.).

Nekoncentruotų pieno ir grietinėlės eksporto vertė sumažėjo 1,2 karto ir sudarė 113 mln. EUR (30 proc. pieno produktų eksporto). Jų išvežta į 23 šalis, daugiausia – į Lenkiją (55 proc.), Vokietiją (32 proc.) ir Latviją (7,1 proc.).

10 proc. pieno produktų eksporto vertės sudarė koncentruoti pienas ir grietinėlė, kurių eksportuota 2,3 karto mažiau nei 2014-aisiais (už 38 mln. EUR). Eksporto šalių

skaičius – 51. Pagrindinės rinkos – Ispanija (12 proc.), Nyderlandai (9,6 proc.), Vokietija (8,8 proc.), Japonija (7,5 proc.).

Eksportuotų sviesto ir kitų pieno riebalų vertė sumažėjo 1,4 karto iki 21 mln. EUR. Šie produktai buvo paklausūs 29 šalyse, o daugiausia – Saudo Arabijoje (eksporto dalis – 39 proc.), Uzbekistane (23 proc.), Latvijoje (16 proc.).

2015 metais pagrindinės lietuviškos kilmės pieno ir jo produktų eksporto šalys – Italija (19,5 proc. viso pieno produktų eksporto), Lenkija (18,7 proc.), Vokietija (13,1 proc.), Latvija (8,8 proc.), JAV (6,2 proc.), Nyderlandai (4,3 proc.). 2015 metais įsibėgėjo pieno ir jo produktų eksporto perorientavimo procesas. Palyginti su 2013 metais, kai dar nebuvo Rusijos sankcijų, daugiausia išaugo eksportas į Saudo Arabiją, Švediją, Austriją, Pietų Korėją.

Trečioje vietoje pagal eksporto vertę buvo vaisiai ir riešutai, jų išvežta už 372 mln. EUR (8,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto), arba 3,9 proc. mažiau nei 2014-aisiais. Tačiau lietuviškos kilmės vaisiai tesudarė 4,4 proc., iš jų daugiausia eksportuota Lietuvoje surinktų ir užšaldytų mėlynių (4,0 tūkst. t už 10 mln. EUR). Iš nelietuviškos kilmės vaisių daugiausia eksportuota obuolių (už 86 mln. EUR), persikų (44 mln. EUR), kriaušių (42 mln. EUR), citrusinių vaisių (40 mln. EUR), braškių (18 mln. EUR), užšaldytų mėlynių (15 mln. EUR), kivių ir vynuogių (po 12 mln. EUR), bananų (11 mln. EUR). 62 proc. visų eksportuotų vaisių ir riešutų išvežta į Baltarusiją, 10 proc. – Rusiją, 7,4 proc. – Latviją. 21 proc. lietuviškos kilmės vaisių ir riešutų eksportuota į Vokietiją, 16 proc. – Lenkiją, po 11 proc. – Belgiją ir Švediją.

Ketvirtoje vietoje pagal eksporto vertę (8,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės) buvo žuvis ir vėžiagyviai, jų eksportuota už 368 mln. EUR. Palyginamuoju laikotarpiu vertė padidėjo 16 proc. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 83 proc. viso žuvų ir vėžiagyvių eksporto. Daugiausia eksportuota vytintų, sūdytų, rūkytų ar kitu būdu apdorotų žuvų – 208 mln. EUR. Žuvų filė ir kitos žuvies mėsos išvežta už 120 mln. EUR, užšaldytų žuvų – 19 mln. EUR. Pagrindinės eksporto partnerės – Vokietija (39 proc.), Belgija (13 proc.), Italija (12 proc.). Lietuviškos kilmės produktai sudarė 83 proc. viso žuvų ir vėžiagyvių eksporto.

Tabako gaminių eksportuota už 338 mln. EUR, jų viso eksporto dalis – 7,6 proc. Beveik visi šie eksportuoti gaminiai pagaminti Lietuvoje. 85 proc. eksporto sudarė cigaretės, 10 proc. – rūkomasis tabakas, o likusią dalį – cigarai ir tabako liekanos. Pagrindinės eksporto rinkos – Nyderlandai (23 proc.), Lenkija (14 proc.), Latvija (8,7 proc.), Suomija (8,5 proc.), Švedija (8,0 proc.), Vokietija (7,6 proc.), Alžyras (7,3 proc.).

2015 metais 6,1 proc. eksporto vertės teko nealkoholiniams ir alkoholiniams gėrimams bei actui. Jų eksporto vertė smuko 23 proc. iki 272 mln. EUR. Eksportuotų alkoholinių gėrimų vertė siekė 219 mln. EUR. Pagrindinės eksporto partnerės – Rusija (71 proc.) ir Latvija (12 proc.). Daugiausia nealkoholinių gėrimų išvežta į Latviją (46 proc.), Estiją (32 proc.) ir Rusiją (4,7 proc.). Lietuviškos kilmės gėrimams teko tik 32 proc. eksporto vertės.

2015 metais daržovių eksportuota už 243 mln. EUR, vertė sudarė 5,4 proc. viso eksporto. Analizuojamu laikotarpiu eksporto vertė sumažėjo 1,3 karto. Lietuviškos kilmės daržovių dalis siekė 42 proc., palyginti su 2014-aisiais, išaugo 27 proc. punktais. Šį augimą lėmė džiovintų žirnių ir pupų eksporto augimas – atitinkamai 5,5 karto ir 9,3 karto. 86 proc. lietuviškos kilmės daržovių eksporto sudarė: džiovinti žirniai

(45 proc.), džiovintos pupos (18 proc.), pievagrybiai (15 proc.), voveraitės (7,8 proc.). Iš nelietuviškos kilmės daržovių daugiausia eksportuota pomidorų (28 proc. nelietuviškos kilmės eksporto), paprikų (15 proc.), voveraičių (13 proc.), kopūstų ir brokolių (9,0 proc.), salotų (6,6 proc.), baklažanų (5,0 proc.), pievagrybių (4,8 proc.), agurkų (2,2 proc.). Didžiausia daržovių eksporto dalis atiteko Baltarusijai – 37 proc. visų eksportuotų daržovių. Į Indiją išvežta 12 proc. daržovių, Latviją – 7,3 proc., Rusiją – 6,6 proc. Lietuviškos kilmės daržovių daugiausia eksportuota į Indiją (28 proc.), Norvegiją (11 proc.), Latviją ir Egiptą (po 10 proc.), Švediją (7,3 proc.), Vokietiją (6,5 proc.) ir Nyderlandus (5,6 proc.).

Palyginti su 2014 metais, 2015-aisiais mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų eksportas sumažėjo 3,4 mln. EUR iki 223 mln. EUR ir sudarė 5,0 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. 80 proc. eksportuotos mėsos buvo lietuviškos kilmės.

2015 metais daugiausia eksportuota Lietuvoje pagamintos galvijienos, kurios išvežta 29 tūkst. t, jos vertė – 85 mln. EUR (kiekis padidėjo 15 proc., vertė – 8,6 proc.). Galvijienos eksportuota į 39 šalis, daugiausia – į Nyderlandus ir Italiją (po 21 proc. viso lietuviškos kilmės galvijienos eksporto), Lenkiją (9,4 proc.), Švediją (9,1 proc.), Estiją (6,5 proc.). Į pastarąsias šalis išvežta beveik 67 proc. galvijienos.

Paukštienos ir jos subproduktų išvežta už 74 mln. EUR, 14 proc. mažiau nei 2014-aisiais. Eksporto kiekis sumažėjo 8,7 proc. ir siekė 36 tūkst. t. Paukštienos eksportuota į 35 šalis. 79 proc. paukštienos išvežta į Nyderlandus (36 proc. šių produktų eksporto), Estiją (13 proc.), Latviją (12 proc.), Prancūziją (11 proc.), Jungtinę Karalystę (6,3 proc.).

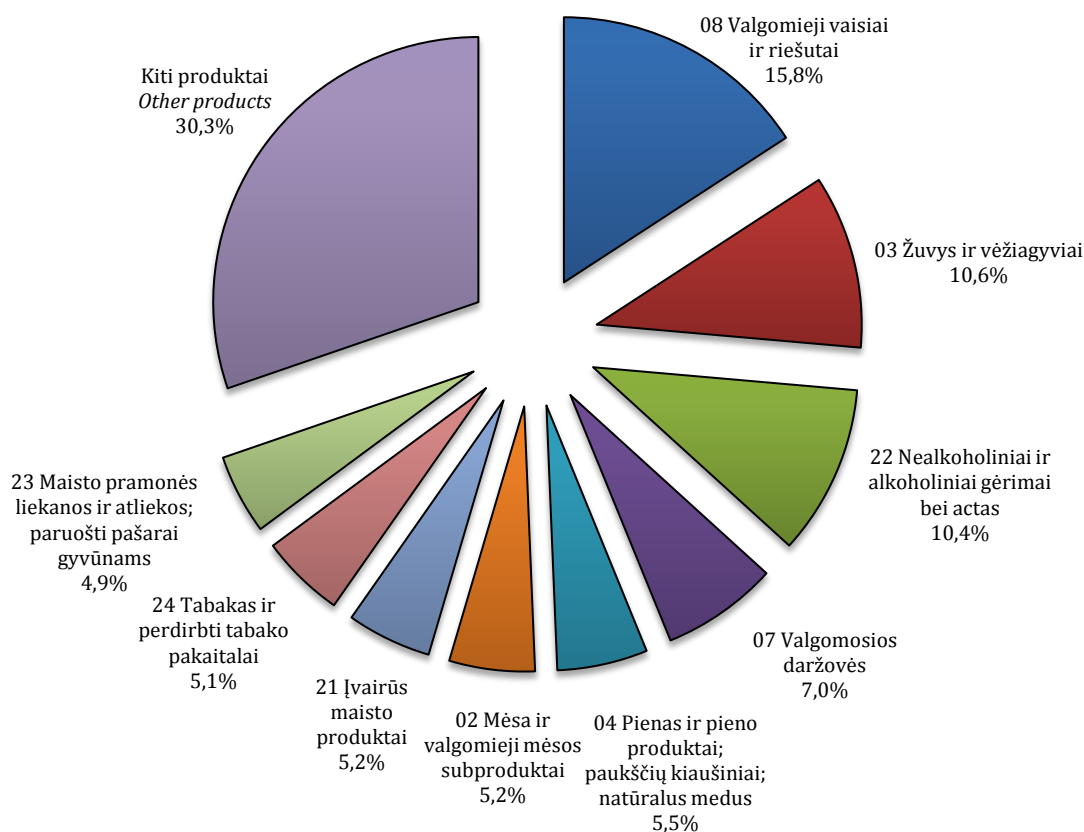
Lietuviškos kilmės kiaulienos eksportuota 6,8 proc. daugiau nei 2014-aisiais – už 11 mln. EUR. Jos išvežta 5,2 tūkst. t, 1,3 karto daugiau. Kiaulienos eksportuota į 21 šalį, daugiausia – į Latviją (58 proc. kiaulienos eksporto), Lenkiją (19 proc.) ir Švediją (6,9 proc.).

2015 metais į ES šalis daugiausia išvežta žuvų ir vėžiagyvių (13 proc. nuo viso eksporto į ES šalis), pieno ir jo produktų bei tabako gaminių (po 10 proc.), javų (7,4 proc.), mėsos ir jos subproduktų (6,7 proc.), aliejinių kultūrų sėklų, šiaudų ir pašarų (6,3 proc.), paruoštų pašarų gyvūnams ir maisto pramonės liekanų (6,1 proc.), mėsos ir žuvies gaminių (5,0 proc.). Išvardyti produktai sudarė 65 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į ES šalis.

Daugiausia į trečiąsias šalis eksportuota javų (23 proc. nuo viso eksporto į trečiąsias šalis), vaisių ir riešutų (17 proc.), nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų bei acto (11 proc.), daržovių (9,7 proc.), augančių augalų ir skintų gėlių (7,6 proc.), pieno ir jo produktų (5,8 proc.). Šių produktų vertė sudarė beveik 74 proc. visų į trečiąsias šalis eksportuotų produktų vertės.

2015 metais Lietuva importavo prekių iš 159 šalių, žemės ūkio ir maisto produktų įsivežė iš 110 valstybių už 3568 mln. EUR, 138 mln. EUR mažiau (3,7 proc.) nei per 2014-uosius. Žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 14,0 proc. viso Lietuvos importo. Iš 24 KN skirsnių 10 produktų importas padidėjo. Daugiausia, 26 proc., išaugo augančių augalų ir skintų gėlių, 11 proc. – konservuotų daržovių ir vaisių, 10,9 proc. – vaisių ir riešutų, 7,7 proc. – kavos, arbatos, prieskonių, 7,0 proc. – žuvų ir vėžiagyvių importas. 34 proc. sumažėjo pieno ir pieno produktų, 31 proc. – javų, 27 proc. – daržovių, 14 proc. – įvairių gėrimų importas.

2011–2015 metų laikotarpiu vaisių ir riešutų importas pagal vertę užėmė pirmąją vietą. 2015 metais jų vertė sudarė 16 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės. Daug įvežta žuvų ir vėžiagyvių, įvairių gėrimų, daržovių, mėsos, įvairių 21 KN skirsnio maisto produktų (ekstraktų, maistinių priedų, tepinių), tabako ir tabako pakaitalų, maisto pramonės liekanų ir pašarų, pieno ir pieno produktų. Minėtų produktų vertė sudarė 70 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo (2.3 pav.).

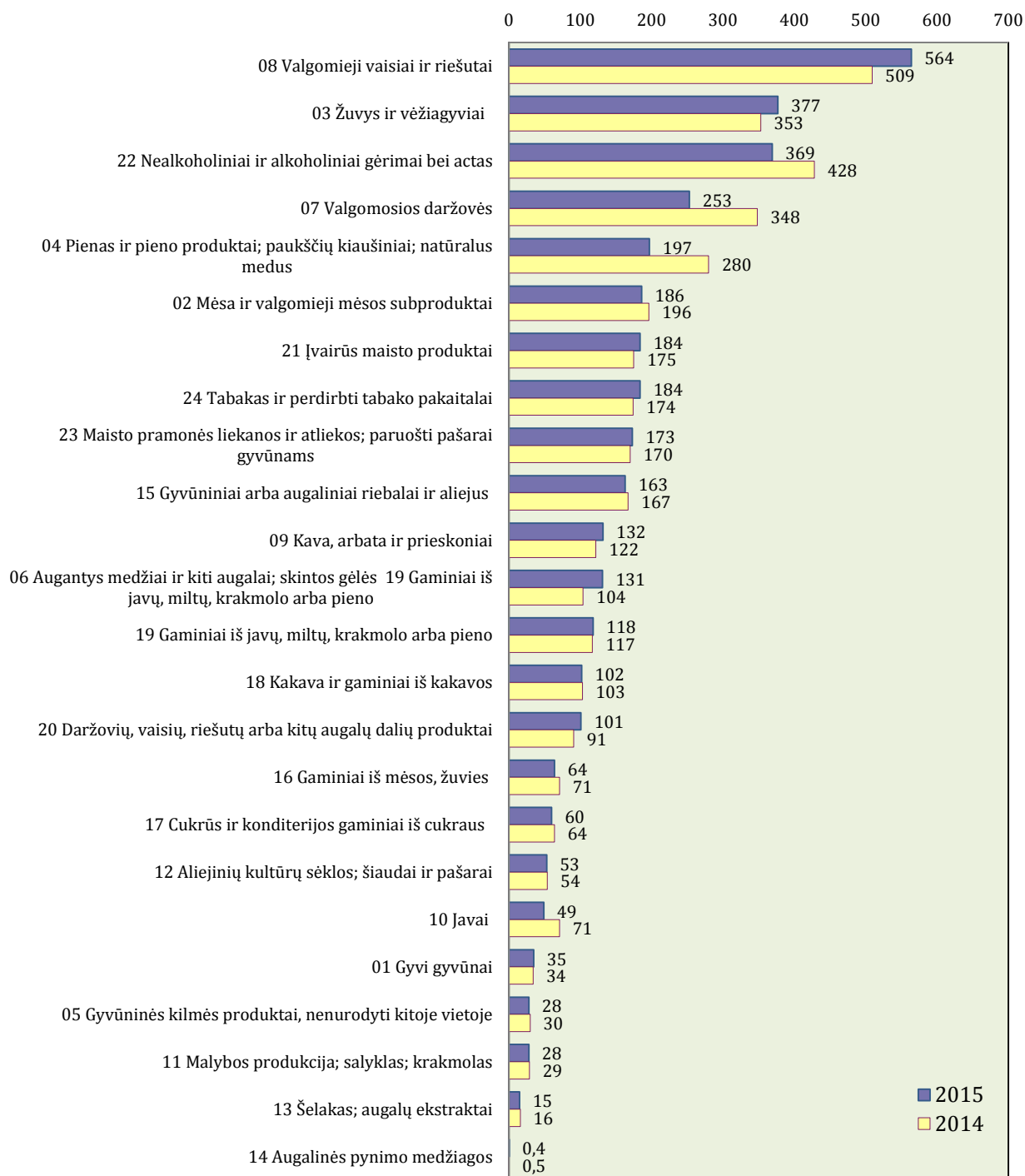

2.3 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra 2015 metais

Fig. 2.3. Structure of import of agricultural and food products in 2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kiekvienais metais daugiausia importuojama valgomųjų vaisių ir riešutų. Jų importo vertė 2011–2015 metais nuolat didėjo: 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, – 36 proc., o palyginti su 2014-aisiais – 11 proc. ir siekė 16 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. 72 proc. viso vaisių ir riešutų importo vertės sudarė obuoliai ir kriaušės (29 proc.), abrikosai, vyšnios, persikai, slyvos (17 proc.), citrusiniai vaisiai (13 proc.), šviežios braškės, kiviai, avietės, spanguolės, mėlynės (13 proc.). 23 proc. vaisių ir riešutų atvežta iš Nyderlandų, po 16 proc. – Lenkijos ir Ispanijos, 7,3 proc. – Belgijos, 5,6 proc. – Italijos. Importas iš minėtų valstybių sudarė 68 proc. importuotų vaisių ir riešutų vertės. 92 proc. šio skirsnio produktų buvo reeksportuota.

2.4 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas 2014 ir 2015 metais, mln. EUR

Fig. 2.4. Import of agricultural and food products in 2014 and 2015, EUR million

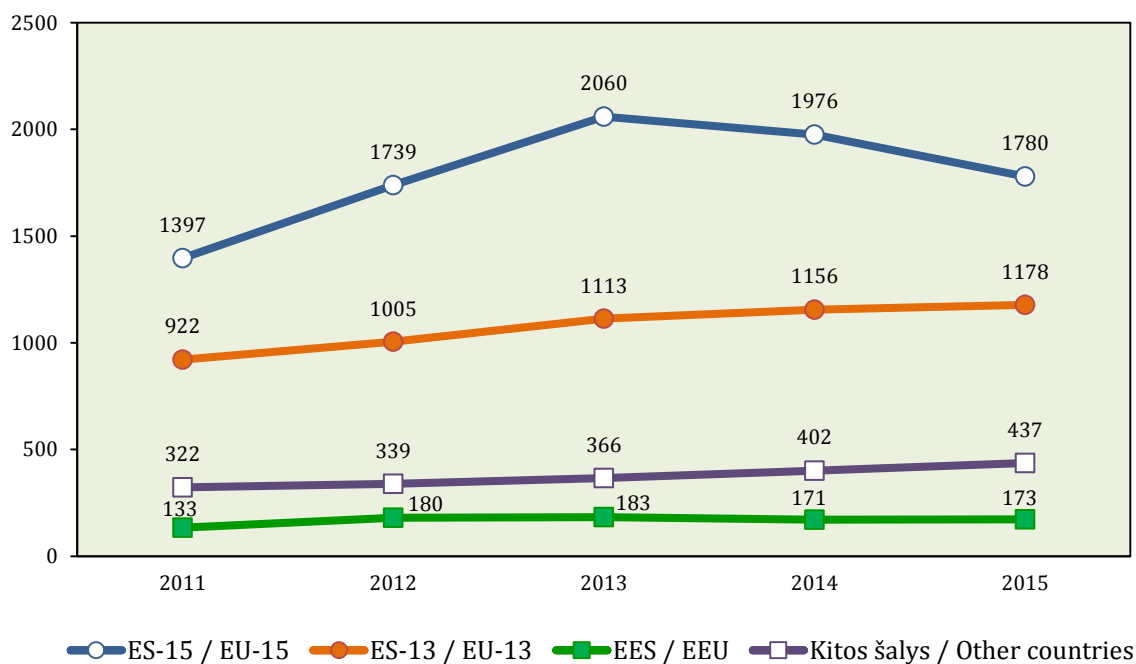
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais antroje vietoje pagal importo apimtį – žuvis ir vėžiagyviai, kurių importo vertė nuo 2011 metų tik didėjo. 2015 metais žuvų ir vėžiagyvių importas, palyginti su 2011-aisiais, pagal vertę padidėjo 1,6 karto, o palyginti su 2014-aisiais – 6,9 proc. Įvežta 41 tūkst. t šviežių ir atšaldytų žuvų, 33 tūkst. t žuvų filė ir kitos žuvų mėsos, 46 tūkst. t sušaldytų žuvų. Žuvų importo kainos lyginamuoju laikotarpiu pasikeitė nedaug: vidutinė šviežių ir atšaldytų žuvų importo kaina padidėjo nuo 4218,6 EUR/t iki 4374,3 EUR/t, žuvų filė ir kitos žuvų mėsos kaina padidėjo nuo 2504,8 EUR/t iki 2796,3 EUR/t. Sušaldytų žuvų kaina išaugo nuo 1621,0 iki 1891,0 EUR/t. 47 proc. žuvų ir vėžiagyvių importuota iš Švedijos, 12 proc. – iš Norvegijos, 5,9 proc. – iš JAV, 5,0 proc. – iš Vokietijos ir 4,7 proc. iš Latvijos. Importas iš šių šalių sudarė 75 proc. visų importuotų žuvų ir vėžiagyvių vertės.

Trečioje vietoje pagal importo apimtį – įvairūs gėrimai. Nors 2015 metais šios grupės importas buvo 27 proc. didesnis negu 2011 metais, tačiau nuo 2014 metų ėmė mažėti ir 2015 metais buvo mažesnis už 2014-ųjų importą 14 proc. 45 proc. šios grupės importo vertės sudarė vynas, 24 proc. – stiprūs spiritiniai gėrimai, 11 proc. – mineraliniai ir gazuotieji vandenys su cukrumi ar saldikliais ir kitais priedais, 6,3 proc. – alus. Vyno importuota iš 41 pasaulio šalies, tačiau importo iš Prancūzijos, Italijos ir Ispanijos dalys sudarė 81 proc. viso įvežto vyno vertės. Stiprių spiritinių gėrimų importuota iš 42 šalių, daugiausia – iš Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Jungtinės Karalystės, Ispanijos, Rusijos ir Estijos (70 proc.), mineralinių ir gazuotųjų vandenų su įvairiais priedais – iš Lenkijos, Latvijos, Austrijos Vengrijos ir Estijos (daugiau kaip 74 proc.), alaus – iš Vokietijos, Baltarusijos, Nyderlandų, Suomijos, Latvijos (61 proc.).

Daržovių importo vertė, lyginant pastaruosius penkerius metus, 2015 metais buvo mažiausia. 2011 metais ji sudarė 276 mln. EUR, 2013 m. buvo pati didžiausia – 452 mln. EUR, o 2015 metais sudarė 253 mln. EUR, 27 proc. mažiau nei 2014-aisiais. Pievagrybiams, paprikoms, voveraitėms, baklažanams atiteko 37 proc. (reeksportuota 97 tūkst. t, 97 proc. įvežtų šios grupės produktų), pomidorams – 27 proc. (atitinkamai 81 tūkst. t, 85 proc.), įvairioms salotoms – 8,8 proc. (atitinkamai 20 tūkst. t, 87 proc.), įvairiems kopūstams – 8,5 proc. (atitinkamai 46 tūkst. t, 85 proc.), agurkams – 4,7 proc. (atitinkamai 7,7 tūkst. t, 49 proc.). Daugiausia daržovių įvežta iš Nyderlandų (39 proc.), Ispanijos (18 proc.), Lenkijos (17 proc.) ir Rusijos (8,1 proc.). Vertinant pagal svorį 82 proc. šio skirsnio importo produktų buvo reeksportuota.

2011–2015 metais viso žemės ūkio ir maisto produktų importo dalis, tenkanti ES šalims, svyravo tarp 84–85 proc., bet 2015-aisiais buvo mažiausia – 83 proc. Importo iš trečiųjų šalių dalis sudarydavo tarp 15–16 proc., o 2015-aisiais – 17 proc. 2011–2014 metais importas iš Eurazijos ekonominės sąjungos (EES) šalių atskirais metais siekė 29–35 proc. viso importo iš trečiųjų šalių, 2015-aisiais sudarė 28 proc. ES-15 dalis 2011–2013 metais išaugo nuo 50,3 proc. iki 55,3 proc. visų žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės, tačiau jau 2014-aisiais sumažėjo iki 53,3 proc., o 2015-aisiais – iki 49,9 proc. (buvo 3,5 proc. punkto mažiau nei 2014 m.). Iš ES-15 įvežta 60 proc. visų importuotų iš ES žemės ūkio ir maisto produktų (už 1780 mln. EUR).

2.5 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo dinamika pagal šalių grupes 2011–2015 metais, mln. EUR

Fig. 2.5. Dynamics of import of agricultural and food products by country group in 2011–2015, EUR million

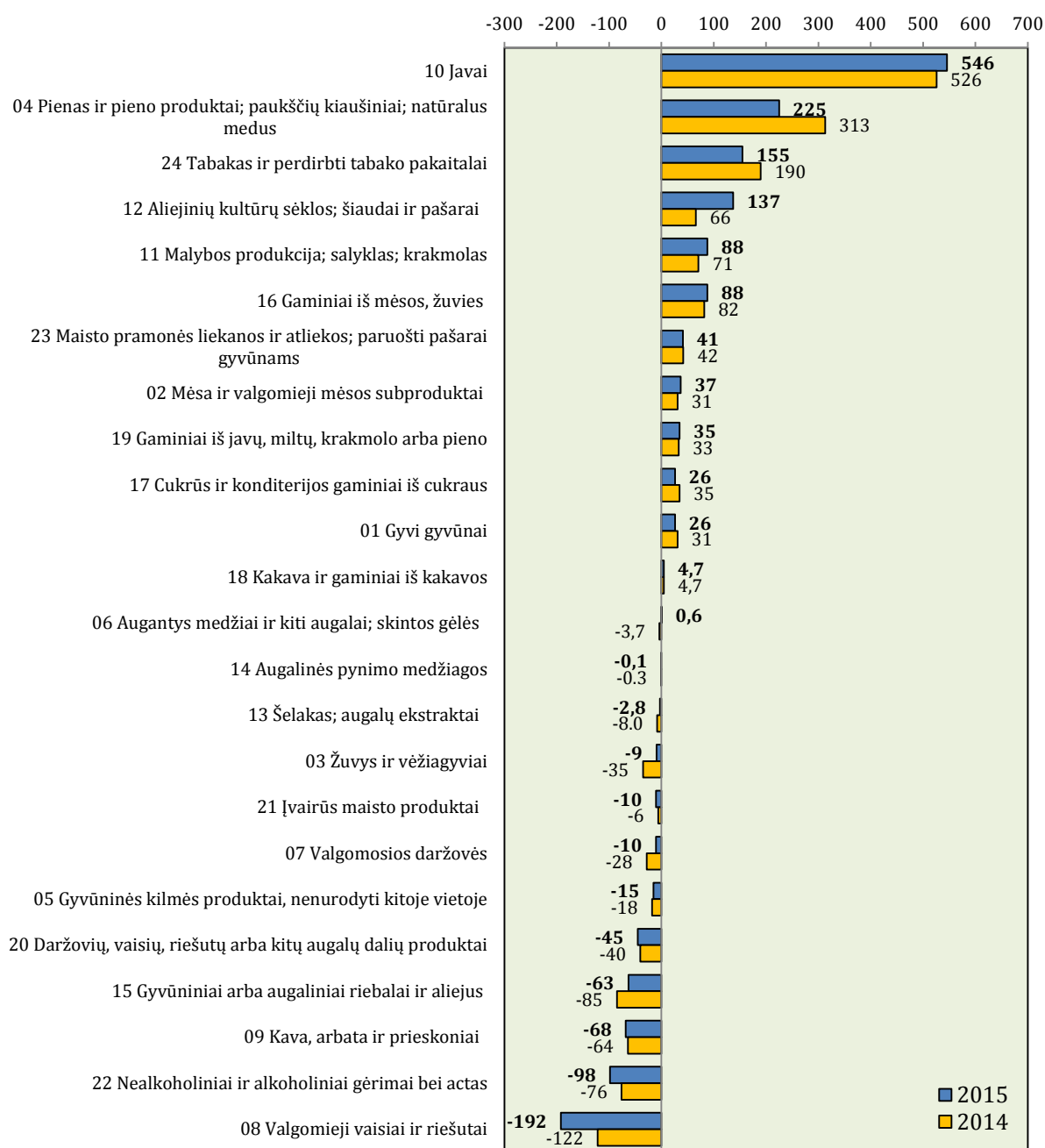
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais žemės ūkio ir maisto produktų importas sumažėjo tik dėl importo iš ES-15 šalių sumažėjimo (10 proc.), likusių šalių grupių importo vertė išaugo. Importas iš naujųjų ES šalių (ES-13) nuolat didėjo. Palyginti su 2011 metais, jis išaugo 28 proc., palyginti su 2014-aisiais – 1,8 proc. (21 mln. EUR). Importas iš EES šalių (Rusija, Baltarusija, Kazachstanas, Armėnija ir Kirgizija) 2011–2015 metais buvo panašaus lygio, vertė 2015 metais – 1,9 mln. EUR didesnė nei 2014-aisiais ir 30 proc. didesnė nei 2011 metais. Importo iš EES šalių vertė sudarė 28 proc. trečiųjų šalių žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės.

Likusių šalių (be ES ir EES šalių) importas sudarė 437 mln. EUR, 12 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo.

2015 metais užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais perviršis sudarė 899 mln. EUR. Trylikos KN skirsnų produktų eksportas viršijo importą (2.6 pav.). Didžiausi teigiami buvo prekybos 04 KN skirsnio produktais (pienu ir jo produktais, kiaušiniai, medumi), tabaku ir jo gaminiais, aliejinių augalų sėklomis ir pašarais, malybos produkcija balansai. Didžiausi neigiami buvo prekybos vaisiais ir riešutais, įvairiais gėrimais, kava, arbata ir prieskoniais, riebalais ir aliejumi balansai.

Prekybos su ES šalimis balansas 2011–2015 metais buvo neigiamas, 2011 metais sudarė 364 mln. EUR, 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo nuo 639 iki 147 mln. EUR. Minėtu laikotarpiu prekyboje su trečiosiomis šalimis buvo perviršis, 2011 metais jis sudarė 929 mln. EUR, 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo nuo 1577 iki 1046 mln. EUR.

2.6 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų prekybos balansas 2014 ir 2015 metais, mln. EUR

Fig. 2.6. Balances of agricultural and food products in 2014 and 2015, EUR million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais didžiausias perviršis buvo prekiaujant su Rusija – 389 mln. EUR, Baltarusija – 312 mln. EUR, Saudo Arabija – 200 mln. EUR, Latvija – 185 mln. EUR, Vokietija – 115 mln. EUR, didžiausias deficitas – prekiaujant su Nyderlandais (235 mln. EUR), Lenkija (184 mln. EUR), Ispanija (129 mln. EUR).

3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose

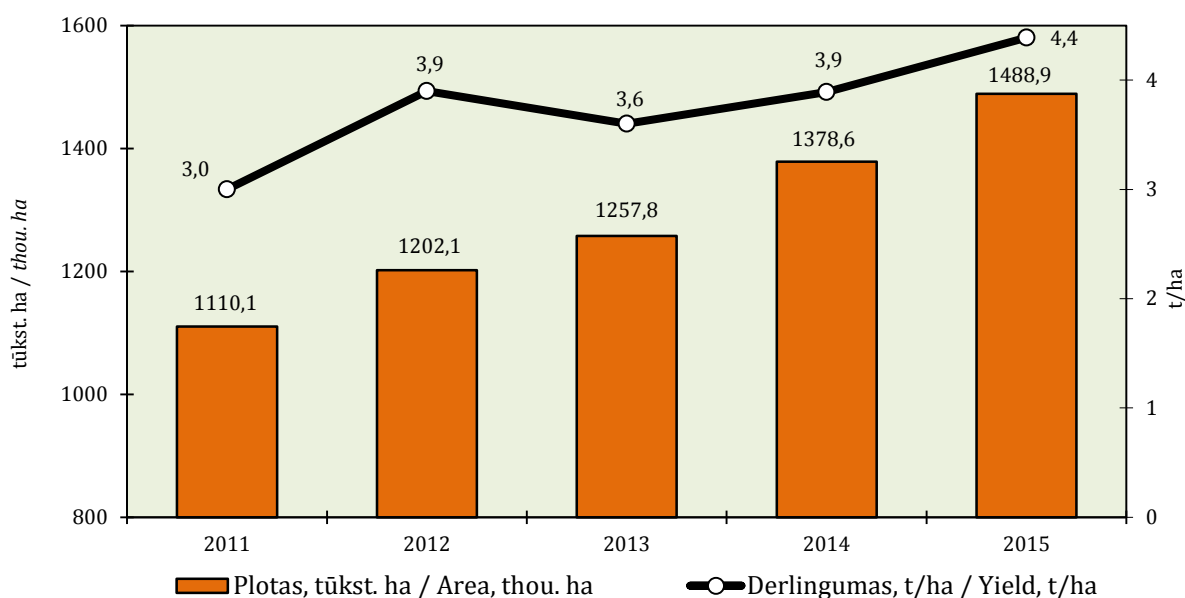
3. Changes in production of agricultural and food products

3.1. Grūdai

3.1. Cereals

Palanki paramos sistema javų ūkiams lėmė šių ūkių skaičiaus didėjimą, pasėlių plotų augimą ir padidėjusias ūkių investicijas į žemę. Nors Lietuvos grūdų augintojų ūkio grynosios pajamos, tenkančios vienam šeimos darbuotojui, 2014 metais, palyginti su 2010-aisiais, sumažėjo daugiau nei 50 proc., tačiau jos buvo net 1,7 karto didesnės nei vidutiniškai visuose ūkiuose. Šie veiksniai darė javų auginimą patrauklų Lietuvos ūkininkams. Javus auginantys ūkininkai konkurencingi: Eurostato duomenimis, Lietuva pagal kviečių eksportą yra ketvirta tarp ES šalių.

Auginimas. Lietuvoje grūdinių augalų pasėlių plotas 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo 34 proc. (2.7 pav.). Labiausiai didėjo žieminių kviečių plotai: per paskutinius metus – 60 proc., per analizuojamąjį laikotarpį – 2,1 karto. Per 2011–2015 metus labiausiai padidėjo kviečių (51 proc.), grikių (34 proc.) ir kvietrugių (27 proc.), o mažėjo rapsų (35 proc.), miežių (20 proc.) pasėliai. 2015 metais javų pasėlių struktūroje žieminių javų pasėliai sudarė 53 proc., o palyginti su 2011 metais – 16 proc. punktų daugiau.

2.7 pav. Grūdinių augalų pasėlių plotas ir derlingumas 2011–2015 metais

Fig. 2.7. Crop area and yield of grain crops in 2011–2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdinių augalų derlingumas kasmet vis didėja, tačiau dar nesiekia ES-28 vidurkio. Palankios klimatinės sąlygos, investicijos prisideda prie derlingumo didėjimo, tačiau potencialas dar nėra iki galo išnaudotas, t. y. javų derlingumas, taip pat ir javų produktyvumas (javų produkcija, tenkanti vienam javų hektarui) nesiekia ES-28 vidurkio. Lietuvoje javų derlingumas 2014 metais buvo mažesnis už ES šalių vidurkį: miežių – 21 proc., kviečių – 12 proc., rapsų – 8 proc. Per 2011–2015 metų laikotarpį didžiausias grūdinių augalų derlingumas pasiektas 2015 metais. Pastaraisiais, palyginti su 2011-aisiais, derlingumas išaugo 47 proc. Išsiskiria žieminių kviečių ir kvietrugių derlingumas (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2011–2015 metais, t/ha

Table 2.8. Average yield of grain crops in 2011–2015, tonnes per hectare

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis /Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	2,98	3,94	3,62	3,89	4,39	47,3
javai / <i>cereals</i>	3,03	4,02	3,68	3,98	4,56	50,5
žieminiai / <i>winter cereals</i>	3,03	4,73	4,09	4,35	5,33	75,9
kviečiai / <i>wheat</i>	3,32	5,17	4,56	4,81	5,71	72,0
kvietrugiai / <i>triticale</i>	2,54	3,82	3,18	3,36	4,08	60,6
rugiai / <i>rye</i>	2,02	2,81	1,96	2,26	2,79	38,1
miežiai / <i>barley</i>	2,95	4,42	3,60	4,11	4,40	49,2
vasariniai / <i>spring cereals</i>	3,03	3,27	3,22	3,75	3,69	21,8
kviečiai / <i>wheat</i>	3,47	3,89	3,71	4,31	4,21	21,3
miežiai / <i>barley</i>	3,01	3,38	3,27	3,80	4,00	32,9
kvietrugiai / <i>triticale</i>	2,40	2,91	2,88	3,12	3,08	28,3
avižos / <i>oat</i>	2,04	2,31	2,24	2,42	2,55	25,0
grikiiai / <i>buckwheat</i>	0,96	0,90	0,93	0,95	1,00	4,2
kukurūzai / <i>grain maize</i>	7,48	6,10	7,37	6,06	4,81	-35,7
kiti javai / <i>other cereals</i>	1,81	2,56	1,60	1,37	0,97	-46,4
ankštiniai augalai grūdams <i>dried pulses grain</i>	1,72	1,89	1,91	2,20	2,29	33,1
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	1,94	2,43	2,13	2,33	3,13	61,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais buvo prikulta 6521,4 tūkst. t grūdų, arba 97 proc. daugiau nei 2011-aisiais (2.9 lentelė). Žieminių javų užauginta net 80 proc. daugiau nei 2014-aisiais, o vasarinių – 24 proc. mažiau. Kviečiai sudaro didžiausią prikultų javų struktūros dalį – 72 proc., iš jų 54 proc. – žieminiai.

2.9 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.9. Average harvest of grain crops in 2011–2015, thousand tonnes

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis /Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	3304	4737	4564	5324	6521	97,4
javai / <i>cereals</i>	3226	4657	4475	5123	6067	88,1
žieminiai / <i>winter cereals</i>	1192	2810	2632	2120	3773	3,2*
kviečiai / <i>wheat</i>	912	2257	2125	1708	3272	3,6*
kvietrugiai / <i>triticale</i>	187	370	387	292	379	2,0*
rugiai / <i>rye</i>	85	155	94	84	107	25,4
miežiai / <i>barley</i>	8	28	25	37	15	91,3
vasariniai / <i>spring cereals</i>	2034	1847	1843	3003	2294	12,8
kviečiai / <i>wheat</i>	957	742	747	1523	1109	15,8
miežiai / <i>barley</i>	752	714	660	982	796	5,9
kvietrugiai / <i>triticale</i>	50	65	66	103	89	78,8
avižos / <i>oat</i>	128	164	165	184	163	27,7
grikiiai / <i>buckwheat</i>	26	31	28	36	37	40,4
varpinių augalų mišiniai <i>mixed cereals</i>	47	50	55	58	42	-10,4
kukurūzai / <i>grain maize</i>	72	79	121	115	56	-21,7
kiti javai / <i>other cereals</i>	1	2	1	1	0	-80,0
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	484	633	550	502	512	-5,8

* Kartai / *Times*.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdinių augalų derlius Lietuvoje 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, buvo didesnis 22,5 proc. Surinktą derlių lėmė 8,0 proc. didesnis nuimto derliaus plotas bei 12,9 proc. geresnis derlingumas. Analizuojamojo laikotarpio pabaigoje pasiektas žieminių kviečių ir grikių rekordinis derlius.

Grūdų supirkimas Lietuvoje. 2015 metais Lietuvoje iš augintojų supirkta 5,8 proc. daugiau javų grūdų nei 2014-aisiais (2.10 lentelė). Labiausiai 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, didėjo II klasės kviečių ir I klasės rugių supirkimas. Mažėjo superkamų salyklinių miežių, kukurūzų ir grikių kiekiai.

2.10 lentelė. Grūdų supirkimas 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.10. Purchase of grains in 2011–2015, thousand tonnes

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / <i>Change</i> 2015, palyginti su <i>compared to 2011,</i> %
Grūdai, iš viso <i>Grain, total</i>	1661	3092	2954	3240	3428	2,1*
kviečiai / <i>wheat</i>	1195	2356	2209	2323	2484	2,1*
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	497	686	970	838	686	38,0
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	195	852	794	865	1158	5,9*
pašariniai / <i>feed wheat</i>	503	818	433	620	375	-25,4
rugiai / <i>rye</i>	25	79	46	29	39	56,0
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	12	35	21	16	22	83,3
miežiai / <i>barley</i>	320	337	357	573	439	37,2
maistiniai / <i>food barley</i>	40	51	57	115	86	2,2*
salykliniai / <i>malt barley</i>	56	72	74	345	109	94,6
pašariniai / <i>feed barley</i>	224	214	226	112	243	8,5
avižos / <i>oats</i>	15	20	27	32	29	93,3
grikių / <i>buckwheat</i>	9	15	13	11	6	-33,3
kvietrugiai / <i>triticale</i>	73	249	248	177	217	3,0*
kukurūzai / <i>maize</i>	11	26	47	44	16	45,5
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	395	582	501	406	441	11,6

* Kartai / *Times*.

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS.

Rekordinis pasaulinis grūdų derlius daro įtaką grūdų supirkimo kainoms. Grūdų supirkimo kainos Lietuvoje 2015 metais buvo 4,7 proc. aukštesnės nei 2014-aisiais, tačiau nesiekė 2011–2013 metų kainų lygio. Labiausiai 2015 metais pabrango grikių – 58 proc., avižos – 21 proc. ir rapsai – 16 proc. 2014 ir 2015 metais grūdų (rugių, salyklinių miežių, kvietrugių ir kukurūzų) vidutinės supirkimo kainos buvo pačios žemiausios per visą analizuojamąjį laikotarpį (2.11 lentelė).

2.11 lentelė. Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2011–2015 metais, EUR/t

Table 2.11. Average purchase price of grains in 2011–2015, EUR per tonne

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / <i>Change</i> 2015, palyginti su <i>compared to 2011,</i> %
Grūdai, iš viso <i>Grain, total</i>	190	205	176	150	157	-17,4
kviečiai / <i>wheat</i>	194	208	179	154	160	-17,5
rugiai / <i>rye</i>	175	176	136	117	114	-34,9
miežiai / <i>barley</i>	179	200	178	140	144	-19,6
miežiai salykliniai / <i>malt barley</i>	208	226	213	172	167	-19,7
kvietrugiai / <i>triticale</i>	161	188	146	126	124	-23,0
avižos / <i>oats</i>	159	161	118	100	121	-23,9
grikių / <i>buckwheat</i>	349	297	267	263	415	18,9
kukurūzai / <i>maize</i>	181	205	167	146	144	-20,4
Rapsai / <i>Rapeseed</i>	422	456	349	293	341	-19,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Perdirbimas. Šalies grūdų perdirbimo įmonės 2015 metais pagamino daugiau miltų (45 proc.), kruopų (42 proc.), baltos duonos (11 proc.) ir batonų (5 proc.), pyragų konditerijos gaminių (4 proc.), tačiau iškepė mažiau šviežios duonos (2 proc.) ir ruginės duonos (16 proc.) (2.12 lentelė).

2.12 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.12. Production of grain products in 2011–2015, thousand tonnes

Produktai / <i>Products</i>	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / <i>Change</i> 2015, palyginti su <i>compared to 2011,</i> %
Miltai / <i>Flour</i>	334,1	327,9	365,1	400,4	484,8	45,1
Javų kruopos / <i>Cereal groats</i>	14,2	18,5	20,4	23,6	20,1	41,6
Šviežia duona / <i>Fresh bread</i>	126,1	121,3	121,1	126,5	123,8	-1,8
ruginė duona / <i>rye bread</i>	59,0	55,8	54,2	51,2	49,5	-16,0
kita (balta duona ir batonai) <i>other bread</i>	67,1	65,5	66,9	75,3	74,3	10,7
Pyragai ir konditerijos gaminiai <i>Pastry and confectionery</i>	23,4	22,4	23,3	24,8	24,2	3,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, vidutinės didmeninės kainos didėjo: grikių kruopų – 46 proc., kvietinių kruopų – 29 proc., konditerijos gaminių – 4 proc. Nežymiai mažesnės buvo šviežios duonos (2 proc.), kvietinių miltų (6 proc.), ruginių miltų (7 proc.), manų kruopų (6 proc.), ruginės duonos (5 proc.) ir kitos duonos (1 proc.) kainos (2.13 lentelė).

2.13 lentelė. Vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos 2011–2015, EUR/t
Table 2.13. Average wholesale prices of grain products in 2011–2015, EUR per tonne

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	343	319	326	315	297	-13,4
Ruginiai miltai / <i>Rye flour</i>	294	280	261	244	226	-23,1
Kviečių kruopos <i>Wheat groats</i>	371	323	311	276	357	-3,8
Manų kruopos / <i>Semolina</i>	382	393	408	432	408	6,8
Grikių kruopos <i>Buckwheat groats</i>	1210	791	628	629	918	-24,1
Šviežia duona / <i>Fresh bread</i>	885	915	931	882	863	-2,5
ruginė duona / <i>rye bread</i>	872	904	956	914	871	-0,1
kita duona / <i>other bread</i>	896	925	912	862	856	-4,5
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery</i>	2364	2567	2923	2687	2790	18,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per 2011–2015 metų laikotarpį analizuojamų grūdų produktų mažmeninės kainos svyravimai buvo nežymūs, išskyrus grikius. Pastarųjų kaina, palyginti su 2011 metais, buvo 33 proc. mažesnė, tačiau 15 proc. aukštesnė nei 2014-aisiais (2.14 lentelė).

2.14 lentelė. Vidutinės grūdų produktų mažmeninės kainos 2011–2015, EUR/kg
Table 2.14. Average retail prices of grain products in 2011–2015, EUR per kilogram

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Kvietiniai miltai, a. r. <i>Wheat flour, best quality</i>	0,75	0,72	0,72	0,70	0,69	-8,0
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	1,42	1,45	1,45	1,48	1,48	4,2
Batonas iš kvietinių miltų <i>White bread made from wheat flour</i>	1,58	1,58	1,61	1,62	1,60	1,3
Grikių kruopos <i>Buckwheat groats</i>	2,62	1,84	1,70	1,53	1,76	-32,8
Makaronai* / <i>Pasta*</i>	0,70	0,70	0,71	0,69	0,70	0,0

*500 g.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Balansas. Per 2011–2015 metų laikotarpį didėjo grūdų derlingumas ir pasėlių plotas, todėl žymiai išaugo turimos atsargos (2,6 karto), grūdų ištekliai – 98 proc., o apsirūpinimas grūdais padidėjo iki 318 proc. Mažai keitėsi grūdų suvartojimas pašarams, gyventojų vartojimo fondas, poreikiai pramonėje (2.15 lentelė).

2.15 lentelė. Grūdų ir jų produktų išteklių balansas 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.15. Balances of grain and grain products in 2011–2015, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015*	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Atsargos metų pradžioje <i>Beginning stocks</i>	866,1	1255,1	2035,6	2040,5	2249,6	2,6**
Išauginta / Production	3303,9	4736,5	4566,8	5324,1	6521,4	97,4
Importas** / Import**	408,9	477,0	425,4	530,0	282,9	-30,8
Visi ištekliai / Total resources	4578,9	6468,6	7027,8	7894,6	9053,9	97,7
Eksportas** / Export**	1475,0	2438,3	2930,5	3600,0	3638,7	2,5**
Suvaldoma vidaus reikmėms <i>Domestic uses</i>	1848,8	1994,7	2056,8	2188,0	2049,0	10,8
sėklai / seeds	229,2	240,4	250,4	260,0	303,5	32,4
pašarams / animal fodder	1036,1	1141,6	1197,3	1300,0	1118,6	8,0
nuostoliai / losses	51,5	54,0	52,2	65,0	69,0	34,0
sunaudota pramonėje <i>industrial uses</i>	179,2	203,9	206,0	210,0	204,4	14,1
gyventojų vartojimo fondas <i>human consumption</i>	352,8	347,1	350,9	353,0	353,5	0,2
Suvaldoma vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption, kg</i>	117	116	119	120	121	3,4
Atsargos metų pabaigoje <i>Ending stocks</i>	1255,1	2035,6	2040,5	2106,6	3366,2	168,2
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	179	237	222	243	318	139****

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculations.

** Kartai / Times.

*** Perskaičiuota į grūdus / In grain equivalent.

**** Proc. punktai / Percentage points.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2013. Vilnius: Statistikos departamentas 2014. ISSN 2029-3658.

Vidaus reikmėms 2015 metais buvo panaudota apie 23 proc. visų išteklių. Kadangi visi turimi ištekliai didėjo sparčiau nei sunaudojimas vidaus reikmėms, 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, sunaudojimo vidaus reikmėms dalis sumažėjo 18 proc. punktų. Eksportas 2011–2015 metais išaugo 2,5 karto.

Grūdų ir jų produktų užsienio prekyba. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, javų grūdų eksportas padidėjo 2,3 proc. (2.16 lentelė). Eksportuota 56 proc. užauginto derliaus. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, eksportas į ES valstybes padidėjo apie 39 proc., tačiau eksporto struktūroje didžiausia dalis (66,4 proc.) teko kitoms šalims. 2015 metais net 49 proc. javų grūdų eksporto iš kitų šalių teko Saudo Arabijai, Iranui ir Turkijai – po 10 proc. Vidutinė eksporto į ES šalis kaina buvo 2,8 proc. aukštesnė (196,6 EUR/t) nei 2014 metais. Eksporto į kitas šalis kaina sumažėjo 5,1 proc. (184,1 EUR/t).

2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, labiausiai didėjo rugių (54,5 proc.), rapsų (50,1 proc.) ir kviečių (35,1 proc.), o mažėjo – javų kruopų (11,8 proc.) eksportas.

2.16 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų eksportas 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.16. Exports of cereal grains and grain products in 2011–2015, thousand tonnes

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	1094,9	2051,8	2498,5	3088,2	3159,9	2,9*
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	807,7	1680,3	1931,5	2511,6	2393,5	3,0*
rugiai / rye	26,6	81,3	30,0	17,8	27,5	3,4
miežiai / barley	204,3	101,6	278,4	320,5	403,0	97,3
Rapsai / Rapeseed	219,1	420,0	369,5	279,0	418,9	91,2
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	185,1	190,2	213,1	206,3	249,5	34,8
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai wheat flour	9,8	11,1	16,8	14,2	13,6	38,8
ruginiai miltai rye flour	1,7	4,2	1,2	1,1	1,2	-29,4
javų kruopos cereal groats	2,8	2,7	3,8	5,1	4,5	60,7

* Kartai / Times.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais didžiausią javų grūdų eksporto dalį (76 proc.) sudarė kviečiai. Daugiausia jų (30 proc.) eksportuota į Saudo Arabiją. Į minėtą šalį daugiausia išvežta ir miežių (78 proc.), rapsų – į Nyderlandus (33 proc.).

Daugiausia malybos produktų (81 proc.) eksportuota į ES šalis. Pagrindinė eksporto rinka 2015 metais buvo Lenkija, į ją išvežta 29 proc. visų į ES eksportuotų malybos produktų.

Javų grūdų importas 2015 metais mažėjo 42 proc. ir sudarė 203,8 tūkst. t (2.17 lentelė). Tai yra 15,5 karto mažiau už eksportą. 2015 metais iš grūdų daugiausia (87,5 tūkst. t) importuota kukurūzų, nors palyginti su 2014-aisiais, jų importas sumažėjo 42,6 proc. Kukurūzų daugiausia atvežta iš Ukrainos (91 proc.), jų vidutinė

importo kaina siekė 142,6 EUR/t. Grikių importas 2015 metais sudarė 7,9 proc. viso grūdų importo. Grikių importo kaina, palyginti su 2014-aisiais, dėl mažo derliaus Rusijoje pakilo 1,7 karto ir siekė 386,2 EUR/t. Grikių importas iš Rusijos sudarė 62,2 proc. viso grikių importo. Malybos produkcijos importas 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo 3,1 proc. Labiausiai (69 proc.) krito ruginių miltų importas.

2.17 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų importas 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.17. Imports of cereal grains and grain products in 2011–2015, thousand tonnes

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	275,4	359,4	291,4	352,9	203,8	-26,0
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	64,1	160,4	49,1	119,9	66,9	4,4
rugiai / rye	41,3	64,5	11,2	13,9	8,1	5,1*
miežiai / barley	68,1	34,5	55,9	37,3	8,6	7,9*
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	64,8	53,7	58,8	64,0	62,0	-4,3
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	28,4	21,9	23,6	31,5	32,3	13,7
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	4,9	10,3	13,1	12,4	3,8	-22,4
javų kruopos <i>cereal groats</i>	9,8	3,4	3,4	3,2	2,7	3,6*

* Kartai / Times.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tiek pasaulinės, tiek Lietuvoje grūdų atsargos didėja, o tai reiškia, kad esant palankioms klimato sąlygoms, supirkimo kainos nesiels 2011–2013 metų kainų lygio. Todėl Lietuvos javų augintojai, siekdami išlaikyti pastovias ūkio pajamas, turi išmokti valdyti šio verslo riziką, pasitelkiant vidines ir išorines priemones. ŪADT duomenimis, grūdinių augalų ūkiai yra labai specializuoti: javų, rapsų produkcijos dalis sudaro apie 86 proc. visos šių ūkių pagaminamos produkcijos. Grūdinių augalų ūkiai galėtų labiau diversifikuoti veiklą, t. y. panaudoti ūkio turimus išteklius ne tik tiesiogiai gamindami žemės ūkio produkciją, bet ir teikdami žemės ūkio paslaugas, plėtodami turizmo paslaugas ir kt. ŪADT duomenimis, 2014 metais specializuotuose javų, rapsų ūkiuose kitos ūkinės veiklos pajamų dalis sudarė tik 2,5 proc. ūkinės veiklos pajamų, o kituose augalininkystės ūkiuose šis rodiklis siekė 7,5 proc.

Viena iš išorinės ūkių pajamų rizikos valdymo priemonių yra pasėlių draudimas, siekiant sumažinti dėl klimato kaitos išaugusių riziką. „Vereinigete Hagelversicherung VVaG“ kompanijos (draudžiančios pasėlius Lietuvoje) duomenimis, 2014 metais buvo apdrausta 211,1 tūkst. ha – apie 15 proc. grūdinių augalų pasėlių ploto.

3.2. Pienas

3.2. Milk

2014 metų pradžioje prasidėjęs pasaulinių pieno produktų kainų mažėjimas tęsėsi ir 2015 metais. Tai atsiliepė ir Lietuvos pieno perdirbimo įmonių parduotų pieno produktų kainoms, kurios 2015 metų gruodį, palyginti su 2013-ųjų gruodžiu, vidutiniškai sumažėjo 19,8 proc. Apie 19 proc. sumažėjo ir keturių Lietuvos didžiausių pieno perdirbimo įmonių grupių pajamos, tačiau grynasis pelningumas sumažėjo tik 0,8 proc. punkto. Tokie rezultatai buvo pasiekti, vidutinę metinę žalio pieno supirkimo kainą per dvejus metus sumažinus 40 proc.

2015 metais už natūralaus žalio pieno toną buvo mokėta tik 214 EUR. Mažesnė pieno supirkimo kaina, Lietuvai esant ES nare, buvo mokėta tik per pasaulinę krizę 2009 metais ir adaptavimosi bendrojoje rinkoje metu 2004–2006 metais. Esant tokioms kainoms, pieno gamyba 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, mažėjo, o supirkimas beveik nesikeitė. Žemos kainos pastebimai paspartino mažų ir vidutinių ūkių bei melžiamų karvių juose mažėjimą. 2015 metais iš gamybos ėmė trauktis stambesni ūkiai: 2011–2014 metais iš pieno gamybos pasitraukdavo vidutiniškai 1,8, o 2015-aisiais – 2,4 melžiamas karves laikantys ūkiai. Geriau laikėsi tik stambūs pieno ūkiai, kuriems pieno perdirbėjai mokėjo apie 20 proc. aukštesnę nei vidutinę pieno supirkimo kainą.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2015 metais primelžta 1738,5 tūkst. t pieno, iš jo 83 proc. supirkta perdirbti (2.18 lentelė). Pieno gamyba 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo 3,2 proc., o palyginti su 2011-aisiais – beveik 3,0 proc. Natūralaus pieno supirkimas per 2015 metus padidėjo 0,2 proc., o per penkerius metus išaugo 9 proc.

2.18 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.18. Milk production and purchase in 2011–2015, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015	2015, palyginti su 2011, %
Primelžta pieno / Milk production	1786,4	1778,1	1722,3	1795,1	1738,5	97
Supirkta pieno / Milk purchase						
natūralaus riebumo <i>natural fatness</i>	1317,1	1359,9	1339,4	1435,5	1438,0*	109
bazinių rodiklių** <i>basic fatness**</i>	1587,6	1638,0	1611,3	1730,6	1738,6	110

* 4,16 % riebalų / *milk fat*, 3,28 % baltymų / *protein*.

** 3,4 % riebalų / *milk fat*, 3,0 % baltymų / *protein*.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-3658;

Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=348&id=21191>>.

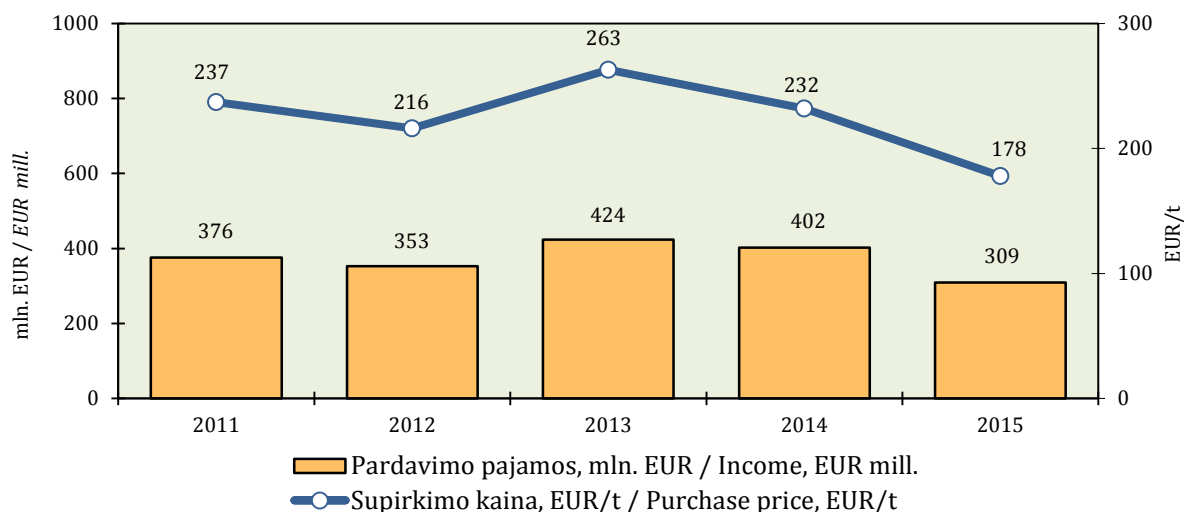
80 proc. pieno 2014 metais buvo pagaminta ūkininkų ir šeimos ūkiuose, tačiau nuo 2011-ųjų pamažu didėja ŽŪB ir įmonių lyginamasis svoris. 2011 metais ŽŪB ir įmonės pagamino 16 proc. pieno, o 2014-aisiais – 20 proc.

Lietuvoje perkamo žalio pieno perdirbimo įmonėms neužtenka, todėl dalis jo įsivežama iš kitų šalių. Žalio pieno importas 2015 metais siekė 334,6 tūkst. t, jis, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo 21 proc., nors iki 2014 metų nuolat augo. Palyginti su 2011-aisiais, 2015 metais žalio pieno importas padidėjo 14 proc. Žalias pienas importuojamas iš Latvijos (72 proc. importuoto pieno 2015 m.) ir Estijos (28 proc.). Vidutinė importuoto žalio pieno vienos tonos kaina 2015 metais buvo 233,6 EUR.

Per 2015 metus eksportuota 93,7 tūkst. t žalio pieno – 61 proc. mažiau nei 2014-aisiais. Eksporto sumažėjimą lėmė padidėjusi prekinio pieno gamyba Lenkijoje, į kurią išvežama daugiausia žalio pieno (97 proc.), ir sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa, mažinanti žalio pieno paklausą pieno produktus eksportuojančiose šalyse. Be Lenkijos, žalio pieno buvo eksportuota į Vokietiją (1,8 proc.), Latviją (0,9 proc.) ir Afganistaną (0,2 t). Vidutinė eksportuoto žalio pieno kaina – 250 EUR/t. Palyginti su 2011-aisiais, 2015 metais žalio pieno buvo eksportuota 33 proc. daugiau. Jo užsienio prekybos balansas išliko neigiamas: 2011 metais importas buvo 224,0 tūkst. t didesnis už eksportą, o 2015 metais – 240,9 tūkst. t.

Vidutinis supirkto pieno riebumas 2011 metais buvo 4,14 proc., o baltymingumas – 3,27 proc., 2015 metais – atitinkamai 4,16 proc. ir 3,28 proc. 2011 metais ES veterinarijos ir higienos reikalavimus atitiko 95,7 proc. viso supirkto pieno, o 2015-aisiais – 96,6 proc.

Pieno supirkimo kaina analizuojamu laikotarpiu svyravo. 2013-aisiais vidutinė metinė bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina, pakilusi iki 263 EUR/t, pasiekė visų laikų rekordą. 2014–2015 metais ji mažėjo ir 2015 metais tesiekė 178 EUR/t (2.8 pav.). Palyginti su 2011-aisiais, bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina 2015 metais sumažėjo 25 proc. Už natūralaus pieno toną 2015 metais buvo mokama vidutiniškai po 215 EUR.

2.8 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2011–2015 metais

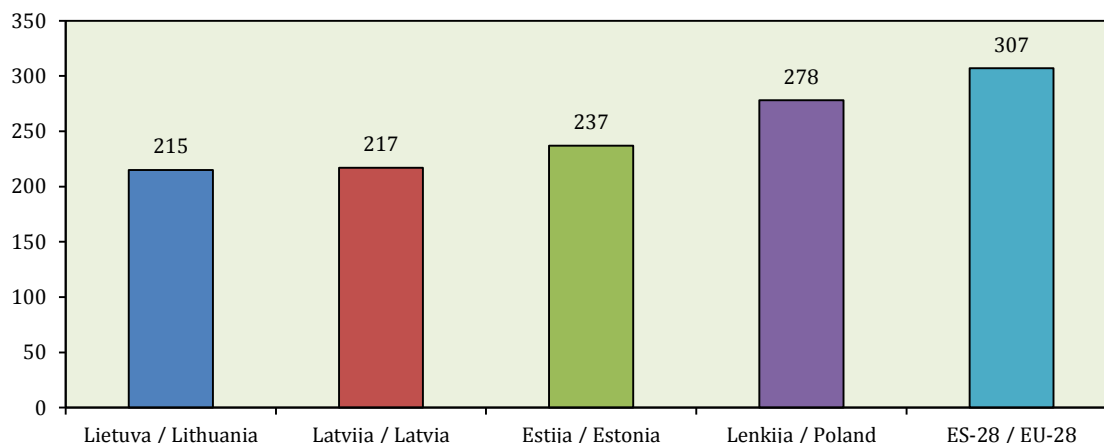
Fig. 2.8. Purchase price and income from sales of milk of basic indicators in 2011–2015

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658;

Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.vic.lt/?mid=348&id=21191>>.

Panašios pieno supirkimo kainos kitimo tendencijos buvo ir kitose ES šalyse, tačiau Lietuvoje jų svyravimo amplitudė buvo staigesnė ir gilesnė. 2011 metais Lietuvos vidutinė metinė pieno supirkimo kaina buvo didesnė tik už Rumunijos. Be pastarosios, 2013 metais buvo aplenkta ir Latvija. 2014–2015 metais Lietuvos pieno supirkimo kaina vėl buvo žemiausia ES (2.9 pav.).

2.9 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose kitose ES šalyse 2015 metais, EUR/t

Fig. 2.9. Milk (natural fatness) purchase price in Lithuania and some other EU countries in 2015, EUR per tonne

Šaltiniai: Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=348&id=21191>>;
EU milk prices – DG Agri. DairyCo [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.dairyco.org.uk/resources-library/market-information/milk-prices-contracts/eu-milk-prices-dg-agri/#.U1n3jbfNsdU>>.

Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulkesniųjų tarp ES šalių. 2014 metais jam teko 5,2 karvės. Smulkesni vidutiniai pieno ūkiai buvo tik Rumunijoje (2,2 karvės) ir Bulgarijoje (5,1 karvės). Tačiau pieno gamybos ūkiai Lietuvoje stambėja. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, vidutinis pieno ūkis padidėjo 33 proc. iki 5,6 karvės.

Vidutinio pieno ūkio stambėjimas vyksta nykstant smulkiesiems ir vidutiniams ūkiams. ŽŪIKVC duomenimis, sparčiausiai mažėja 1–2 karvių laikytojų: jų 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, sumažėjo 37 proc. Lėčiau, tačiau mažėja visų ūkių, laikančių iki 49 karvių, skaičius. Nuo 2011 iki 2015 metų pabaigos 1–49 karvių laikytojų sumažėjo 23978, arba 31 proc. Tuo pačiu metu laikančių 50 ir daugiau karvių ūkių padaugėjo 93, arba 14 proc., o karvių juose – 16 proc. (2.19 lentelė).

2.19 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2011 ir 2015 metų pabaigoje

Table 2.19. Dairy farms by number of cows in 2011 and 2015 (at the end of the year)

Karvių skaičius ūkyje Number of cows per farm	2011		2015	
	ūkių skaičius number of farms	karvių skaičius, tūkst. number of cows, thou.	ūkių skaičius number of farms	karvių skaičius, tūkst. number of cows, thou.
1–2	56667	70,7	35558	45,5
3–9	15592	72,1	13183	61,5
10–19	2873	38,6	2443	33,2
20–29	1024	24,5	1017	24,2
30–49	787	29,8	764	29,0
50–99	433	29,1	509	34,9
>=100	239	63,6	256	72,3
Iš viso / Total	77615	328,4	53730	300,6
Vidutiniškai, vnt. Average, heads		4,2		5,6

Šaltiniai: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą:
http://www.vic.lt/uploads/file/06_ukiu120101_pagal_gyvas_karvs11.pdf;
http://www.vic.lt/uploads/file/07_ukiu120101_pagal_gyvus_karvs21.pdf;
http://www.vic.lt/uploads/file/08_ukiu120101_pgl_gy_kar22.pdf;
[http://www.vic.lt/uploads/file/06_ukiu160101_pagal_gyvas_karvs11\(1\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/06_ukiu160101_pagal_gyvas_karvs11(1).pdf);
[http://www.vic.lt/uploads/file/07_ukiu160101_pagal_gyvus_karvs21\(1\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/07_ukiu160101_pagal_gyvus_karvs21(1).pdf);
[http://www.vic.lt/uploads/file/08_ukiu160101_pgl_gy_kar22\(1\).pdf](http://www.vic.lt/uploads/file/08_ukiu160101_pgl_gy_kar22(1).pdf).

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, melžiamų karvių skaičius nuo 2011 iki 2015 metų pabaigos sumažėjo 49 tūkst. (2.10 pav.). Jų nuosekliai mažėjo visą analizuojamą laikotarpį. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, karvių sumažėjo 4,3 proc. Didžiausias metinis karvių skaičiaus sumažėjimas analizuojamu laikotarpiu buvo 2012 metais (5,3 proc.).

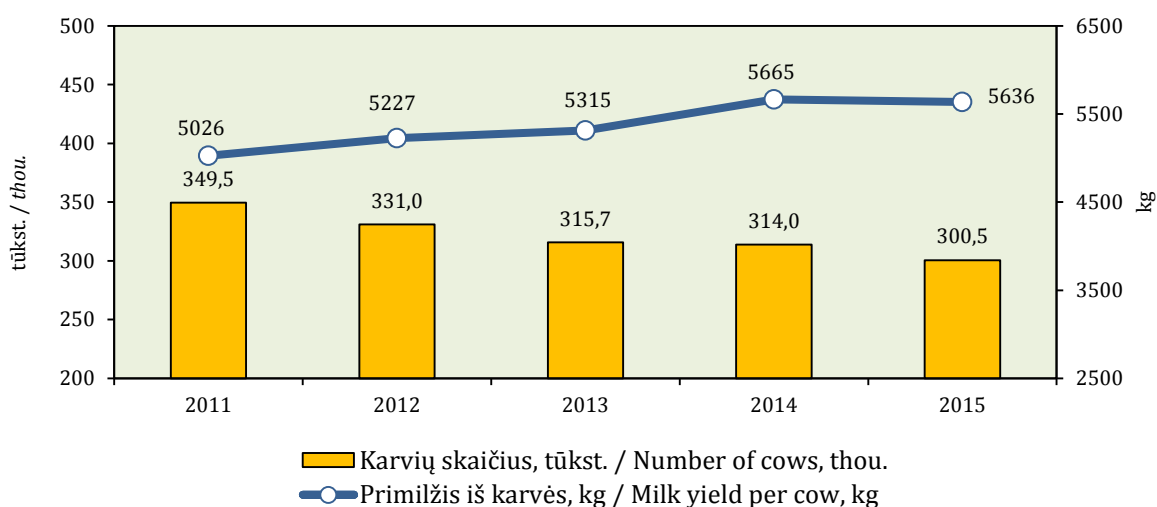
2.10 pav. Melžiamų karvių skaičius ir primilžis iš karvės 2011–2015 metų pabaigoje

Fig. 2.10. Number of dairy cows and milk yield per cow in 2011–2015 (at the end of the year)

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-365;
 Statistikos departamento duomenys.

Vidutinis karvių produktyvumas Lietuvoje 2015 metais buvo 5636 kg iš karvės. Karvių produktyvumas 2011–2014 metais didėjo: 2014 metais, palyginti su 2011-aisiais, primilžis iš vienos karvės išaugo 12,7 proc. Tačiau 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, jis 0,5 proc. sumažėjo. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2014–2015 kontrolės metais pasiekė 7109 kg – 2,0 proc. daugiau nei 2013–2014 metais ir 11,2 proc. daugiau nei 2010–2011 metais. Šalyje 2014–2015 kontrolės metais buvo kontroliuojama 47,6 proc. visų melžiamų karvių.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja penkios pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“, AB Vilkyškių pieninė ir UAB „Marijampolės pieno konservai“. Pirmosios keturios įmonių grupės analizuojamu 2011–2015 metų laikotarpiu gavo 70–80 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų. Minėtos įmonių grupės yra ir pagrindinės pieno produktų eksportuotojos. Kitos pieno perdirbimo įmonės yra mažesnės. Tačiau kai kurios jų didelę savo produkcijos dalį taip pat eksportuoja.

Visos Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarijos bei higienos reikalavimus ir gali eksportuoti produkciją į ES šalis. 16 pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų turėjo leidimus eksportuoti produkciją į Rusiją, o 9 – į Baltarusiją.

2010–2014 metais po pasaulinės krizės atsigaunanti pasaulio ekonomika sudarė sąlygas didinti pieno produktų pardavimus (2.20 lentelė). Tačiau 2015 metais, palyginti su 2014 metais, sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa ir Rusijos paskelbtas maisto produktų importo iš ES embargas pieno produktų pardavimą sumažino 21 proc., o palyginti su 2011 metais – 11 proc. Eksportas per minėtą 5 metų laikotarpį sumažėjo 13 proc.

2.20 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos pieno pramonės rodikliai 2011–2015 metais

Table 2.20. Key indicators of the milk processing industry in Lithuania in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises & subsidiaries</i>	31	31	32	33	34
Parduota pieno produktų ir pieno produktų su auginiais riebalais, mln. EUR <i>Sales of dairy products and dairy products with vegetable oils, EUR mill.</i>	851,8	868,2	939,7	959,8	754,3
dalys nuo maisto pramonės produkcijos, proc. <i>share in total output of the food industry, %</i>	33	30	31	31	25
Pieno perdirbimo įmonių eksporto pajamos, mln. EUR <i>Export income of milk processing companies, EUR mill.</i>	449,8	458,2	541,0	558,5	379,3
dalys nuo pieno produktų ir pieno produktų su auginiais riebalais pardavimo, proc. <i>share in total income from sales of dairy products and dairy products with vegetable oils, %</i>	53	53	58	58	50

Šaltiniai: Gaminų gamyba 2011–2015. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;

Pramonės produkcija – Statistikos departamentas [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>;

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vetlt1.vet.lt/vepras/>>.

Pagrindinė Lietuvos pieno perdirbimo pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. Didesnės dalies pieno produktų gamyba 2011–2014 metų laikotarpiu augo, o 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, 5–16 proc. sumažėjo, išskyrus rūgpienį ir kefyra (2.21 lentelė). 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, labiausiai išaugo sviesto (60 proc.) ir šviežių sūrių (58 proc.) gamyba. Labiausiai sumažėjo pieno konservų gamyba – 36 proc.

2.21 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.21. Production of main dairy products in 2011–2015, thousand tonnes

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	2015, palyginti su 2011, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	102,6	100,3	100,7	110,2	93,0	91
Rūgpienis, kefyras / Sour milk, kefir	33,9	35,3	37,1	37,8	37,8	112
Jogurtas / Yoghurt	14,6	16,6	19,7	19,5	18,2	125
Grietinė ir jos mišiniai Sour cream & mixes	28,3	29,1	27,9	27,1	25,8	91
Varškė / Curd	26,5	28,2	27,4	24,1	20,4	77
Sviestas ir kiti pieno riebalai Butter and other milk fats	8,7	10,6	11,5	16,3	13,9	160
Švieži sūriai / Fresh cheese	24,8	40,1	35,3	42,1	39,1	158
Nelydyti sūriai / Unprocessed cheese	46,8	49,3	51,4	37,8	32,9	70
Sausi pieno ir išrūgų produktai Dried milk and whey products	39,2	39,0	41,2	49,3	47,7	122
Valgomieji ledai, mln. l / Ice cream, mill. l	18,1	23,8	29,3	30,8	28,2	156
Pieno konservai / Canned dairy products	21,5	22,8	13,3	16,2	13,8	64

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2011–2015. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui 2014 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 3,3 proc. Pramoniniu būdu pagamintų atskirų pieno produktų suvartojimas 2011–2015 metais svyravo ir aukščiausias buvo 2013-aisiais. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo geriamojo pieno ir raugintų pieno produktų suvartojimas, tačiau padidėjo sūrio ir sviesto suvartojimas (2.22 lentelė). 5–8 proc. sumažėjusios mažmeninės pieno produktų kainos ir padidėjusi vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia lėmė brangesnių pieno produktų suvartojimo padidėjimą. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia išaugo pagal visus pieno produktus, išskyrus pieno riebalus. Tai turėjo įtakos ir vartojimui: sumažėjo sviesto ir raugintų pieno produktų, į kuriuos įeina ir grietinė, suvartojimas, o kitų – išaugo.

2.22 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai 2011–2015 metais

Table 2.22. Changes in consumption of milk and dairy products and factors influencing consumption in 2011–2015

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	2015, palyginti su 2011, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui ¹ , kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>						
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į piena <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	302	303	307	312	n. d.	...
Sūris ir varškė ² / <i>Cheese</i> ²	17,0	18,7	20,4	17,3	18,9	111
Sviestas ² / <i>Butter</i> ²	3,7	4,3	3,9	3,0	3,4	92
Rauginto pieno produktai ² <i>Sour milk products</i> ²	28,7	29,5	31,1	28,8	28,1	98
Geriamasis pienas ² / <i>Drinking milk</i> ²	30,1	31,5	32,5	33,2	31,7	105
Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia <i>Purchasing power of average monthly net wages and salaries</i>						
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	81	71	72	72	83	102
Grietinė, 20–30 proc. riebumo, kg <i>Sour cream, 20–30 % fat content, kg</i>	253	176	177	176	195	77
Varškė, 5–9 proc. riebumo, kg <i>Curd, 5–9% fat content, kg</i>	130	133	132	132	152	117
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l <i>Milk, 2,5% fat content, l</i>	658	658	694	675	757	115
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, EUR/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, EUR/kg</i>						
Sviestas / <i>Butter</i>	5,68	6,76	6,96	7,31	6,69	118
Pasterizuotas pienas, 2,5 proc. riebumo, EUR/l <i>Milk, pasteurised, 2,5% fat content, EUR/l</i>	0,70	0,73	0,72	0,78	0,73	104
Grietinė, 20–30 proc. riebumo <i>Sour cream, 20–30% fat content</i>	1,82	2,72	2,83	3,00	2,84	156
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9% fat content</i>	3,55	3,60	3,78	3,98	3,64	103

¹Statistiniai rodikliai patikslinti pagal gyventojų skaičių, perskaičiuotą remiantis LR 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais / *Statistical indicators have been revised using population figures recalculated on the basis of the results of the 2011 Population and Housing Census of the Republic of Lithuania.*

²Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / *Own-produced and consumed products and direct sales excluded.*

Šaltiniai: *Gaminų gamyba 2011–2015. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;*

Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida 2011–2015. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 2029-5936;

Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 2029-3658;

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2016/01. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-364X [interaktyvus],

[žiūrėta 2016 m. balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=22022>>; Statistikos departamento duomenys.

Bendra Lietuvos pieno produktų didmeninė rinka 2015 metais sudarė 469 mln. EUR. Palyginti su 2011-aisiais, ji teišaugo 0,2 proc. Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminta Lietuvoje. Tačiau importo dalis turi tendenciją didėti. 2011 metais importiniai pieno produktai sudarė 14,2 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų (neskaitant žalio pieno importo ir reeksporto), o 2015 metais – 20 proc. Daugiausia pieno produktų importuota iš Lenkijos – 36,5 proc. Pieno produktų importo struktūroje vyrauja sūriai, fermentuoti ir rauginti pieno produktai bei koncentruotas pienas ir grietinėlė. 2015 metais iš viso pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną, bet be žalio pieno) įvežta už 107,2 mln. EUR, arba 32 proc. daugiau nei 2011-aisiais. Vidaus rinkoje parduota 87 proc. importuotų produktų, kiti reeksportuoti. Augant importuotų pieno produktų pardavimams, Lietuvos pieno produktų gamintojų parduodamos produkcijos vidaus rinkoje apimtys, didėjusios iki 2012 metų, 2013 metais sumažėjo 2,8 proc., 2014 metais beveik nepasikeitė, o 2015 metais, palyginti su praėjusiais, sumažėjo 6,5 proc. ir sudarė 375 mln. EUR.

Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje kilo nuo 2011 iki 2014 metų birželio, išskyrus 2012 metų balandžio–rugsėjo mėnesius. Vėliau iki 2014 metų pabaigos mažėjo, o per 2015 metus padidėjo 1,1 proc. 2015 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2010-ųjų gruodžiu, Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje išaugo 12 proc.

Pieno ir pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas 2011–2015 metais buvo teigiamas: 2011 metais eksportas 312,4 mln. EUR lenkė importą, o 2015-aisiais – 241,9 mln. EUR. Tačiau importo augimo tempai lenkė eksporto: per 2011–2015 metų laikotarpį importas išaugo 3,4 proc., o eksportas sumažėjo 13,1 proc.

Pieno ir jo produktų eksportas augo 2011–2014 metais, o 2015 metais sumažėjo ir buvo mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį. 2015 metais pieno ir jo produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) eksportuota už 427,3 mln. EUR. 44 proc. viso eksporto sudarė sūris ir varškė, 27 proc. – nekoncentruotas pienas ir grietinėlė, 10 proc. – koncentruotas pienas ir grietinėlė. Žalio pieno išvežimas pasiekė 5,5 proc. viso pieno ir jo produktų eksporto. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo tik sviesto, valgomųjų ledų (po 2 kartus) ir šviežio sūrio bei varškės (9 proc.) eksportas. Labiausiai be kazeino, kurio buvo eksportuojama labai maži kiekiai, sumažėjo nenugriebto pieno miltelių (83 proc.), jogurto (55 proc.) ir sutirštinto pieno be cukraus (51 proc.) eksportas (2.23 lentelė).

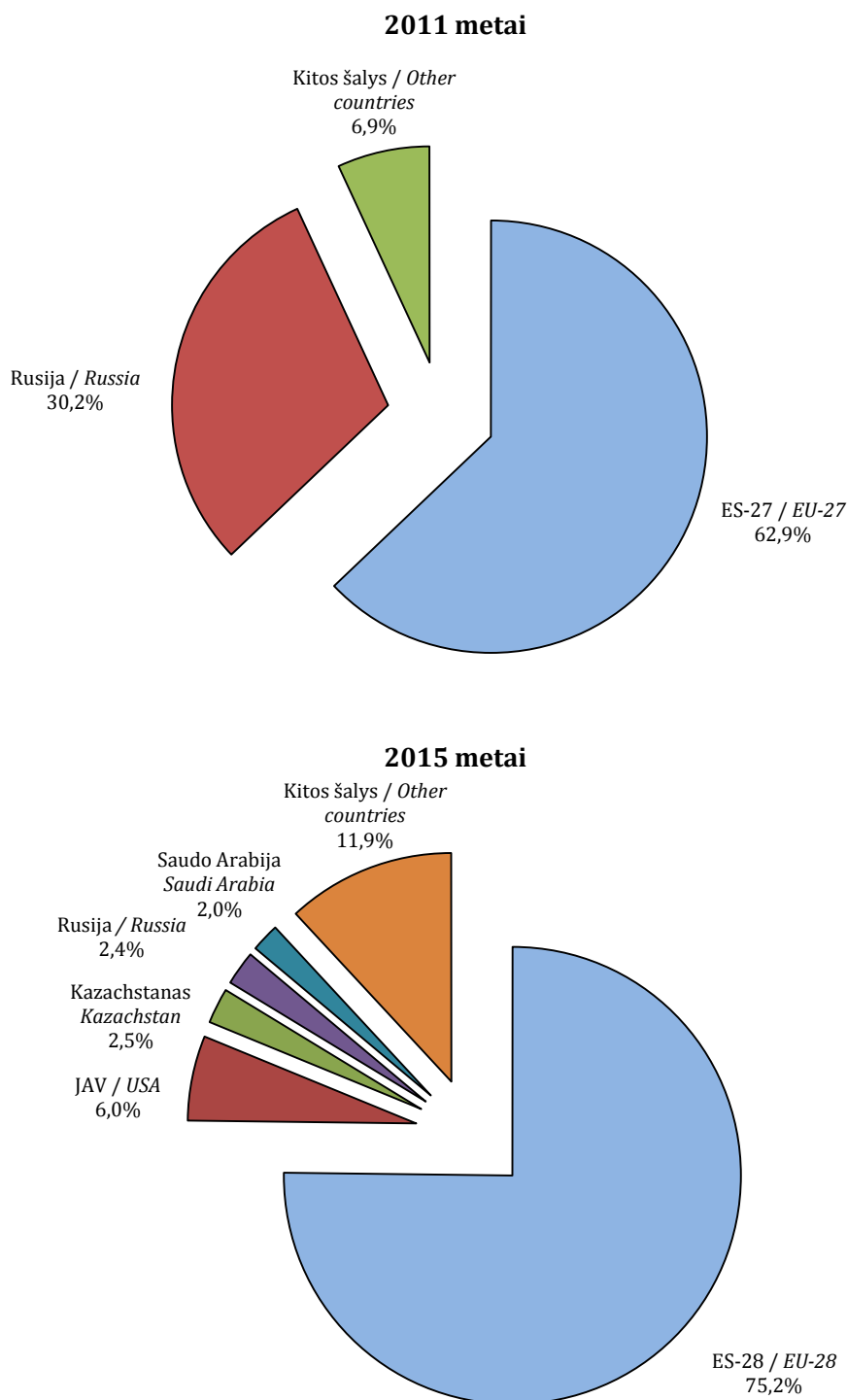
2.23 lentelė. Pieno ir jo produktų eksportas 2011–2015 metais, mln. EUR

Table 2.23. Exports of milk and dairy products in 2011–2015, EUR million

KN kodas CN code	Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	2015, palyginti su 2011, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	120,5	104,4	142,9	140,1	113,4	94
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, concentrated</i>	60,4	83,8	82,0	93,0	40,7	67
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	39,4	58,5	66,4	79,5	28,2	72
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	3,0	7,2	2,5	0,5	0,5	17
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	6,5	6,2	1,2	3,2	3,2	49
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	11,4	11,8	11,9	9,6	8,8	77
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	10,7	15,3	20,3	16,7	8,2	77
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	3,8	7,2	9,9	8,0	1,7	45
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	27,6	33,4	43,0	31,8	20,9	76
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	10,7	17,0	24,1	31,0	21,8	204
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	235,6	276,3	270,6	255,9	186,2	79
040610	Šviežias sūris ir varškė <i>Fresh cheese & curd</i>	96,5	126,4	123,7	121,3	104,9	109
040690	Kiti sūriai / <i>Other cheese</i>	135,5	145,4	141,3	129,5	77,0	57
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	13,4	15,8	21,4	26,3	27,3	204
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	0,09	0,0	0,0	0,0	0,0	3
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	12,8	15,6	13,7	14,4	8,9	70

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinės pieno produktų eksporto šalys 2015 metais buvo ES valstybės ir JAV. Dėl 2014 metų rugpjūtį paskelbto maisto produktų importo į Rusiją embargo eksportuotų pieno ir jo produktų dalis į šią šalį pastebimai sumažėjo: nuo 30,2 proc. 2011 metais iki 2,4 proc. 2015-aisiais (2.11 pav.). Išvežtų į ES šalis pieno ir jo produktų dalis padidėjo 12,3 proc. punkto. Ieškant naujų rinkų anksčiau į Rusiją eksportuotiems gaminiams, daugiau pieno produktų taip pat pradėta vežti į anksčiau labai nedidelę dalį turėjusias šalis bei į naujas rinkas.

2.11 pav. Pieno ir jo produktų eksporto struktūra pagal šalis 2011 ir 2015 metais

Fig. 2.11. Structure of the export of milk and dairy products by country group in 2011 and 2015
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportuotų pieno produktų kainos 2011–2013 metais svyravo, tačiau išlaikė kilimo tendenciją. 2014–2015 metais jos gana sparčiai mažėjo. 2015 metų gruodį, palyginti su 2010-ųjų gruodžiu, eksportuotų pieno ir jo produktų kainos sumažėjo 12 proc.

Rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, veikė pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei iki 2015 metų kovo 31 d. – pieno gamybos kvotų sistema.

2004 metais Lietuvai buvo patvirtinta 1647 tūkst. t bendroji nacionalinė pieno gamybos kvota: 1280 tūkst. t pardavimo perdirbti ir 367 tūkst. t tiesiogiai vartoti. Nuo 2006–2007 kvotos metų (kvotos metai prasidėdavo balandžio 1 d. ir baigdavosi kitų metų kovo 31 d.) ji padidinta 57,9 tūkst. t, nuo 2008–2009 kvotos metų – 2 proc. – iki 1739 tūkst. t, paskui buvo kasmet didinama po 1 proc. Gauta kvota buvo pakankama ir nevaržė prekinės pieno gamybos (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Nacionalinės pieno gamybos kvotos panaudojimas 2010–2015 metais, proc.

Table 2.24. Fulfilment of national milk production quota in 2010–2015, per cent

Kvotos metai <i>Quota year</i>	Pardavimo perdirbti kvota <i>Quota for processing</i>	Pardavimo tiesiogiai vartoti kvota <i>Quota for direct consumption</i>
2010–2011	78	58
2011–2012	80	54
2012–2013	79	51
2013–2014	79	50
2014–2015	85	53

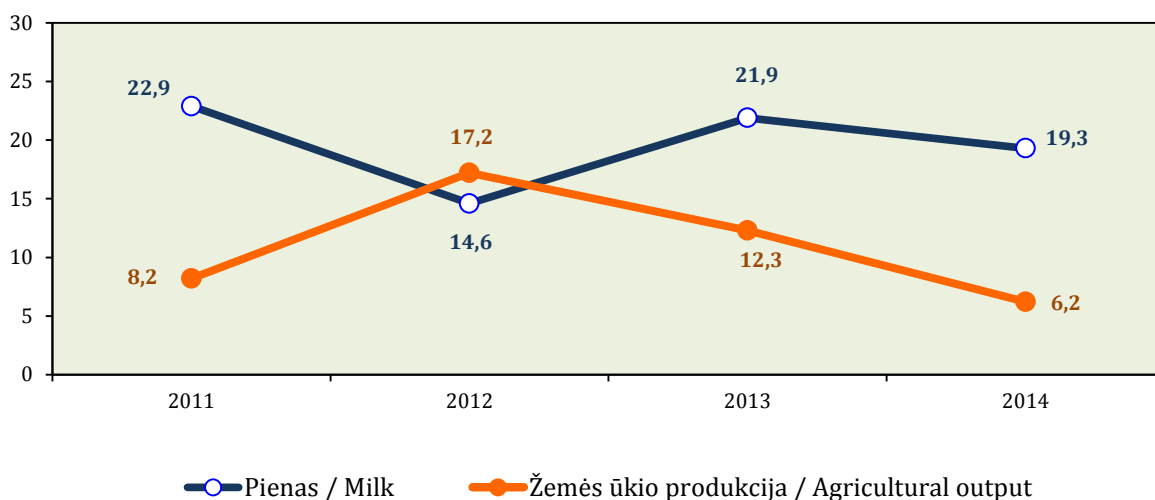
Šaltinis: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=298>>.

2011 metais pieno gamintojams buvo apskaičiuota 28,1 mln. EUR atsietųjų papildomų nacionalinių tiesioginių išmokų už pieną, o 2012 metais – 27,7 mln. EUR. Už 2013 metus apskaičiuota 25,4 mln. EUR atsietosios pereinamojo laikotarpio nacionalinės paramos už pieną, o 2014 metais – 19,3 mln. EUR. Be to, 2014 metais buvo skirta 12,3 mln. EUR specialioji parama už pieną. 2015 metais pereinamojo laikotarpio nacionalinė parama už pieną sudarė 18,25 mln. EUR ir papildomai skirta 28,1 mln. EUR laikinosios paramos pieno gamintojams, patyrusiems nuostolių dėl Rusijos Federacijos pieno gaminių importo embargo bei 22,3 mln. EUR susietosios paramos už pienines karves.

Iš pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių 2011–2015 metais buvo naudojamos intervenciniais pirkimais, privačiu nugriebto pieno miltelių, sviesto ir sūrio saugojimu bei buvo remiamas pieno produktų vartojimas švietimo įstaigose pagal programą „Pienas vaikams“. 2011 metais į intervencinius sandėlius buvo supirkta 6,0 tūkst. t intervencinių pieno produktų, o 2015 metais – 8,9 tūkst. t. 2014 metais buvo paremtas 2,8 tūkst. t nugriebto pieno miltelių ir 0,1 tūkst. t sviesto, o 2015 metais – 5,6 tūkst. t nugriebto pieno miltelių, 3,6 tūkst. t sviesto ir 1,2 tūkst. t sūrio privatus saugojimas. Pagal programą „Pienas vaikams“ 2011 metais buvo išmokėta 2,14 mln. EUR, 2012 metais – 4,75 mln. EUR, 2013 metais – 5,79 mln. EUR, 2014 metais – 3,05 mln. EUR, per 2015 metų I pusmetį – 1,67 mln. EUR paramos.

Ekonominiai rodikliai. Pieno gamyba specializuotuose ūkininkų pienininkystės ūkiuose 2011 metais buvo pelninga, tačiau 2014 metais buvo patirta nuostolių. Pagal ŪADT respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už piena, grynasis pelningumas (grynasis pelnas ir gamybinės subsidijos, įskaitant PVM atskaitą, tenkančios 1 EUR pardavimo pajamų iš žemės ūkio) 2011 metais buvo 31,4 proc., o be subsidijų – 3,2 proc. nuostolio. 2014-aisiais grynasis nuostolingumas, įskaitant subsidijas, siekė 5,6 proc., be subsidijų – 46,9 proc.

Pieno gamyba buvo viena iš pelningesnių ūkio šakų ŽŪB bei įmonėse (2.12 pav.). Atotrūkis nuo vidutinio žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumo 2011 metais siekė net 14,7 proc. punkto. 2012-aisiais pirmą kartą nuo 2000 metų vidutinis žemės ūkio produkcijos pelningumas 2,6 proc. punkto aplenkė pieno gamybos pelningumą, tačiau 2013 metais pieno gamybos pelningumas vėl buvo 9,6, o 2014 metais – 13,1 proc. punkto didesnis už bendrąjį žemės ūkio produkcijos pelningumą.

2.12 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos pelningumas be subsidijų žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2011–2014 metais, proc.

Fig. 2.12. Profitability (without subsidies) of milk and total agricultural output in agricultural companies and enterprises in 2011–2014, per cent

Šaltinis: Žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2011–2014. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=533>>.

Pieno gamybos pelningumui 2011–2014 metais didžiausią įtaką turėjo pieno supirkimo kainų svyravimas. Pieno supirkimo kainų sumažėjimas lėmė pieno gamybos pelningumo sumažėjimą 2012 metais. O bendrasis žemės ūkio produkcijos pelningumas minėtais metais pakilo dėl pastebimai išaugusių javų supirkimo kainų. 2013 metais pieno supirkimo kainos, o kartu ir pieno gamybos pelningumas padidėjo, tačiau 2014 metų kainų sumažėjimas turėjo neigiamą įtaką pelningumui. Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2011 metais buvo 215 EUR/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2014 metais padidėjo iki 227 EUR/t, t. y. 5,6 proc. Natūralaus pieno savikaina 2014 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo 3,7 proc.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių keturių didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių grupių veikla 2011–2015 metais buvo pelninga (2.25 lentelė). 2015 metais grynasis pelningumas, palyginti su 2011-aisiais, sumažėjo 0,8 proc. punkto.

2.25 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynasis pelningumas 2011–2015 metais, proc.

Table 2.25. Net profitability of major dairy enterprises in 2011–2015, per cent

Rodiklis / Indicator	2011	2012	2013	2014	2015
Grynasis pelningumas Net profitability	3,1	3,9	3,1	1,4	2,3

Šaltinis: NASDAQ OMX [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=reports>>.

2011–2013 metais perdirbimo įmonių pelningumą didino pakilusios pasaulinės pieno produktų kainos, nors 2013 metais pelningumui tam tikros įtakos turėjo metų pabaigoje uždraustas pieno produktų eksportas į Rusiją. 2014 metais pelningumas sumažėjo dėl kritusių eksportuotų pieno produktų kainų ir rugpjūčio mėnesį Rusijos paskelbto maisto produktų importo embargo. 2015 metais, nors pasaulinės pieno produktų kainos toliau mažėjo, o Rusijos embargas nebuvo atšauktas, pastebimai sumažintos pieno supirkimo kainos padėjo perdirbimo įmonėms gauti didesnę pelną.

3.3. Mėsa

3.3. Meat

Gyvulininkystės sektorius Lietuvoje – svarbi žemės ūkio sritis, aprūpinanti šalies vartotojus įvairiais gyvulininkystės produktais ir patį žemės ūkį organinėmis trąšomis. Tačiau jau dešimtmetį ryškėja atotrūkis tarp augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos pastarosios nenaudai. Paprasčiau ir pelningiau auginti grūdus nei galvijus ir kiaules. Kasmet mažėja gyvulininkystės ūkių ir gyvulių skaičius. Išimtį sudaro mėšinių galvijų ir avių ūkiai. Nuo 2014 metų Vyriausybės nustatytas prioritetas gyvulininkystei turėtų paspartinti prarastų pozicijų susigrąžinimą. Problemų šiame sektoriuje susikaupė daug: maži, nekooperuoti galvijų ūkiai, žemos galvijų ir paukščių supirkimo kainos, didžiausi Lietuvos kiaulininkystės kompleksai ES ir mažėjančios kiaulių bandos šeimos ūkiuose.

Gyvulių auginimas. Per 2011–2015 metus mažėjo galvijų, melžiamų karvių, kiaulių, skaičius, o paukščių ir avių – didėjo (2.26 lentelė). Mažėjančios galvijų supirkimo kainos neskatino didinti galvijų skaičiaus, tačiau mėšinių galvijų banda išaugo beveik dvigubai. ES šalyse galvijų skaičius per metus padidėjo 1 proc.

2.26 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2011–2015 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.26. Number of livestock and poultry in 2011–2015 (at the end of the year), thousand

Gyvulių rūšys Kind of animals	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Galvijai / Cattle	752,4	729,2	713,5	736,7	722,6	-4,0
iš jų melžiamų karvių of which dairy cows	349,5	331,0	315,7	314,0	300,5	-14,0
Kiaulės / Pigs	790,3	807,5	754,6	714,2	687,8	-13,0
Paukščiai / Poultry	8921,2	9085,6	9761,6	10218,4	9369,6	5,0
Avys / Sheep	60,4	82,8	99,6	123,8	147,1	143,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Galvijai. Per 2011–2015 metus galvijų sumažėjo 4 proc., o melžiamų karvių – 14 proc., tačiau net 61 proc. padidėjo mėsinių ir mišrūnų veislės galvijų. Metų pabaigoje jie sudarė 21 proc. visų galvijų skaičiaus.

ŽŪKVC duomenimis, 2015 metų pabaigoje Lietuvoje galvijus augino 64,8 tūkst. ūkių, t. y. ketvirtadaliu mažiau nei prieš penkerius metus (2.27 lentelė). Vidutinis ūkio dydis mažas. Vienam ūkiui teko vidutiniškai 11 galvijų (ES šalyse 2013 m. – 38). Mažesni ūkiai – tik Rumunijoje ir Bulgarijoje. Daugiausia galvijų laiko Šilalės, Šilutės ir Kelmės ūkininkai.

2.27 lentelė. Galvijų ūkių skaičius 2011 ir 2015 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.27. Farms by number of cattle in 2011 and 2015 (at the end of the year), thousand

Galvijų skaičius ūkyje, vnt. Number of cattle per farm, heads	2011		2015	
	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle
1–2	48,8	67,1	29,6	42,2
3–5	19,2	71,2	15,2	56,9
6–10	9,1	68,9	8,9	67,8
11–20	5,1	73,4	5,2	75,1
21–30	1,8	44,9	1,8	44,7
31–50	1,5	60,4	1,7	66,7
51–100	1,1	77,5	1,4	94,3
101–150	0,3	40,5	0,4	52,9
>=151	0,4	166,7	0,5	216,2
Iš viso / Total	87,4	670,5	64,8	716,9
Vidutiniškai, vnt. Average, heads		7,7		11,1

Šaltinis: ŽŪKVC duomenys.

Lietuvoje per 2011–2015 metų laikotarpį ūkių skaičius iki 5 galvijų sumažėjo 34 proc. Vidutiniškai vieno ūkio dydis per 5 metus padidėjo 44 proc.

Per 2011–2015 metų laikotarpį grynaveislių mėsinų galvijų skaičius išaugo 61 proc. 2015 metų pabaigoje Lietuvoje augo 152,7 tūkst. mėsinų galvijų, iš jų 29,3 tūkst. grynaveislių. Iš pastarųjų labiausiai paplitę limuzinų, šarolė ir aubrakų veislės. Daugiausia (80 proc.) auginama mišrūnų. Vidutinis mėsinų galvijų ūkis – 6 galvijai.

Kiaulės. 2015 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma 687,8 tūkst. kiaulių, iš jų veislinių paršavedžių – 53,1 tūkst. (2.28 lentelė). Per 2011–2015 metų laikotarpį kiaulių skaičius sumažėjo 13 proc., o veislinių kiaulių banda – 22 proc. 2015 metais kiaulių augintojai užaugino apie 1,3 mln. kiaulių, iš kurių 260 tūkst. eksportavo, o 1020 tūkst. paskerdė. 2014 metų pradžioje Lietuvoje buvo užfiksuotas afrikinis kiaulių maras, atkeliavęs iš Baltarusijos, mūsų šalyje tęsėsi ir 2015 metais. Su šia liga susiję apribojimai turėjo įtakos kiaulių auginimui ir kainoms. Du trečdaliai kiaulių auginami bendrovėse ir įmonėse, trys ketvirtadaliai – didesniuose kaip 1 tūkst. vietų ūkiuose. 2013 metų ES tyrimas parodė, kad tarp didžiausių (didesnių kaip 1 tūkst. vietų) ūkių patys didžiausi yra Lietuvoje – 14,2 tūkst. vnt., Danijoje – 4363, Nyderlanduose – 3945. Tačiau vidutinis kiaulių skaičius Lietuvos ūkyje vienas mažiausių – 13 kiaulių (ES vidurkis – 66). Pagal kiaulių skaičių į ploto vienetą Lietuva yra tarp mažiausiai kiaulių auginančių valstybių.

2.28 lentelė. Kiaulių skaičius pagal grupes 2011 ir 2015 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.28. Number of pigs in 2011 and 2015 (at the end of the year), thousand

Kiaulių grupės / Group of pigs	2011	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Kiaulių, iš viso / Pigs, total	790,3	687,8	-13,0
paršeliai, iki 20 kg / piglets, under 20 kg	138,6	120,2	-13,3
paršeliai, 20–50 kg / piglets, 20 to 50 kg	208,5	183,1	-12,2
penimos kiaulės, 50–80 kg pigs for fattening, 50 to 80 kg	202,3	179,3	-11,4
penimos kiaulės, 80–110 kg pigs for fattening, 80 to 110 kg	117,4	105,4	-10,2
penimos kiaulės, daugiau kaip 110 kg pigs for fattening, over 110 kg	54,1	45,9	-15,2
veislinės paršavedės / breeding sows	68,3	53,1	-22,3
kuiliai / boars	1,1	0,8	-27,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Avys. Per 2011–2015 metų laikotarpį avių skaičius išaugo beveik 2,4 karto. ŽŪIKVC duomenimis, 2015 metų pabaigoje 10 tūkst. ūkiuose buvo auginama 146,9 tūkst. avių (2.29 lentelė). ŽŪM skatino auginti avis tuose ūkiuose, kuriuose buvo uždrausta auginti kiaules.

2.29 lentelė. Ūkiai pagal avių skaičių 2011 ir 2015 metų pabaigoje, vnt.

Table 2.29. Farms by number of sheep in 2011 and 2015 (at the end of the year), heads

Avių skaičius ūkyje Number of sheep per farm	2011		2015	
	ūkiai / farms	avys / sheep	ūkiai / farms	avys / sheep
1–2	1770	2570	2377	3628
3–5	1134	4347	2313	8982
6–10	717	5367	2034	15770
11–20	496	7306	1576	22995
21–30	221	5526	694	17201
31–50	186	7022	500	19203
51–100	118	8321	340	22864
101–150	32	3983	77	9508
>=151	37	16552	73	26765
Iš viso / Total	4711	60994	9984	146916
Vidutiniškai / Average		13		15

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, per 2015 metus paskersta 34,5 tūkst. avių, iš jų 82 proc. – namų skerdyklose. Daugiausia avių augina Alytaus, Anykščių, Zarasų ir Vilniaus rajonų ūkininkai.

Paukščiai. 2015 metų pabaigoje Lietuvoje buvo auginama beveik 9369,6 tūkst. paukščių, iš kurių beveik 98 proc. buvo vištos (2.30 lentelė). Daugiau kaip trečdalis vištų – dedeklės. Per 5 metų laikotarpį vištų skaičius padidėjo 5,7 proc. Gerokai sumažėjo žąsų (52 proc.) ir ančių (46,1 proc.). Mažiau laikyta dedeklių (20,4 proc.) ir kalakutų (11,8 proc.), nors jų skaičius per pastaruosius metus padidėjo dvigubai. Per 2015 metus sumažėjo visų rūšių (išskyrus kalakutų) paukščių – žąsų (17 proc.), ančių (16 proc.) ir vištų (9 proc.).

Statistikos departamento duomenimis, per 2015 metus paskersta 52,9 mln. paukščių. Daugiausia paukščių augina paukštynai.

2.30 lentelė. Paukščių skaičius 2011 ir 2015 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.30. Number of poultry in 2011 and 2015, thousand

Paukščiai / Poultry	2011	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Vištos, iš viso / Hens, total	8658,1	9148,0	5,7
iš jų dedeklės / of which laying hens	4034,1	3211,1	-20,4
Žąsys / Geese	17,5	8,4	-52,0
Antys / Ducks	29,3	15,8	-46,1
Kalakutai / Turkeys	207,7	183,2	-11,8
Kiti paukščiai / Other	8,7	14,1	32,9
Iš viso / Total	8921,2	9369,5	5,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

Mėsos gamyba. Išankstiniais duomenimis, 2015 metais visuose ūkiuose pagaminta 246,0 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdenos. Lyginant su 2011 metais, mėsos gamyba padidėjo beveik 10 proc. (2.31 lentelė).

2.31 lentelė. Mėsos (skerdenos) gamyba 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.31. Meat production (carcasses) in 2011–2015, thousand tonnes

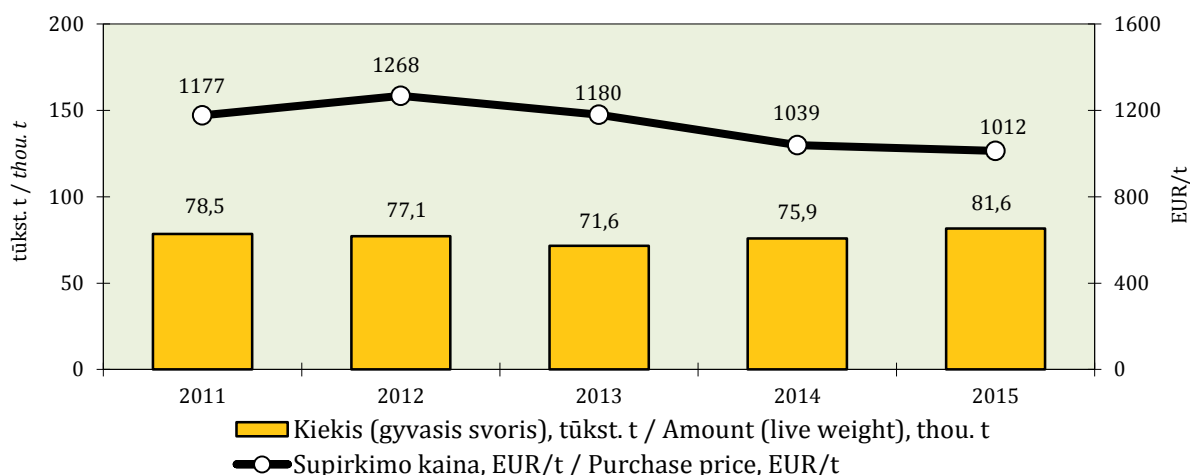
Mėsos rūšys / Kind of meat	2011	2012	2013	2014	2015*	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Mėsa, iš viso / Meat, total	224,0	231,2	243,8	253,0	246,0	9,8
iš jos: / of which:						
kiauliena / pig meat	88,5	92,8	101,5	99,5	84,3	-4,7
paukštiena / poultry meat	83,9	88,3	95,8	104,0	101,0	20,4
galvijiena / beef	50,2	48,6	45,3	48,1	45,1	-10,2
aviena / sheep meat	0,6	0,7	0,8	0,8	0,7	16,6

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-3658.

2015 metais buvo supirktas 277,3 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio), 3,2 proc. daugiau nei 2014 metais. Supirktas 141 tūkst. galvijų. Tai 7,5 proc. daugiau nei 2014 metais (2.13 pav.).

Galvijų supirkimo kaina daugelyje ES šalių buvo didesnė nei prieš metus. Daugiausia ji padidėjo Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Suomijoje. Dalyje šalių kaina sumažėjo, daugiausia – Rumunijoje ir Bulgarijoje. Vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje buvo 27 proc. mažesnė už vidutinę kainą ES. Per metus galvijų skaičius sumažėjo 13 ES šalių (daugiausia Kroatijoje – 5,0 proc., Lenkijoje – 4,2 proc., Estijoje – 2,4 proc., Lietuvoje – 2,1 proc.), tačiau apskritai galvijų skaičius buvo didesnis 0,9 proc. Labiausiai didėjo Nyderlanduose (6,4 proc.) ir Airijoje (5,7 proc.). Šiose šalyse didėjo karvių skaičius.

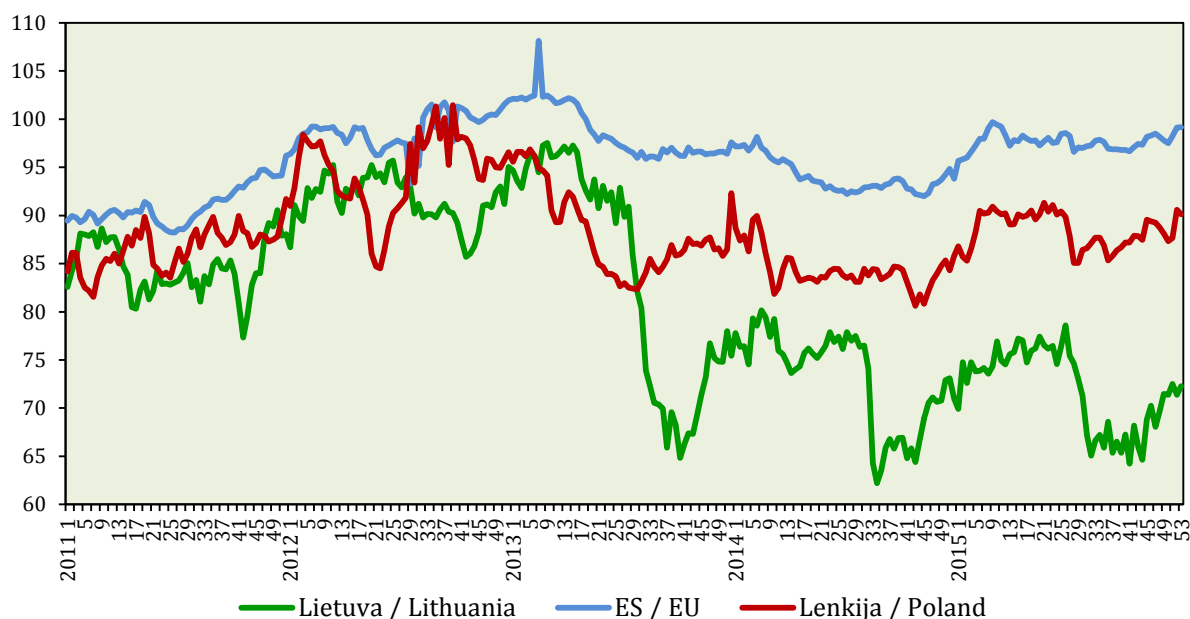

2.13 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinė kaina 2011–2015 metais

Fig. 2.13. Amounts purchased and average prices of cattle in 2011–2015

Šaltiniai: Statistikos departamento ir ŽŪIKVC duomenys.

Nuo 2013 metų vidurio O₂ klasės bulių vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje daug mažesnė už vidutinę kainą ES šalyse ir Lenkijoje (2.14 pav.). Ypač išsiskiria supirkimo kaina rudens laikotarpiu, kai pasiūla žymiai didesnė už paklausą. Vidutinė bulių supirkimo kaina I pusmetį buvo 7 proc. didesnė nei II pusmetį. Kitose šalyse tokių svyravimų nėra.

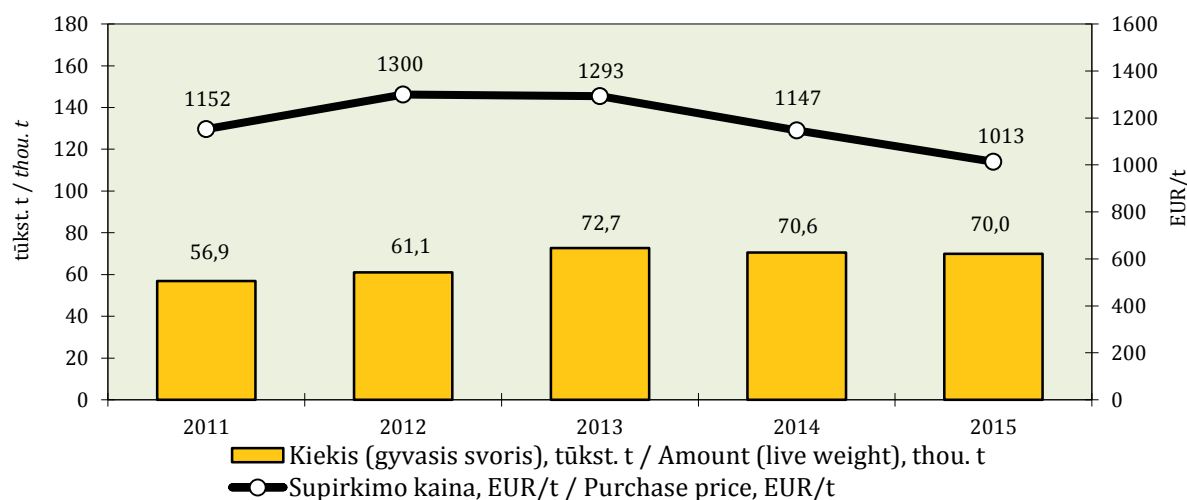

2.14 pav. Bulių (O₂ klasės skerdenos) supirkimo kainos Lietuvoje, Lenkijoje ir vidutiniškai ES šalyse 2011–2015 metais, EUR/100 kg

Fig. 2.14. Purchase prices of beef (carcass grade O₂) in Lithuania, Poland and EU average in 2011–2015, EUR per 100 kilogram

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

Per 2015 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 623 tūkst. ūkiuose užaugintų kiaulių (4,5 proc. mažiau nei 2014 m.). 2015 metais vidutinė gyvų kiaulių supirkimo kaina buvo 12 proc. mažesnė nei 2014-aisiais (2.15 pav.).

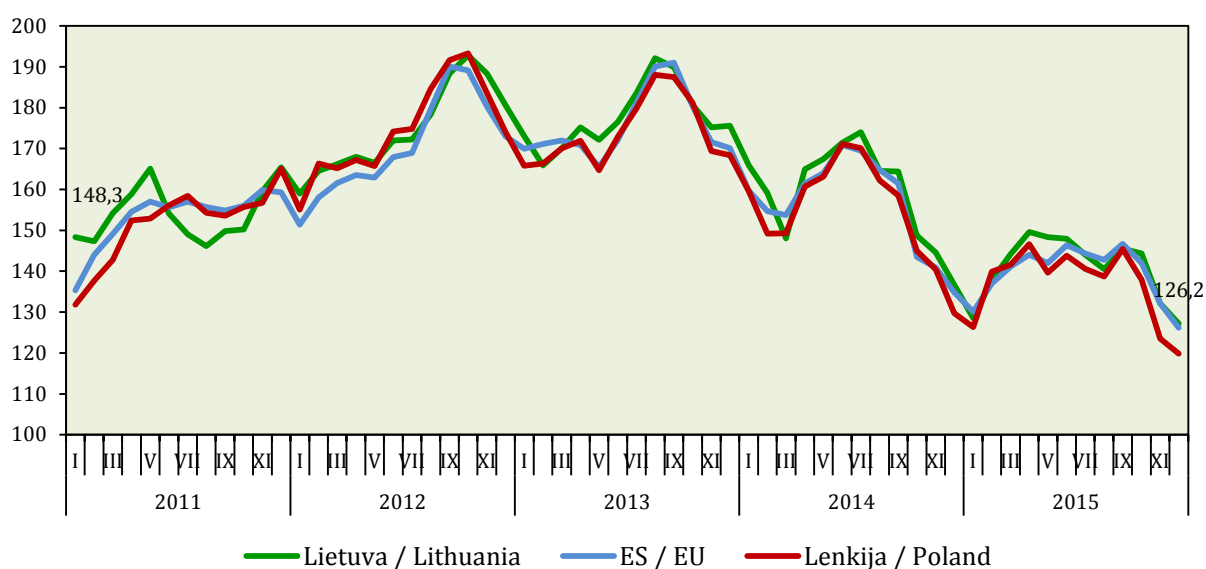

2.15 pav. Kiaulių supirkimas ir vidutinė kaina 2011–2015 metais

Fig. 2.15. Amounts purchased and average prices of pigs in 2011–2015

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys.

Lietuvos ir kitų ES šalių rinkose kiaulių supirkimo kainų tendencijos panašios (2.16 pav.). ES šalyse 2015 metų gruodį E kategorijos kiaulių skerdenų vidutinės supirkimo kainos buvo 6,3 proc. mažesnės nei 2014-aisiais. Kainos mažėja jau antri metai. Tai Rusijos embargo ir kiaulių maro Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje rezultatas. Didžiausios E kategorijos kiaulių supirkimo kainos buvo Maltoje, Švedijoje ir Graikijoje, mažiausios – Nyderlanduose, Belgijoje ir Prancūzijoje. Lietuvoje kiaulių (E kategorijos) supirkimo kaina buvo 0,8 proc. aukštesnė nei ES vidurkis. Tai nėra būdinga kitiems žemės ūkio produktams. Tai paaiškinama nepakankama vietine kiaulių pasiūla, todėl daugiau kaip pusė vartojamos kiaulienos Lietuvoje yra importuojama iš Lenkijos, Belgijos, Nyderlandų ir Vokietijos.

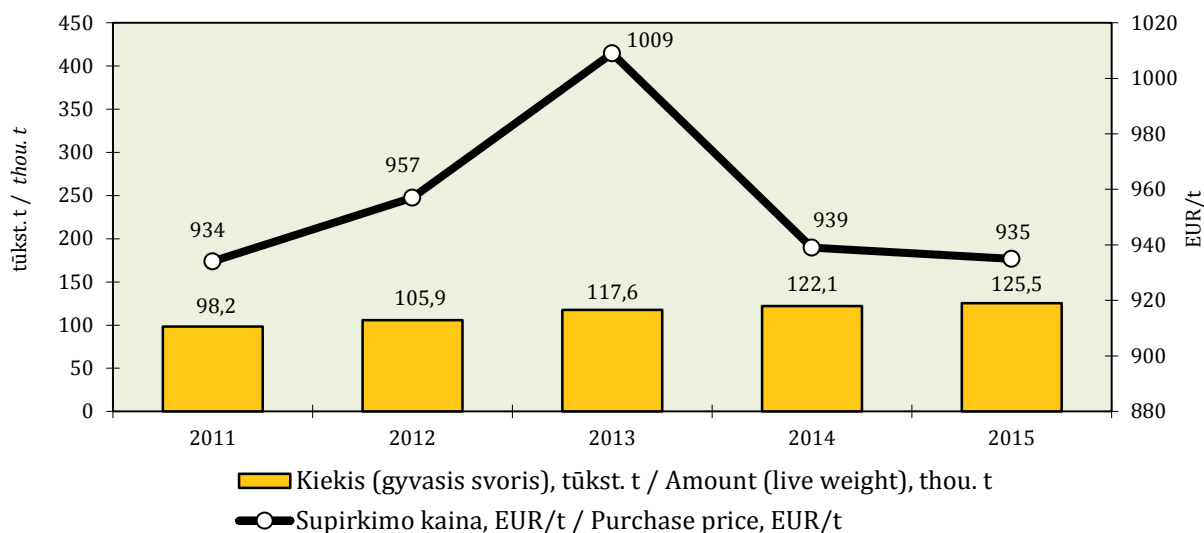

2.16 pav. Kiaulių (E kategorijos skerdenos) supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir vidutiniškai ES šalyse 2011–2015 metais, EUR/100 kg

Fig. 2.16. Purchase prices of pigs (carcass grade E) in Lithuania, Poland and EU average in 2011–2015, EUR per 100 kilogram

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

2015 metais paskersta 49,8 mln. paukščių (3,3 proc. daugiau nei 2014 m.). 2015 metais vidutinė paukštienos supirkimo kaina buvo 0,4 proc. mažesnė nei 2014-aisiais (2.17 pav.). Lietuvoje vištienos kainos nežymiai (1,7 proc.) kilo. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, ES vištienos didmeninė kaina sumažėjo 1,8 proc. Vištiena brango tik penkiose šalyse: Prancūzijoje, Graikijoje, Švedijoje, Lietuvoje ir Jungtinėje Karalystėje. Vištiena Lietuvoje išlieka viena pigiausių (pigesnė tik Lenkijoje) tarp ES šalių ir 20,6 proc. mažesnė nei ES vidurkis.

2.17 pav. Paukščių supirkimas ir vidutinė kaina 2011–2015 metais

Fig. 2.17. Amounts purchased and average prices of poultry in 2011–2015

Šaltinis: EK duomenys.

Vidaus rinka. Šalies rinkoje 2015 metais buvo parduota 276 tūkst. t mėsos ir mėsos gaminių už 0,5 mlrd. EUR (2.32 lentelė). Per 5 metus esminių pokyčių šioje maisto grupėje neįvyko. Daugiau kaip pusė (57 proc.) pardavimų sudaro neapdorota mėsa ir paukštiena. Valgome beveik vien vietinės gamybos produktus. Įvežama tik apie 7 proc. gaminių. Per 2011–2015 metų laikotarpį mėsos suvartojimas nesikeitė, tačiau didėjo suvartojimas vienam šalies gyventojui.

2.32 lentelė. Mėsos ir jos produktų pardavimas vidaus rinkoje 2011 ir 2015 metais

Table 2.32. Sales of meat and meat products in the domestic market in 2011 and 2015

Gaminiai / Products	2011		2015	
	tūkst. / thou. t	mln. / mill. EUR	tūkst. / thou. t	mln. / mill. EUR.
Mėsa ir subproduktai Meat and sub-products	106,8	198,2	100,9	163,0
Paukštiena ir subproduktai Poultry meat and sub-products	49,9	71,3	57,5	88,4
Mėsos gaminiai / Meat products	100,2	237,3	99,2	254,7
Importuoti mėsos gaminiai Imported meat products	20,8	35,1	18,4	36,0
Iš viso / Total	277,7	541,9	276,0	542,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

LAEI skaičiavimais, 2015 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 84 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus) (2.33 lentelė). Kiauliena ir paukštiena išlieka labiausiai vartojamos mėsos rūšys, nors didesnę pusę kiaulienos importuojame.

2.33 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2011–2015 metais, kg
Table 2.33. Per capita consumption of meat products in 2011–2015, kilograms

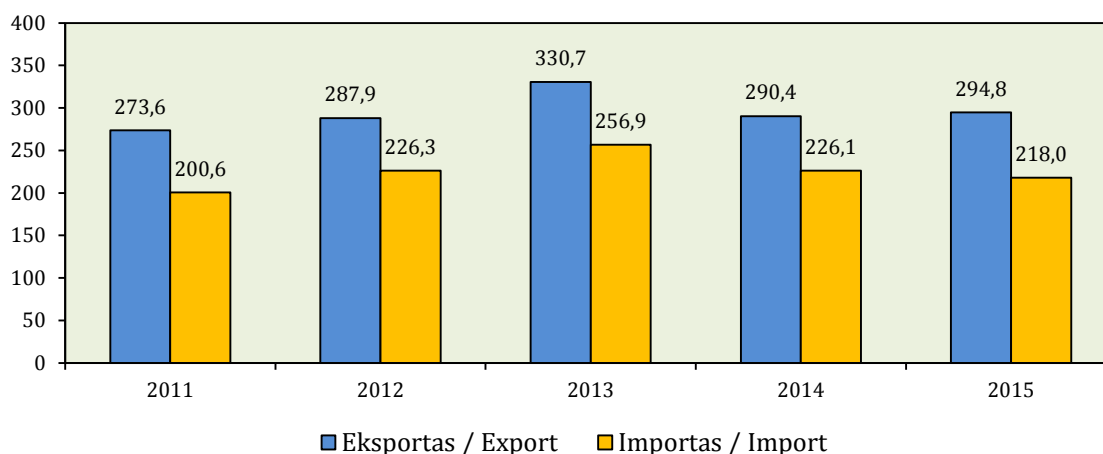
Mėsos rūšys / Meat by kind	2011	2012	2013	2014	2015*
Mėsa, iš viso / Meat, total	69	73	77	83	84
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	4	4	4	4	5
kiauliena / pork	42	44	47	49	47
paukštiena / poultry	21	23	23	26	28
I ir II kategorijos subproduktai sub-products, category I and II	2	2	3	4	4

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2011–2014. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 2029-3658.

2013 metų EK duomenimis, vidutinis ES mėsos vartojimas buvo 83 kg. Lietuviai daugiau suvartoja kiaulienos (ES – 40 kg), paukštienos vartojimo lygis beveik vienodas (ES – 24 kg), o galvijienos suvartojame gerokai mažiau (ES – 15 kg).

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2015 metais buvo teigiamas (2.18 pav.). Mėsos eksporto vertė didėjo 1,5 proc., o importo – sumažėjo 3,6 proc. Per 2011–2015 metų laikotarpį labiausiai padidėjo paukštienos eksportas (2.34 lentelė) ir kiaulienos bei paukštienos importas.

2.18 pav. Mėsos ir gyvulių užsienio prekyba 2011–2015 metais, mln. EUR

Fig. 2.18. Foreign trade in meat and livestock in 2011–2015, EUR million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia 2015 metais eksportuota paukštienos bei jautienos (2.34 lentelė). Paukštienos daugiausia pirkto Nyderlandai (20 proc.), Latvija ir Ukraina (po 13 proc.). Eksporto geografija – 37 šalys, 72 proc. produkcijos išvežta į ES šalis.

2.34 lentelė. Mėsos* eksportas pagal rūšis 2011–2015 tūkst. t

Table 2.34. Meat* exports by kind in 2011–2015, thousand tonnes

Mėsos rūšys / Meat by kind	2011	2012	2013	2014	2015**
Mėsa, iš viso / Meat, total	110,0	118,6	128,1	131,5	147,0
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	31,1	30,0	25,4	29,5	34,0
kiauliena / pork	23,2	27,6	35,7	22,3	31,6
paukštiena / poultry	35,9	44,3	50,9	52,7	57,7

* Mėsos produktai, perskaičiuoti į mėsą / Meat products in meat equivalent.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Galvijiena buvo eksportuojama į Nyderlandus (25 proc.), Italiją (18 proc.) ir Lenkiją (12 proc.). Į ES šalis išvežta 91 proc. Per metus dėl Rusijos embargo eksporto apimtys į ES išaugo 75 proc.

Per metus kiaulienos eksportas (įskaitant reeksportą) išaugo 60 proc. Eksportuota į Latviją (42 proc.), Ukrainą (23 proc.), Gruziją (15 proc.) ir Lenkiją (8 proc.).

Daugiausia iš gyvų gyvulių eksportuota kiaulių (49 proc. visų gyvulių eksporto pajamų) ir galvijų (46 proc.), iš jų 54 proc. sudarė veršeliai iki 8 mėn. amžiaus. Veršelių eksportas buvo 10 proc. didesnis nei 2014 metais. 2015 metais labiausiai veršelius pirkto Nyderlandai (26 proc.), Lenkija (21 proc.) ir Ispanija (18 proc.).

Per 2015 metus išaugo kiaulienos (14 proc.) ir paukštienos (12 proc.) importas (2.35 lentelė). Kiaulienos įvežta iš Lenkijos (25 proc.), Belgijos (18 proc.) ir Vokietijos (15 proc.). Kiaulienai pirkti išleista 105,6 mln. EUR. 73 proc. paukštienos įvežta iš Lenkijos.

2.35 lentelė. Mėsos* importas pagal rūšis 2011–2015, tūkst. t

Table 2.35. Meat* imports by kind in 2011–2015, thousand tonnes

Mėsos rūšys / Meat by kind	2011	2012	2013	2014	2015**
Mėsa, iš viso / Meat, total	128,4	131,7	141,1	145,2	158,8
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	3,4	2,3	2,4	2,2	2,1
kiauliena / pork	83,2	85,4	90,6	84,1	95,7
paukštiena / poultry	25,2	32,3	35,0	36,1	40,4

* Mėsos produktai, perskaičiuoti į mėsą / Meat products in meat equivalent.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Kai kurie problemų sprendimai nuteikia optimistiškai. Rusijai paskelbus maisto embargą, Lietuvos mėsos perdirbėjams pavyko visus tiekimo srautus iš Rusijos nukreipti į ES šalis ir padidinti tiek galvijienos, tiek kiaulienos eksportą. Didėja mėsinių galvijų ir avių skaičius.

3.4. Bulvės

3.4. Potatoes

Bulvių pasėlių plotai per visą analizuojamąjį laikotarpį sparčiai mažėjo, kartu mažėjo ir derlius. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, bulvių augintojai pasėlius sumažino 13,9 proc., todėl gautas 14,8 proc. mažesnis derlius nei prieš metus, beveik trečdaliu mažesnis nei prieš penkerius metus, nors metai bulvėms augti buvo palankūs, ir jų derlingumas siekė 17 t/ha. Nepaisant mažesnio derliaus, tokio kiekio rinkai užteko, kainos pernelyg neišaugo. Bulvių pasėlių dalis, visų pasėlių struktūroje 2011 metais sudariusi 1,8 proc., 2015-aisiais sumažėjo iki 1,1 proc., o dalis, bendrojoje žemės ūkio produkcijoje 2011 metais sudariusi 4,1 proc., 2015-aisiais sumažėjo iki 1,5 proc.

Auginimas. Per pastaruosius penkerius metus bulvių plotas sumažėjo 37,7 proc., o derlius – 32,1 proc. Tiek plotai, tiek derlius buvo mažiausi 2015 metais (2.36 lentelė). Ankstyvosios bulvės sudarė 5,2 proc. derliaus. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose užauginta 97,5 proc. bulvių.

2.36 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2011–2015 metais

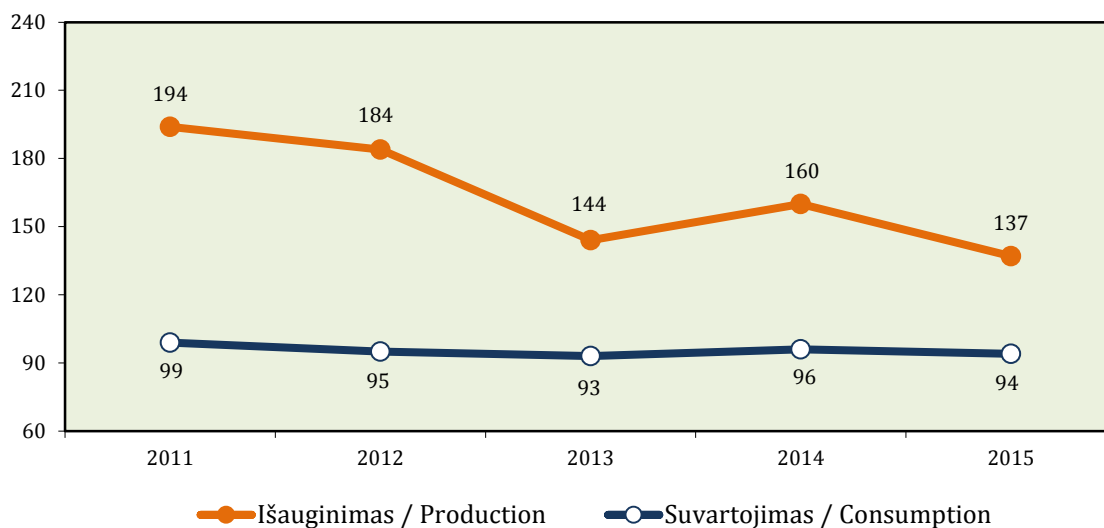
Table 2.36. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Pasėlių plotas, tūkst. ha Crop area, thou. t	37,7	32,2	28,7	27,3	23,5	-37,7
Derlius, tūkst. t Total harvest, thou. t	587,7	549,9	426,5	468,5	399,2	-32,1
Derlingumas, t/ha Yield, t/ha	15,6	17,1	14,8	17,2	17,0	9,0

Šaltinis: Augalininkystė. Žemės ūkis [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 3 d].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

ES bulvių derlius 2015 metais taip pat buvo mažesnis nei prieš metus – apie 10 proc. Mažesni derlių lėmė jo sumažėjimas daugiausia bulvių užauginančiose šalyse: Prancūzijoje ir Lenkijoje derlius buvo 16,5 proc., Belgijoje – 11,6 proc., Vokietijoje – 10,7 proc. mažesnis.

Rinka. Bulvių pasėlių plotų mažėjimas susijęs su mažėjančiu vartojimu. Vis daugiau lietuvių mityboje bulves pakeičia įvairios daržovės. Mažinant bulvių plotus, mažėja bulvių poreikis sėklai. Be to, mažiau jų sunaudojama pašarams. 2015 metais apie 69 proc. derliaus suvartota gyventojų reikmėms. Bulvių suvartojimas maistui Lietuvoje 2015-aisiais sumažėjo iki 94 kg vienam gyventojui (2.19 pav.), tačiau nepaisant mažėjimo, Lietuvoje jų vis dar suvartojama apie 30 proc. daugiau nei vidutiniškai ES.

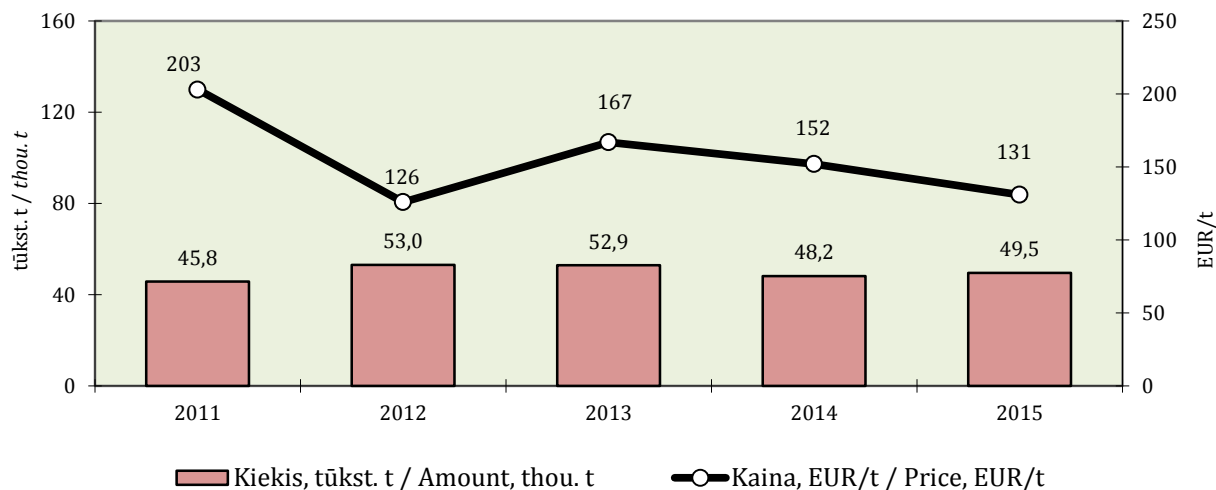

2.19 pav. Bulvių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2011–2015 metais, kg

Fig. 2.19. Per capita production and consumption of potatoes in 2011–2015, kilograms

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-3658; LAEI skaičiavimai.

2015 metais iki birželio, esant pakankamai bulvių pasiūlai, jų kainų pokyčiai iki ankstyvojo derliaus buvo nežymūs, tačiau, palyginti su 2014-ųjų I pusmečiu, buvo supirktos 47 proc., o parduotos mažmeninės prekybos centruose 30 proc. pigiau. Supirkimo kainos buvo mažiausios per pastaruosius penkerius, mažmeninės – per trejus metus. 2015 metų rudenį buvo nukastas mažiausias derlius per pastaruosius metus. II pusmetį bulvės buvo brangesnės nei prieš metus: supirktos 32 proc., parduotos mažmeninėje prekyboje 18 proc. brangiau, tačiau vidutinė metinė supirkimo kaina dėl žemesnių kainų I pusmetį buvo 13,8 proc. mažesnė nei prieš metus, mažiausia per pastaruosius trejus metus (2.20 pav.). Žema kaina I pusmetį lėmė ir didesnius supirkimus – I pusmetį supirkta 16,2 proc. daugiau, o iš viso per metus – 2,7 proc. daugiau nei prieš metus.

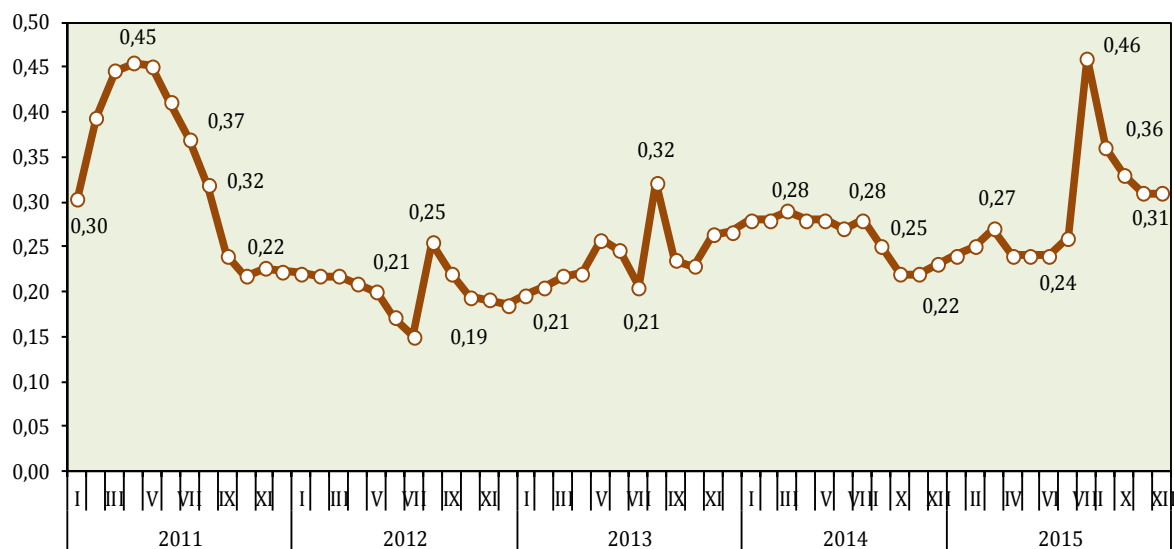

2.20 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2011–2015 metais

Fig. 2.20. Amounts and average prices of potatoes purchased in Lithuania in 2011–2015

Šaltinis: Žemės ūkio produktų supirkimas. Lietuvos statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles57>>.

2015 metais 69 proc. bulvių supirkta šviežiam vartojimui, kitos – perdirbimui. Šviežiai vartoti supirkta 5 proc., perdirbti – 2 proc. daugiau nei prieš metus. Supirkimai sudaro tik iki 20 proc. gyventojų suvartojamų bulvių, gyventojai daugiausia jų įsigyja tiesiogiai iš ūkininkų arba perka turguje. Bulvės turguje I pusmetį buvo vidutiniškai 12 proc. pigesnės, tačiau II pusmetį 47 proc. brangesnės nei prieš metus ir didžiausios per pastarųjų penkerių metų laikotarpį (2.21 pav.).

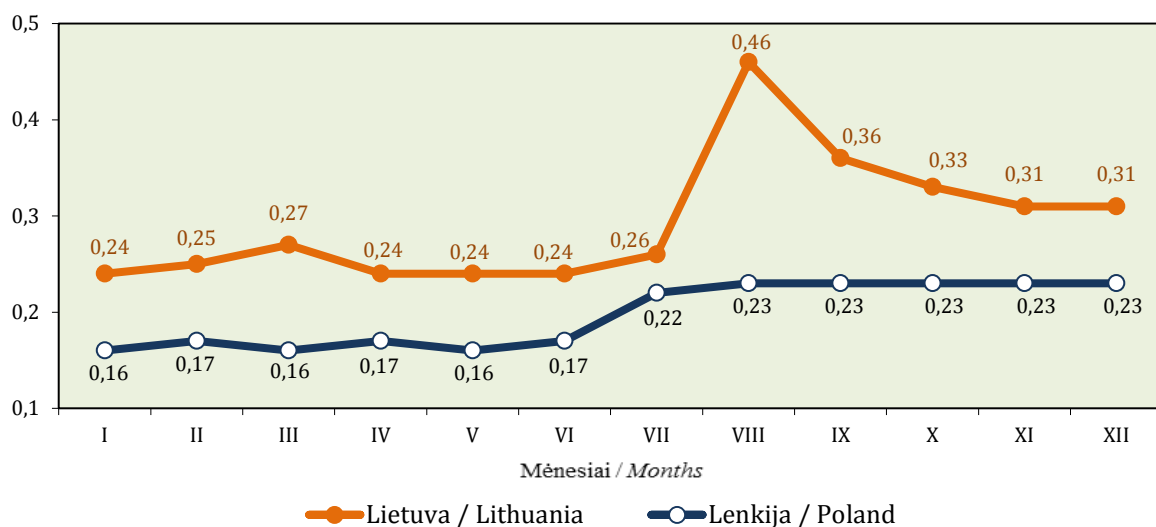

2.21 pav. Vidutinė bulvių kaina turguose 2011–2015 metais, EUR/kg

Fig. 2.21. Average price of potatoes in local markets in 2011–2015, EUR per kilogram

Šaltinis: Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninės kainos stacionariose turgavietėse [žiūrėta 2016 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.produktukainos.lt/?mid=112>>.

2015 metais vėlyvojo derliaus bulvių kaina turguje buvo iki 56 proc. didesnė nei supirkimo, nors kaina turguje ir parduotuvėse skyrėsi nežymiai. 2015 metais Lietuvos turguose bulvės buvo 49 proc. brangesnės nei Lenkijos turguose (2.22 pav.).

2.22 pav. Bulvių kaina Lietuvos ir Lenkijos turguose 2015 metais, EUR/kg

Fig. 2.22. Price of potatoes in local markets in Lithuania and Poland in 2015, EUR per kilogram

Šaltiniai: Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninės kainos stacionariose turgavietėse [žiūrėta 2016 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.produktukainos.lt/?mid=112>>;

Prices in the National Economy – December 2015 [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://stat.gov.pl/en/topics/prices-trade/prices/prices-in-the-national-economy-december-2015.144.html>>.

Mažesni bulvių derliai ir kitose ES šalyse lėmė didesnes 2015-ųjų metų derliaus bulvių kainas (2.37 lentelė). Lapkričio mėnesį bulvės Lietuvos ir kaimyninių šalių ūkiuose buvo 40 proc. ir daugiau brangesnės nei prieš metus. Lenkijos ūkiuose kainos padidėjo labiau nei Lietuvos ūkiuose, tačiau buvo 7 proc. mažesnės, o Vokietijoje ir Latvijoje – daugiau kaip trečdaliu brangesnės nei Lietuvoje.

2.37 lentelė. Vidutinės bulvių pardavimo iš prekinių ūkių kainos kai kuriose ES šalyse 2014 ir 2015 metų lapkričio mėnesį, EUR/kg

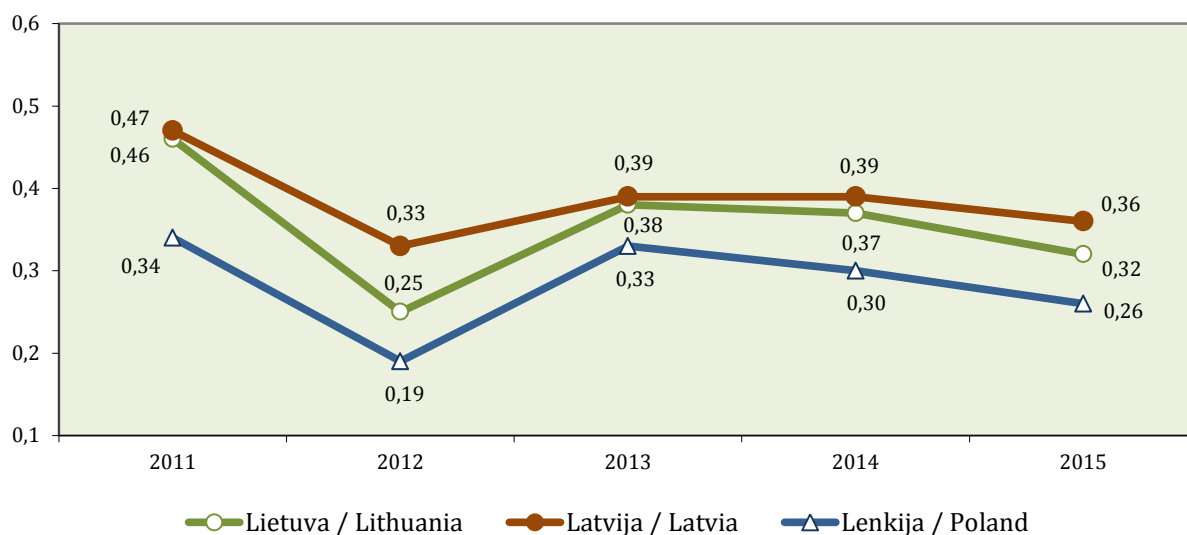
Table 2.37. Average sale prices of potatoes in commercial farms of selected EU countries in November 2014 and 2015, EUR per kilogram

Šalys / Countries	Kaina / Price, EUR/kg		Pokytis / Change 2015, palyginti su 2014, %	Palyginti su Lietuva Compared to Lithuania, %	
	2014	2015		2014	2015
Lietuva / Lithuania	0,10	0,14	40	-	-
Lenkija / Poland	0,07	0,13	86	-30	-7
Vokietija / Germany	0,06	0,19	3,2*	-40	36
Latvija / Latvia	0,12	0,20	67	20	43

* Kartai / Times.

Šaltinis: Statistinė informacija. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Bulvių, vaisių ir daržovių sektorius. Užsienio rinka. VI Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346&id=16827>>.

2015 metų I pusmetį Lietuvos, Latvijos ir Lenkijos mažmeninės prekybos tinkluose bulvių kainos buvo mažesnės nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu: Lenkijoje – 38 proc., Lietuvoje – 31 proc., Latvijoje – 25 proc., o II pusmetį – didesnės: Latvijoje – 5 proc., Lietuvoje – 20 proc., Lenkijoje – 29 proc., tačiau pastarojoje buvo mažiausios – 16 proc. mažesnės, Latvijoje – 15 proc. didesnės nei Lietuvoje (2.23 pav.).

2.23 pav. Bulvių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje 2011–2015 metais, EUR/kg

Fig. 2.23. Average retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Poland in 2011–2015, EUR per kilogram

Šaltiniai: Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011–2015. ISSN 2029-5936; Bank danych lokalnych [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <<https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/temat>>.

Užsienio prekyba. 2015 metais sumažėjo bulvių užsienio prekybos apimtys (2.38 lentelė). Lietuva šviežių bulvių importavo 3,8 karto mažiau, vidaus reikmėms įsivežta tik 2,6 tūkst. t – 6,5 tūkst. t mažiau nei 2014-aisiais. 2015 metais bulvių importas vidaus poreikiams sudarė tik 0,7 proc. derliaus. Uždaryta Rusijos bulvių rinka lėmė ne tik reeksporto, bet ir lietuviškų bulvių eksporto sumažėjimą, jų išvežta 51,4 proc. mažiau – tik 7,4 tūkst. t, arba 1,9 proc. derliaus. Lietuviškos bulvės sudarė 85 proc. eksporto. 2015 metais, kaip ir 2014-aisiais, daugiausia (24,2 proc.) bulvių eksportuota į Azerbaidžaną, tačiau kiekiai sumažėjo 4,7 karto – išvežta tik 2,1 tūkst. t. 40 proc. eksporto į Azerbaidžaną sudarė sėklinės bulvės. Eksportas į Latviją sudarė 17,4 proc., tačiau išvežta 49 proc. mažiau nei prieš metus. 11,5 proc. bulvių eksportuota į Rumuniją. 2015 metais eksportas sumažėjo 58 proc., tačiau importas mažėjo dar labiau – 73 proc., ir užsienio prekybos bulvėmis balansas išliko teigiamas.

2.38 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2011–2015 metais

Table 2.38. Lithuania's foreign trade in fresh potatoes in 2011–2015

Rodiklis <i>Indicator</i>	2011		2012		2013		2014		2015	
	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>amount, thou. t</i>	vertė, mln. EUR <i>value, EUR mill.</i>
Eksportas <i>Export</i>	28,0	11,2	20,6	7,6	37,7	11,3	20,9	4,6	8,7	1,6
Importas <i>Import</i>	23,7	9,5	17,1	7,6	11,9	6,7	14,7	2,7	3,9	1,5
Balansas <i>Balance</i>	4,3	1,7	3,5	0,02	25,8	4,6	6,2	1,9	4,8	0,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais bulvių importas, palyginti su 2014-aisiais ir 2011-aisiais, mažėjo: iš Nyderlandų įsivežta 4,5 karto mažiau nei prieš metus (iš viso 947 tūkst. t), iš jos importas buvo didžiausias (24,2 proc.). Importas iš Danijos, prieš metus sudaręs vos 2,1 proc. viso bulvių importo, 2015-aisiais išaugo 2,8 karto ir sudarė 21,9 proc. (įsivežta 856 tūkst. t bulvių). 15,8 proc. importo sudarė bulvės iš Ispanijos. Iš Švedijos 2014-aisiais importuota 17,2 proc., iš Suomijos – 9,8 proc., o 2015-aisiais importo iš šių šalių nebuvo. Importas iš Latvijos sumažėjo 7,8 karto ir tesudarė 7 proc. viso importo. Tokie užsienio prekybos pasikeitimai rodo, kad užsienio prekybos bulvėmis apimtys ir rinkos greitai kinta.

Perdirbimas. 2015 metais gaminių iš bulvių gamyba padidėjo, pagaminta 7,7 tūkst. t – 2,8 proc. daugiau nei prieš metus. Gaminių pagaminta daugiausia per pastaruosius penkerius metus. Per metus išaugo ir gaminių iš bulvių pardavimai Lietuvoje – iki 4,9 tūkst. t, parduota 6,2 proc. daugiau nei prieš metus – daugiausia per pastaruosius penkerius metus. Tačiau pardavimai užsienio rinkose mažėjo – parduota 4,4 proc. mažiau – mažiausiai per penkerių metų laikotarpį.

67,3 proc. gaminių iš bulvių sudaro paruoštos ir konservuotos bulvės (įskaitant traškučius), kurių gamyba per metus nežymiai padidėjo (iki 5,2 tūkst. t). Šios produkcijos rinka Lietuvoje padidėjo 5 proc., tačiau importas didėjo daug sparčiau – įsivežta 1,3 tūkst. t, arba 48 proc. daugiau nei prieš metus. Vis dėlto Lietuvoje pagaminta produkcija užima 80 proc. vidaus rinkos.

Bulvių miltai, dribsniai ir granulės, 2015 metais sudarė 0,5 proc. gaminių iš bulvių, realizuojami tik Lietuvoje. Nors jų gamyba ir pardavimai per metus padidėjo 22,7 proc. (pagaminta 39,8 t), tačiau lietuviški gaminiai sudaro tik 10,4 proc. vidaus vartojimo dalį, didžiąją rinkos dalį Lietuvoje užima importuota produkcija, ir ji sparčiai didėja – 2015 metais importuota 41,2 proc. (2015 m. iš viso importuota 341,1 t) daugiau nei prieš metus. Daugiausia įvežta iš Lenkijos. Importuotos produkcijos kaina 1,22 EUR/kg. Lietuviška produkcija pigesnė – 0,86 EUR/kg, tačiau jos gamybos apimtys labai mažos, todėl neužtikrina vidaus poreikio.

Perdirbtų produktų iš bulvių užsienio prekybos balansas neigiamas. 2015 metais padidėjo sušaldytų paruoštų ir konservuotų bulvių importas iki 4,5 tūkst. t – importuota 5,8 proc. daugiau nei prieš metus ir daugiausia per pastaruosius penkerius metus. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, bulvių krakmolo importuota 3,3 tūkst. t – 16 proc. daugiau.

Kasmet vis mažinami plotai, sumažėjęs vartojimas ir mažesnis derlius, kurio vis dar pakanka Lietuvos rinkai, rodo mažėjantį bulvių poreikį. Nors jų augintojai, atsižvelgdami į vidaus vartojimo pokyčius, mažina pasėlių plotus, ateityje besitraukiantis sektorius turėtų stabilizuotis. Didėjant perdirbtų bulvių vartojimui, galimas produktų iš bulvių gamybos didėjimas.

3.5. Daržovės

3.5. Vegetables

2015 metais lauko daržovių pasėliai buvo mažiausi per pastaruosius penkerius metus, klimatinės sąlygos nebuvo itin palankios daržovėms augti ir lėmė mažesnę nei vidutinį jų derlingumą. Tik svogūnų derlingumas buvo didžiausias per pastaruosius penkerius metus, bet jų derlius dėl mažesnio pasėlių ploto buvo mažiausias per pastaruosius ketverius, kitų daržovių – per penkerius metus. Daugelio daržovių kainos iki birželio buvusios mažesnės nei prieš metus, II pusmetį labai išaugo, ypač pabrango morkos – buvo net 1,9 karto brangesnės nei prieš metus. Kainų didėjimą lėmė mažesnis derlingumas ir brangesnių daržovių pasiūla iš kitų šalių, kuriose taip pat dėl sausrų derlingumai buvo mažesni.

Auginimas. 2015 metais lauko daržovių augintojai jų pasėlius sumažino 9,9 proc. (1,2 tūkst. ha). Pasėlių plotai buvo mažiausi per pastaruosius penkerius metus – 23,2 proc. mažesni nei 2011-aisiais (2.39 lentelė). Šiltnamių daržovių plotai nepakito – sudarė 0,5 tūkst. ha. Ūkininkų ūkiuose buvo auginama 98,2 proc. lauko daržovių ir 80 proc. šiltnamių daržovių, o ŽŪB – atitinkamai 1,8 proc. ir 20 proc. 55,1 proc. lauko daržovių pasėlių užėmė šakninės daržovės. Didžiausia lauko daržovių pasėlių dalis teko kopūstams – 21,8 proc. (iš jų 85,6 proc. baltagūžiai), morkoms – 17,1 proc., burokėliams – 16,3 proc., svogūnams – 14,1 proc.

Labiausiai per metus sumažėjo lauke auginamų agurkų ir svogūnų plotai – 17 proc., pomidorų – 16,3 proc. ir baltagūžių kopūstų – 15,1 proc. Žymiai buvo padidinti tik ridikėlių (net 1,9 karto), salierų (14,0 proc.), brokolių (11,1 proc.) pasėliai. Ridikėlių ir salierų plotai buvo didžiausi per pastaruosius penkerius, brokolių – per trejus metus, tačiau jų plotai buvo nedideli – sudarė tik iki 1 proc. lauko daržovių pasėlių.

2.39 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2011–2015 metais, tūkst. ha

Table 2.39. Crop area of vegetables grown in the open field in 2011–2015, thousand hectares

Daržovių rūšys / Vegetables	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Daržovės, iš viso <i>Vegetables, total</i>	14,2	12,6	12,7	12,1	10,9	-23,2
iš jų: / of which:						
kopūstai / cabbages	3,3	2,9	2,8	2,8	2,4	-27,3
agurkai / cucumbers	1,5	1,3	1,3	1,2	1,0	-33,3
pomidorai / tomatoes	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	-33,3
burokėliai / beetroots	2,2	1,9	1,9	1,9	1,8	-18,2
morkos / carrots	2,4	2,1	2,2	2,1	1,9	-20,8
svogūnai / onions	2,0	1,8	1,8	1,8	1,5	-25,0

Šaltinis: Žemės ūkio augalų pasėtas plotas [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 25 d.].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

2015 metai buvo palankūs tik svogūnų augintojams, jų derlingumas buvo didžiausias per pastaruosius penkerius metus, 40,2 proc. didesnis nei 2011-aisiais. Ypač nepalankūs metai buvo morkų augintojams. Morkų derlingumas 2015 metais buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus, dar mažesnis buvo tik 2010-aisiais – ypač nederlingais metais. Nors pomidorų derlingumas buvo toks pat, kaip prieš metus, jis buvo mažesnis nei dar ankstesniais metais. Agurkų derlingumas buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus, dar mažesnis buvo tik 2010-aisiais, kopūstų derlingumas buvo beveik toks, koks prieš metus, tačiau 19,4 proc. mažesnis nei 2011-aisiais (2.40 lentelė).

2.40 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2011–2015 metais, t/ha

Table 2.40. Average yield of vegetables grown in the open field in 2011–2015, tonnes per hectare

Daržovių rūšys / Vegetables	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Lauko daržovės, iš viso / Vegetables grown in the open field, total	20,4	22,8	18,1	21,0	18,5	-10,3
kopūstai / cabbages	34,5	38,5	26,7	28,0	27,8	-19,4
burokėliai / beetroots	24,2	27,0	22,6	28,3	23,7	-2,1
morkos / carrots	29,3	32,3	26,0	33,2	23,6	-19,5
svogūnai / onions	12,2	16,0	14,9	16,5	17,1	40,2
agurkai / cucumbers	10,0	10,6	10,1	10,3	9,3	-7,0
pomidorai / tomatoes	5,8	7,1	6,0	5,1	5,1	-12,1

Šaltinis: Žemės ūkio augalų derlingumas [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 25 d.].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

2015 metais nepalankios klimatinės sąlygos daržovėms augti lėmė 10,3 proc. mažesnę jų derlingumą ir 21,2 proc. mažesnę nei prieš metus derlių (2.41 lentelė). Lauko daržovės sudarė 91,6 proc., šiltnamių – 8,4 proc. daržovių derliaus. Šiltnamių daržovių derlius buvo 23,6 proc. mažesnis nei 2014-aisiais. Labiausiai 2015 metais sumažėjo morkų derlius – buvo 35,7 proc. mažesnis nei prieš metus, agurkų užauginta 25,2 proc., burokėlių – 21,2 proc., kopūstų – 14,4 proc., pomidorų – 14,3 proc., svogūnų – 13 proc. mažiau.

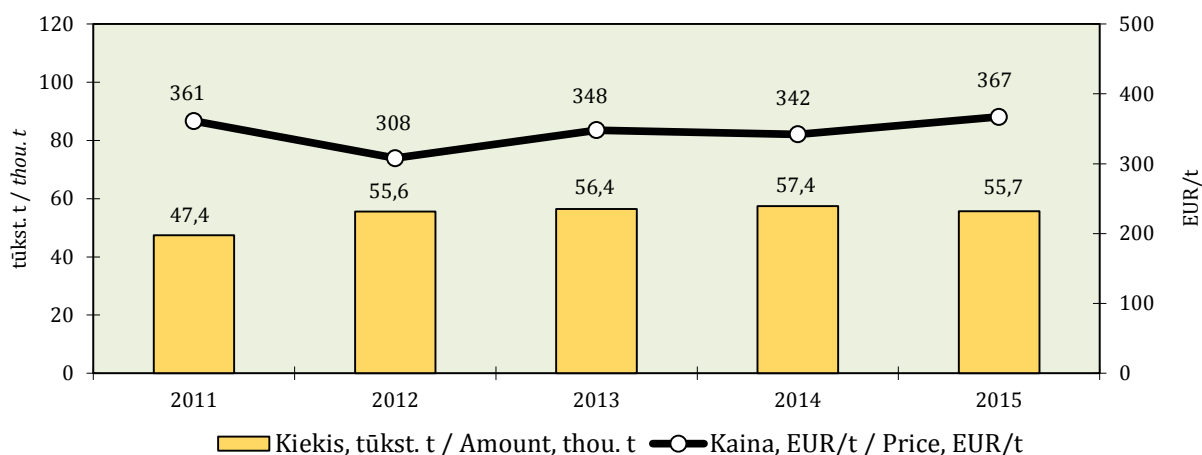
2.41 lentelė. Daržovių derlius 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 2.41. Harvest of vegetables in 2011–2015, thousand tonnes

Daržovių rūšys / Vegetables	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	315,0	307,4	251,0	274,8	215,9	-31,5
iš jų: / of which:						
šiltnamių daržovės / vegetables grown under glass, total	27,4	23,8	23,2	23,7	18,1	-33,9
lauko daržovės / vegetables grown in the open field, total	287,6	283,6	227,8	251,1	197,8	-31,2
kopūstai / cabbages	112,9	111,0	75,7	76,4	65,4	-42,1
agurkai / cucumbers	15,0	13,6	12,8	11,9	8,9	-40,7
pomidorai / tomatoes	2,0	2,2	1,9	1,4	1,2	-40,0
burokėliai / beetroots	52,7	51,0	42,9	53,2	41,9	-20,5
morkos / carrots	70,5	67,8	57,5	68,1	43,8	-37,9
svogūnai / onions	24,2	27,7	26,5	30,1	26,2	8,3

Šaltinis: Žemės ūkio augalų derlius [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Rinka. 2015 metais daržovių supirkta 55,7 tūkst. t – 2,9 proc. mažiau nei 2014-aisiais (2.24 pav.). 73 proc. daržovių supirkta šviežiam vartojimui (40,7 tūkst. t), 27 proc. perdirbimui (15,1 tūkst. t). Sumažėjimą lėmė 7,1 proc. mažesnis supirkimas šviežiam vartojimui – supirkta mažiausiai per pastaruosius trejus metus, supirkimas perdirbimui buvo 10,7 proc. didesnis nei 2014-aisiais. Supirktas kiekis sudarė 25,8 proc. derliaus.

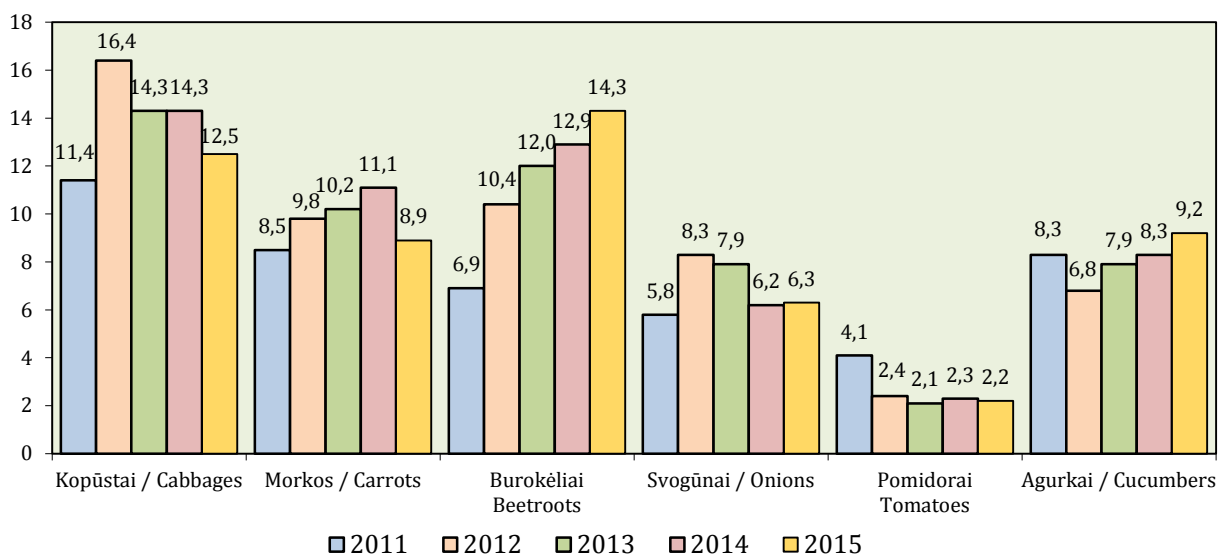

2.24 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinė kaina 2011–2015 metais

Fig. 2.24. Amount purchased and average price of vegetables in 2011–2015

Šaltiniai: Augalininkystės produktų supirkimas; Augalininkystės produktų supirkimo kainos. Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Perdirbimui superkama daugiau nei šviežiam vartojimui tik burokėlių (75 proc.), krapų perdirbimui superkama 48 proc., lapkotinių salierų – 43 proc., kitų daržovių supirkimai perdirbimui mažesni. Iš pagrindinių daržovių labiausiai padidėjo česnakų (2,5 karto), burokėlių ir agurkų (beveik po 11 proc.) supirkimai. Burokėlių didesnę supirkimą lėmė padidėjęs supirkimas perdirbimui, o agurkų ir česnakų – šviežiam vartojimui. Nors svogūnų perdirbimui supirkta 26 proc. daugiau, iš viso supirkimai tik 1 proc. didesni, nes perdirbimui jų superkama tik 10 proc. Pomidorų supirkimai buvo 4,3 proc., baltagūžių kopūstų – 12,5 proc., morkų – 19,8 proc. mažesni nei 2014-aisiais. Kopūstų ir morkų supirkimai mažiausi per pastaruosius ketverius, burokėlių – didžiausi per pastaruosius penkerius metus (2.25 pav.).

2.25 pav. Daržovių supirkimas 2011–2015 metais, tūkst. t

Fig. 2.25. Purchase of vegetables in 2011–2015, thousand tonnes

Šaltinis: Augalininkystės produktų supirkimas. Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Daugelio daržovių 2015 metais kainos iki birželio buvo mažesnės nei prieš metus: svogūnai supirkti 50 proc., burokėliai – 34 proc., kopūstai – 19 proc. pigiau, mažmeninės svogūnų kainos buvo 36 proc., kopūstų – 18 proc. mažesnės. Svogūnai ir burokėliai buvo pigiausi per pastaruosius trejus metus. 2015 metų II pusmetį daržovės buvo brangesnės nei prieš metus, ypač pabrango morkos. Kainų didėjimą lėmė mažesnis derlingumas ir brangesnių daržovių pasiūla iš kitų šalių, kuriose taip pat, kaip minėta, dėl sausrų derlingumas buvo mažesnis. Morkos buvo 1,9 karto brangesnės ir brangiausios per pastaruosius penkerius metus. Kopūstų supirkimo kainos buvo 44 proc., mažmeninės – 39 proc. didesnės ir IV ketvirtį didžiausios per pastaruosius trejus metus. Svogūnų supirkimo kainos buvo 55 proc., o mažmeninės nuo rugsėjo – 73 proc. didesnės. Tačiau pomidorai buvo pigesni, o didžiausio derliaus laikotarpiu (liepą–rugpjūtį) – pigiausi per pastaruosius ketverius metus.

Daržovės 2015 metų lapkritį, palyginti su 2014-ųjų lapkričiu, visose ES šalyse buvo brangesnės. Vidutiniškai ES kainos padidėjo 6,1 proc. Lietuva buvo tarp penkių šalių, kuriose daržovės pabrango labiausiai – 17 proc. (2.42 lentelė).

2.42 lentelė. Daržovių vartotojų kainų indekso pokytis ES šalyse 2015 metais*, proc.

Table 2.42. Change in consumer price index of vegetables in the EU countries in 2015*, per cent

Šalis** / Country**	Pokytis / Change	Šalis / Country	Pokytis / Change
ES-28 / EU-28	6,1	Danija / Denmark	6,9
Airija / Ireland	0,3	Malta / Malta	6,9
Bulgarija / Bulgaria	1,0	Liuksemburgas Luxembourg	7,0
Austrija / Austria	3,0	Švedija / Sweden	8,0
Slovėnija / Slovenia	3,6	Rumunija / Romania	8,7
Portugalija / Portugal	3,8	Vokietija / Germany	9,1
Prancūzija / France	4,2	Lenkija / Poland	9,1
Kroatija / Croatia	4,3	Nyderlandai Netherlands	9,7
Suomija / Finland	4,8	Belgija / Belgium	13,5
Ispanija / Spain	5,1	Lietuva / Lithuania	17,0
Latvija / Latvia	5,2	Čekija / Czech Republic	17,9
Graikija / Greece	5,5	Slovakija / Slovakia	19,6
Estija / Estonia	6,3	Vengrija / Hungary	21,7
Italija / Italy	6,7	Kipras / Cyprus	24,7

* 2015 m. lapkričio mėn., palyginti su 2014 m. lapkričio mėn. / November 2015 compared to November 2014.

** Jungtinė Karalystė – nėra duomenų. / United Kingdom – data not available.

Šaltinis: Commodity price dashboard. No 42 – November 2015 edition. European Commission [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. gegužės 26 d.].
Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/price-monitoring/dashboard/food11_2015_en.pdf>.

Daržovių kainos Lietuvos ūkiuose, palyginti su kainomis Latvijoje ir Lenkijoje, buvo vidutinės (2.43 lentelė). Kopūstai Lietuvoje kainavo tiek pat, kiek Latvijoje ir 5 proc. mažiau nei Lenkijoje. Lietuvoje brangesni nei Latvijoje buvo tik burokėliai, nei Lenkijoje – tik svogūnai. Pastarojoje dėl vasarą vyravusių karščių buvo gautas apie 17 proc. mažesnis nei 2014-aisiais derlius, todėl daržovės brango: svogūnai ir morkos – 2 kartus, kopūstai – daugiau kaip 3 kartus. Be to, 2015 metais daugelyje ES šalių svogūnų derlių nuimti pradėta vėliau, jų derlius buvo apie 8 proc. mažesnis – 5,45 mln. t.

2.43 lentelė. Vidutinės daržovių kainos Lietuvos, Lenkijos ir Latvijos prekiniuose ūkiuose 2015 metų gruodžio mėnesį, EUR/kg

Table 2.43. Average prices of vegetables in commercial farms of Lithuania, Poland and Latvia in December 2015, EUR per kilogram

Šalys Country	Burokėliai Beetroots		Kopūstai Cabbages		Morkos Carrots		Svogūnai Onions	
	kaina price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, EUR/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Lietuva Lithuania	0,16	-	0,19	-	0,20	-	0,24	-
Lenkija Poland	0,18	12,5	0,20	5,3	0,27	35	0,22	-8,3
Latvija Latvia	0,15	-6,3	0,19	0	0,22	10	0,27	12,5

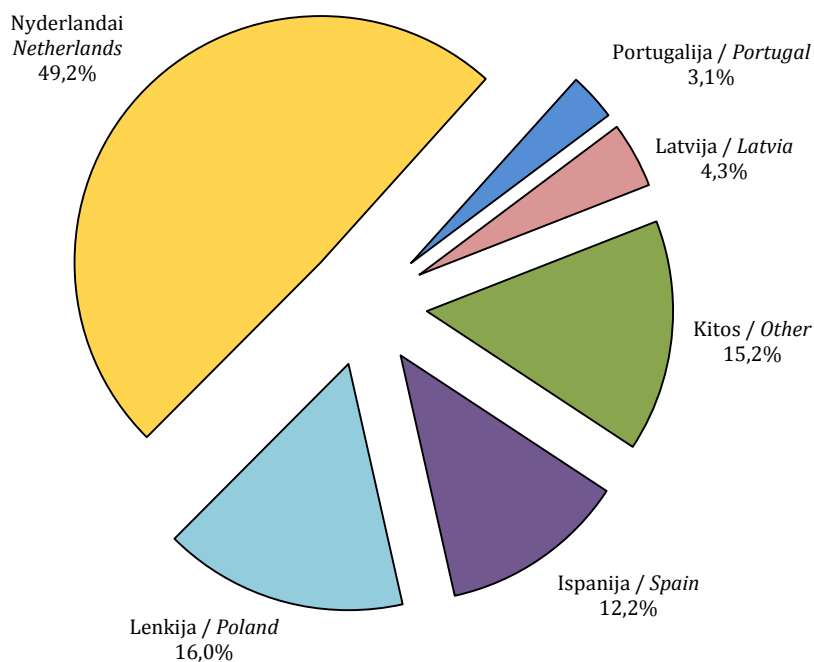
Šaltinis: Statistinė informacija. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Bulvių, vaisių ir daržovių sektorius. Užsienio rinka. VI Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2016 m. gegužės 20 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346&limit=20&offset=60>>.

Daržovių vartojimas Lietuvoje 2015 metais padidėjo: vidutiniškai vienas gyventojas per metus suvartojo 102 kg daržovių, o 2011-aisiais – 100 kg. Lietuva daržovėmis pati neapsirūpina, todėl trūkstantį daržovių kiekį (apie 30 proc.) įsiveža. Šiltesnio klimato zonose esančiose šalyse daržovių derlius gaunamas anksčiau, todėl pavasarį ir vasarą, kol rinkoje nėra naujojo lietuviško derliaus, pirmiausia rinkai tiekiamas ankstyvasis derlius iš kitų šalių.

Užsienio prekyba. Daugiausia daržovių 2015 metais vidaus rinkai įsivežta kovo–liepos mėnesiais (įsivežtas kiekis sudarė 52,3 proc. importo vidaus rinkai) ir nuėmus vėlyvąjį derlių lapkričio–gruodžio mėnesiais (įsivežtas kiekis sudarė 19,5 proc. importo vidaus rinkai).

Šviežių arba apdorotų, bet neperdirbtų daržovių importo į Lietuvą apimtys 2015 metais šiek tiek sumažėjo: importuota 0,8 proc. mažiau nei 2014-aisiais. Importo sumažėjimą lėmė 20,9 proc. (16,5 tūkst. t) mažesnis importas į vidaus rinką. Lietuva pati apsirūpina šviežiomis morkomis ir burokėliais, kopūstų įsivežama apie 10 proc. vidaus rinkos poreikiams papildyti, o kitų daržovių – daugiau.

Kaip įprasta, daugiausia daržovių importuojama iš Nyderlandų. 2015 metais iš šios šalies daržovių importuota 174,8 tūkst. t daržovių, tai sudarė 49,2 proc. importo (2.26 pav.), nors įsivežta 30 tūkst. t – 13,2 proc. mažiau nei prieš metus. Iš Lenkijos importas padidėjo net 31,6 proc. (įsivežta 57 tūkst. t). Iš Ispanijos importas taip pat didėjo – įsivežta 43,4 tūkst. t daržovių. Iš šios šalies importuota 3,6 proc. daugiau daržovių nei prieš metus.

2.26 pav. Daržovių importo struktūra pagal šalis 2015 metais

Fig. 2.26. Structure of vegetables import by country in 2015

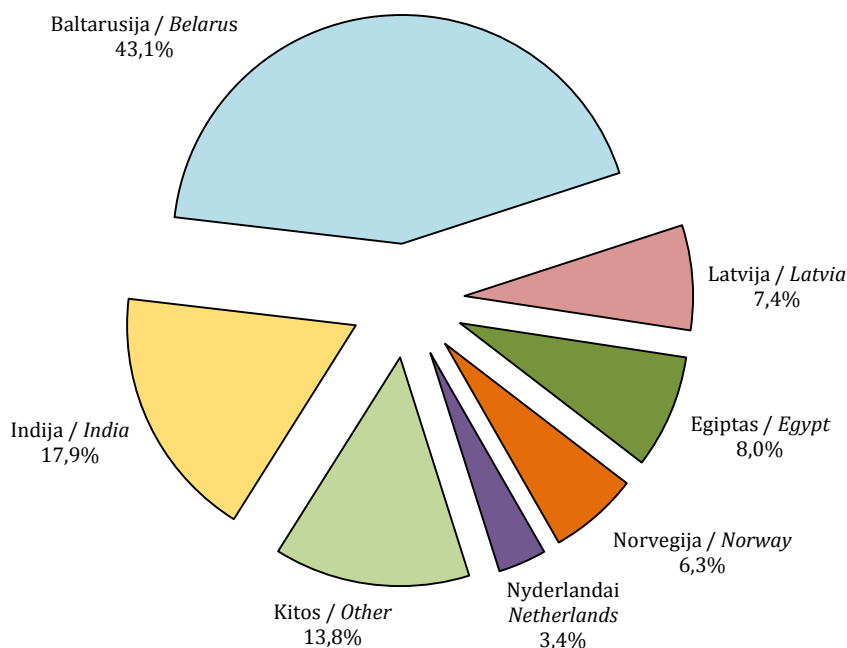
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

40,4 proc. importo sudarė pomidorai, 23,7 proc. – kitų šviežių arba šaldytų daržovių grupei priskiriamos daržovės. Palyginti su 2014-aisiais, labiausiai išaugo džiovintų ankštinių daržovių (3,5 karto), sušaldytų daržovių (41,1 proc.) ir gūžinių kopūstų (36,6 proc.) importas. Labiausiai sumažėjo agurkų (21,9 proc.) importas.

2015 metais daržovių importas vidaus rinkai buvo 20,9 proc. mažesnis nei 2014-aisiais. Didėjo tik džiovintų ankštinių, kitų džiovintų daržovių ir ankštinių daržovių importas. Labiausiai sumažėjo konservuotų daržovių importas – 88,2 proc., kitų daržovių grupei priskiriamų daržovių – 72,7 proc., beveik trečdaliu mažiau įsivežta salotų, gūžinių kopūstų, pomidorų, morkų importuota 26,9 proc., šaldytų daržovių – 22,7 proc. mažiau nei 2014-aisiais. Pomidorų įsivežta 13,7 tūkst. t, džiovintų ankštinių daržovių – 8,2 tūkst. t, gūžinių kopūstų ir agurkų – po 7,9 tūkst. t, svogūnų – 7,3 tūkst. t bei morkų ir burokėlių (kartu) – 5,9 tūkst. t.

Eksportas 2015 metais padidėjo 67,6 proc. Jo padidėjimą lėmė 4,8 proc. išaugęs reeksportas ir 4 kartus, palyginti su 2014-aisiais, padidėjęs lietuviškų daržovių eksportas. Nors daržovių eksportuota daugiau nei importuota, pagal vertę užsienio prekybos balansas išliko neigiamas – 9,77 mln. EUR. Daugiausia daržovių išvežta į

Baltarusiją (43,1 proc.) (2.27 pav.), į kurią eksportas didėjo jau antrus metus iš eilės: išvežta 2,7 karto, arba 159,7 tūkst. t, daugiau daržovių nei prieš metus. Baltarusijos rinka pakeitė prarastą Rusijos rinką. Vis dėlto į Baltarusiją daržovės buvo reeksportuojamos, lietuviškų daržovių išvežtas kiekis sudarė vos 0,6 proc. eksporto į šią šalį. 2014 metais atrasta rinka džiovintoms ankštinėms daržovėms Ispanijoje, į kurią buvo išvežta 4,5 tūkst. t daržovių, 2015-aisiais sumažėjo iki neįžymaus (207 t) kiekio. Tačiau daržovių eksportuotojai atrado naujų rinkų. Į Indiją 2015 metais išvežtas kiekis sudarė 17,9 proc. eksporto, arba 106,6 tūkst. t, visa ši produkcija užauginta ar pagaminta Lietuvoje. Į Egiptą eksportuota 8 proc. daržovių, arba 47,8 tūkst. t, kurių 95,4 proc. – lietuviškos kilmės. Į Latviją eksportuota 44,1 tūkst. t daržovių, iš jų 88 proc. – lietuviškos kilmės, beveik visos daržovės, išvežtos į Norvegiją, taip pat lietuviškos.

2.27 pav. Daržovių eksporto struktūra pagal šalis 2015 metais

Fig. 2.27. Structure of vegetables export by country in 2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuviškos kilmės daržovių eksportas 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, padidėjo 4 kartus. Tokį didelį padidėjimą lėmė lietuviškų džiovintų ankštinių daržovių eksporto augimas. Jų, kaip ir ankstesniais metais, išvežta daugiausia (2015 m. – 84,4 proc.) – išvežta 254,6 tūkst. t, jų eksportas per metus išaugo 6,3 karto. Daugiausia šių daržovių eksportuota į naujai atrastas rinkas – Indiją (39,8 proc.), Egiptą (17,9 proc.), į kurį per metus eksportas padidėjo 6,6 karto. Tačiau net neįskaitant šių daržovių eksporto padidėjimo, bendras kitų lietuviškų daržovių eksportas taip pat buvo 35 proc. didesnis nei 2014-aisiais. Tai lėmė 2,1 karto padidėjęs šviežių bei šaldytų ankštinių daržovių eksportas (išvežta 25,7 tūkst. t). Jų eksportas sudarė 8,5 proc. viso lietuviškų daržovių eksporto. Padidėjo ir šaldytų daržovių eksportas (2,2 karto), tačiau jų kiekiai ne tokie dideli – išvežta 935,8 t. Mažėjo lietuviškų pomidorų eksportas – 43 proc., jų išvežta 65 t. 38 proc. mažiau išvežta džiovintų, 7 proc. mažiau – konservuotų daržovių. Po uždraudimo įvežti į Rusiją sumažėjęs morkų eksportas 2015-aisiais dar mažėjo: jų išvežta 25 proc. mažiau nei 2014-aisiais – iš viso 5,2 tūkst. t, o 2013-aisiais eksportuota 10,9 tūkst. t (iš jų 84,1 proc. – į Rusiją).

Perdirbimas. 2015 metais vienu daržovių produktų gamyba buvo didesnė, kitų mažesnė nei prieš metus ar prieš penkerius. Džiovintų svogūnų gamyba ypač išaugo – 5 kartus, daržovių ir jų gaminių užšaldyta 42,1 proc. daugiau nei 2011-aisiais. Šių produktų pagaminta daugiausia per pastaruosius penkerius metus. Tačiau raugintų kopūstų, pomidorų sulčių ir pomidorų kečupų ir kitų pomidorų padažų gamybos apimtys buvo mažiausios per pastaruosius penkerius metus (2.44 lentelė). Raugintų kopūstų 2015-aisiais pagaminta 34,2 proc. mažiau nei prieš metus ir 28,8 proc. – nei 2011 metais. Vaisių ir daržovių sulčių gamyba per metus sumažėjo 10,4 proc., tačiau buvo 10,9 proc. didesnė nei prieš penkerius metus. Pomidorų sulčių gamyba per metus sumažėjo 17,2 proc., pomidorų kečupo – 5,1 proc.

2.44 lentelė. Pagrindinių daržovių produktų gamyba 2011–2015 metais

Table 2.44. Production of main preparations of vegetables in 2011–2015

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Rauginti kopūstai, t <i>Preserved sauerkraut, t</i>	757,1	1051,1	880,6	819,5	539,4	-28,8
Džiovinti svogūnai, t / <i>Dried onions, t</i>	771,2	1962,8	2728,6	2217,8	3833,5	5,0*
Užšaldytos daržovės ir jų mišiniai, t <i>Vegetables and mixtures, frozen, t</i>	255,7	269,9	306,5	306,0	363,4	42,1
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit and vegetable juice, mill. l</i>	10,1	7,9	11,7	12,5	11,2	10,9
iš jų pomidorų <i>of which tomato juice</i>	2,6	2,5	3,0	2,9	2,4	-7,7
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / <i>Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t</i>	13,6	14,7	13,6	13,6	12,9	-5,1

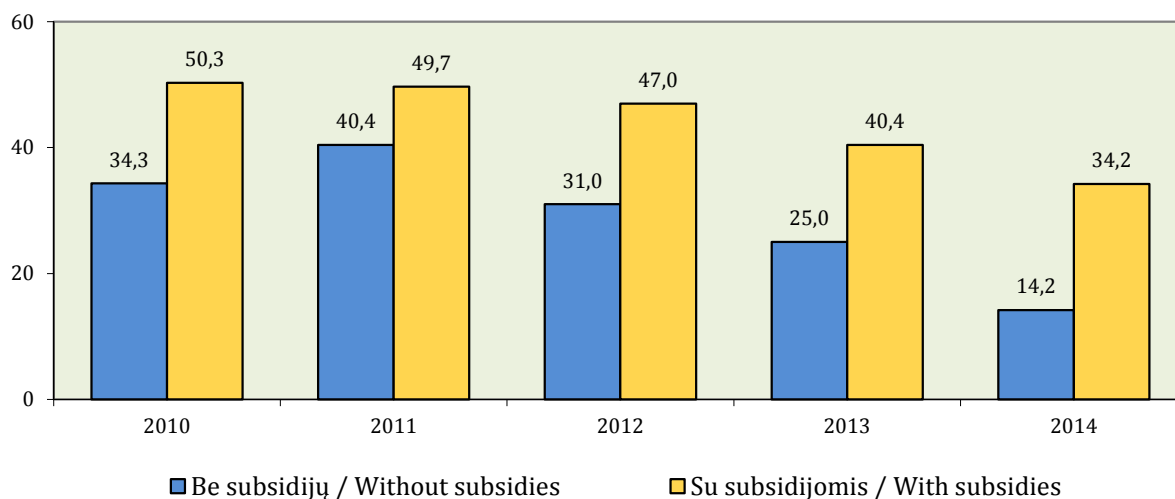
* Kartai / *Times*.

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2011–2014. Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas. ISSN 2029-5960; Statistikos departamento duomenys.*

Produktų iš daržovių gamyba orientuota į vidaus rinką – buvo parduota daugiau kaip 67 proc. produkcijos. Tiek vidaus rinkoje, tiek užsienio rinkose didėjo džiovintų svogūnų (Lietuvoje – 1,8 karto, užsienio rinkose – 66 proc.), konservuotų pupų (atitinkamai 37 proc., 3,1 karto), užšaldytų daržovių (19 proc., 23 proc.), paruoštų valgių ir patiekalų iš daržovių (50 proc., 39 proc.) pardavimai. Lietuvoje 1,8 karto padidėjo džiovintų daržovių, 63 proc. – vaisių, uogų ir daržovių sulčių pardavimai. Tačiau mažėjo nekoncentruotų įvairių vienos rūšies vaisių arba daržovių sulčių (Lietuvoje – 39 proc., užsienio rinkose – 29 proc.), konservuotų raugintų kopūstų (Lietuvoje – 49 proc.), kečupo ir pomidorų padažų (Lietuvoje – 4 proc., užsienio rinkose – 7 proc.) pardavimai.

Valstybės parama ir ekonomika. 2015 metais už daržovių pasėlius mokėtos bazinės tiesioginės išmokos (56,70 EUR/ha), skirtos pareiškėjams už ŽŪN plotus, neatsižvelgiant į augalų rūšį. Be to, daržovių augintojai galėjo papildomai gauti išmoką už pirmuosius 30 ha ŽŪN – 48,80 EUR/ha ir žalinimo išmoką – 44,90 EUR/ha, o jauniems ūkininkams – daržovių augintojams iki 40 metų amžiaus, kurie savo valdą buvo įregistravę ne anksčiau kaip prieš 5 metus, buvo mokama 45,80 EUR/ha išmoka. Valstybė, siekdama palaikyti daržovių auginimą, nuo 2015 metų ūkininkams, auginantiems daržoves, išskyrus ankštines, pradėjo papildomai mokėti 324,20 EUR/ha susietas su gamyba tiesiogines išmokas, o auginantiems ankštines daržoves – 83,50 EUR/ha.

ŪADT daržininkystės ir sodininkystės respondentinių ūkių duomenimis, 2014-aisiais ši veikla buvo pelninga (2.28 pav.), tačiau tiek su subsidijomis, tiek be jų pelningumas buvo mažiausias per 2010–2014 metų laikotarpį. Įtakos tam turėjo tai, kad 2014-aisiais buvo realizuojamas 2013 metų mažiausias per visą analizuojamą laikotarpį daržovių derlius. Bendroji produkcija 2014-aisiais, palyginti su 2013-aisiais, sumažėjo 45 proc., o bendrasis pelnas – 69 proc. Pelnas buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus, o subsidijos sudarė didžiausią dalį (net 59 proc.) bendrojo pelno.

2.28 pav. Daržininkystės ir sodininkystės ūkių pagrindinės veiklos pelningumas 2010–2014 metais, proc.

Fig. 2.28. Profitability of vegetable and horticulture farms in 2010–2014, per cent

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2010–2014. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. ISSN 2029-1221.

Daržovių sektorius yra reikšmingas, ne tik kaip sukuriantis daug darbo vietų gyventojams sektorius, bet ir dėl daržovių reikšmės mityboje. Nors jų vartojimas didėja, tačiau dėl nepakankamo konkurencingumo per analizuojamąjį laikotarpį daržovių pasėlių plotai sumažėjo. Tikėtina, kad nuo 2015 metų pradėtos mokėti susietos su gamyba tiesioginės išmokos padidins produkcijos konkurencingumą ir paskatins daržininkystės plėtrą.

3.6. Vaisiai ir uogos

3.6. Fruit and berries

Apie 1 proc. ŽŪN Lietuvoje užima sodininkystės ir uogininkystės sektoriaus naudojami plotai. Tai labai nedidelis sektorius, kuris sukuria tik apie 1 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Dėl klimatinėms sąlygoms Lietuvos soduose ir uogynuose auginamas negausus produkcijos asortimentas. Dėl tos pačios priežasties pasiekiamas nedidelis derlingumas. Palyginti su dauguma kitų žemės ūkio šakų, sodininkystė ir uogininkystė Lietuvoje yra mažiau pelninga, o tai neskatina plėsti šio sektoriaus.

Auginimas. 2015 metais Lietuvoje buvo 30,5 tūkst. ha sodų ir uogynų. Palyginti su 2011-aisiais, tai 4,4 proc. daugiau. Derančio amžiaus sodinių plotas 2015 metais sudarė 83,1 proc. nuo bendro sodų ir uogynų plotų. Palyginti su 2011-aisiais, 2015 metais jis buvo 5,8 proc. didesnis (2.45 lentelė).

2.45 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas 2011–2015 metais

Table 2.45. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Sodinių plotas, iš viso, tūkst. ha Total area, thou. ha	29,2	30,0	30,0	30,3	30,5	4,4
iš jų derančių of which fruit bearing	24,0	26,0	26,7	26,4	25,3	5,8
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	60,3	84,0	74,0	70,2	87,1	44,5
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	2,5	3,2	2,8	2,7	3,4	36,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia sodų ir uogynų mūsų šalyje auginama Rytų regione – apie 40 proc. Pagal atskiras apskritis didžiausi plotai 2015-aisiais buvo Vilniaus (15,5 proc.), Panevėžio (14,6 proc.) ir Kauno (14,4 proc.) apskrityse. Ryškiausi pokyčiai per 2011–2015 metus įvyko Klaipėdos, Alytaus ir Panevėžio apskrityse. Jose sodų ir uogynų plotai padidėjo atitinkamai 19,5 proc., 18,5 proc. ir 10,6 proc.

Labiausiai Lietuvos soduose ir uogynuose paplitusi kultūra – obelys. Jų plotai 2015 metais sudarė 47,8 proc. visų sodų ir uogynų ploto. Palyginti su 2011-aisiais, 2015 metais obelių buvo auginama 4,4 proc. mažiau. Kita svarbi sodų ir uogynų kultūra – juodieji serbentai. Jie 2015 metais užėmė 15 proc. ploto. Priešingai nei obelių, jų plotas nuo 2011 metų padidėjo (2,2 proc.). Kriaušių, slyvų, vyšnių, trešnių bei braškių sodiniai 2015 metais Lietuvos soduose ir uogynuose užėmė maždaug po 4 proc. bendro ploto.

Raudonųjų serbentų plotas sudarė 1,9 proc., o aviečių – 5,6 proc. Visų paminėtų vaismedžių plotas 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, buvo apie 2 proc. mažesnis. Tuo metu uogynų plotai didėjo. Labiausiai 2011–2015 metais išaugo avietytynų plotas – net 21,7 proc., braškių – 7,7 proc., raudonųjų serbentų – 1,6 proc.

Vaisių ir uogų derlius Lietuvoje 2015 metais buvo kur kas didesnis nei daugiametis vidutinis ir viršijo 2011–2014 metų rezultatus. Palyginti su 2011-aisiais, jis buvo 44,5 proc. didesnis. Didžiąją dalį (84,5 proc.) derliaus sudarė obuoliai. Todėl sodų ir uogynų derliaus pokyčius labiausiai lėmė būtent šių vaisių auginimo rezultatai. Obuolių 2015 metais priskinta 49,9 proc. daugiau nei prieš penkerius metus. Kriaušių derlius 2015 metais taip pat buvo 41,7 proc. didesnis nei 2011-aisiais, tačiau jų kiekis sudarė labai nedidelę bendro vaisių ir uogų derliaus dalį (2,2 proc.) ir lemiamos įtakos bendram rezultatui neturėjo. Įtakos neturėjo ir kitų vaismedžių (slyvų, vyšnių ir trešnių) derlius, kuris 2015 metais nesudarė nė po vieną procentą bendro vaisių ir uogų derliaus. Be to, jų derlius 2015 metais buvo mažesnis nei 2011-aisiais: slyvų – 36,7 proc., o vyšnių ir trešnių – po 57 proc.

Apie 13 proc. nuo bendro vaisių ir uogų derliaus 2015 metais sudarė įvairių uogų derlius. Atskiroms rūšims atiteko po 2–4 proc. nuo bendro sodų ir uogynų derliaus. Visų jų 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, surinkta daugiau. Mažiausiai per šį laikotarpį pakito juodųjų serbentų derlius – išaugo 1,9 proc., o daugiausia – aviečių – padidėjo 83,3 proc.

Sodų ir uogynų derlių 2011–2015 metais nulėmė obuolių derlingumas, kuris 2015 metais buvo 1,4 karto didesnis nei prieš penkerius metus ir siekė 5,6 t/ha. Tai buvo pats geriausias obelų derlingumo rezultatas per visą 2011–2015 metų laikotarpį.

Palyginti su kitoms ES šalimis, Lietuvos sodų ir uogynų derlingumas nedidelis. Tam daugiausia įtakos turi klimatinės sąlygos. Remiantis Eurostato duomenimis, prastesnis obelų derlingumas dažniausiai būna tik kitose Baltijos šalyse. Ir nors Skandinavijos šalys pasižymi dar nepalankesnes klimatinėmis sąlygomis, jose obuolių derlingumas lenkia Lietuvos: Suomijoje – apie 1,7 karto, Švedijoje – apie 3,7 karto. Geriausi obelų derlingumo rezultatai pasiekiami Italijoje. Šioje šalyje 2015 metais vidutinis obelų derlingumas buvo apie 47 t/ha, t. y. apie 8 kartus didesnis nei Lietuvoje. Nedaug nuo Italijos atsilieka Nyderlandai ir Austrija, kuriose 2015 metais iš vieno hektaro pririnkta atitinkamai 44 t ir 43 t obuolių.

Rinka. 2015 metais Lietuvoje supirktas vaisių ir uogų kiekis buvo vienas didžiausių per pastaruosius penkerius metus (2.46 lentelė). Palyginti su 2011-aisiais, 2015 metais vaisių ir uogų supirktas ketvirtadaliu daugiau. Tam didelės įtakos turėjo padidėjusios daugelio vaisių ir uogų supirkimo kainos.

2015 metais 97,4 proc. supirktų vaisių ir uogų sudarė obuoliai. Jų supirkimo apimtys, palyginti su 2011-aisiais, buvo beveik 28 proc. didesnės. Tai lėmė geresnis 2014–2015 metų derlius ir didesnės supirkimo kainos. 2015 metais pastarosios buvo 10,7 proc. didesnės nei 2011-aisiais.

Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje desertinių obuolių supirkimo kaina (401 EUR/t) 2015 metais buvo mažesnė nei vidutiniškai ES. Kaip ir ankstesniais metais, brangiausiai desertiniai obuoliai buvo supirkti Suomijoje – apie 4 kartus brangiau nei mūsų šalyje. Tuo metu Lenkijoje desertinių obuolių supirkimo kaina 2015 metais buvo mažiausia tarp ES šalių. Palyginti su Lietuva, čia jie buvo superkami 2,2 karto pigiau.

2.46 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2011–2015 metais

Table 2.46. Purchase of fruit and berries in 2011–2015

Vaisiai ir uogos / Fruit & berries		2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Vaisiai ir uogos, iš viso / Fruit & berries, total	kiekis / amount, t	40682	49359	57105	42868	51581	26,8
	kaina / price, EUR/t	146	124	151	112	154	5,2
iš jų: / of which:							
obuoliai apples	kiekis / amount, t	39280	48256	55602	42084	50243	27,9
	kaina / price, EUR/t	129	110	139	101	143	10,7
kriaušės pears	kiekis / amount, t	3,3	2,4	4,4	1,1	6,1	86,2
	kaina / price, EUR/t	494	509	597	353	663	34,4
braškės strawberries	kiekis / amount, t	28,6	52,6	62,7	58,4	79,9	2,8*
	kaina / price, EUR/t	2914	2996	2967	2825	2671	-8,3
avietės raspberries	kiekis / amount, t	9,1	11,7	24,4	17,5	9,4	3,2
	kaina / price, EUR/t	1674	2463	1628	1654	1685	0,7
juodieji serbentai black currant	kiekis / amount, t	520	592	791	415	864	66,0
	kaina / price, EUR/t	1268	573	453	308	221	-82,6
kiti serbentai other currant	kiekis / amount, t	23,5	26,4	124,8	66,0	76,9	3,3*
	kaina / price, EUR/t	638	384	413	430	376	-41,1

* Kartai / Times.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kitų vaismedžių supirkimas derlius 2015 metais nesudarė net 1 proc. bendro supirkto vaisių ir uogų derliaus. Didžiausią jo dalį sudarė kriaušės. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, jų supirkta beveik 2 kartus daugiau. Kaip ir obuolių atveju, šį augimą lėmė geresnis 2014–2015 metų derlius ir didesnės supirkimo kainos. 2015 metais kriaušės Lietuvoje buvo supirktos maždaug trečdaliu brangiau nei prieš penkerius metus.

2015 metais Lietuvoje desertinių kriaušių supirkimo kaina (660 EUR/t), palyginti su kitomis ES šalimis, buvo mažesnė. Didžiausia desertinių kriaušių supirkimo kaina 2015 metais buvo Liuksemburge – apie 2,3 karto didesnė nei Lietuvoje, mažiausia – Vengrijoje. Šioje šalyje, palyginti su Lietuva, desertinės kriaušės 2015-aisiais supirktos apie 2 kartus mažesne kaina.

Beveik 2,6 proc. 2015 metais Lietuvoje supirktų vaisių ir uogų sudarė įvairios uogos. 65 proc. supirktų uogų sudarė juodieji serbentai. Jų 2015 metais supirkta apie 1,7 karto daugiau nei 2011-aisiais. Tačiau juodųjų serbentų supirkimo kaina buvo 5,7 karto mažesnė nei prieš penkerius metus. Tuo metu raudonųjų ir baltųjų serbentų supirkimo apimtys 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, buvo padidėjusios net 3,3 karto, o kaina sumažėjusi 1,7 karto. Serbentų supirkimo apimčių didėjimą lėmė gausus 2015 metų serbentų derlius, o kainų skirtumai tarp 2015 ir 2011 metų buvo nulemti labai aukštų serbentų supirkimo kainų prieš penkerius metus.

Informacijos apie juodųjų serbentų supirkimo kainas ES nėra daug. Eurostatui šią informaciją pateikė tik trečdalis ES narių. Iš turimų duomenų galima spręsti, kad Lietuvoje juodieji serbentai 2015 metais supirkti maždaug vidutine ES buvusią kainą (1346 EUR/t). Pagal turimus duomenis didžiausia šių uogų supirkimo kaina 2015-aisiais buvo Jungtinėje Karalystėje – apie 5 kartus didesnė nei Lietuvoje. Tuo metu mažiausia juodųjų serbentų supirkimo kaina tarp duomenis pateikusių šalių 2015 metais buvo Danijoje – apie 13 kartų mažesnė nei mūsų šalyje.

Išaugus aviečių sodinių plotams ir jų derlingumui, šių uogų pastaraisiais metais prirenkama vis daugiau. Jų supirkimo apimtys taip pat smarkiai augo. Tačiau 2015 metais aviečių paklausa nebebuvo tokia didelė kaip prieš metus – jų supirkta 1,9 karto mažiau, o tai buvo vos 3,2 proc. daugiau nei 2011-aisiais. Palyginti su 2011-aisiais, 2015 metais šių uogų supirkimo kaina taip pat buvo panaši – didesnė tik 0,7 proc.

Informaciją apie aviečių supirkimo kainas Eurostatui pateikė tik trečdalis ES narių. Iš turimų duomenų galima spręsti, kad mūsų šalyje šių uogų supirkimo kaina (4388 EUR/t) 2015 metais buvo maždaug vidutinė ES. Tarp šalių, pateikusių informaciją apie aviečių supirkimo kainą 2015 metais, didžiausia ji buvo Belgijoje – 2,8 karto didesnė nei mūsų šalyje, o mažiausia – Bulgarijoje – 2,5 karto mažesnė nei Lietuvoje.

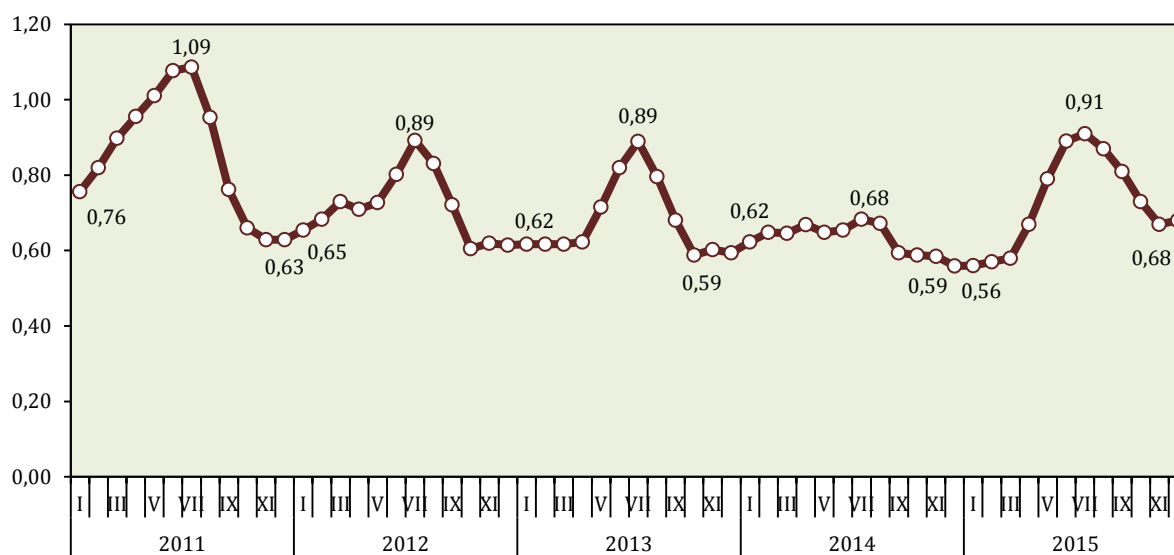
Braškių derlius pastaraisiais metais nebuvo gausus. Todėl jų poreikis perdirbimo pramonėje gana aukštas. 2015 metais šių uogų supirkta 2,8 karto daugiau nei 2011-aisiais. Tačiau supirkimo kainos jau prieš penkerius metus buvo smarkiai išaugusios ir 2011–2014 metų laikotarpiu laikėsi didelės. Todėl 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, braškių supirkimo kaina, nepaisant jų paklausos augimo, buvo 8,3 proc. mažesnė.

Palyginti su kitomis ES šalimis, braškių supirkimo kaina Lietuvoje 2015 metais, buvo vidutinė (2671 EUR/t). Brangiausiai jos supirktos Jungtinėje Karalystėje – 1,3 karto didesne kaina nei Lietuvoje, o pigiausiai – Rumunijoje – 2,3 karto mažesne kaina nei mūsų šalyje.

Vaisiai mažmeninėje ES rinkoje brangsta. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, jų kainos padidėjo 3,4 proc., o palyginti su 2011-aisiais – net dešimtadaliu. Per 2011–2015 metų laikotarpį mažmeninės vaisių kainos ES buvo sumažėjusios tik trijose narėse (Austrijoje – 4,3 proc., Airijoje – 8,1 proc., Kipre – 8,6 proc.), o per metus – keturiose (Kipre – 0,1 proc., Jungtinėje Karalystėje – 0,2 proc., Suomijoje – 0,8 proc. ir Airijoje – 2,7 proc.).

Likusių ES narių mažmeninėse rinkose vaisiai brango. Per 2011–2015 metų laikotarpį labiausiai vaisiai pabrango – Slovėnijoje (26,5 proc.), Estijoje (21,6 proc.) ir Lietuvoje (18 proc.). Kaimyninėse šalyse mažmeninės vaisių kainos per penkerius metus padidėjo gerokai mažiau: Lenkijoje – 2,2 proc., Latvijoje – 4,6 proc.

Mažmeninė obuolių kainos nepastovumą Lietuvoje 2011–2015 metais labiausiai lėmė sezoniniai svyravimai. Kasmet mažmeninė obuolių kaina sumažėdavo pradėjus rinkti naują derlių, o metų pabaigoje ir vėl prasidėdavo jų augimas, kuris tęsdavosi iki kito derliaus (2.29 pav.). 2015 metais mažmeninėje rinkoje obuoliai buvo 15,3 proc. brangesni nei 2014-aisiais. Tačiau palyginti su mažmenine obuolių kaina, buvusią prieš penkerius metus, 2015-aisiais šie vaisiai kainavo 14,7 proc. pigiau. Kainos skirtumus lėmė pasiūlos ir paklausos santykis bei konkurentų siūlomos kainos.

2.29 pav. Obuolių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje 2011–2015 metais, EUR/kg

Fig. 2.29. Average retail price of apples in Lithuania in 2011–2015, EUR/kg

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys.

Produkcijos perdirbimas. Lietuvoje iš vaisių ir uogų gaminami įvairūs gaminiai. Didžiausią jų dalį 2015 metais sudarė sultys iš labiausiai Lietuvoje paplitusios sodų ir uogynų kultūros – obuolių. Kiti pagrindiniai gaminiai buvo užšaldyti vaisiai ir uogos bei įvairūs džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos (2.47 lentelė).

2.47 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2011–2015 metais

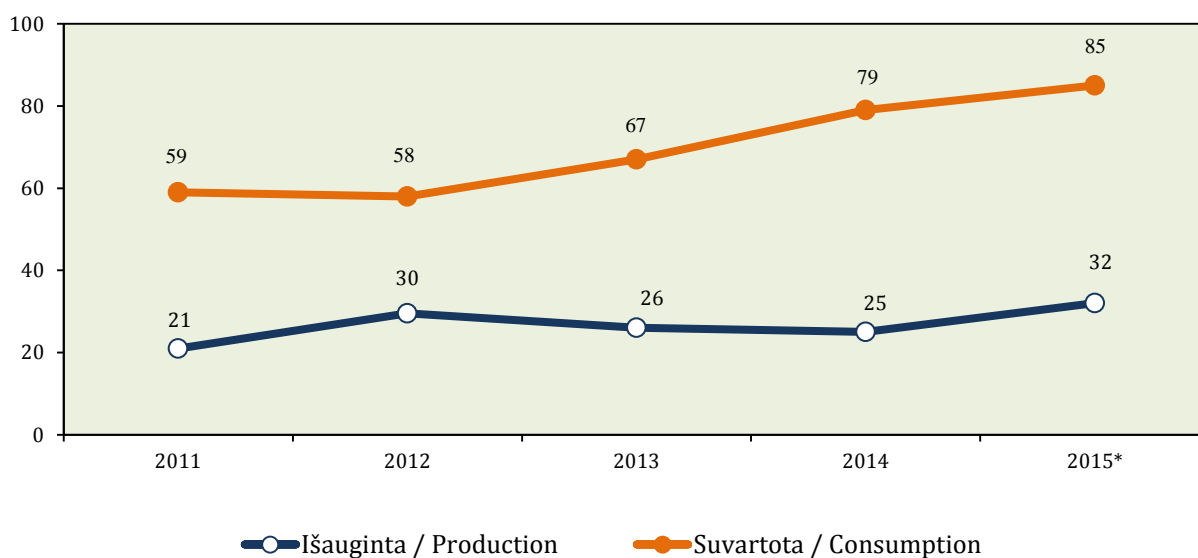
Table 2.47. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in 2011–2015

Produktai / Products	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Obuolių sultys, mln. l <i>Apple juice, mill. l</i>	4,9	3,0	5,7	5,6	5,4	11,6
Užšaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, tūkst. t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, thou. t</i>	3,9	3,9	3,9	3,5	4,6	19,9
Vaisių, uogų ar riešutų džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruoštos verdant, tūkst. t <i>Jams, marmalades, jellies, puree and pastas of fruit, berries or nuts, prepared by boiling, thou. t</i>	4,5	3,8	3,9	3,6	3,8	-15,4

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys.

Gausus obuolių derlius ir išaugusios jų supirkimo apimtys lėmė, kad 2015 metais Lietuvoje buvo išspausta 11,6 proc. daugiau obuolių sulčių nei prieš penkerius metus. 2015 metais Lietuvos perdirbėjai pagamino 19,9 proc. daugiau užšaldytų vaisių ir uogų nei 2011-aisiais. Įvairių džemų, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų apimtys 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, buvo sumažėjusios 15,4 proc.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Lietuvoje gyventojai suvartoja daugiau ir įvairesnių vaisių bei uogų, nei užaugina šalies ūkininkai. Dėl šios priežasties Lietuvoje išauginti vaisiai ir uogos patenkina tik apie trečdalį šalies poreikių. Be to, apsirūpinimas vaisiais ir uogomis pastaraisiais metais mažėja, nes sodininkystės ir uogininkystės derlius mažai kinta, o vartotojų poreikiai kasmet auga (2.30 pav.).

2.30 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, 2011–2015 metais, kg

Fig. 2.30. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2011–2015, kilograms

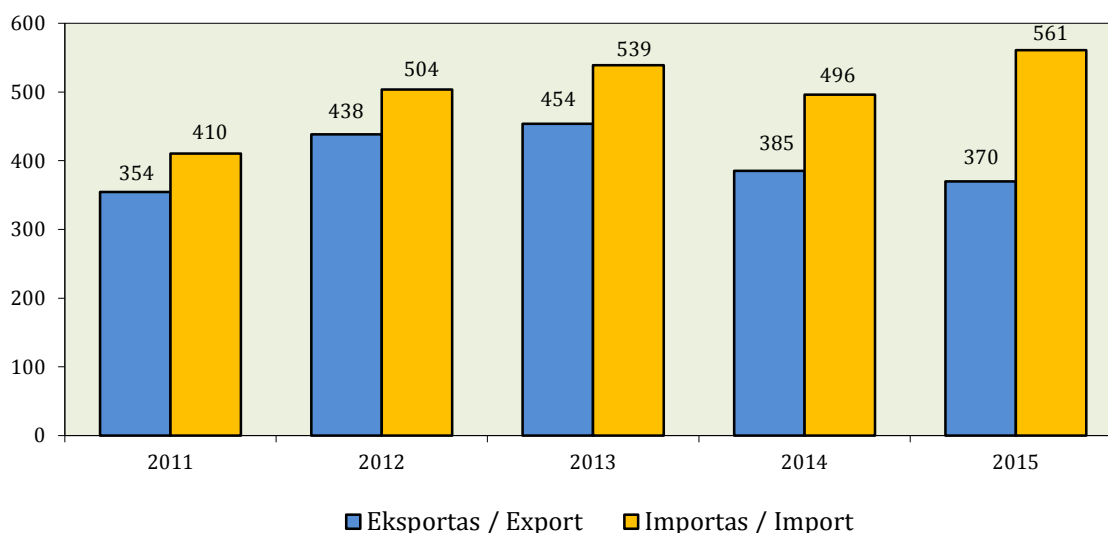
* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2014. Vilnius: Statistikos departamentas, 2015. ISSN 2029-3658.

Lietuvos ūkininkai daugiausia rinkai siūlo obuolių. Tačiau, remiantis Faostato duomenimis, jie mūsų šalies vartotojo racione sudaro tik apie dešimtadalį viso suvartojamo vaisių ir uogų kiekio. Panašiai tiek pat Lietuvos gyventojai suvartoja bananų. O didžiausią suvartojamų vaisių ir uogų kiekio dalį Lietuvoje sudaro citrusiniai vaisiai – apie ketvirtadalį.

Pasaulinė sveikatos organizacija rekomenduoja žmogui per parą suvartoti mažiausiai 400 g vaisių ir daržovių. Jei vaisių ir daržovių būtų vartojama lygiomis dalimis – po 200 g, tai Lietuvoje vaisių vartojimas yra pakankamas nuo 2014 metų.

Užsienio prekyba. 2011–2015 metų laikotarpiu Lietuvos užsienio prekybos vaisiais ir uogomis balansas buvo neigiamas (2.31 pav.). Kasmet užsienio prekybos vaisiais ir uogomis deficitas buvo vis didesnis: 2015 metas – 3,4 karto didesnis nei 2011-aisiais.

2.31 pav. Vaisių ir uogų* eksportas bei importas 2011–2015 metais, mln. EUR

Fig. 2.31. Export and import of fruit and berries* in 2011–2015, EUR million

* Šviežių, šaldytų, džiovintų ir konservuotų / Fresh, frozen, dried and preserved.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

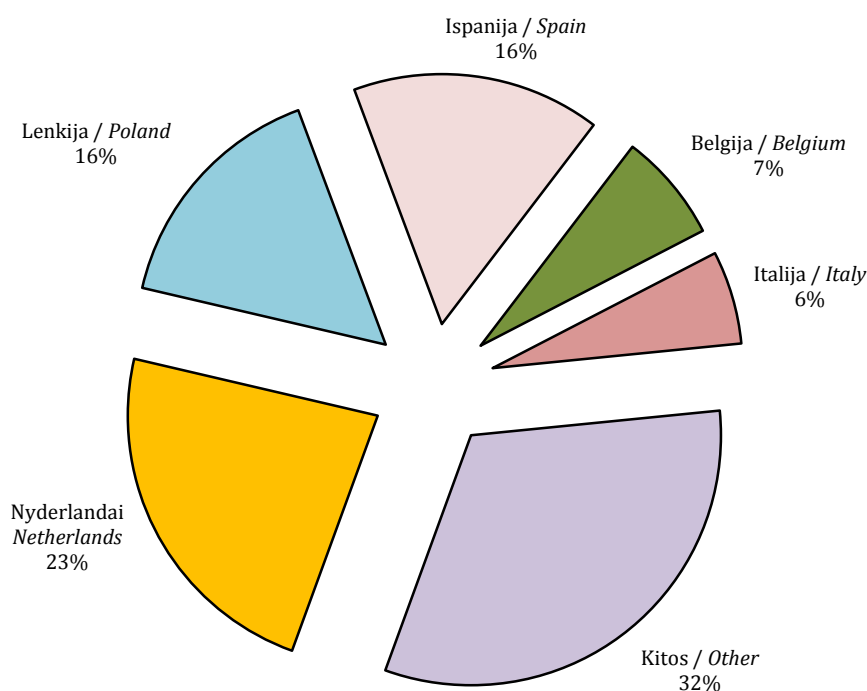
Lietuvos užsienio prekybos vaisiais ir uogomis apimtys vertine išraiška pastaruosius kelerius metus labiausiai buvo nulemtos ne įvežamų ir išvežamų produktų kiekių pokyčio, o jų kainų pasikeitimo. Eksportuojamų vaisių ir uogų kainos sumažėjo labiau nei importuojamos produkcijos. Tai buvo pagrindinė priežastis, dėl ko užsienio prekybos deficitas 2015 metais tapo dar didesnis nei prieš metus.

2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, vaisių ir uogų importas vertine išraiška padidėjo 13 proc., o palyginti su 2011-aisiais – 36,6 proc.

2011–2015 metais tiek vertine, tiek kiekybine išraiška padidėjo daugelio vaisių ir uogų importas į Lietuvą. Labiausiai per šį laikotarpį padidėjo konservuotų vaisių ir riešutų įvežimo apimtys. Per tą patį laikotarpį keletą rūšių vaisių ir uogų importas į Lietuvą sumažėjo. Labiausiai sumažėjo šviežių bei džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų įvežimo apimtys – vertine išraiška – 2,5, o kiekybine – 2,7 karto.

Nuo 2011 metų daugiausia į Lietuvą buvo įvežta citrusinių vaisių. Tačiau 2015 metais situacija pasikeitė. Per šiuos metus į mūsų šalį daugiausiai buvo įvežta obuolių – vertine išraiška jų dalis nuo bendros importo vertės sudarė 18,4 proc. 2011–2015 metais jų importas vertine išraiška padidėjo 2,5, o kiekybine – 4,6 karto. Tokie importo struktūros ir apimčių pokyčiai labiausiai buvo nulemti 2014 metų Rusijos draudimo įvežti tam tikrus maisto produktus, į kurių sąrašą pateko ir vaisiai bei uogos, iš ES šalių.

2015 metais į Lietuvą vaisių ir uogų buvo importuojama iš 65 pasaulio šalių, iš kurių 26 – ES narės. Importas iš ES sudarė didžiąją dalį viso importo sumos – 83,3 proc. Kaip ir ankstesnius penkerius metus, už didžiausią sumą vaisių ir uogų 2015-aisiais į Lietuvą importuota iš Nyderlandų (2.32 pav.).

2.32 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2015 metais

Fig. 2.32. Structure of the import of fruit and berries by country in 2015

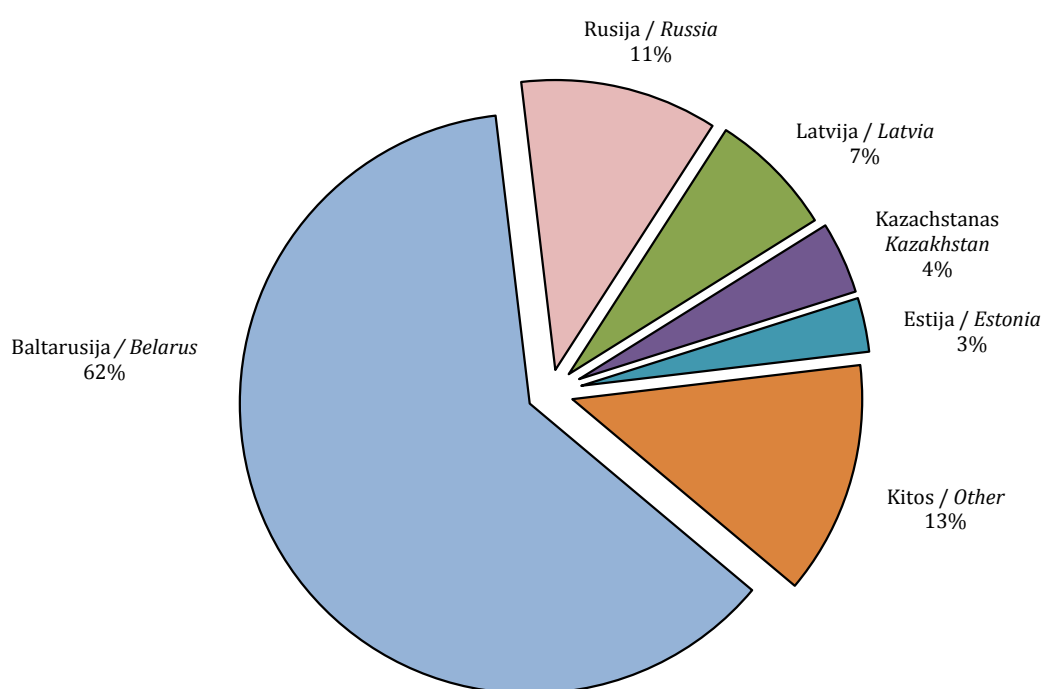
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais iš Lietuvos išvežta vaisių ir uogų už 370,2 mln. EUR, arba 3,9 proc. mažiau nei 2014-aisiais, tačiau 4,5 proc. daugiau – nei 2011-aisiais. Kaip ir importo atveju, šie pokyčiai buvo susiję su vaisių ir uogų kainų pasikeitimu. Lietuviškos kilmės produkcija 2015 metais tesudarė 4,4 proc. visos vaisių ir uogų eksporto vertės.

2011–2015 metais pusės įvairių vaisių ir uogų eksportas tiek vertine, tiek kiekybine išraiška padidėjo, o kitos pusės – sumažėjo. Vertine išraiška per šį laikotarpį labiausiai išaugo obuolių išvežimas – 2,3 karto. Obuolių eksporto padidėjimas per paskutinius penkerius metus buvo didžiausias ir kiekybine išraiška – 7,3 karto. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, labiausiai sumažėjo šviežių bei džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų išvežimo apimtys – vertine išraiška – 4,3, kiekybine – beveik 19 kartų.

2015 metais daugiausia iš Lietuvos eksportuota obuolių. Jų išvežtas kiekis sudarė 23,5 proc. nuo bendros vaisių ir uogų eksporto vertės.

2015 metais iš Lietuvos vaisių ir uogų buvo vežama į 40 pasaulio šalių. Iš jų 21 – ES narė. Eksportas į ES šalis vertine išraiška sudarė 22,2 proc. nuo viso vaisių ir uogų eksporto sumos. Vertinant atskirų šalių lygiu, už didžiausią sumą vaisių ir uogų 2011–2014 metais buvo išvežama į Rusiją – daugiau nei pusė eksportuojamų vaisių ir uogų. Tačiau dėl šios šalies taikomų apribojimų 2015-aisiais iš Lietuvos už didžiausią sumą vaisių ir uogų išvežta į Baltarusiją (2.33 pav.). Eksporto apimtys vertine išraiška į šią šalį 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, išaugo 2,3 karto, o palyginti su 2011-aisiais – net 9,6 karto. Tuo metu eksporto apimtys vertine išraiška į Rusiją 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo 5,2, o palyginti su 2011-aisiais – 6,6 karto.

2.33 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2015 metais

Fig. 2.33. Structure of the export of fruit and berries by country in 2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Parama. Deklaruojamų sodų ir uogynų plotai Lietuvoje kasmet didėja. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, deklaruota 28,5 proc. daugiau.

Už 2015 metais deklaruotus ir tiesioginių išmokų teikimo reikalavimus atitinkančius sodų ir uogynų plotus buvo skiriama pagrindinė tiesioginė išmoka – 56,66 EUR/ha ir papildoma išmoka už pirmuosius 30 ha – 48,8 EUR/ha. Taip pat mokama susietoji parama už vaisių, uogų ir daržovių auginimą – 207,36 EUR/ha. Pagal Lietuvos 2014–2020 metų KPP priemonę „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ už tausojančią aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistemą buvo mokama 336 EUR išmoka

už sodų ir uogynų hektarą. Pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ už sodų ir uogynų hektarą skiriama 518 EUR parama, o už perėjimą prie ekologinio ūkininkavimo – 534 EUR už sodų ir uogynų hektarą.

Ūkio subjektai, 2015 metais dalyvavę vaisių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programoje, taip pat naudojami parama. Pagal 2014 m. lapkričio 6 d. LR žemės ūkio ministro įsakymą Nr. 3D-836 „Dėl vaisių vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose 2014–2017 mokslo metų programos administravimo taisyklių patvirtinimo“ vaisių tiekėjams, kurie tiekė ne žemesnės kaip II kokybės klasės reikalavimus atitinkančius ekologiškus ir (arba) išskirtinės kokybės obuolius ar kriaušes 2015 metais, buvo mokama atitinkamai iki 1,01 EUR/kg ir 1,16 EUR/kg. Taip pat tiekėjams buvo mokama 1,01 EUR už išskirtinės kokybės ir (arba) ekologiškų vaisių sulčių litrą ir 3,77 EUR už vaisių tyrių kilogramą.

Paramos dėka Lietuvos ūkiai tampa modernesni ir konkurencingesni. Paramos naudą jaučia ne tik tiesioginiai jos gavėjai. Ūkiams tapus produktyvesniems ir konkurencingesniems, daugiau pajamų gauna valstybė, o vaisių ir uogų vartotojai dėl paramos gali gauti daugiau ir kokybiškesnių produktų.

Apibendrinant Lietuvos sodininkystės ir uogininkystės sektorių, reikia pastebėti, kad Lietuvoje jis nėra pakankamai išplėtotas – produkcijos užauginama per mažai, trūksta įvairovės. Paklausa tenka tenkinti įvežtine produkcija. Vartotojai vartoja daug vaisių ir uogų, kurie Lietuvos klimato sąlygomis neauga. Naujų subjektų į šį sektorių nepritraukia mažesnis, palyginti su kitomis žemės ūkio šakomis, pelningumas.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI

III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai

1. Farm business survey

Prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų 2014 metų veiklos rezultatų tyrimas apėmė 1304 ūkininkų ūkius ir 41 ŽŪB. Respondentai tyrimui atrinkti pagal ūkių ūkininkavimo tipus ir jų ekonominį dydį, remiantis visuotinio žemės ūkio surašymo duomenimis. Įvertinus faktinį atitinkamo ūkininkavimo tipo ir ekonominio dydžio klasės ūkių skaičių pagal surašymo rezultatus, apskaičiuoti svertiniai ūkių veiklos duomenys, kurie atspindi visų prekinė ūkių ekonominę būklę.

Respondentiniai ūkiai apėmė apie 2,5 proc. ūkininkų ūkių, kurių ekonominis dydis buvo ne mažesnis kaip 4 tūkst. EUR, ir apie 8 proc. žemės ūkio veikla užsiimančių bendrovių. Daugiausia respondentinių ūkių buvo Šiaulių ir Kauno, o mažiausiai – Alytaus ir Telšių apskrityse.

554 (42 proc. tyrime dalyvavusių) ūkiuose daugiau nei pusė ŽŪN priklausė nepalankioms ūkininkauti vietovėms, 100 (8 proc.) ūkių vykdė ekologinę gamybą.

Pasėliai ir gyvuliai. 2014 metais ūkininko ūkio vidutinis bendras žemės plotas buvo 43,3 ha. 44 proc. šio ploto sudarė išsinuomota žemė. Geografiškai didžiausia išsinuomotos žemės dalis yra Kauno (54 proc.), Alytaus (53 proc.) apskričių ūkiuose, mažiausiai nuomojasi Telšių (33 proc.) ir Tauragės (34 proc.) apskrities ūkiai. ŽŪN sudarė 96 proc. ūkio bendro žemės ploto, vidutiniškai vieno prekinės gamybos ūkininko ūkio – 41,6 ha. Didžiausią jos dalį užėmė kviečių (27,8 proc.), miežių (11,2 proc.), rapsų (7,3 proc.), kvietrugių (5,9 proc.) pasėliai. Vienmetėms ir daugiametėms žolėms buvo skirta net 23,8 proc. ariamosios žemės.

2014 metais, palyginti su 2012-aisiais, labiausiai padidėjo ankštinių augalų grūdams (35,9 proc. – iki 2,3 t/ha), grikių (17,9 proc. – iki 0,99 t/ha) ir miežių (15,6 proc. – iki 4,0 t/ha) derlingumas, žymiai sumažėjo lauko daržovių (34,3 proc. – iki 18,9 t/ha), taip pat mažėjo rugių, kvietrugių, grūdinių augalų mišinių derlingumas.

Daugumos augalininkystės produkcijos rūšių kainos per dvejus metus sumažėjo. Palyginti su 2012 metais, labiausiai krito rapsų (33,3 proc.) ir visų javų (21,7–30,6 proc.) kainos, bet žymiai pakilo lauko daržovių (52,3 proc.). Stabiliausia kaina – bulvių ir grikių.

Palyginti su 2012 metais, vidutinis metinis sutartinių gyvulių (SG) skaičius, tenkantis vienam ūkininko ūkiui, sumažėjo 8 proc. Daugiausia – paršelių ir penimų kiaulių (atitinkamai 42,9 ir 36,8 proc.), melžiamų karvių (18,2 proc.), žymiai išaugo bulių vyresnių nei 2 metų (dvigubai), bičių šeimų (48,1 proc.) ir paukščių (39,3 proc.) skaičius. Gyvulių ir gyvulininkystės produkcijos pardavimo kainos kito nevienodai: kiaušiniai ir paršeliai atpigo po 16,5 proc., karvės – 15,1 proc., o medus ir pienas pabrango (atitinkamai 10,8 ir 5,9 proc.). Šiuo penkerių metų periodu didžiausia kaina už pieną buvo mokama 2013 metais – 0,3 euro ct.

Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiuose 2014 metais vidutiniškai laikyta 20 proc. daugiau sutartinių gyvulių nei šalies ūkiuose. Minėtuose ūkiuose šalies vidurkį viršija galvijų ir bičių šeimų skaičius, o kiaulių ir paukščių žymiai daugiau laikyta palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose.

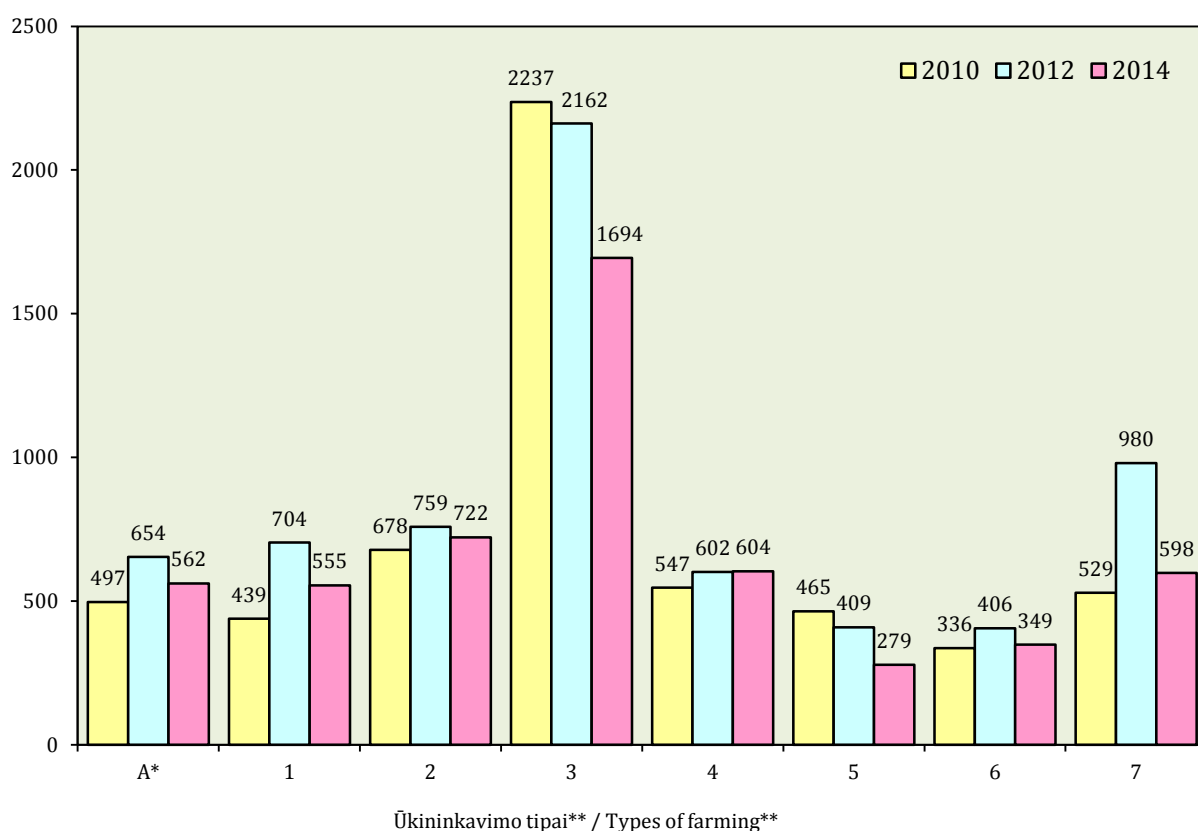
Bendroji produkcija. Ūkininkų ūkių bendroji produkcija didėjo kasmet nuo 2009 metų, bet 2012 metais, pasiekusi aukščiausią tašką, pradėjo mažėti – 2014 metais, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo 15,9 proc. Augalininkystės produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, palyginti su 2012 metais, sumažėjo 19 proc., gyvulininkystės produkcija, tenkanti 1 SG, – 6,8 proc., o bendroji produkcija, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui (SD) – 15,4 proc. Daugiausia bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino Marijampolės (1052 EUR) ir Kauno (876 EUR), mažiausiai – Vilniaus (417 EUR) ir Utenos (454 EUR) apskričių ūkiai. Bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN rodiklis gerėjo, didėjant ŽŪN našumo balams (nuo 457 iki 881 EUR). Palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose minėtas rodiklis buvo didesnis nei ūkiuose, esančiuose nepalankiose ūkininkauti vietovėse (atitinkamai 826 ir 501 EUR). Pagal ūkininkavimo tipus pirmauja kiaulių, paukščių (9605 EUR) bei daržininkystės, sodininkystės (1850 EUR) ūkiai ne tik dėl didelės bendrosios produkcijos, bet ir dėl to, kad šių tipų ūkiai vidutiniškai turi mažiau ŽŪN. Mišriuose augalininkystės-žolėdžių gyvulių ir žolėdžių gyvulių ūkiuose bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagaminta mažiausiai, atitinkamai 504 ir 464 EUR.

Augalininkystės produkcijos dalis ūkininko ūkio bendrojoje produkcijoje, palyginti su 2012 metais, sumažėjo 1,4 proc. punkto ir nukrito iki 65,9 proc., o gyvulininkystės ir kitos produkcijos – nežymiai paaugo (atitinkamai iki 31,2 ir 2,9 proc.). Mažiausias skirtumas tarp augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalies buvo Klaipėdos (atitinkamai 50,4 ir 49 proc.) ir Telšių (44,9 ir 52,5 proc.), o augalininkystė dominuoja Marijampolės (83,8 proc.) ir Kauno (74,1 proc.) apskrityse. Didžiausią ūkininko ūkio bendrosios produkcijos dalį 2014 metais sudarė kviečiai (26,5 proc.), pienas (19,7 proc.) ir miežiai (7,3 proc.). Pieno dalis didžiausia bendrojoje produkcijoje buvo Klaipėdos (36,4 proc.), Telšių (35,7 proc.) ir Tauragės (32,7 proc.), o kviečių – Marijampolės (50,4 proc.), Kauno (34,7 proc.) ir Šiaulių (31,4 proc.) apskričių ūkininkų ūkiuose.

Pardavimo pajamos ir gamybos išlaidos. Ūkininkų ūkinės veiklos pajamų struktūra 2014 metais, palyginti su 2012-aisiais, keitėsi nežymiai kitos ūkinės veiklos naudai: pajamų iš šios veiklos dalis padidėjo beveik 2 proc. punktais, iki 4,2 proc., gyvulininkystės pajamų dalis beveik nepasikeitė (35,9 proc.), o augalininkystės

sumažėjo iki 59,9 proc. (2,2 proc. punkto). Augalininkystės pajamų dalis buvo didžiausia Marijampolės (82,9 proc.), Šiaulių (73,4 proc.), mažiausia – Utenos (25,6 proc.), Telšių (31,1 proc.) apskrityse.

Ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN vidutiniškai gauta 561,9 EUR pardavimo pajamų, 13 proc. daugiau negu 2010-aisiais, bet 14 proc. mažiau negu 2012 metais (3.1 pav.). Didžiausios jos buvo kiaulių, paukščių ir daržininkystės, sodininkystės, o mažiausios – žolėdžių gyvulių ūkiuose. Geografiniu atžvilgiu daugiausia pajamų 1 ha gauta Marijampolės apskrityje (978 EUR), ji tris kartus lenkia Vilniaus apskritį, kurioje pajamos mažiausios (321 EUR). Pardavimo pajamos 1 ha, palyginti su 2012 metais, sumažėjo daugumoje ūkių grupių, išskyrus kiaulių, paukščių, daržininkystės, sodininkystės, Telšių, Alytaus ir Utenos apskrities ūkius.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – mišrus augalininkystės–žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 7 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined. Kiaulių, paukščių ūkiai neįtraukti, nes dalis jų neturi ŽŪN / Specialist granivores farms are not included since some of them do not have UAA.

3.1 pav. Žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha ŽŪN 2010, 2012 ir 2014 metais, EUR

Fig. 3.1. Income from agricultural activity per 1 ha UAA in 2010, 2012 and 2014, EUR

Šaltinis: LAEI duomenys.

Nors vidutinis respondentinių ūkininkų ūkio ŽŪN plotas buvo gana stabilus ir kito nežymiai, beveik visos gamybos išlaidos augo (3.1 lentelė). 2014 metais, palyginti su 2010-aisiais, bendros išlaidos 1 ha ŽŪN padidėjo 28,0 proc., o palyginti su 2012-aisiais, – 4,8 proc. Daugiausia padidėjo išlaidos sėkloms (atitinkamai 1,5 karto ir 18,8 proc.), mineralinėms ir kitoms trąšoms (1,5 karto ir 9,4 proc.), augalų apsaugos priemonėms (47,7 ir 23,8 proc.), darbo užmokesčiui (40,1 ir 25,3 proc.). Didėjo ūkininkų sumokami mokesčiai, tačiau jie sudarė nežymią dalį visų išlaidų. Mažėjo gyvulininkystės specifinės išlaidos (pašarai, sėklinimas, vet. paslaugos), nes laikomų gyvulių skaičius ūkiuose krito nuo 9,6 SG 2010 ir 2012 metais iki 8,8 SG 2014-aisiais.

Analizuojamuoju periodu ūkininkai aktyviai dalyvavo įvairiose investicinėse programose, tad jų turtas nuolat didėjo, ir 2014 metais ūkio turtas (be žemės ir kvotų) buvo 25,7 proc. didesnis nei 2010-aisiais. Šios investicijos reikalavo priežiūros, tad vidutinės pridėtinės išlaidos (ūkinių pastatų, technikos, įrengimų remontas; šildymas, draudimas, kuras, elektra ir kt.) taip pat augo.

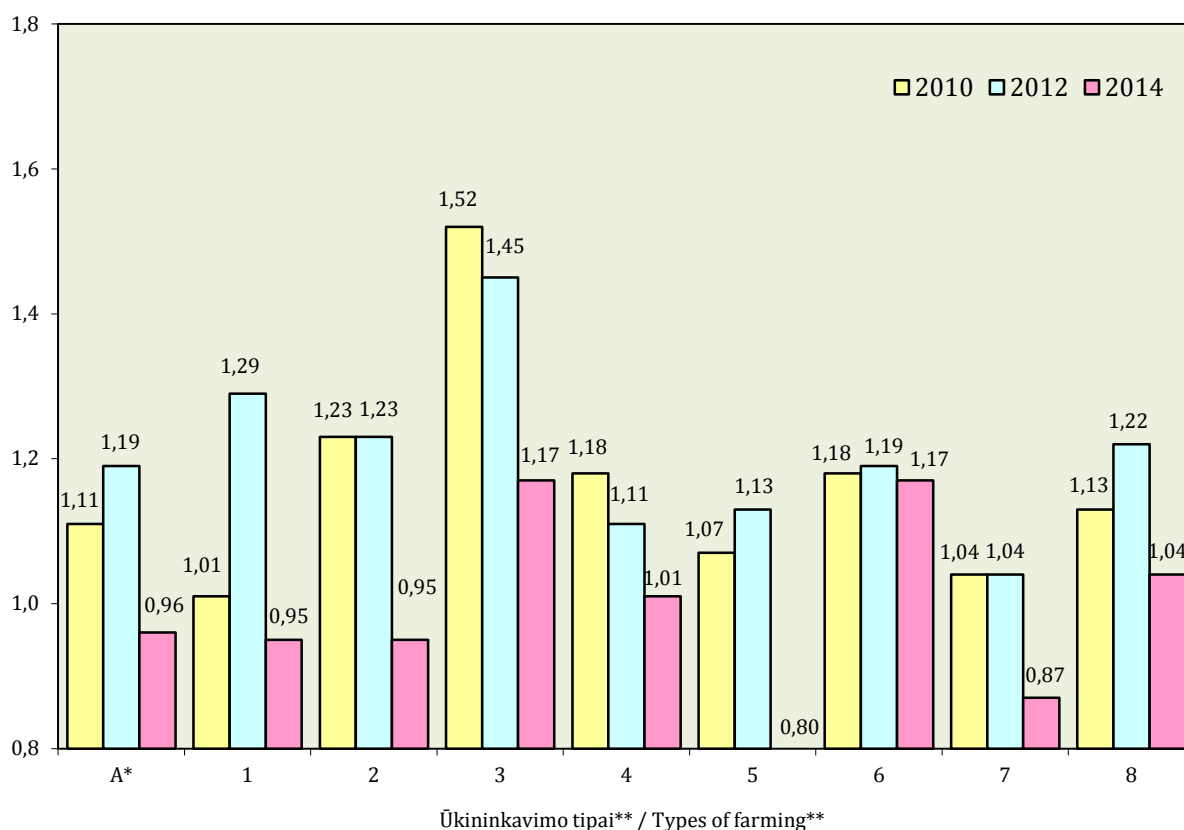
3.1 lentelė. Ūkininkų ūkių išlaidų 1 ha ŽŪN struktūra 2010, 2012, 2014 metais

Table 3.1. Structure of costs per 1 ha UAA in family farms in 2010, 2012, 2014

Išlaidų rūšis / Type of costs	2010		2012		2014	
	EUR	%	EUR	%	EUR	%
Sėklos / Seeds	25,2	4,6	32,0	4,8	38,0	5,4
Mineralinės ir kt. trąšos / Mineral and other fertilizers	59,6	11,0	81,6	12,3	89,3	12,8
Augalų apsaugos produktai / Crop protection products	24,3	4,5	29,0	4,4	35,9	5,2
Pašarai / Feedingstuffs	98,9	18,2	112,5	16,9	105,8	15,2
Sėklinimas, veterinarinės paslaugos / Veterinary services	4,2	0,8	7,7	1,1	7,0	1,0
Kitos specifinės išlaidos / Other specific costs	13,8	2,5	25,1	3,8	30,8	4,4
Pastatų ir technikos priežiūra Maintenance of buildings and machinery	29,2	5,4	34,8	5,2	35,7	5,1
Degalai / Fuel	54,2	10,0	74,3	11,2	68,9	9,9
Elektra / Electricity	9,3	1,7	10,5	1,6	8,8	1,3
Kitos pridėtinės išlaidos / Other farming overheads	38,1	7,0	37,3	5,6	36,9	5,3
Mokesčiai / Taxes	2,1	0,4	2,2	0,3	2,4	0,3
Nusidėvėjimas / Depreciation	139,6	25,6	169,1	25,5	183,0	26,3
Nuoma / Rent	17,4	3,2	19,1	2,9	20,2	2,9
Darbo užmokestis / Wages paid	17,7	3,2	19,8	3,0	24,8	3,6
Palūkanos / Interest	10,5	1,9	9,4	1,4	9,1	1,3
Iš viso / Total	544,1	100	664,4	100	696,6	100

Šaltinis: LAEI duomenys.

2014 metais ūkininkų ūkiuose vienam išlaidų eurui teko vidutiniškai 0,96 EUR bendrosios produkcijos (19 proc. mažiau negu 2012 m.) (3.2 pav.). Geriausi rodikliai buvo daržininkystės, sodininkystės ir kiaulių, paukščių (po 1,17 EUR), Marijampolės apskrities (1,13 EUR), o prasčiausi – mažesnio nei 32 ŽŪN našumo balų (0,67 EUR), ekologinės gamybos (0,78 EUR) ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – kiaulių, paukščių / specialist granivores, 7 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 8 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined.

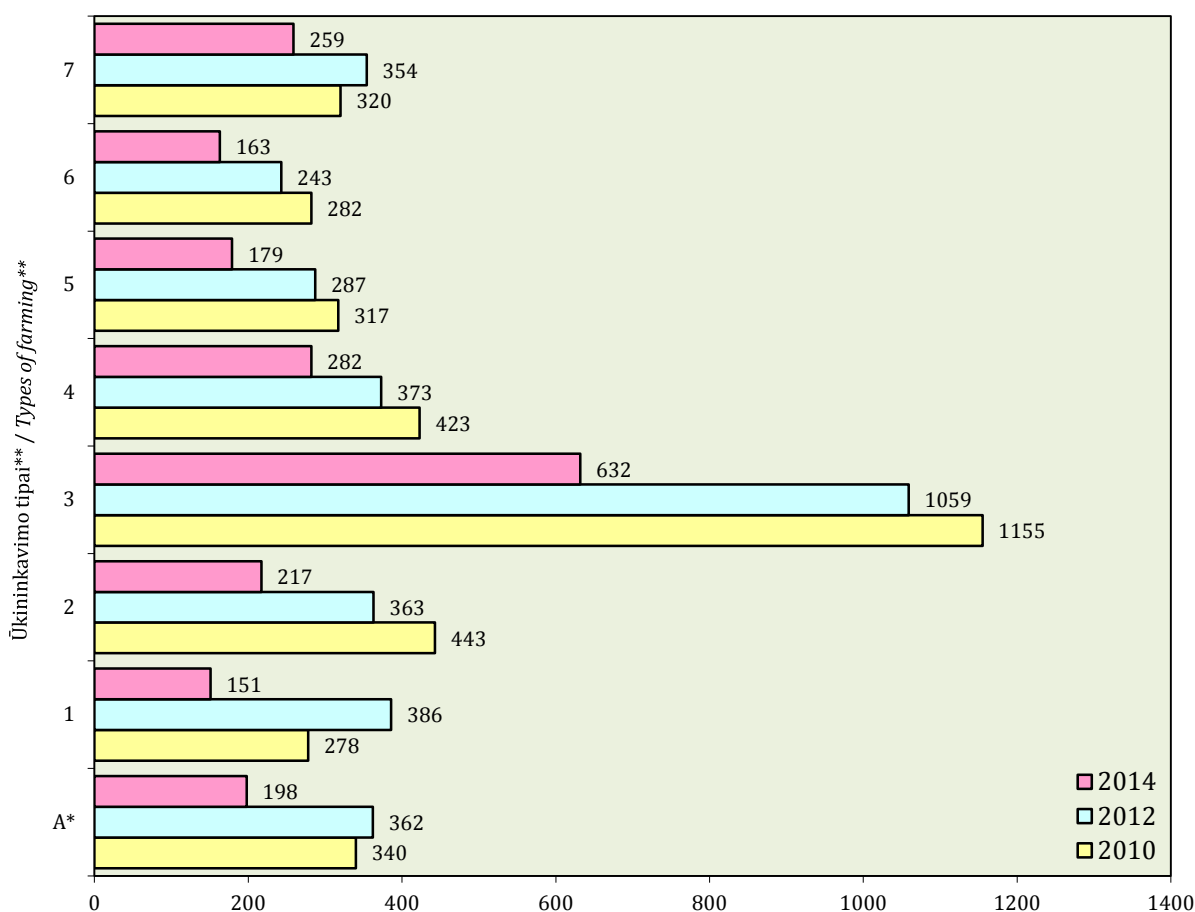
3.2 pav. Bendroji produkcija 1 EUR išlaidų 2010, 2012 ir 2014 metais, EUR

Fig. 3.2. Total output per 1 EUR of costs in 2010, 2012 and 2014, EUR

Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendrasis pelnas ir valstybės parama. 2014 metais ūkininkų ūkių veikla buvo nuostolinga – bendrasis pelnas, tenkantis 1 ha ŽŪN, buvo neigiamas, –25 EUR (2012 m. – 127 EUR, 2010 m. – 58 EUR). Nuostolingiausi buvo mažesnio negu 32 ŽŪN našumo balų (–226 EUR), 10–<20 ha bendro žemės ploto (–138 EUR), Tauragės apskrities (–127 EUR) ūkiai. Daugiausia bendrojo pelno 1 ha ŽŪN gavo kiaulių, paukščių (1383 EUR) ir daržininkystės, sodininkystės (262 EUR) ūkiai.

Subsidijos, išskyrus paramą investicijoms, tekusios vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui 2014 metais, palyginti su 2012 metais, padidėjo 12,6 proc. ir siekė 8780 EUR. Ūkininkų ūkiuose šių subsidijų suma, vidutiniškai tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo 211 EUR (13,6 proc. ir 8,6 proc. daugiau negu atitinkamai 2012 ir 2010 m.). Didžiausia parama skirta ekologinės gamybos ūkiams – 375 EUR (9 proc. daugiau nei 2012 m. ir 1,8 karto daugiau nei vidutiniškai šalyje), Vilniaus apskrities ūkiams (300 EUR), taip pat daržininkystės, sodininkystės ūkiams – 282 EUR. Mažiausia parama teko didesniems nei 250 tūkst. EUR ekonominio dydžio (152 EUR) ir našiausių (>45 balų) ŽŪN (163 EUR) ūkiams.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** 1 – javų, rapsų / specialist cereals, oilseeds and protein crops, 2 – augalininkystės / general field cropping, mixed cropping, 3 – daržininkystės, sodininkystės / horticulture and permanent crops, 4 – pienininkystės / specialist dairying, 5 – žolėdžių gyvulių / grazing livestock, 6 – mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / field crops-grazing livestock, combined, 7 – kiti mišrūs ūkiai / various crops and livestock combined. . Kiaulių, paukščių ūkiai neįtraukti, nes dalis jų neturi ŽŪN / Specialist granivores farms are not included since some of them do not have UAA.

3.3 pav. Bendrasis pelnas (su subsidijomis) 1 ha ŽŪN 2010, 2012 ir 2014 metais, EUR

Fig. 3.3. Farm net income per 1 ha UAA in 2010, 2012 and 2014, EUR

Šaltinis: LAEI duomenys.

2014 metais ūkininkų ūkių bendrasis pelnas su subsidijomis, palyginti su 2012-aisiais, sumažėjo 46 proc. ir siekė 8234 EUR. Didžiausias bendrasis pelnas su subsidijomis, tenkantis 1 ha ŽŪN, buvo kiaulių, paukščių (1636 EUR) ir daržininkystės, sodininkystės (632 EUR) ūkiuose (3.3 pav.), mažiausias – mažiau kaip 32 ŽŪN našumo balų (58 EUR), Tauragės apskrities (78 EUR) ir 10–20 ha (87 EUR) ūkiuose.

Vienam SD vidutiniškai teko 4759 EUR (45 proc. mažiau nei 2012 m.) bendrojo pelno su subsidijomis, tačiau šis rodiklis įvairiose ūkių grupėse labai skirtingas, didžiausias – didžiausiuose ir pagal ekonominį dydį (daugiau nei 250 tūkst. EUR – 20153 EUR), ir pagal plotą (daugiau nei 150 ha – 16099 EUR), o mažiausias – 10–20 ha (726 EUR) ūkiuose. Geografiškai didžiausias bendrasis pelnas su subsidijomis vienam SD buvo Marijampolės (11393 EUR), mažiausias – Tauragės apskrities (1146 EUR) ūkiuose.

ES ir valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) 2010 metais sudarė 83 proc., 2012-aisiais – 65 proc., o 2014-aisiais tik subsidijos užtikrino ūkininkų ūkių veiklos pelningumą. Pelninga veikla buvo tik daržininkystės, sodininkystės, pienininkystės ir kai kuriuose mišriuose ūkiuose.

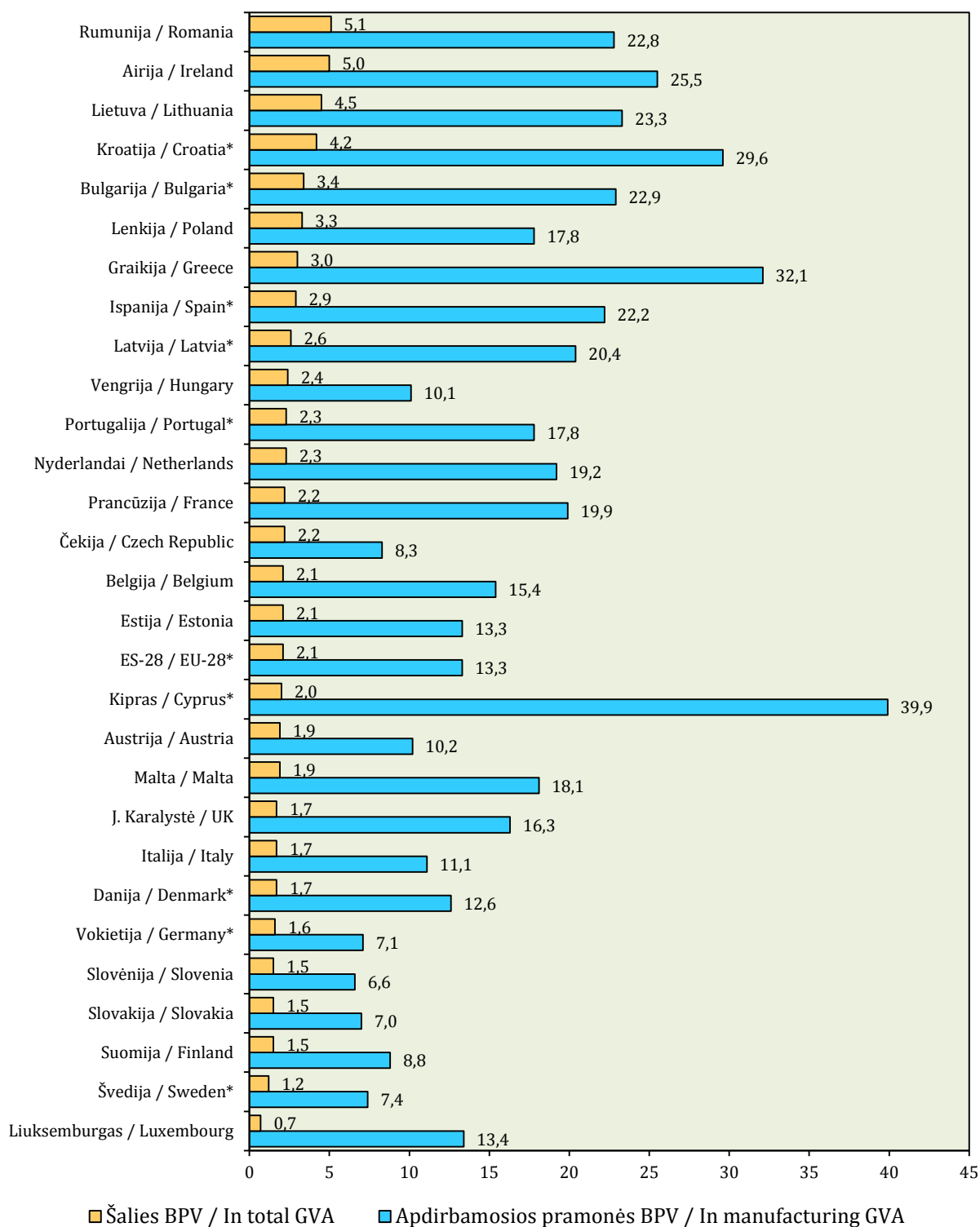
Parama investicijoms ūkininkų ūkiuose mažėjo šeštus metus iš eilės, 2014 metais ji buvo tris kartus mažesnė nei 2012 metais ir beveik 5 kartais mažesnė nei 2010-aisiais. Šalyje investicinė parama 1 ha ŽŪN siekė vidutiniškai 18,7 EUR, tačiau atskirose ūkių grupėse nukrypimai nuo vidurkio gana dideli. Geografiškai daugiausia šios paramos gavo Vilniaus (37,9 EUR) ir Utenos (32,3 EUR), o mažiausiai – Šiaulių (6 EUR), Alytaus (5,3 EUR) apskrities ūkiai.

2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla

2. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų pramonė Lietuvoje yra viena stambiausių apdirbamosios pramonės šakų, o lyginant su ES šalimis, Lietuva patenka į pirmą trejetuką šalių, besispecializuojančių maisto produktų ir gėrimų gamyboje. Tai rodo ir šiai pramonei tenkanti BPV dalis. 2014 metais Lietuvos maisto, gėrimų ir tabako pramonės sukurta BPV dalis sudarė 4,5 proc. visos šalyje sukurto BPV. Pagal maisto, gėrimų ir tabako pramonės BPV dalį apdirbamojoje pramonėje Lietuva pateko į pirmą penketuką tarp ES šalių (3.4 pav.).

2015 metais Lietuvos maisto ir gėrimų pramonės įmonės pardavė produkcijos buvo 3,4 mlrd. EUR (to meto kainomis, be PVM ir akcizo), t. y. 2,3 proc. mažiau nei 2014-aisiais. Šios šakos įmonių produkcijos dalis, kaip ir ankstesniais metais, sudarė 20,3 proc. apdirbamosios pramonės produkcijos.

* 2013 m.

3.4 pav. ES šalių maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės dalis nuo visos šalies ir apdirbamosios pramonės bendrosios pridėtinės vertės 2014 metais, proc.
 Fig. 3.4. Share of manufacture of food, beverages and tobacco in country's gross value added (GVA) and in manufacturing in EU countries in 2014, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lyginant Lietuvos ir ES šalių maisto, gėrimų ir tabako pramonės parduotos produkcijos indeksus (2010=100 proc.) matyti, kad Lietuvoje produkcijos pardavimai keletą metų iš eilės augo sparčiausiai tarp ES šalių (3.2 lentelė). 2015 metais spartus augimas buvo ir Rumunijoje, Lenkijoje bei Estijoje.

3.2 lentelė. Kai kurių ES šalių maisto, gėrimų ir tabako gamybos įmonių parduotos produkcijos* indeksai 2011–2015 metais (2010=100%), proc.

Table. 3.2. Indices of sold production of manufacture of food, beverages and tobacco products in selected EU countries in 2011–2015 (2010=100%), per cent

Šalys / Countries	2011	2012	2013	2014	2015
Belgija / Belgium	104,9	106,0	105,2	105,2	107,8
Bulgarija / Bulgaria	97,2	97,7	95,6	93,4	92,9
Čekija / Czech Republic	98,1	96,3	95,3	96,8	103,9
Danija / Denmark	97,5	95,2	97,1	96,3	97,4
Vokietija / Germany	100,8	100,4	100,1	100,3	99,5
Estija / Estonia	103,8	104,2	109,1	114,8	113,8
Graikija / Greece	96,6	93,3	90,6	91,5	93,0
Ispanija / Spain	99,7	97,3	96,0	99,6	100,0
Prancūzija / France	102,6	102,0	99,7	99,2	100,5
Italija / Italy	98,1	97,5	96,5	96,6	97,1
Latvija / Latvia	99,8	102,2	108,4	108,0	102,9
Lietuva / Lithuania	107,2	114,7	119,4	124,1	127,8
Vengrija / Hungary	103,0	107,7	106,7	111,9	116,3
Nyderlandai / Netherlands	101,6	99,2	102,2	98,8	n. d.
Austrija / Austria	103,0	103,0	105,0	106,7	107,5
Lenkija / Poland	104,7	110,3	112,6	113,3	116,7
Rumunija / Romania	103,6	104,3	109,6	113,3	120,3
Suomija / Finland	100,5	99,4	99,4	96,6	94,9
Švedija / Sweden	94,9	92,3	91,6	86,9	81,5
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	106,7	103,4	101,6	106,6	106,6

* Be PVM ir akcizo / VAT and excise duty excl.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sparčiausiai augo miltų, visų šviežių sūrių, mėsos ir jos subproduktų gamyba. Ryškiausiai sumažėjo cukraus, varškės, pieno konservų ir sviesto gamyba. Tačiau palyginti su 2011-aisiais, daugiausia išaugo visų šviežių sūrių (59,6 proc.), sviesto (58,6 proc.) ir miltų gamyba (44,4 proc.). Per analizuojamąjį laikotarpį labiausiai sumažėjo pieno konservų (35,8 proc., lydytų ir nelydytų sūrių (27,4 proc.), varškės gamyba (24,6 proc.) (3.3 lentelė).

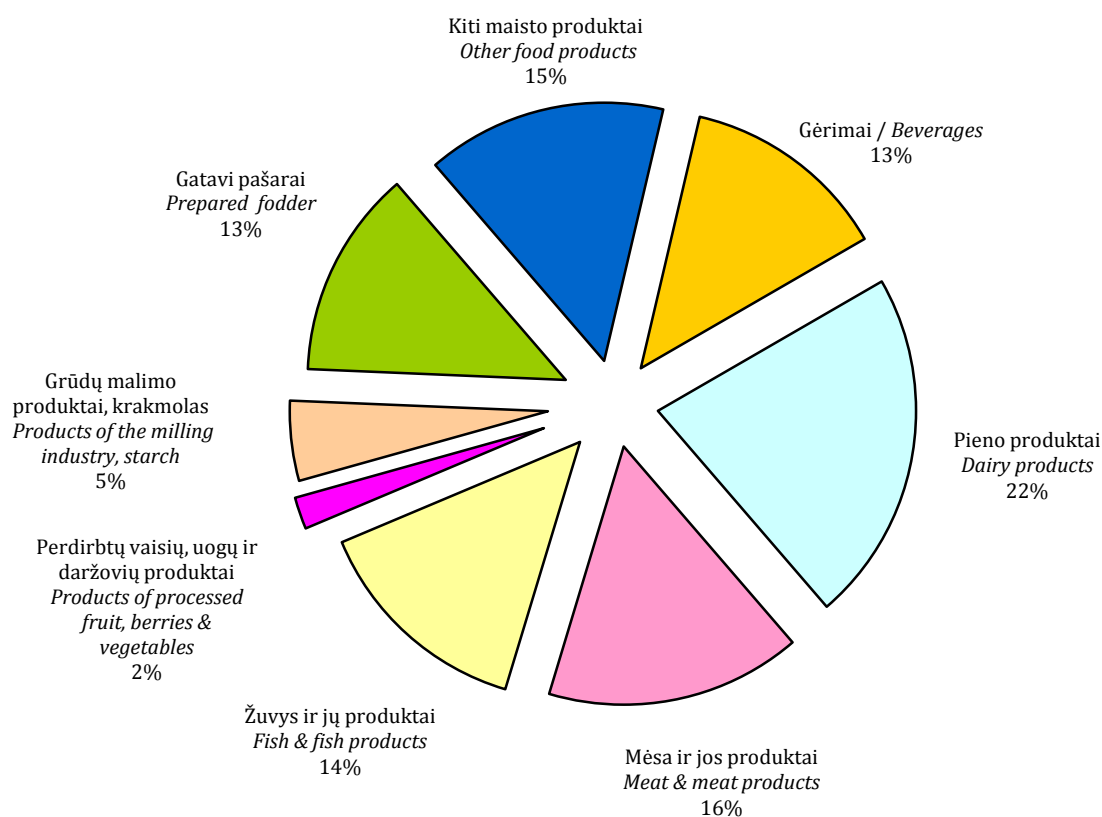
3.3 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba 2011–2015 metais, tūkst. t

Table 3.3. Production of main food products in 2011–2015, thousand tonnes

Produktai / Products	Gamyba / Production					Pokytis / Change 2015, palyginti su 2011, %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	180,4	193,1	210,3	215,3	223,0	23,6
Dešros ir rūkyti gaminiai <i>Sausages and smoked meat products</i>	64,4	67,3	72,4	70,8	69,1	7,3
Visi švieži (nebrandinti ir nekonservuoti) sūriai / Total fresh (unripened and uncured) cheese	30,7	40,1	35,3	41,9	49,0	59,6
Lydyti ir nelydyti sūriai <i>Processed and non-processed cheese</i>	49,6	52,1	54,2	41,0	36,0	-27,4
Varškė / Curd	28,1	29,8	28,8	25,4	21,2	-24,6
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	21,5	22,8	13,3	16,2	13,8	-35,8
Sviestas / Butter	8,7	10,5	11,5	16,2	13,8	58,6
Majonezas / Mayonnaise	10,3	10,8	12,0	13,7	12,9	25,2
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / Prepared or preserved vegetables and fruit	27,4	27,4	27,6	32,4	33,5	22,3
Vaisių, uogų ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit, berry and vegetable juice, mill. l</i>	10,1	10,2	11,7	12,5	11,2	10,9
Miltai / Flour	334,2	341,9	365,5	394,8	482,5	44,4
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	149,5	144,4	144,6	151,3	148,1	-0,9
Cukrus / Sugar	134,6	140,8	165,4	159,0	104,4	-22,4
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	51,5	49,8	52,7	57,5	55,4	7,6
Nesaldyti ir nearomatinti mineraliniai ir gazuoti vandenys, mln. dal. <i>Natural mineral and aerated waters without sugar and non-flavoured, mill. dal.</i>	17,6	17,1	17,0	17,8	15,2	-11,1

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento teminės lentelės. Gaminių gamyba pagal gaminių sąrašą [žiūrėta 2016 m. gegužės 18 d.].
Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles49>>.

Didžiausią dalį parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių produkcijos struktūroje 2015-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, sudarė pienas, mėsa ir jos produktai, žuvis ir jų produktai (3.5 pav.). Palyginti su 2014 metais, 2 proc. punktais išaugo žuvų ir jų produktų, 1 proc. punktu – grūdų malimo produktų, krakmolo, gatavų pašarų ir gėrimų pardavimo dalys, tačiau 5 proc. punktais sumažėjo pieno produktų pardavimų dalis.

3.5 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos struktūra 2015 metais

Fig. 3.5. Structure of sold output of manufacture of food products and beverages in 2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nagrinėjant ES-28 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos struktūrą 2014 metais, matyti, kad vidutiniškai didžiausią dalį sudarė mėsa ir jos produktai – 20 proc., pieno produktai – 15 proc. ir gėrimai – 14 proc. Mažiausia dalis teko žuvų ir jų produktų pardavimams – 3 proc. Parduotos produkcijos struktūroje mėsa ir jos produktai didžiausią dalį sudarė Slovėnijoje (30 proc.), Lenkijoje (27 proc.) ir Rumunijoje (26 proc.), pieno produktai – Lietuvoje (27 proc.), Suomijoje (24 proc.) ir Estijoje (21 proc.). Gėrimų pardavimai buvo reikšmingi Austrijoje (26 proc.) ir Vengrijoje (25 proc.). Žuvys ir jų produktai didžiausią dalį pardavimų sudarė Danijoje (15 proc.) bei Lietuvoje ir Latvijoje (po 12 proc.), perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktai – Graikijoje (11 proc.) ir Belgijoje (10 proc.). Nyderlanduose ir Belgijoje kitų maisto produktų (pagardų, paruoštų valgių, cukraus, šokolado ir pan.) pardavimai sudarė atitinkamai 20 ir 18 proc. (3.4 lentelė).

3.4 lentelė. ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos struktūra 2014 metais, proc.

Table 3.4. Structure of sold output of manufacture of food products and beverages in EU countries in 2014, per cent

Šalys / Countries	Mėsa ir jos produktai Meat & meat products	Žuvis ir jų produktai Fish & fish products	Perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktai / Products of processed fruit, berries & vegetables	Gyvūniniai ir augaliniai riebalai Animal and vegetable oils and fats	Pieno produktai Dairy products	Grūdų malimo produktai, krakmolas / Products of the milling industry, starch	Miltiniai gaminiai Bakery and farinaceous products	Kiti maisto produktai Other food products	Gatavi pašarai Prepared fodder	Gėrimai Beverages
ES-28 / EU-28	20	3	6	4	15	4	11	16	7	14
Belgija / Belgium	15	1	10	9	12	7	9	18	9	11
Bulgarija / Bulgaria	22	1	7	9	11	8	13	10	3	19
Čekija / Czech Republic	18	1	2	5	14	3	10	16	12	19
Danija / Denmark	25	15	n. d.	2	n. d.	2	5	8	9	6
Vokietija / Germany	25	1	6	3	16	3	13	17	4	11
Estija / Estonia	18	10	5	n. d.	21	n. d.	9	14	3	14
Airija* / Ireland*	20	2	1	0	15	1	3	39	6	13
Graikija / Greece	10	3	11	6	17	5	19	10	4	15
Ispanija / Spain	22	4	9	9	9	6	7	11	9	15
Prancūzija / France	19	2	4	4	19	4	12	15	7	15
Kroatija / Croatia	25	2	2	3	14	2	13	20	2	17
Italija / Italy	18	2	8	5	15	5	14	15	4	14
Kipras / Cyprus	22		8	n. d.	18	4	20	4	9	14
Latvija / Latvia	18	12	3	n. d.	23		10	9	3	14
Lietuva / Lithuania	16	12	2	1	27	5	6	7	12	12
Liuksemburgas Luxembourg	15	0	n. d.	0	n. d.	n. d.	24	n. d.	0	17
Vengrija / Hungary	14	0	6	0	n. d.	4	18	n. d.	n. d.	25
Malta / Malta	18	0	8	0	n. d.	5	24	n. d.	n. d.	8
Nyderlandai / Netherlands	17	1	8	8	16	3	7	20	12	7
Austrija / Austria	20	0	7	2	13	4	12	11	5	26
Lenkija / Poland	27	4	7	2	14	3	9	13	7	14
Portugalija / Portugal	16	6	4	7	11	4	11	9	10	22
Rumunija / Romania	26	1	4	8	9	6	13	9	3	21
Slovėnija / Slovenia	30	n. d.	5	n. d.	16	3	15	11	5	13
Slovakija / Slovakia	17	1	4	4	17	7	15	13	3	19
Suomija / Finland	23	3	3	0	24	4	10	17	6	10
Švedija / Sweden	25	4	7	n. d.	15	n. d.	12	16	5	10
J. Karalystė** / UK**	23	4	8	1	11	9	13	21	9	n. d.

* 2013 m. **Tik maisto produktų gamybos įmonių. / Only manufacture of food products.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių, kaip ir kitų ūkio subjektų, plėtra ir veiklos efektyvumas labai priklauso nuo investicijų. Per pastaruosius penkerius metus į maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus materialųjį turtą iš viso investuota 693,1 mln. EUR. 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, investicijos sumažėjo 25,8 proc., palyginti su 2011-aisiais, išaugo 1,2 proc. (3.5 lentelė). Vidutinės metinės materialiosios investicijos į vieną maisto produktų ir gėrimų įmonę 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, sumažėjo nuo 162,6 tūkst. EUR iki 119,6 tūkst. EUR, t. y. 26,5 proc.

3.5 lentelė. Materialinės investicijos 2011–2015 metais

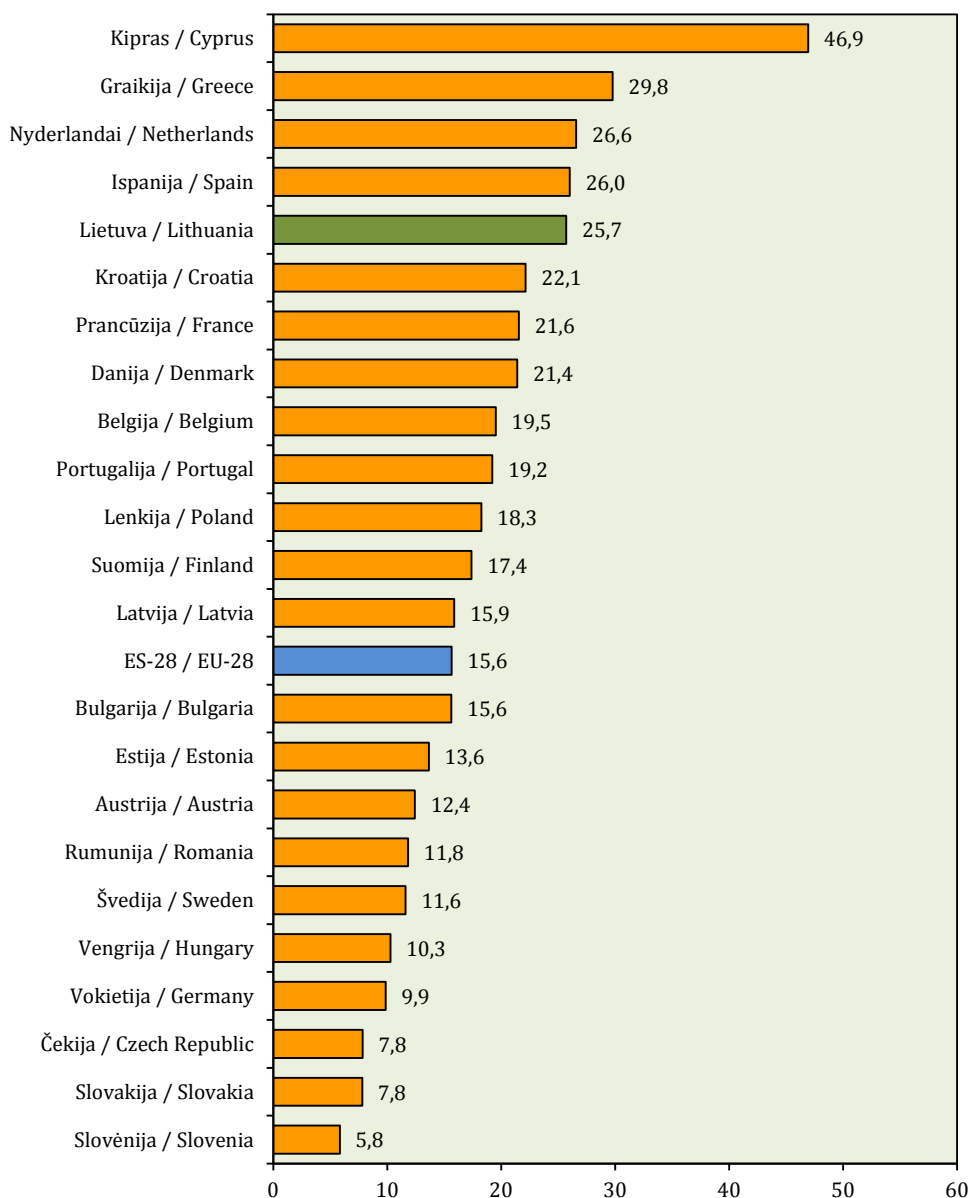
Table 3.5. Capital investment in 2011–2015

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015
Apdirbamoji pramonė, mln. EUR <i>Manufacturing, EUR mill.</i>	485,3	612,4	614,5	614,8	715,5
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	75,4	26,2	0,3	0,0	16,4
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. EUR <i>Manufacture of food products and beverages, EUR mill.</i>	115,8	153,6	148,7	157,9	117,2
dalys apdirbamojoje pramonėje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	23,9	25,1	24,2	25,7	16,4
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	44,7	32,6	-3,2	6,2	-25,8

Šaltinis: Materialinės investicijos (I–IV ketv.) to meto kainomis ir indeksas palyginamosiomis kainomis. Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Lietuvoje 2015 metais maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių materialinės investicijos sudarė 16,4 proc. visų apdirbamosios pramonės materialinių investicijų. Jų dalis apdirbamojoje pramonėje buvo 7,5 proc. punkto mažesnė nei 2011-aisiais ir net 9,3 proc. punkto nei 2014-aisiais. Materialinių investicijų į maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių turtą kitimo tendencijos, skirtingai nuo apdirbamosios pramonės, nebuvo vienareikšmės. Pastarajame sektoriuje jos nuolat didėjo, o maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonėje kito netolygiai – vienais metais didėjo, kitais mažėjo.

Vidutiniškai ES-28 šalyse ši dalis 2014 metais buvo 15,6 proc. Didžiausia maisto ir gėrimų gamybos įmonių materialinių investicijų dalis nuo visų apdirbamosios pramonės materialinių investicijų buvo Kipre (46,9 proc.), Graikijoje (29,8 proc.) ir Nyderlanduose (26,6 proc.). Mažiausią dalį šios investicijos sudarė Slovėnijoje (5,8 proc.), Slovakijoje ir Čekijoje (po 7,8 proc.) (3.6 pav.).

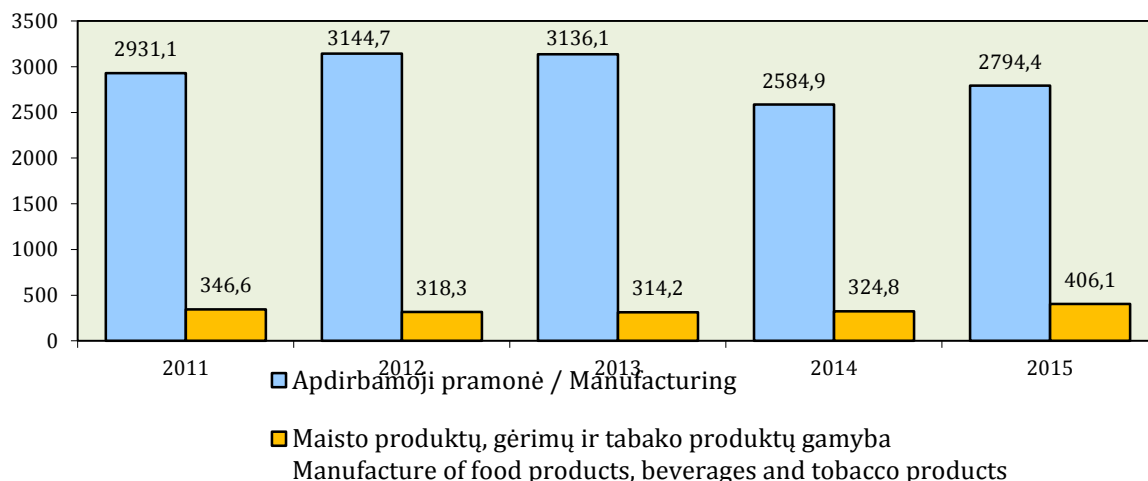

3.6 pav. ES šalių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių materialinių investicijų dalis apdirbamojoje pramonėje 2014 metais, proc.

Fig. 3.6. Share of capital investment of food products and beverages industry in manufacturing in EU countries in 2014, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Vidutinės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienai įmonei, išankstiniais 2015 metų pabaigos duomenimis, buvo 17,2 proc. didesnės nei 2011-aisiais, o palyginti su 2014-aisiais – 25,1 proc. 2015 metais maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukauptų tiesioginių užsienio investicijų dalis sudarė 14,5 proc. apdirbamosios pramonės užsienio investicijų (2011 m. – 11,8 proc.) (3.7 pav.).

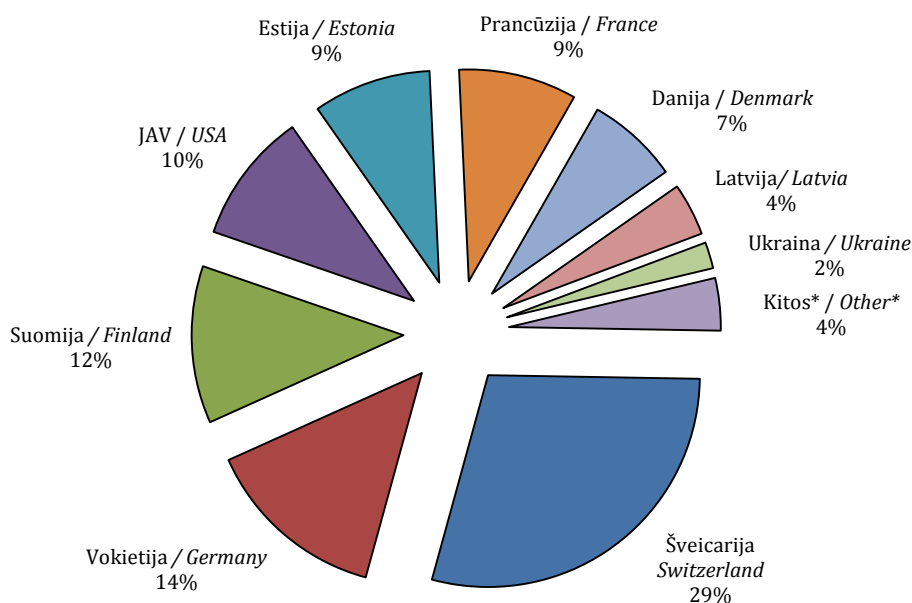

3.7 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos į apdirbamąją ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybą 2011–2015 metų pabaigoje, mln. EUR

Fig. 3.7. Foreign direct investment in manufacturing and in manufacture of food, beverages and tobacco products in 2011–2015 (at the end of the year), EUR million

Šaltinis: Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Išankstiniais 2015 metų duomenimis, daugiausia į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones investavo Šveicarijos (33,2 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos pramonę), Vokietijos (14,2 proc.) ir Suomijos (11,7 proc.) verslininkai (3.8 pav.).

* Lenkija, Norvegija, Airija, Belgija / Poland, Norway, Ireland, Belgium.

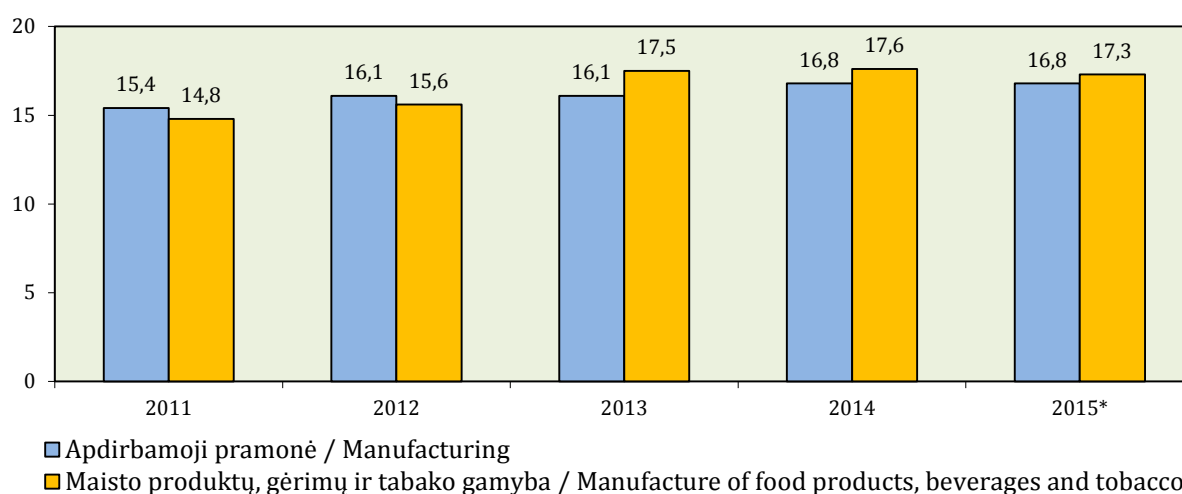
3.8 pav. Sukaupėtų tiesioginių užsienio investicijų į maisto produktų, gėrimų bei tabako gamybą struktūra pagal investuojančias valstybes 2015 metų pabaigoje, proc.

Fig. 3.8. Structure of foreign direct investment in manufacture of food, beverages and tobacco products by investing country in 2015 (at the end of the year), per cent

Šaltinis: Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>>.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turi EŽŪGF parama. Pagal 1 krypties priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ 2011–2015 metais gauta 215 paraiškų, prašoma paramos suma siekė 156,3 mln. EUR (2015 m. pateiktos 62 paraiškos, prašoma paramos suma – 73,2 mln. EUR). Per visą nagrinėjamąjį laikotarpį pasirašytos 107 paraiškos, pagal kurias patvirtinta 42,6 mln. EUR parama (2015 m. – 13 paraiškų, 6,4 mln. EUR parama).

Išankstiniais 2015 metų duomenimis, vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta BPV einamųjų metų kainomis buvo 17,3 EUR. Palyginti su 2014-aisiais, ji sumažėjo 1,7 proc., palyginti su 2011-aisiais, išaugo 16,9 proc. (3.9 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2015 metais buvo 3,0 proc. didesnis nei apdirbamojoje pramonėje ir 29,1 proc. didesnis negu vidutiniškai šalies ūkyje.

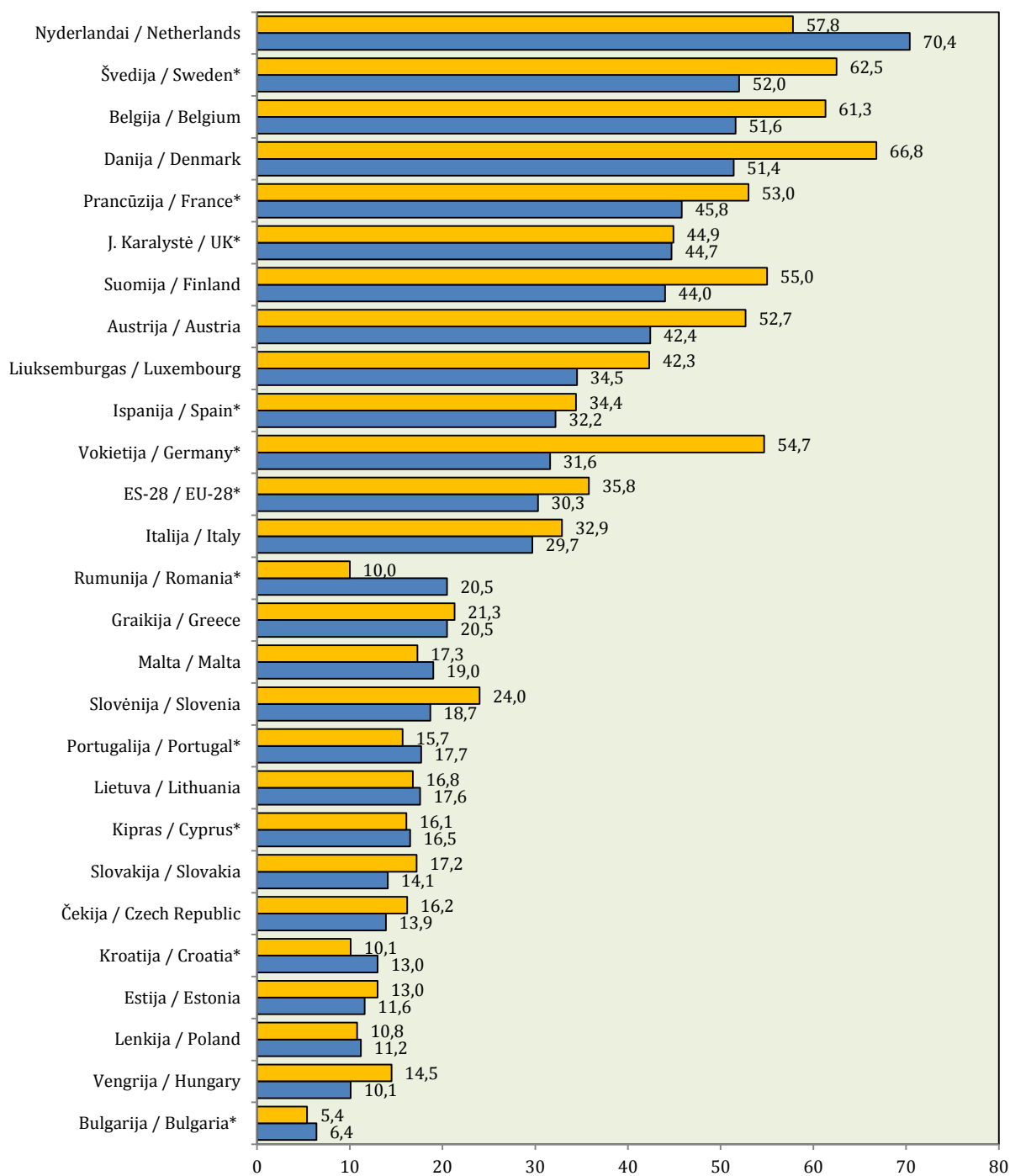
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.9 pav. Apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė atitinkamų metų kainomis 2011–2015 metais, EUR

Fig. 3.9. Value added created per 1 hour in manufacturing and manufacture food products, beverages and tobacco in 2011–2015, EUR (at current prices of the corresponding year)

Šaltiniai: LAEI tyrimų, Statistikos departamento duomenys.

Nepaisant per analizuojamąjį laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per metus sukūrė kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei vidutiniškai ES-28 šalyse. Ypač didelis skirtumas ryškėja lyginant su ES šalimis senbuvėmis. Antai, vieno maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė Nyderlanduose 4 kartus didesnė nei Lietuvoje. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos darbuotojo Lietuvoje sukuriama pridėtinė vertė buvo 2,8 karto didesnė negu Bulgarijoje, 1,7 karto – negu Vengrijoje. Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos darbo našumo skirtumai šiose šalyse panašūs kaip ir apdirbamosios pramonės (3.10 pav.).

■ Apdirbamoji pramonė / Manufacturing

■ Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba / Manufacture of food products, beverages and tobacco

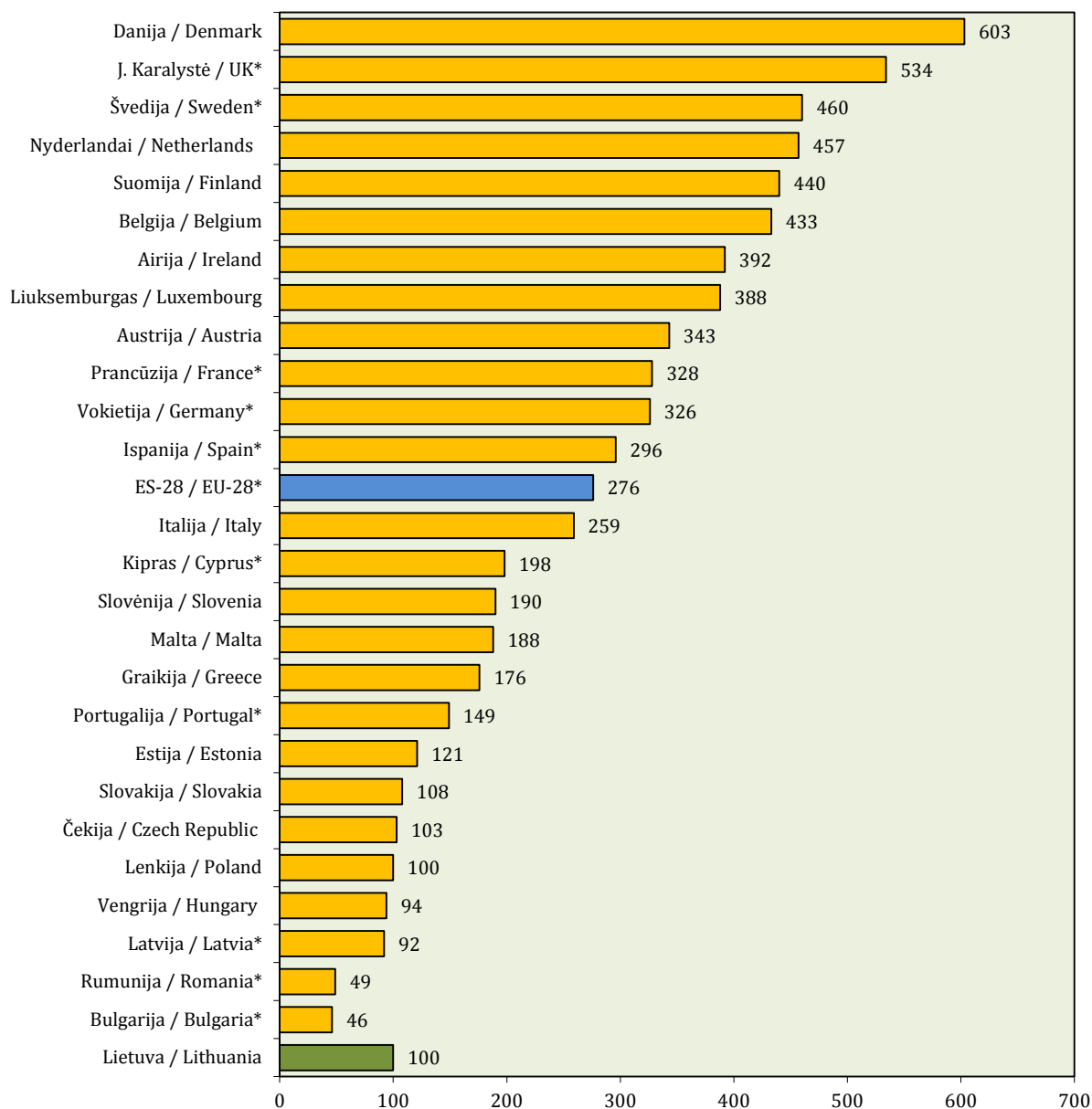
*2013 m. maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos / Manufacture of food products, beverages and tobacco.

3.10 pav. Kai kurių ES šalių apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė to meto kainomis 2014 metais, EUR

Fig. 3.10. Value added created per 1 hour in manufacturing and in manufacture of food products, beverages and tobacco in selected EU countries in 2014, EUR (at current prices)

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Nedidelį, palyginti su kitomis ES šalimis, darbo našumą lydėjo santykinai mažas darbo užmokestis, nors atotrūkis nuo kitų ES šalių mažesnis nei darbo našumo. Darbuotojo darbo užmokestis Lietuvoje mažai skyrėsi nuo užmokesčio Lenkijoje, Čekijoje ar Vengrijoje, tačiau buvo gerokai mažesnis nei ES šalyse senbuvėse – Danijoje, J. Karalystėje, Švedijoje ir kitose (3.11 pav.).

* 2013 m.

3.11 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbuotojo vidutinio metinio darbo užmokesčio palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2014 metais, proc.

Fig. 3.11. Comparison of average yearly wage per employee in manufacture of food, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2014, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių kylančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Didžiausias pelningumas 2014 metais buvo gėrimų ir perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių bei miltinių produktų gamybos sektoriuose. 2014 metais, palyginti su 2010-aisiais, daugelio sektorių pelningumas didėjo (3.6 lentelė). Statistikos departamento duomenimis, sumažėjo tik pieno produktų, gyvūninių bei augalinių riebalų gamybos pelningumas.

3.6 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių finansiniai rodikliai 2010 ir 2014 metais

Table 3.6. Financial indicators of the companies of the food industry and beverages in 2010 and 2014

Gamybos sektoriai <i>Production sectors</i>	Koeficientai / <i>Coefficients</i>							
	pelningumo <i>profitability</i>		bendrojo mokumo <i>gross solvency</i>		įsiskolinimo <i>indebtedness</i>		kritinio likvidumo <i>critical liquidity</i>	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Mėsa ir jos produktai <i>Meat & meat products</i>	n. d.	2,14	0,57	0,91	0,59	0,49	0,62	0,94
Žuvis ir jų produktai <i>Fish & fish products</i>	3,35	4,62	0,64	0,50	0,59	0,65	0,76	0,74
Perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių produktai <i>Products of processed fruit, berries & vegetables</i>	3,98	6,49	0,77	1,11	0,54	0,45	0,72	0,9
Gyvūniniai ir augaliniai riebalai / <i>Animal and vegetable oils and fats</i>	4,24	3,71	1,30	1,94	0,41	0,32	0,90	1,11
Pieno produktai <i>Dairy products</i>	3,51	1,19	1,24	1,52	0,44	0,39	0,83	0,91
Grūdų malimo produktai, krakmolas / <i>Products of the milling industry, starch</i>	n. d.	n. d.	0,52	0,32	0,61	0,75	0,44	0,29
Miltiniai gaminiai <i>Bakery and farinaceous products</i>	1,44	5,83	0,90	1,55	0,52	0,39	0,79	1,09
Kiti maisto produktai <i>Other food products</i>	4,88	3,16	1,29	1,14	0,42	0,46	1,08	0,62
Gatavi pašarai <i>Prepared fodder</i>	4,40	4,67	0,65	0,69	0,6	0,59	0,6	0,82
Gėrimai / <i>Beverages</i>	0,27	8,06	1,11	1,33	0,47	0,43	0,86	1,26

Šaltinis: Finansinės būklės rodikliai. Statistikos departamentas [žiūrėta 2016 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>.

2014 metais finansiniai rodikliai vieni iš blogiausių buvo grūdų malimo produktų ir krakmolo bei kitų maisto produktų gamyboje. Bendrasis mokumo koeficientas per analizuojamąjį laikotarpį šiame sektoriuje sumažėjo nuo 0,52 iki 0,32. Tai rodo, kad skolintos lėšos žymiai viršijo nuosavas lėšas. Įsiskolinimo koeficientas nuo 0,61 padidėjo

iki 0,75, o kritinio likvidumo koeficientas, rodantis sektoriaus gebėjimą greitai realizuojamu trumpalaikiu turtu padengti trumpalaikius įsipareigojimus, sumažėjo nuo 0,44 iki 0,29. Santykinai blogi finansiniai rodikliai būdingi ir žuvų bei jų produktų gamybos sektoriui. Nors 2014 metais, palyginti su 2010-aisiais, pelningumas išaugo, tačiau bendrasis mokumas sumažėjo nuo 0,64 iki 0,50, o įsiskolinimo koeficientas padidėjo net iki 0,65. Žemas pastarojo sektoriaus kritinio likvidumo koeficientas – 0,74 (normalus – daugiau nei 1,0). Pažymėtina, kad didesnis nei 1,0 kritinis likvidumas 2014 metais buvo tik gėrimų, gyvūninių ir augalinių riebalų ir miltinių gaminių sektoriuose.

Maisto produktų ir gėrimų gamyba Lietuvoje yra svarbi aprūpinant vidaus rinką būtiniaisiais produktais, sprendžiant gyventojų užimtumo problemas. Pramonė naudoja daug vietinės žaliavos, todėl teigiamai veikia ir žemės ūkio sektorių. Didelę įtaką sektoriaus plėtrai turi maisto produktų eksportas. Nors dėl Rusijos embargo maisto produktų pardavimai užsienio rinkose 2015 metais sumažėjo, tačiau nauji prekybiniai ryšiai sudaro prielaidas tolimesniam sektoriaus vystymuisi.

3. Ne žemės ūkio verslų plėtra kaimo vietovėse

3. Development of non-agricultural businesses in rural areas

Verslumas, mažos ir vidutinės įmonės yra visuotinai pripažįstami ekonominio ir socialinio vystymosi stimulu, jų plėtra – būtina užimtumo, investicijų pritraukimo, naujovių kūrimo ir kartu tarptautinio konkurencingumo augimo prielaida. Evoliucinis smulkiojo ir vidutinio verslo (SVV) vaidmuo reiškiasi nenutrūkstama, dinamiška, į pokytį rinkoje orientuota veikla, pasižyminčia lankstumu, išradingumu.

Lisabonos strategijoje SVV vadinamas atramos tašku, siekiant, kad ES taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių pagrindu augančia ekonomika pasaulyje, kurioje darni ekonominė plėtra būtų suderinta su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu ir tvirtesne socialine sanglauda“.

Net ir dominuojant monopolijoms, SVV sugeba išlikti ir sėkmingai veikti srityse, kuriose reikia nuolatinio išradingumo, kuriant naujus produktus, gaminant gaminius ar teikiant paslaugas, kai labiau vertinamos unikalios vartotojiškos savybės nei žema kaina.

SVV įtaka Lietuvos ekonomikos plėtrai buvo įvertinta, pasirašius EK inicijuotą Europos mažųjų įmonių chartiją. Šia chartija ir kitais tarptautiniais įsipareigojimais grindžiamuose strateginiuose dokumentuose teigiama, kad „... smulkus ir vidutinis verslas – vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, turintis esminį poveikį bendrai Lietuvos ūkio raidai, naujų darbo vietų kūrimui ir socialiniam stabilumui“.

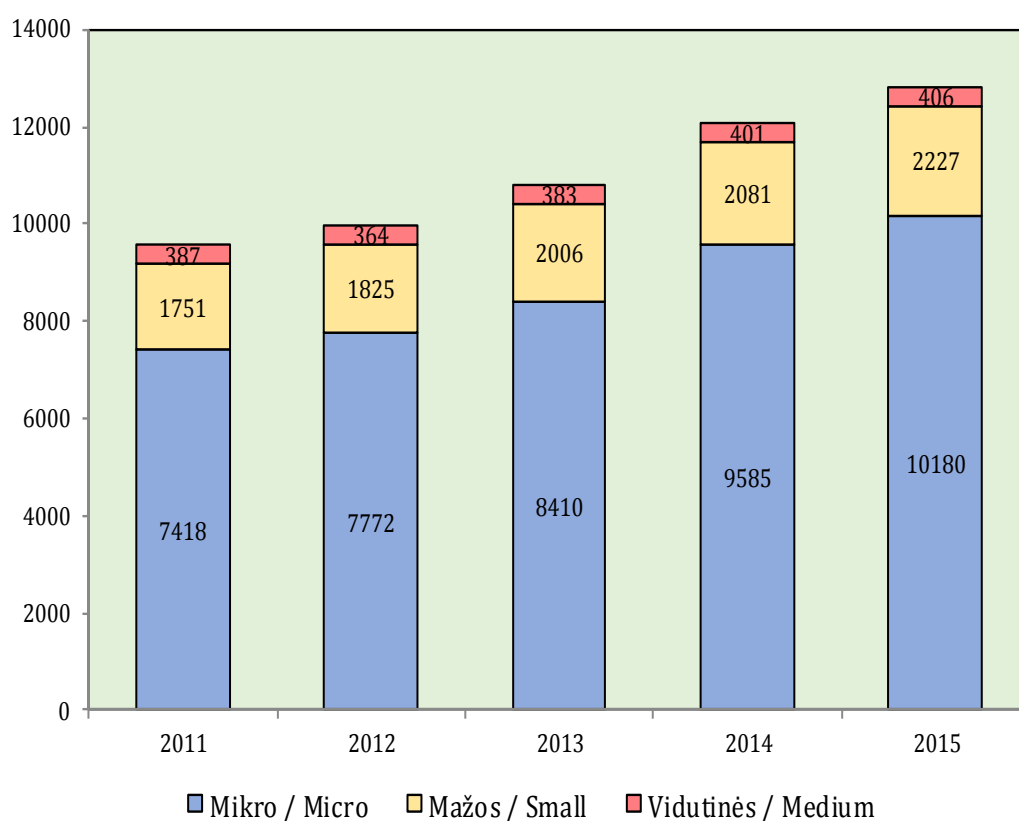
Socialinis SVV vaidmuo reiškiasi demokratine galimybe kiekvienam įgyvendinti savo idėjas, siekius, sugebėjimus ir panaudoti turimas žinias. Įsiliedami į ekonominį savo šalies gyvenimą, potencialūs verslininkai gali tapti reikšmingais tiek sau, tiek ir visuomenei, sprendžiant vieną svarbiausių socialinių ir ekonominių problemų – užimtumo problemą.

Svarbi SVV ypatybė – naujų darbo vietų kūrimas. Tai labai aktualu Lietuvos kaimui, nes kaimo vietovėse ūkininkavimas jau nebėra dominuojanti ekonominė veikla. 2015 metais, kaip ir visus pastaruosius penkerius metus, tik nežymiai daugiau kaip ketvirtadalis užimtų kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje ir miškininkystėje.

Mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ). Lietuvos kaimo vietovėse 2011 metais stabilizavęsis MVĮ skaičius nuo 2012 metų įgavo augimo pagreitį. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, veikiančių MVĮ skaičius kaimo vietovėse išaugo 34,1 proc. 1000-iui kaimo gyventojų 2015 metais teko 13,5, 2014-aisiais – 12,6, 2013-aisiais – 10,8 MVĮ.

Lietuvos kaimo vietovėse, kaip ir kitose ES šalyse, MVĮ sudaro daugiau kaip 99 proc. visų kaimo vietovėse veikiančių įmonių. 2015 metais kaime veiklą vykdė per 12,8 tūkst. MVĮ (3.12 pav.). Kaip ir praėjusiais metais, beveik 80 proc. jų – mikroįmonės (iki 10 darbuotojų).

Kaimo MVĮ dalis nuo visų Lietuvoje veikiančių MVĮ išlieka stabili ir sudaro 16 proc.

3.12 pav. MVĮ* skaičius kaime 2011–2015 metais, vnt.

Fig. 3.12. Number of SMEs* in rural areas in 2011–2015, units

* Labai maža įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 2 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 1,5 mln. EUR. Maža įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 7 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 5 mln. EUR. Vidutinė įmonė – įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) metinės pajamos neviršija 40 mln. EUR; 2) balanse nurodyto turto vertė neviršija 27 mln. EUR.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

MVĮ skaičiaus regioninė analizė rodo, kad daugiausia MVĮ 2015 metais veikė Vilniaus, Kauno, Klaipėdos apskričių kaimo vietovėse. Per pastarųjų penkerių metų laikotarpį MVĮ skaičius sparčiausiai augo minėtų apskričių bei Tauragės, Telšių ir Utenos apskričių kaimo vietovėse. 2011–2015 metų laikotarpiu kaimo MVĮ skaičiaus vidutinis metinis augimas 6,5 proc. ir daugiau stebimas 60 proc. visų Lietuvos apskričių. Kaimo MVĮ skaičius sumažėjo tik Marijampolės, o lėtai augo – Šiaulių apskrityje (3.7 lentelė). Kaimo regionuose 1000-iui kaimo gyventojų 2015 metais teko 10,9, tarpiniuose – 16,4, o miesto regionuose – 16,8 MVĮ. Tai rodo, kad kaimo regionuose SVV plėtrą ribojantys veiksniai, ypač tokie, kaip nepakankama vidaus rinka ir vartotojų perkamoji galia, kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, pasireiškia ir dažniau, ir intensyviau nei tarpiniuose ir miesto regionuose. Ši disproporcija linkusi didėti.

3.7 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius regionuose 2011–2015 metais

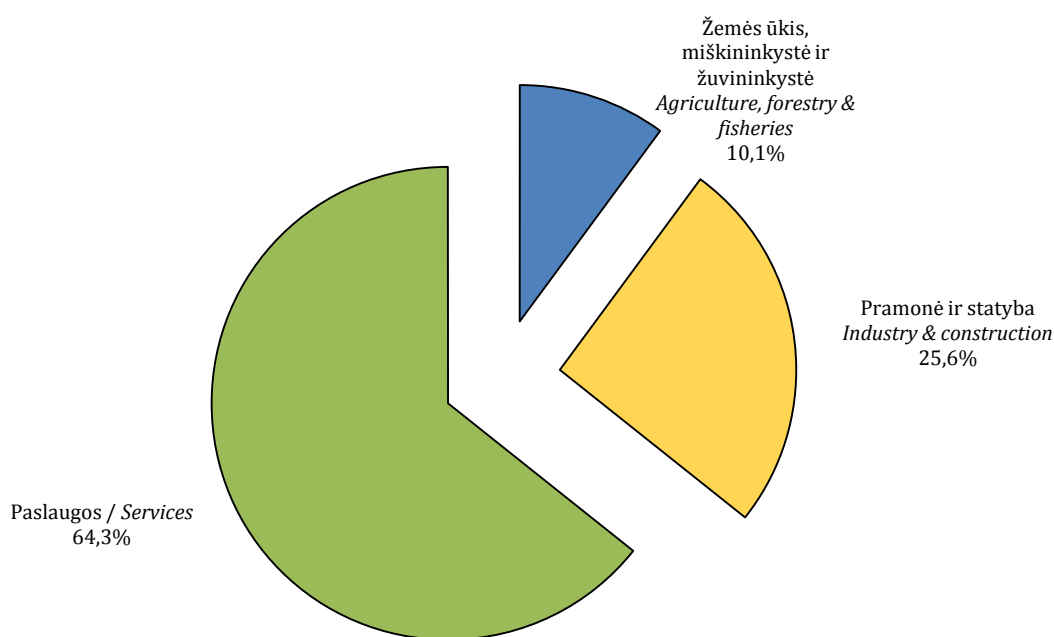
Table 3.7. Number of SMEs by region in 2011–2015

Regionas* / Region	MVĮ skaičius, vnt. Number of SMEs, units					Pokytis / Change 2015, palyginti su / compared to 2011, %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Kaimo / Rural	4541	4534	4887	5327	5549	22,2
Alytaus apskr.	459	434	455	512	552	20,3
Marijampolės apskr.	570	376	418	452	465	-18,4
Panevėžio apskr.	924	1006	1071	1150	1195	29,3
Šiaulių apskr.	1086	1003	1077	1193	1229	13,2
Tauragės apskr.	465	532	587	635	665	43,0
Telšių apskr.	567	648	690	743	756	33,3
Utenos apskr.	470	535	589	642	687	46,2
Tarpinis / Intermediate	3140	3335	3642	4112	4388	39,7
Kauno apskr.	2086	2151	2362	2659	2823	35,3
Klaipėdos apskr.	1054	1184	1280	1453	1565	48,5
Miesto / Urban	1875	2092	2270	2628	2876	53,4
Vilniaus apskr.	1875	2092	2270	2628	2876	53,4
Iš viso / Total	9556	9961	10799	12067	12813	34,1

* Regionų tipai (pagal Eurostato taikomą klasifikaciją): kaimo regionas – 50 proc. ir daugiau gyventojų gyvena kaimo bendruomenėse; tarpinis regionas – nuo 20 iki 50 proc. gyventojų gyvena kaimo bendruomenėse; miesto regionas – 80 proc. ir daugiau gyventojų gyvena miesto bendruomenėse.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais, palyginti su 2014-aisiais ir 2013-aisiais, kaimo MVĮ struktūra pagal ekonomikos sektorius nekito. Tarp Lietuvos kaimo MVĮ pagal ekonominės veiklos rūšis dominuoja paslaugų įmonės (3.13 pav.), kurios sudaro 64,3 proc. visų kaimo MVĮ.

3.13 pav. Kaimo MVĮ struktūra pagal ekonomikos sektorius* 2015 metais

Fig. 3.13. Structure of rural SMEs by type of economic activity* in 2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia paslaugų įmonių užsiima prekyba, teikia transporto ir saugojimo, apgyvenimo ir maitinimo paslaugas, vykdo profesinę, mokslinę ir techninę veiklą (3.8 lentelė). Analizuojamu laikotarpiu labiausiai augo skaičius MVĮ, užsiimančių menine, pramogine ir poilsio organizavimo bei administracine ir aptarnavimo veikla, informacija ir ryšiais.

Nagrinėjamu laikotarpiu net 2 kartus išaugo MVĮ, kurios užsiima informacija ir ryšiais. Taigi galima daryti prielaidą, kad ir Lietuvos kaimo vietovėse randasi vis daugiau inovatyvių MVĮ, nes, kaip rodo Lietuvos įmonių inovacinės veiklos tyrimai, daugiausia inovatyvių įmonių, kuriose diegiami nauji (reikšmingai patobulinti) produktai (prekės ir paslaugos), technologiniai ar veiklos organizavimo, rinkodaros procesai, būtent ir užsiima informacinių bei ryšių technologijų veiklomis.

2015 metais 71,2 proc. kaimo vietovėse veikiančių MVĮ sudarė UAB, ir jų dalis pastaraisiais metais auga (2014 m. – 70,5 proc.). Individualiosios įmonės, kurių skaičius ir santykinė dalis nuolat mažėja, sudarė 19,8 proc. (2014 m. – 21,7 proc.). Nuo 2012 metų, priėmus LR mažųjų bendrijų įstatymą, kaimo vietovėse, kaip ir miestuose, pradėjo steigtis mažosios bendrijos. Jų santykinė dalis MVĮ struktūroje 2015 metais išaugo iki 4,4 proc. (2014 metais – 3,2 proc.). Reikia pažymėti, kad auga žemės ūkio ir kooperatinių bendrovių skaičius.

3.8 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis 2011–2015 metais

Table 3.8. Number of rural SMEs by economic activity (NACE branch) in 2011–2015

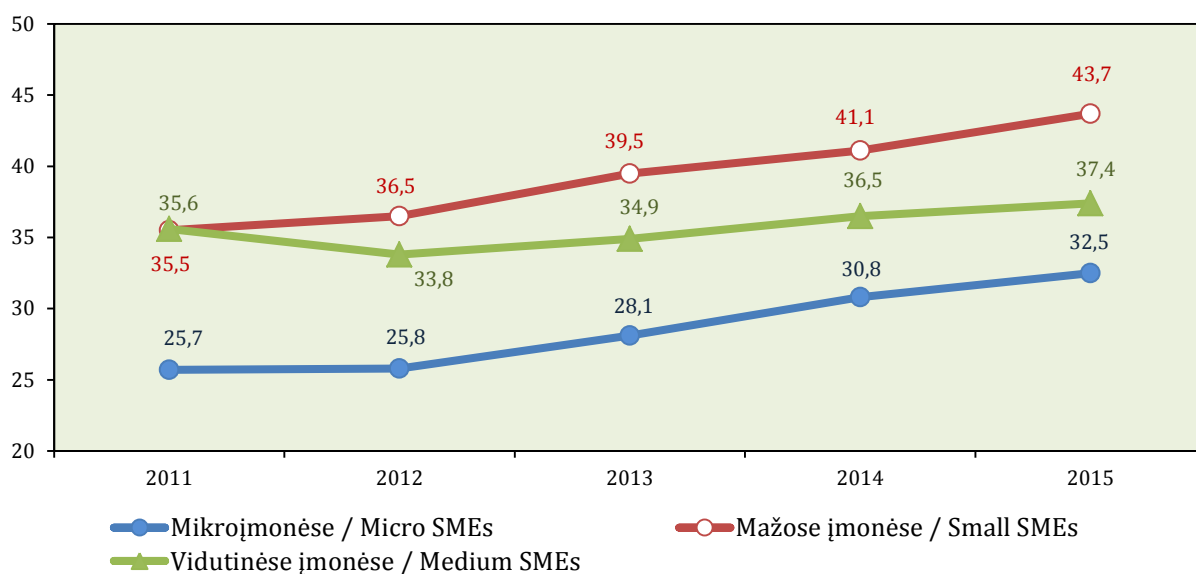
Ekonominės veiklos rūšis Type of economic activity (NACE branch)	Skaičius, vnt. / Number, units					Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė <i>Agriculture, forestry and fishing</i>	972	1045	1122	1233	1298	33,5
Kasyba ir karjerų eksploatavimas <i>Mining and quarrying</i>	49	51	54	60	66	34,7
Apdirbamoji gamyba / <i>Manufacturing</i>	1668	1680	1752	1919	2007	20,3
Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas / <i>Electricity, gas, steam and air conditioning supply</i>	87	106	161	265	250	187,4
Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas <i>Water supply; sewerage, waste management and remediation activities</i>	50	65	77	79	86	72,0
Statyba / <i>Construction</i>	809	854	922	1104	1212	49,8
Didmeninė ir mažmeninė prekyba <i>Wholesale and retail trade</i>	3295	3319	3570	3815	3982	20,8
Transportas ir saugojimas <i>Transportation and storage</i>	1021	1119	1191	1309	1362	33,4
Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimas / <i>Accommodation and food service activities</i>	419	403	453	475	510	21,7
Informacija ir ryšiai <i>Information and communication</i>	83	93	115	140	166	100,0
Finansinė ir draudimo veikla <i>Financial and insurance activities</i>	31	31	38	41	43	38,7
Nekilnojamojo turto operacijos <i>Real estate activities</i>	213	237	271	320	356	67,1
Profesinė, mokslinė ir techninė veikla <i>Professional, scientific and technical activities</i>	466	523	573	682	765	64,2
Administracinė ir aptarnavimo veikla <i>Administrative and support service activities</i>	179	204	237	299	345	92,7
Švietimas / <i>Education</i>	32	37	38	45	51	59,4
Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas / <i>Human health and social work activities</i>	75	79	87	96	95	26,7
Meninė pramoginė ir poilsio organizavimo veikla / <i>Arts, entertainment and recreation</i>	40	48	56	78	103	157,5
Kita aptarnavimo veikla <i>Other service activities</i>	66	67	82	107	116	75,8
Iš viso / <i>Total</i>	9555	9961	10799	12067	12813	34,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vis daugiau kaimo gyventojų dirba MVĮ. 2015 metais MVĮ dirbo 113,5 tūkst. darbuotojų – trečdalis visų kaimo užimtųjų. Per pastaruosius penkerius metus vidutiniškai kasmet MVĮ dirbančių gyventojų padaugėja 3,4 proc.

28,6 proc. visų MVĮ darbuotojų dirbo mikroįmonėse, 38,5 proc. – mažose ir 32,9 proc. – vidutinėse įmonėse. Vidutiniškai 1-ai mikroįmonei teko 3, mažai – 20, vidutinei – 92 darbuotojai.

Labiausiai darbuotojų daugėjo mikroįmonėse: jų skaičius vidutiniškai kasmet per 2011–2015 metų laikotarpį išaugo 5,2 proc., mažų įmonių – 4,6 proc., o vidutinių – 1,0 proc. (3.14 pav.).

3.14 pav. Darbuotojų skaičius kaimo MVĮ 2011–2015 metais, tūkst.

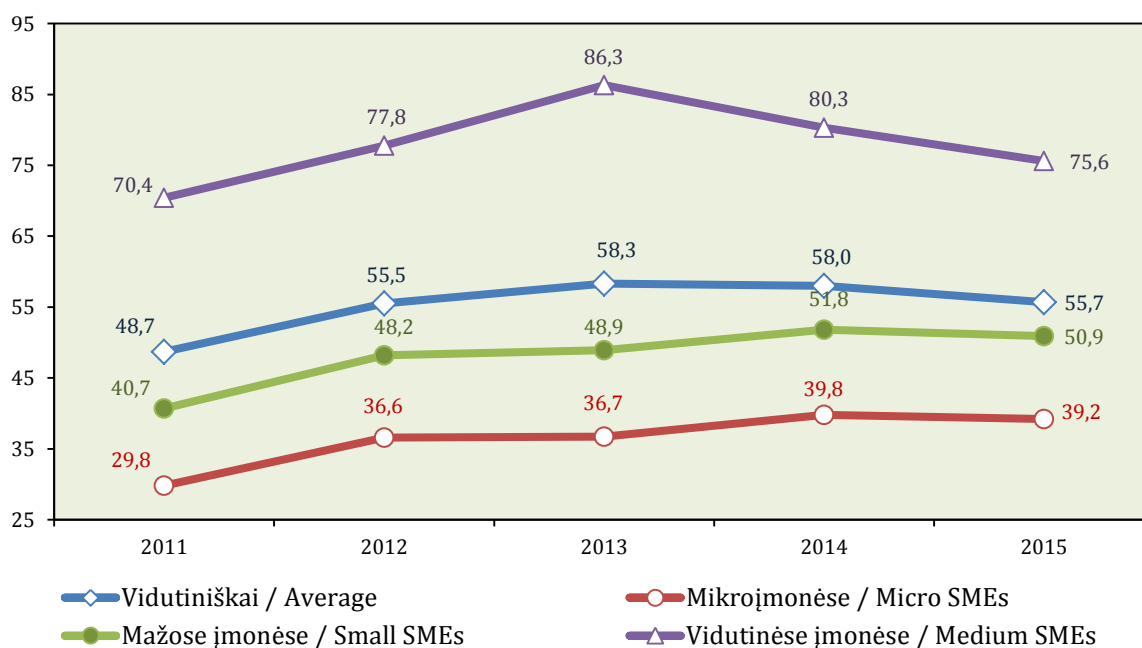
Fig. 3.14. Number of employees in rural SMEs in 2011–2015, thousands

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

MVĮ kasmetinės pajamos nuo 2011 metų kasmet auga. 2015 metais jos buvo didžiausios per pastaruosius penkerius metus, skaičiuojant absoliučiai, bet, skaičiuojant pajamas, tenkančias vienam darbuotojui, jos sumažėjo visose MVĮ kategorijose, o labiausiai – vidutinėse įmonėse (3.15 pav.).

Pažymėtina, kad parama verslo vystymui kaimo vietovėse ir miestuose, kuriuose gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst. (išskyrus savivaldybių centrus), buvo teikiama pagal Lietuvos 2007–2013 metų KPP, kuri baigta įgyvendinti 2014 metais. Parama veiklos įvairinimui, mažųjų įmonių kūrimui ir plėtojimui, taip pat darbo vietų kūrimo lengvinimui, kartu kuriant ir diegiant inovacijas, tausojant aplinką, bus teikiama ir pagal Lietuvos 2014–2020 metų KPP. Numatyta 119 mln. EUR paramai investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai. 2015 metais paramai gauti pateiktos 152 paraiškos.

2014–2020 metų laikotarpiu prie verslumo skatinimo ir darbo vietų kūrimo kaimo vietovėse prisidės ir vietos veiklos grupės (VVG), nuo 2016 metų įgyvendinsiančios vietos plėtros strategijas.

3.15 pav. Kaimo MVĮ metinės pajamos, tekusios vienam darbuotojui, 2011–2015 metais, tūkst. EUR

Fig. 3.15. Yearly income per employee in rural SMEs in 2011–2015, EUR thousand

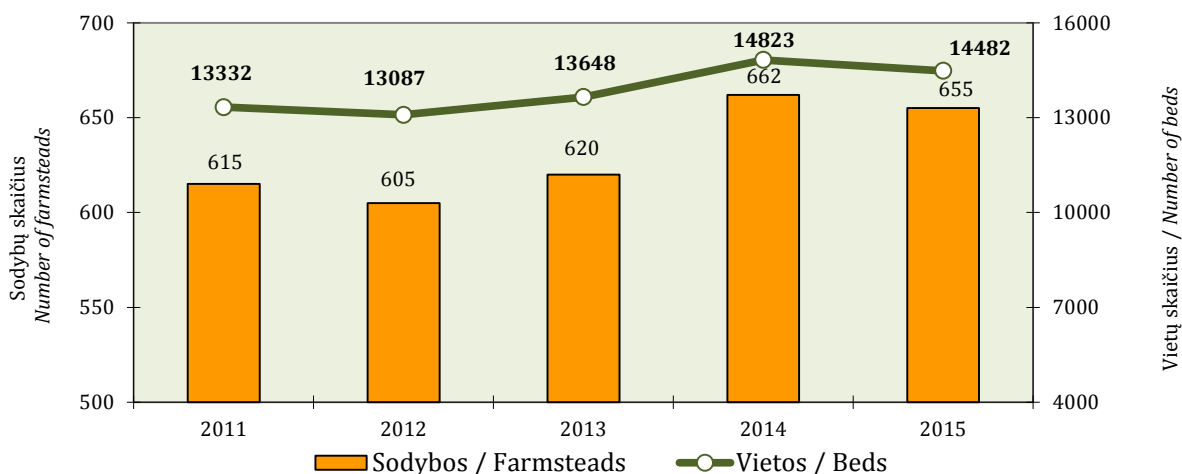
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nors SVV plėtrai Lietuvoje būdingos teigiamos tendencijos, vis dėlto ir toliau išlieka jos plėtros kliūčių – tai, visų pirma, per maža vidaus rinka, nepakankamos galimybės išsigyti/naudotis žeme, nepakankami gyventojų įgūdžiai, menkas jų verslumas.

MVĮ vystymas ir ateityje turėtų išlikti kaimo ekonomikos stabilumo pagrindas. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos EŽŪFKP lėšomis, 2014–2020 metams pripažįstama, kad, siekiant didinti užimtumą kaimo vietovėse, turėtų būti skatinama ne žemės ūkio verslo plėtra, remiamos įvairių vietos verslo sektorių sąsajos.

Kaimo turizmas Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES šalių, – vienas iš turizmo sektorių, teikiantis kompleksinį pobūdį turinčias turizmo paslaugas kaime. Kaimo turizmas gali būti apibūdinamas tiesiog kaip turizmas kaimo vietovėse arba kaip ekonominė veikla, priklausanti nuo neurbanizuotų vietovių išteklių. Kaimo turizmas turi išskirtinę sąsają su gamta. Tai paaiškina, kodėl agroturizmas, ekoturizmas ar nuotykių turizmas vis labiau populiarėja. Be to, kaimo turizmas gali būti kaip vietinės ekonomikos diversifikavimo įrankis, padedantis užkariauti naujas rinkas vietiniams produktams.

Statistikos departamento duomenimis, per pastarųjų penkerių 2011–2015 metų laikotarpį augęs kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2015 metais pradėjo mažėti. 2015 metais apgyvendinimo paslaugas teikė 655 kaimo turizmo sodybos, tai 7 kaimo turizmo sodybomis mažiau nei 2014 metais (3.16 pav.). Vidutiniškai vienoje sodyboje buvo 22 vietos.

3.16 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2011–2015 metais, vnt.

Fig. 3.16. Number of farmsteads used for rural tourism and number of beds in 2011–2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Apie 80 proc. visų sodybų veikė apskrityse, kuriose įsikūrę didieji šalies miestai ir vyrauja patraukli gamta – taip užsitikrinamas vartotojas. Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičius – Utenos ir Vilniaus apskrityse (3.9 lentelė). Vis dėlto Utenos apskrityje kaimo turizmo sodybų skaičius pastaruosius penkerius metus mažėjo, o Vilniaus apskrityje augo. Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičiaus pokytis buvo Klaipėdos apskrityje.

3.9 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičius regionuose 2011–2015 metais

Table 3.9. Number of farmsteads used for rural tourism by region in 2011–2015

Regionas / Region	Sodybų skaičius, vnt. / Number of farmsteads					Pokytis / Change 2015, palyginti su / compared to 2011, %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Kaimo / Rural	397	387	386	402	391	-1,5
Alytaus apskr.	94	96	88	97	95	1,1
Marijampolės apskr.	22	24	22	30	28	27,3
Panevėžio apskr.	23	23	26	23	24	4,3
Šiaulių apskr.	16	17	15	20	17	6,3
Tauragės apskr.	17	15	15	14	14	-17,6
Telšių apskr.	41	37	36	42	42	2,4
Utenos apskr.	184	175	184	176	171	-7,1
Tarpinis / Intermediate	116	106	124	131	139	19,8
Kauno apskr.	70	67	68	69	75	7,1
Klaipėdos apskr.	46	39	56	62	64	39,1
Miesto / Urban	102	112	110	129	125	22,5
Vilniaus apskr.	102	112	110	129	125	22,5
Iš viso / Total	615	605	620	662	655	6,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nuo 2011 metų augęs ir 2014 metais augimo piką pasiekęs kaimo turizmo sodybų lankytojų skaičius 2015 metais pradėjo mažėti (3.10 lentelė). Šis mažėjimas nulemtas Lietuvos gyventojų, besinaudojančių kaimo turizmo paslaugomis, skaičiaus mažėjimu. Reikia pažymėti, kad užsieniečių, besilankančių kaimo turizmo sodybose, skaičiaus auga. Tai rodo, kad kaimo turizmo sektorius patiria lankytojų srauto struktūrinius pokyčius.

3.10 lentelė. Poilsiautojų ir nakvynių kaimo turizmo sodybose skaičius 2011–2015 metais, tūkst.

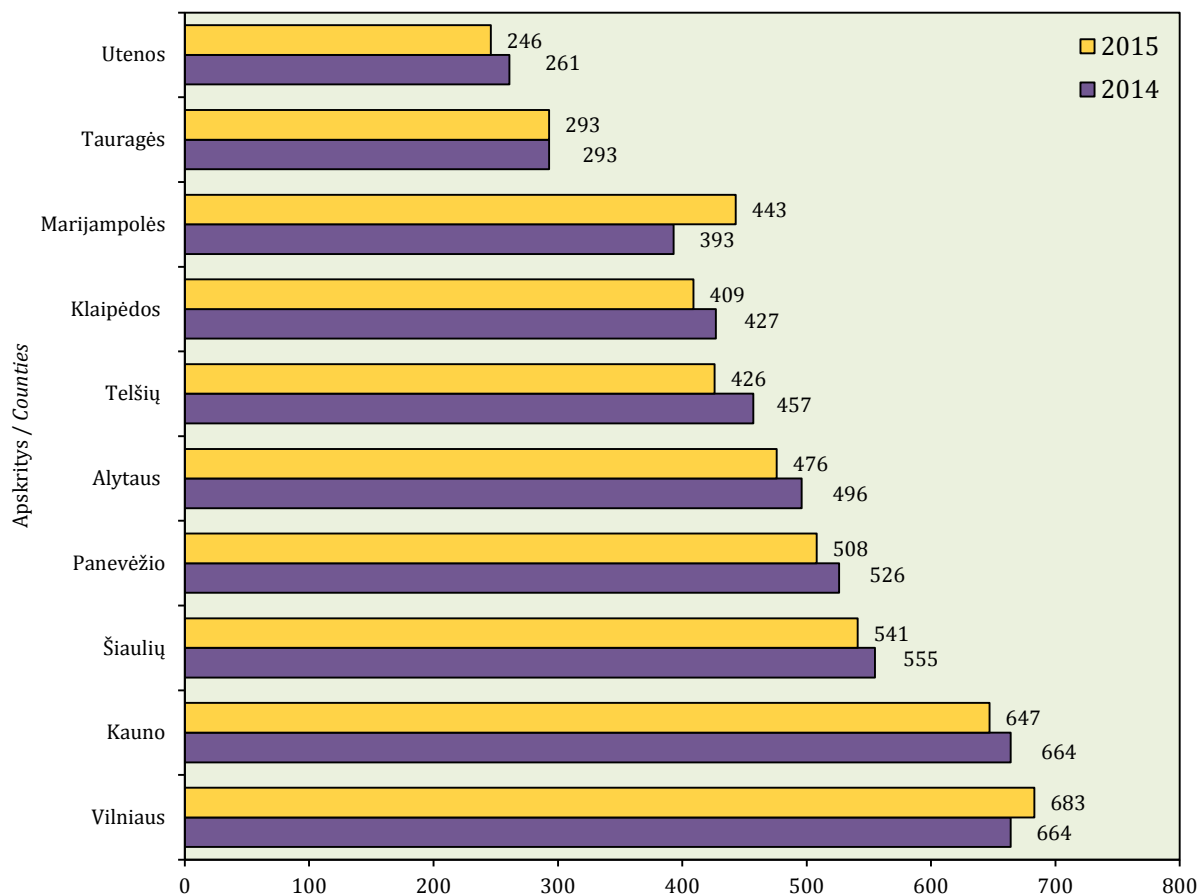
Table 3.10. Numbers of holidaymakers and overnights in farmsteads in 2011–2015, thousand

Rodiklis / Indicator	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Apgyvendinta poilsiautojų <i>Number of holidaymakers</i>	252,8	260,7	275,8	310,4	303,3	20,0
Suteikta nakvynių iš viso <i>Total number of overnights</i>	453,4	475,7	525,8	590,8	279,9	27,9
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	400,8	417,9	458,2	523,3	512,3	27,8
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	52,6	57,8	67,6	67,5	67,6	28,5
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. <i>Share of overnights for foreigners in total number of overnights, %</i>	11,6	12,2	12,9	11,4	13,2	0,3 proc. punkto percentage point

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2014-aisiais nustojęs didėti vidutinis vieno poilsiautojo nakvynių skaičius, kuris sudarė 1,9 nakvynės, 2015 metais nežymiai išaugo iki 1,91 nakvynės. Lietuvos gyventojai kaimo turizmo sodybose vidutiniškai praleidžia 1,86 nakvynės, o užsieniečiai – 2,43 nakvynės.

2015 metais, kaip ir 2014-aisiais, intensyviausiai kaimo turizmo infrastruktūra buvo naudojama Vilniaus ir Kauno apskrityse. Šiose apskrityse vidutiniškai vienoje kaimo turizmo sodyboje buvo apgyvendinta daugiausia poilsiautojų, palyginti su kitomis apskritimis (3.17 pav.). Tauragės ir Utenos apskrityse vidutiniškai vienoje kaimo turizmo sodyboje buvo apgyvendinta mažiausiai poilsiautojų. Tai vienas iš veiksmų, lemiančių kaimo turizmo skaičiaus šiose apskrityse mažėjimą.

3.17 pav. Vidutiniškai vienoje apskrities kaimo turizmo sodyboje apgyvendintų poilsiautojų skaičius 2014 ir 2015 metais

Fig. 3.17. Average number of holidaymakers per rural tourism farmstead by county in 2014 and 2015

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaimo vietovėse plėtojamoms ir kitoms, pigesnėms turizmo paslaugoms, teikiama kempinguose, turistinėse stovyklose ir pan. Statistikos departamento duomenimis, 2015 metais šalyje veikė 23 kempingai. Kempinguose teikiama paslaugomis dažniau naudojasi Lietuvos gyventojai, nors per analizuojamąjį laikotarpį kempinguose apsistojančių užsieniečių skaičius augo sparčiau (3.11 lentelė). Iš visų kempinguose esančių vietų 76 proc. – sezoninės. Palyginti su 2014 metais, kempinguose ištisus metus naudojamų vietų skaičius išaugo 6 proc. punktais.

3.11 lentelė. Kempingų veiklos rodikliai 2011–2015 metais

Table 3.11. Numbers of tourists and overnights in campings in 2011–2015

Rodiklis / Indicator	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Kempingų skaičius, vnt. <i>Number of campings</i>	20	20	21	22	23	15,0
Apgyvendinta turistų, tūkst. <i>Number of holidaymakers, thou.</i>	35,3	33,9	37,5	39,2	40,3	14,2
Suteikta nakvynių iš viso, tūkst. <i>Total number of overnights, thou.</i>	57,6	57,8	69,2	72,2	75,2	30,6
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	32,4	30,4	36,7	41,4	40,8	25,9
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	25,2	27,4	32,5	30,8	34,4	36,5
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. / <i>Share of overnights for foreigners in total number of overnights, %</i>	43,8	47,4	47,0	42,7	45,7	0,4 proc. punkto percentage point

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2015 metais iš viso kaimo turizmo sodybose ir kempinguose Lietuvos gyventojams buvo suteikta 553,1 tūkst. nakvynių (iš jų 92,6 proc. – kaimo turizmo sodybose, 7,4 proc. – kempinguose). Reikia pažymėti, kad tiek 2015, tiek 2014 metais augo kaimo turizmo sodybose suteiktų nakvynių dalis, palyginti su visomis suteiktomis nakvynėmis, nors prieš tai buvusiais metais buvo stebima atvirkštinė tendencija. 2015 metų rezultatai parodė, kad vis daugiau užsieniečių naudojami kaimo turizmo paslaugomis, apsistojo kempinguose.

Kaimo turizmo paslaugų teikėjai ir toliau, norėdami išlaikyti veiklos mastą, įvairinti teikiamų paslaugų paketą, turėtų daugiau dėmesio skirti bendradarbiavimui su vietiniais ūkininkais ir bendruomenėmis. Pastarosios geba išnaudoti vietos potencialą ir pritraukti kaimo turizmo sodybų lankytojus, didinti Lietuvos gyventojų susidomėjimą kaimo vietovėse teikiamomis paslaugomis, gaminamais vietiniais maisto produktais.

Kaimo tradicijos ir tautinis paveldas. Tautinio paveldo produktų, būdingų konkrečiai kaimo vietai ar etnografiniam regionui, išsaugojimas ir puoselėjimas yra svarbi šalies ekonominio ir socialinio gyvybingumo bei patrauklumo didinimo priemonė. Amatininkystė yra socialinis ir kultūrinis svirtas, kurio dėka palaikomas tautiškumas, originalumas ir tapatybės išsaugojimas nuolat kintančiame globaliame pasaulyje. Greta tradicijų išsaugojimo tai veikla, teikianti ekonominę naudą: propaguojanti turizmo plėtrą, kurianti darbo vietas, naudojanti vietines žaliavas, skatinanti vartoti vietinius produktus. Prognozuojama, kad artimiausioje ateityje globaliose produktų rinkose ryškės perėjimas nuo produktų ir paslaugų, kur lemiamas vaidmuo tenka kainai, prie produktų ir paslaugų, kur svarbiausia yra kokybė, kilmės vieta ir autentiškumas. Miesto

gyventojai vis daugiau norės naudotis autentiškais kaimo privalumais, plėsis tautinio paveldo produktų bei paslaugų rinka.

Siekdama užtikrinti tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, išsaugoti sukauptą tradicinių amatų patirtį ir tautinio paveldo produktus, kaip neatsiejamą Lietuvos etninės kultūros dalį, bei pritaikyti juos aktualiems poreikiams, ŽŪM yra sudariusi sąlygas tradiciniams amatininkams kurti, pristatyti ir populiarinti tautinio paveldo produktus. Vykdoma tautinio paveldo produktų plėtros stebėseną, tęsiamas tautinio paveldo produktų, tradicinių mugių, tradicinių amatų mokymo programų, tradicinių amatų meistrų sertifikavimas ir atestavimas, teikiama ES ir nacionalinė parama.

Lietuvoje, įgyvendinant tautinio paveldo produktų sertifikavimo sistemą, atestuotų ir pripažintų amatų meistrų skaičius per 2011–2015 metų laikotarpį kasmet vidutiniškai augo 14,6 proc., sertifikuotų tradicinių gaminių skaičius – 17,1 proc., sertifikuotų tradicinių veislių augalų, gyvūnų ir jų produktų skaičius – 19,0 proc., sertifikuotų tradicinių amatų mokymo programų skaičius – 18,9 proc. (3.12 lentelė). Nuo 2014 metų pradėtos sertifikuoti ir tradicinės paslaugos.

3.12 lentelė. Tautinio paveldo sertifikavimo rezultatai Lietuvoje 2011–2015 metais, vnt.

Table 3.12. National heritage certification results in Lithuania in 2011–2015, units

Rodiklis / Indicators	2011	2012	2013	2014	2015	Pokytis / Change 2015, palyginti su compared to 2011, %
Atestuotų ir pripažintų amatų meistrų skaičius / Number of certified and recognized craftsmen	78	98	115	125	135	73,1
Sertifikuotų tradicinių gaminių skaičius / Number of certified traditional products	1256	1600	1860	2153	2327	85,3
Sertifikuotų tradicinių veislių augalų, gyvūnų ir jų produktų skaičius / Number of certified traditional species of plants, animals and their products	227	239	258	310	443	95,2
Sertifikuoti tradicinių paslaugų skaičius / Number of certified traditional services	-	-	-	10	12	-
Sertifikuotos tradicinių amatų mokymo programų skaičius / Number of training programmes for certified traditional crafts	18	21	31	33	35	94,4

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Siekiant, kad amatininkystė įgautų verslui būdingų bruožų, tiek savivaldybės, tiek kaimo bendruomenės skatinamos kurti tradicinių amatų centrus¹, kurių veikla gali teikti tokią socialinę ekonominę naudą: papildomas pajamas amatininkams ir regionui; miesto lankytojų ir užsienio turistų srautų papildomą pritraukimą, siūlant tradicinių amatų gaminius ar paslaugas; tradicijų išsaugojimą ir puoselėjimą, gaminant etnografinę vietovei būdingus produktus ar teikiant paslaugas; amatininkų tarpusavio bendravimą ir bendradarbiavimą; amatininkų verslumo, vadybos, rinkodaros žinių tobulinimą; vietovės pridėtinės vertės kūrimą.

Teikiama ES parama tradicinių amatų centrų kūrimui sudaro svarbias prielaidas jų veiklos daugiafunkciškumo ir jų formų įvairovės plėtrai. 2015 metais buvo pabaigti įgyvendinti visi pagal KPP (2007–2013 metų) priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, teikiant paramą tiesiogiai savivaldybėms (t. y. priemonė įgyvendinta planavimo būdu), finansuoti 20 tradicinių amatų centrų įkūrimo projektai (3.13 lentelė). Dauguma jų turi biudžetinės įstaigos statusą. Juose sukurta per 80 darbo vietų amatininkams ir administracijai. Minėti tradiciniai amatų centrai dažniausiai puoselėja po kelis ir daugiau tradicinių amatų. Dažniausiai puoselėjamas audimas, drožyba, margučių marginimas, karpymas, puodininkystė, vilnos, milo vėlimas. Dauguma tradicinių amatų centrų bendradarbiauja su ugdymo įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, amatininkais ir jų asociacijomis. Nors kiti partneriai (savivaldybė, kaimo turizmu besiverčiantys subjektai, regioniniai parkai, muziejai, kiti tradicinių amatų centrai, mokslo įstaigos) yra ne mažiau svarbūs, juos renkasi tik nedidelė dalis tradicinių amatų centrų.

3.13 lentelė. Tradicinių amatų centrai* pagal apskritis 2015 metais

Table 3.13. Traditional craft centers* by county in 2015

Eil. Nr.	Pavadinimas / Name	Savivaldybė Municipality
Alytaus apskritis		
1	Pivašiūnų amatų centras	Alytaus r.
2	Amatų centras Dargužių kaime	Varėnos r.
Kauno apskritis		
3	Žaslių tradicinių amatų centras	Kaišiadorių r.
4	Tradicinių amatų centras Arnetų name	Kėdainių r.
5	Tradicinių amatų centras Prienuose	Prienų r.
Klaipėdos apskritis		
6	Tradicinių amatų centras Kretingos dvaro pastatų ansamblyje	Kretingos r.
7	Tradicinių amatų centras Švėkšnoje	Šilutės r.
Panevėžio apskritis		
8	Biržų tradicinis amatų centras Kirkilų kaime	Biržų r.
9	Tradicinių amatų centras Panevėžio rajono Upytės kaime	Panevėžio r.
10	Tradicinių amatų centras Rokiškio mieste	Rokiškio r.

¹ Tradicinių amatų centras (TAC) – įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas viešasis (arba privatus) juridinis asmuo, tenkinantis tradicinių amatininkų interesus, besirūpinantis tradicinių produktų gamyba ir plėtra, teikiantis tradicinių amatų mokymo, konsultavimo ir kitas paslaugas.

Eil. Nr.	Pavadinimas / Name	Savivaldybė Municipality
Šiaulių apskritis		
11	Kelmės tradicinių amatų centras	Kelmės r.
12	Šiaulių rajono savivaldybės etninės kultūros ir amatų centras Kuršėnuose	Šiaulių r.
Telšių apskritis		
13	Tradicinių amatų centras Platelių dvaro sodyboje	Plungės r.
Utenos apskritis		
14	Anykščių rajono tradicinių amatų centras Niūronių kaime	Anykščių r.
15	Molėtų krašto tradicinis amatų centras	Molėtų r.
16	Tradicinių amatų centras „Svirnas“ Utenos rajone	Utenos r.
17	Amatų centras Antazavės dvare	Zarasų r.
Vilniaus apskritis		
18	Trakų rajono tradicinių amatų centras	Trakų r.
19	Tradicinių amatų centras Rieškutėnuose	Švenčionių r.
20	Tradicinių amatų centras Houvaldo dvare Maišiagaloje	Vilniaus r.

* Įkurti pagal KPP (2007–2013 m.) priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, įgyvendinant ją planavimo būdu.
Šaltinis: ŽŪM duomenys.

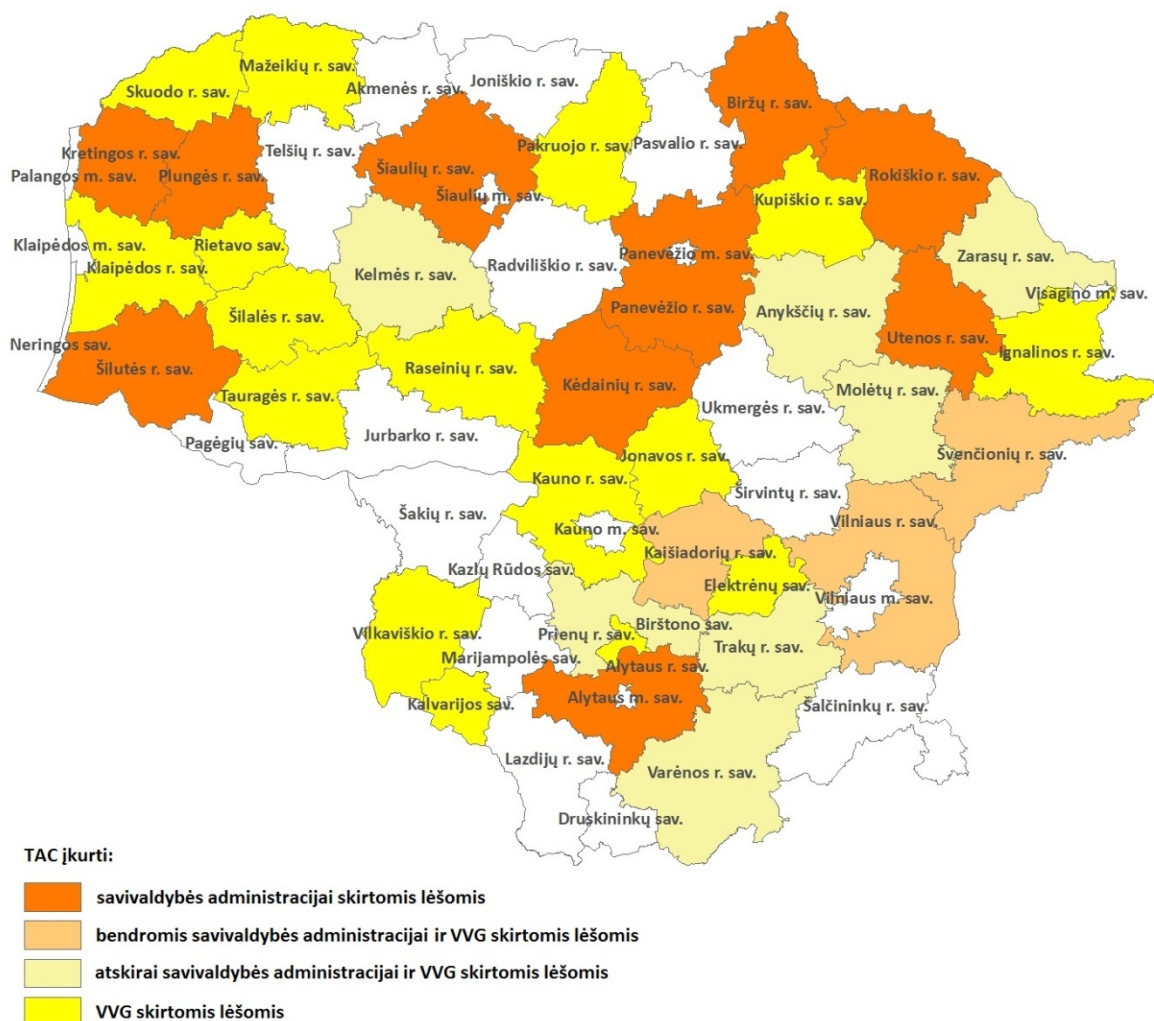
Reikia pažymėti, kad trims iš planavimo būdu įkurtų tradicinių amatų centrų paramą skyrė ir VVG (Kaišiadorių, Švenčionių ir Vilniaus r.).

Priemonei „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ skirtomis lėšomis VVG finansavo ne tik įvairius su tautinio paveldo puoselėjimo veiklomis susijusius projektus, bet ir tradicinių amatų centrų įkūrimą. Tokiu būdu, 2015 metų duomenimis, buvo įkurti dar 28 tradicinių amatų centrai, dažniausiai turintys asociacijos statusą. Juose sukurta per 50 darbo vietų, kuriomis gali pasinaudoti amatininkai, kurdami tradicinius gaminius, teikdami paslaugas. Juose dažniausiai užsiimama duonos kepimu, drožyba, vilnos, milo vėlimu, audimu, mezgimu, puodininkyste. Dauguma jų, kitaip nei „planiniu būdu“ įkurti tradicinių amatų centrai, bendradarbiauja su savivaldybe, nevyriausybinėmis organizacijomis, amatininkais ir jų asociacijomis.

Visų tradicinių amatų centrų, įkurtų, naudojantis KPP priemonėms skirtomis lėšomis, regioninis išsidėstymas pateiktas 3.18 pav.

2015 metais LAEI atliktos tradicinių amatų centrų apklausos metu nustatyta, kaip jie vykdo tautinio paveldo puoselėjimo veiklas. Tyrimo rezultatai parodė, kad tradicinių amatų centrai daugiausia renkasi vykdyti edukacinius užsiėmimus ir sudaro sąlygas gaminti tautinio paveldo produktus ir plėtoti tradicinius amatus. Žymi planavimo būdu įkurtų tradicinių amatų centrų dalis sudarė sąlygas pristatyti ir realizuoti tautinio paveldo produktus, taip pat kaupia ir skelbia informaciją apie regiono sertifikuotus tautinio paveldo produktų kūrėjus bei tautinio paveldo produktus, organizuoja paskaitas ir konferencijas, rengia ekspedicijas ir parodas. Apie pusė jų kelia tradicinių amatininkų kvalifikaciją, juos moko ir konsultuoja bei organizuoja istoriografinius bei etninės kultūros tyrimus, ekspedicijas. Pastarųjų funkcijų vykdymą renkasi tik nedidelė

tradicinių amatų centrų, įkurtų priemonei „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ skirtomis lėšomis, dalis, atitinkamai 40 ir 25 proc. apklaustų tradicinių amatų centrų. Nors didelė minėto tipo tradicinių amatų centrų dalis sudarė sąlygas pristatyti ir realizuoti tautinio paveldo produktus, net daugiau kaip pusė jų nekaupia ir neskelbia informacijos apie regiono sertifikuotus tautinio paveldo produktų kūrėjus bei tautinio paveldo produktus, o tik organizuoja paskaitas ir konferencijas, rengia ekspedicijas ir parodas.

3.18 pav. Tradicinių amatų centrai, įkurti pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“

Fig. 3.18. Traditional craft centres established under the measure “Village renewal and development” of the Lithuanian Rural Development Programme for 2007–2013

Šaltinis: Parengta pagal tradicinių amatų centrų apklausos duomenis. LAEI, 2015.

Apklausa metu nustatytos ir aktualiausios tradicinių amatų centrų problemos, trukdančios jiems kuo aktyviau įsiliesti į tautinio paveldo puoselėjimo veiklas: lėšų darbuotojams trūkumas, materialinei bazei išlaikyti, žaliavoms įsigyti; žmogiškųjų išteklių ir jų verslumo įgūdžių trūkumas; menka amatininkų dirbinių paklausa, rinkodaros problemos, transporto trūkumas; mokestinių lengvatų tautinio paveldo produktų kūrėjams nebuvimas; nekryptingas ir tik ribotoje aplinkoje vykdomas tradicinių amatų centrų veiklos viešinimas. Tradicinių amatų centruose puoselėjamos veiklos kartais neatitinka turimo amatininkystės potencialo, neieškoma išskirtinumo, bandoma prisitaikyti tik išskirtinai prie rinkos poreikių, nestimuliuojama pasiūla.

Naujasis 2014–2020 metų finansinis laikotarpis sudaro galimybes ir toliau investuoti į esamus tradicinių amatų centrus (rekonstruoti pastatus, stiprinti materialinę bazę ir žmogiškuosius išteklius), gerinti jų veiklą ir indėlį ir tautos savasties išsaugojimą. Tradicinių amatų centrų plėtrai skirta 3,7 mln. EUR. Paramos jau paprašė tradicinių amatų centrai, veikiantys Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Telšių, Utenos apskrityse. Devyniems projektams įgyvendinti prašoma 1,5 mln. EUR. Todėl, labai svarbu kuo labiau „įsukti“ tradicinių amatų centrų veiklą. Tuo tikslu tradicinių amatų centrai didžiausią dėmesį turėtų skirti jiems numatytų veiklų geresniam įgyvendinimui ir jų įvairovės užtikrinimui; žmogiškųjų išteklių ir jų verslumo įgūdžių ugdymui; vadybos tobulinimui. Būtina tarp tradicinių amatų centrų netaikyti konkuravimo strategijos ir aktyviau bendradarbiauti, keistis gerąja patirtimi tiek šalies, tiek regiono mastu; diegti socialines inovacijas, ypač sprendžiant rinkodaros problemas; aktyviau viešinti savo veiklą; dalyvauti projektinėse veiklose. Ir, žinoma, nepamiršti išskirtinumo paieškų, pasitelkiant pagrįstas rekomendacijas, istoriografinę bei etninės kultūros tyrimų medžiagą ir esamą vietos amatininkų potencialą, skatinant, atrenkant ir skleidžiant vietinių amatininkų sėkmingos veiklos pavyzdžius bei ugdant amato perėmėjus.

REZIUMĖ

2015 metais žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriui teko 3,3 proc. Lietuvos ūkyje sukurtos BPV, daugiau kaip 16,6 proc. visos šalies užsienio prekybos apyvartos, buvo užtikrintos darbo vietos beveik dešimtadaliui dirbančių gyventojų.

2015 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 4,5 mlrd. EUR (3,8 proc. mažiau nei 2014 m.), importuota už 3,6 mlrd. EUR (3,7 proc. mažiau). Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų teigiamas, tačiau 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, jis sumažėjo 40 mln. EUR – iki 899 mlrd. EUR.

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2015 metais lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 1083,5 mln. EUR.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2011–2015 metus kito netolygiai. 2015 metais, palyginti su 2011-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 2,4 proc., palyginti su 2013-aisiais – 0,4 proc. Žemės ūkio subjektų, deklaravusių ŽŪN, vidutinis ūkio dydis buvo 20,6 ha, t. y. 3,5 proc. didesnis nei 2014-aisiais ir 26,4 proc. – nei 2011-aisiais.

Lietuvoje 2015 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 220 tūkst. ha, arba 39,4 proc. didesnis nei 2011-aisiais. Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) išaugo nuo 68,3 ha 2014 metais iki 82,4 ha 2015-aisiais.

Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. Didžiausią jo dalį sudarė ŽŪN (52,6 proc.) ir miškai (33,7 proc.).

Svarbiausiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti kaimo gyventojų užimtumo struktūros pokytį. 2011 metais 28,2 proc. kaimo dirbančių gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose, tačiau pastaruoju metu, pagerėjus ekonominei situacijai, dirbančių žemės ūkyje gyventojų dalis sumažėjo, didėjant paslaugų sektoriaus darbuotojų daliai. 2015 metais žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės, žuvininkystės sektoriuje dirbo 27,7 proc. užimtų kaimo gyventojų.

MVĮ kaime skaičius 2015 metais, palyginti su 2014-aisiais, išaugo 5,8 proc. 2015 metais jų buvo 12,8 tūkst. (iš jų beveik 80 proc. – mikroįmonės).

Vienas iš pagrindinių žemės ir maisto ūkio sektoriaus plėtros iššūkių ateityje išlieka darbo našumo, kuris vis dar atsilieka nuo ES-28 vidurkio, didinimas. Tokių poreikį diktuoja didelė konkurencija tarptautinėse rinkose.

SUMMARY

In 2015 the sector of agriculture, forestry and fisheries accounted for 3.3% of the gross value-added created in the Lithuanian economy, comprised more than 16.6% of the total foreign trade turnover, guaranteed workplaces for nearly one tenth of the employed population.

In 2015 the export of agricultural and food products totalled EUR 4.5 billion (by 3.8% less than in 2014), while the import amounted to EUR 3.6 billion (by 3.7% less). Since 2004 the balance of foreign trade in agricultural and food products was positive, but in 2015, as compared to 2014, it dropped by EUR 40 million and totalled EUR 899 billion.

Aiming to increase the competitiveness of agriculture, to support farmers' income, to reduce social exclusion between rural and urban population, to save the environment, the economic entities are supported from the EU and national budgets. In 2015 the funds for agriculture made up EUR 1083.5 million.

In 2011–2015 the number of agricultural entities by category was changing unevenly. In 2015, as compared to 2011, the number of registered farmers' farms went up by 2.4% and, as compared to 2014, increased by 0.4%. The average farm size of agricultural entities that declared UAA in 2015 was 20.6 ha, or by 3.5% larger than in 2014 and by 26.4% more than in 2011.

In 2014 the certified organic area in Lithuania occupied 220 thousand hectares, or was by 39.4% larger than in 2011. The average size of a certified farm (including fishery farms) increased from 68.3 ha (in 2014) to 82.4 ha (in 2015).

The composition of the total land area by its intended purpose was almost stable. The largest share occupied agricultural land (52.6%) and forests (33.7%).

Changes in rural employment structure should be considered as the most important event of recent years in Lithuania's rural life. In 2011, 28.2% of rural working population were employed in agriculture, forestry and fisheries. Lately, however, when the economic situation has improved, the share of the population employed in agriculture has went down while the share of the population involved in services has augmented. In 2015, 27.7% of the employed rural population were involved in agriculture, forestry and fisheries.

In 2015, as compared to 2014, the number of SMEs in rural areas increased by 5.8% and reached 12.8 thousand (nearly 80% of which made up micro-enterprises).

One of the main future challenges of the development of agriculture and food sector remains the increase of labour productivity, which still lags behind the EU-28 average. Such a need is determined by stiff competition in international markets.

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
BPV – bendroji pridėtinė vertė
BVP – bendrasis vidaus produktas
BŽŪP – bendroji žemės ūkio politika
EES – Eurazijos ekonominė sąjunga
EK – Europos Komisija
ES – Europos Sąjunga
EŽŪGF – Europos žemės ūkio garantijų fondas
EŽŪFKP – Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (*angl. EAFRD – European Agricultural Fund for Rural Development*)
ES-12 – šalys, į ES įstojusios 2004 ir 2007 m.
ES-13 – šalys, į ES įstojusios 2004, 2007 ir 2013 m.
ES-15 – ES šalys senbuvės
ES-27 – ES šalys narės nuo 2007 m.
ES-28 – visos ES šalys narės nuo 2013 m.
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
KN – kombinuotoji nomenklatura (*angl. CN – Combined Nomenclature*)
KPP – Kaimo plėtros programa
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas (*angl. LIAE – Lithuanian Institute of Agrarian Economics*)
LR – Lietuvos Respublika
MVI – mažos ir vidutinės įmonės (*angl. SMEs – small and medium-sized enterprises*)
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
PLNP – pereinamojo laikotarpio nacionalinė parama
NPM – nugriebto pieno milteliai
PVM – pridėtinės vertės mokestis (*angl. VAT – Value-added tax*)
SD – sąlyginis darbuotojas
SG – sutartinis gyvulys
SVV – smulkusis ir vidutinis verslas
TAC – tradicinių amatų centras
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VI – valstybės įmonė
VVG – vietos veiklos grupė
VŠĮ – viešoji įstaiga
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – VI Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN – žemės ūkio naudmenos (*angl. UAA – utilized agricultural area*)